

Π Ρ Α Κ Τ Ι Κ Α
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

1936

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1937

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

1936

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1937

αρ. εγχ. 53128/ααγ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
1. Εὐεργέται	δ'
2. Διοικητικὸν Συμβούλιον	ε'
3. Ἐπίτιμοι ἑταῖροι	ζ' θ'
4. Τακτικοὶ ἑταῖροι	ια'— ιε'
5. Γενικὴ ἔκθεσις τοῦ Γραμματέως περὶ τῶν πεπραγμένων . .	1— 26
6. Ἀνασκαφαὶ Ἱερᾶς Ὀδοῦ ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτου καὶ Ι. Τραυλοῦ	27— 34
7. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐλευσίνι ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτου	34— 40
8. Ἐρευναι καὶ ἀνασκαφαὶ ἐν Μαραθῶνι ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου .	41— 42
9. Ἀνασκαφαὶ ἐν Μεγάροις ὑπὸ Ι. Θρευσιάδου	43— 56
10. Ἀνασκαφαὶ Νέας Ἀγχιάλου ὑπὸ Γ. Α. Σωτηρίου	57— 67
11. Ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι ἐν Ἄνω Μακεδονίᾳ ὑπὸ Α. Δ. Κερα- μοπούλλου	67— 73
12. Ἀνασκαφὴ ἐν Καλαμίτσα τῆς Καβίλας ὑπὸ Γ. Μπακαλάκη .	74— 81
13. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἀμνισῷ Κρήτης ὑπὸ Σπυρ. Μαρινάτου . . .	81— 86
14. Ἀνασκαφαὶ Σικινῶνος ὑπὸ Ἀ. Κ. Ὀρλάνδου	86— 94
15. Ἀνασκαφαὶ ἐν ἀρχαίᾳ Ἀχαΐᾳ ὑπὸ Ν. Κυπαρίσση	95— 99
16. Ἐρευναι ἐν Παλαιοπόλει τῆς Κερκύρας ὑπὸ Α. Ξυγγοπούλου καὶ Ι. Παπαδημητρίου	99—110
17. Ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι εἰς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπὸ Μαρ. Γ. Καλλιγᾶ	111—118
18. Βιβλιοθήκη τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1936	119—124
19. Συνελεύσεις τῶν Ἑταίρων	125—126
20. Ἐκθεσις ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς	127—130
21. Ἀπολογισμὸς ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ἔτους 1936	131—133
22. Κίνησις τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας	134—136
23. Κίνησις φωτογραφιῶν καὶ φωτογρ. δελταρίων τῆς Ἑταιρείας	138—140
24. Δημοσιεύματα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας	141—144

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΘΩΝ

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΡΧΑΙΩΝ
Η ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩΙ ΕΛΛ. ΚΟΙΝΟΤΗΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΕΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΤΩΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΝΙΔΗΣ
DUC DE LUYNES
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΝΑΡΔΑΚΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΣΑΚΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ
ΣΙΜΩΝ Γ. ΣΙΝΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡ. ΣΟΥΤΣΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΠΑΤΡΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
HILARION ROUX

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ
HEINRICH SCHLIEMANN
ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΑΛΛΙΕΡΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΧΙΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΗΦΑΙΣΤΙΔΗΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ
ΣΟΛΩΝ ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Ι. ΠΡΩΙΟΣ
ΟΘΩΝ Α. ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ
ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ
GEORGES CLEMENCEAU
Α. Ε. Η. ΓΟΕΚΟΡ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΕΤΙΑΝ 1936-1938

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Α. Μ. Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β΄.

Α΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Α. Β. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Β΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚ. ΒΕΛΤΣΟΣ

(ΜΙΧΑΗΛ ΒΛΑΣΤΟΣ † 4/9/1936)

ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΒΟΡΕΑΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΟΥΓΕΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

ΦΙΛΩΤΑΣ ΠΑΠΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ

ΕΠΙΤΙΜΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

- Ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Ρουμανίας Κάρολος.
Ἡ Α.Β.Υ. ὁ πρίγκιψ Διάδοχος τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος.
Ἐλευθέριος Κ. Βενιζέλος. Ἀθῆναι. († 18 - 3 - 1936)
James Gordon Bennett.—New York.
Erich Bethe.—Leipzig O 24, Gletscherstr. 33.
Robert de Billy—France.
F. W. von Bissing.—Oberaudorf a. Inn (Bayern).
Carl William Blegen.—Cincinnati, Ohio, U.S.A.—Ἀθῆναι, Πλουτάρχου 9.
Max. Bonnet.—Montpellier. Villa aux Roses (Pierre Rouge).
R. C. Bosanquet.—Alnwich, Northumberland.
Alfred Brueckner. Berlin - Friedenau, Rubensstr. 40. († 15-1-1936)
Eberhard Bruck.—Frankfurt, Niedenau 49 II.
Ernst Buschor.—München, Archäol. Seminar d. Univers.
Heinrich Bulle.—Würzburg, Konradstr. I.
Edward Capps.—Princeton, University U. S. A.
Rhys Carpenter.—Bryn Mawr, Penna U. S. A.
J. Chamonard.—Paris, XVe, 3, square du Croisic.
Ἰωσήφ Χατζιδάκης.—Ἡράκλειον (Κρήτης) - Μῆλος. († 16 - 2 - 1936)
Paul Collinet.—Faculté de Droit, 26, rue Vavin Paris, VIe.
Ludwig Curtius.—Roma 25, Corso Umberto I. 509.
R. M. Dawkins.—Plas Dulas, Llandulas N. Wales.
Prince Demidoff.—Ἀθῆναι. Λεωφόρος Βασιλίσσης Σοφίας 55.
Charles Diehl.—Paris, XVIIe. 72, aven. Wagram.
Wilhelm Dörpfeld.—Berlin - Lichterfelde I. Hortensienstr. 49.
Ἀθῆναι - Φειδίου 1.
Βίκτωρ Δούσμανης.—Ἀθῆναι, Μενάνδρου 35.
Hans Dragendorff.—Universität. Freiburg i. Br. Lugostr. 17.
Engelbert Drerup.—Nijmegen. Holland. Universität. St. Anna-
straat 149.
Charles Dugas.—Lyon VII, 66 Rue Pasteur.
Sam Eitrem.—Oslo. Gimle Terrasse 3.
Adolf Erman.—Berlin - Dahlem, Peter - Lenné - Strasse 22.
Sir Arthur Evans.—Youlbury Berks, near Oxford. England.
Ernst Fabricius.—Freiburg i. Br., Goethestrasse 44.
Giannino Ferrari.—Padova - Università.
Ernst Fiechter.—Stuttgart. Ameisenbergstr. 76.

- Roy Flickinger.**—Jowa City. University - U. S. America.
Ernest Gardner.—London, University College.
Percy Gardner.—Oxford. Canterbury Road 12.
Ὁ Παναγ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος.
Earl Granville.—England.
Rudolf Heberdey.—Graz, Mandellstrasse 26.(† 7 - 4 - 1936).
Anton Hekler.—Budapest II, Palfy ter 5.
Edouard Herriot.—Lyon-Mairie de Lyon.
B. Hodge Hill.—Ἀθήναι, ὁδὸς Πλουτάρχου 9.
Fr. Hiller von Gaertringen.—Berlin-Westend, Ebereschenallee 11
André Joubin.—Paris, VIe, 3 rue Michelet.
Walter Judeich.—Jena, Beethovenstr. 30.
Georg Karo.—München-Agnesstr. 4 III.
Paul Koschaker.—Berlin-Grunewald Winklerstr. 13.
Sir Frederic George Kenyon.—London. British Museum.
Otto Kern.—Halle a. d. Saale, Friedenstr. 23.
Johannes Kirchner.—Berlin - Friedenau, Sponholzstr. 24.
Ὁ Σ. Μητροπολίτης Σάρδεων Κλεόβουλος. Κων/πολις.
Hubert Knackfuss.—München. Franz Josef - Str. 28 III 1.
Philippe Legrand.—Lyon, 15 r. de la Chappe, Bourges.
Emanuel Loewy.—Wien II/I, Untere Donaustr. 29.
Louis E. Lord.—Oberlin Collège - Ohio U.S.A.
G. A. Macmillan.—London. W. - C. St Martin's Street.
Lucien Magne.—Paris. Rue de l'Oratoire du Louvre 6.
Rev. J. P. Mahaffy.—Dublin (Ireland). Provost of Trinity College.
G. Mendel.—Paris. av. de l'Observatoire 11.
William Miller.—Ἀθήναι. Ὁδὸς Βησσαρίωνος 10.
Gabriel Millet.—Paris XIVe 6, av. Paul Appell.
John Myres.—Oxford, 9 Claredon Villas New College.
Charles Nizet.—Paris. 7 Avenue de Bréteuil.
Biagio Pace.—Roma. Camera dei Deputati.
Ettore Pais.—Roma. 5, Via Nicola Fabrizi 8.
R. Paribeni.—Roma. Via dei Prefetti 22.
Paul Perdrizet.—Strasbourg. Université.
Luigi A. Pernier.—Firenze. Via Cinque Giornate 6.
Axel Persson.—Uppsala. Sturegatan 13.
Giulio de Petra.—Napoli — Pallonete. Via S. Chiara 32.
Ernst Pfuhl.—Basel. Schönbeinstrasse 42.
Alfred Philippon.—Bonn, Königstrasse 1.

- Charles Picard.** — Paris, VIe 16 Av. de l'Observatoire.
Νικόλαος Πολίτης. — Paris, XVIe, 17, rue Aug. Vacquerie.
Camillo Praschniker. — Wien I, Universität.
A. von Premerstein. — Marburg a. d. Lahn, Deutschhausstr. 28.
G. Radet. — Bordeaux. 9bis Rue de Cheverus.
Sir W. M. Ramsay. — Bournemouth 32 Wentworth Ave.
 Περικλῆς Ρεδιάδης Ἀθῆναι—Νεοφύτου Βάμβα 5.
La Comtesse de Riencourt. — Ἀθῆναι. Λεωφόρος Ἀμαλίας 34.
Giulio Rizzo. — Roma. 6, Via Palestro 75.
David Moore Robinson. — Baltimore. Md., Club Road 300.
Gerhart Rodenwaldt. — Berlin. Lichterfelde-West, Holbeinstr. 53.
Al. Rostowitz-bey. — Le Caire.
Pierre Roussel. — Paris, Sorbonne.
Gaetano de Sanctis. — Università, Roma, Via Santa Chiara 61.
Rev. A. H. Sayce. — Edinburgh 8, Chalmers Crescent.
Hans Schrader. — Frankfurt a. M. Taunusplatz 18 I.
Alessandro Della Seta. — Ἰταλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή. Ἀθῆναι.
Sir Cecil Smith. — London.
Antonio Sogliano. — Napoli. Via Carlo Altobelli 25.
Vittorio Spinazzola. — Napoli. Museo San Martino.
Mrs E. Arthur Strong. — Roma 22. Via Balbo 35.
Josef Strzygowski. — Wien. XIII/10, Würzburggasse 29.
Hidenaka Tanaka. — Κυότον Ἰαπωνίας. Πανεπιστήμιον.
Hermann Thiersch. — Göttingen, Merckelstr. 9/0.
Albert Trapman. — England.
 Παναγῆς Τσαλδάρης — Ἀθῆναι. († 17 - 5 - 1936)
Percy Ure. — Reading, England, University.
A. J. B. Wace. — Cambridge, Little St. Mary's Lane, Victoria and Albert Museum.
Otto Walter. — Oesterr. Archäolog. Institut. Athen. Α. Ἀλεξάνδρας 18.
Carl Watzinger. — Tübingen, Stanfenstr. 7.
Th. Wiegand. — Berlin - Dahlem, Peter-Lenné-Str. 30. († 20 - 12 - 36).
Wilhelm Wilberg. — Wien. IV, Mozartgasse 4.
Ulrich Wilcken. — Berlin.-Charlottenburg 9, Nussbaumallee 24.
Adolph Wilhelm. — Wien IX. Wasagasse 8.
A. Willems. — Bruxelles. Université.
Paul Wolters. — München 13, Tengstr. 20/o M. († 21 - 10 - 36).
Arthur Woodward. — Sheffield, 395 Fulwood Road.

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Σημ.—Οί δι' άστερίσκου σημειούμενοι έταίροι είναι ισόβιοι.

1. Ἄβραμέας Εὐστράτιος.
2. * Ἀγγελόπουλος Θεόδωρος.
3. * Ἀδαμαντίου Ἀδαμάντιος.
4. * Ἀθανασάκης Ἰωάννης.
5. † Ἀθηναγόρας Παραμυθίας.
6. * Αἰγινήτης Βασίλειος.
7. Ἀλεξάκης Χαρίλαος.
8. Ἀλεξόπουλος Νικόλαος.
9. Ἀλιβιζᾶτος Ἀμίλκας.
10. Ἀναγνωστόπουλος Γεώργιος.
11. Ἀναγνωστόπουλος Ἰωάννης.
12. Ἀναστασιάδης Ἀναστάσιος.
13. Ἀξελὸς Ἰωάννης.
14. * Ἀποστολάκη Ἄννα.
15. Ἀποστολάκης Δημήτριος.
16. Ἀποστολίδης Χρήστος.
17. * Ἀρβανιτόπουλος Ἀπόστολος.
18. Βαλάσης Θωμᾶς.
19. Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου Εἰρ.
20. * Βέλτσος Γεώργιος Νικόλ.
21. * Βερναρδάκης Κωνσταντῖνος.
22. * Βιζουκίδης Περικλῆς.
23. Βλαστός Μιχαήλ. († 4 · 9 - 36).
24. * Βολονάκης Μιχαήλ.
25. * Βορέας Θεόφιλος.
26. Βουγιούκας Γεώργιος.
27. Γαλανὸς Σπυρίδων.
28. * Γαρδίκας Γεώργιος. († 22-5-36).
29. Γεδεῶν Μανουήλ.
30. * Γερογιάννης Κωνσταντῖνος.
31. Γεωργόπουλος Μελέτιος.
32. Γιαννόπουλος Δημήτριος.
33. * Γκίζης Βαρθολομαῖος.
34. Γουδῆς Δημήτριος.
35. Γροῦνδμαν Ἀχιλλεύς.
36. Δέγλερης Ἀλέξανδρος.
37. * Δεμερτζῆς Ἀλέξανδρος.
38. * Δηλιγιάννης Ἐπαμεινώνδας.
39. Δημητριάδης Δημήτριος.
40. * Δημητριάδης Χρῖστος.
41. Διαμαντοπούλου Ἄγνη.
42. Διαμαντόπουλος Ἀνδρέας.
43. Διαμαντόπουλος Διονύσιος.
44. Διαμαντόπουλος Ἡρακλῆς.
45. Δόσιος Κωνσταντῖνος.
46. * Dörpfeld Wilhelm.
47. Δουκάκη Εὐανθία.
48. Δραγάτσης Ἀθανάσιος Ἰ.
49. Δραγούμης Φίλιππος Στ.
50. Δρόσος Ἰωάννης.
51. * Δυοβουνιώτης Γεώργιος.
52. * Δυοβουνιώτης Κωνσταντῖνος.
53. Ἐμπεδουκλῆς Γρηγόριος.
54. * Ἐμπειριῶκος Μιχαήλ.
55. * Ἐξαρχόπουλος Νικόλαος.
56. Ἐξαρχος Νικόλαος.
57. Ἐθαγγελίδης Δημήτριος.
58. Ἐθαγγελίδης Τρύφων.

59. * Ζαΐμης Ἀλέξανδρος. (†15-9-36). 98. Καψάλης Ἰωάννης.
60. Ζαρίφης Γεώργιος. 99. * Κεραμόπουλλος Ἀντώνιος.
61. * Ζέγγελης Κωνσταντῖνος. 100. Κολλιναίτης Ἡλίας.
62. * Ζηλήμων Ἀντώνιος. 101. Κολλιναίτης Σπυρίδων.
63. Ζωγράφος Γεώργιος. 102. Κολοκοτσᾶς Εὐάγγελος.
64. Ζωγράφος Κωνσταντῖνος. 103. Κοσμοπούλλος Δημήτριος.
65. Ἡλιόπουλος Βασίλειος. 104. Κοτζιάς Νικόλαος.
66. Ἡλιόπουλος Παναγιώτης. 105. * Κουγέας Σωκράτης.
67. * Θεοδωράκης Γεώργιος. 106. Κούζης Ἀριστοτέλης.
68. † Θεόκλητος Καλαβρ.-Αἰγιαλείας. 107. Κουκουλῆς Φαίδων.
69. Θεοφανείδης Βασίλειος. 108. * Κουμανούδης Πέτρος.
70. Θρεψιάδης Ἰωάννης. 109. * Κουρουνιώτης Κωνσταντῖνος.
71. Ἰγγλέσης Σωτήριος. 110. Κρανιώτης Ἰωάννης.
72. Ἰωαννίδης Ἰωάννης Γ. 111. Κρητικός Εὐάγγελος.
73. * Καβαλλιεράτος Ἄννινος Μιλτ. 112. Κριεζῆς Ἀλέξανδρος.
74. * Καζάζης Νεοκλῆς. († 11-6-36). 113. * Κριεζῆς Ἀνδρέας.
75. Καλαποθάκης Δημήτριος. 114. * Κριεζῆς Ἐμμανουήλ.
76. Καλιτσουνάκης Δημήτριος. 115. Κριμπᾶς Ἀθανάσιος.
77. Καλιτσουνάκης Ἰωάννης. 116. Κριμπᾶς Βασίλειος.
78. Καλογερίκου Μαρία. 117. Κριμπᾶς Ἡλίας.
79. Καλογερόπουλος Διονύσιος. 118. * Κυπαρίσσης Νικόλαος.
80. Καμπάνης Νικόλαος. 119. * Κύρης Μιχαήλ.
81. Κανελλόπουλος Παναγιώτης. 120. * Κυριαζῆς Σπυρίδων.
82. Καντᾶς Ἡλίας. 121. Κυριακὸς Ἰωάννης Π.
83. Καντιάνης Νικόλαος. 122. Κωττάκης Λεωνίδα.
84. Καπερώνης Νικόλαος. 123. Λαμπίκης Βασίλειος.
85. Καπρουλάς Γεώργιος. 124. Λάμπας Γεώργιος.
86. Καραγιαννόπουλος Γεώργιος. 125. Λιβιεράτος Σπυρίδων.
87. Καραθανάσης Δημήτριος. 126. Λιμπερόπουλος Παναγιώτης.
88. * Καραθεοδωρῆ Κωνσταντῖνος. 127. * Λοβέρδος Σπυρίδων. (†11-1-36)
89. Καρακάλος Νικόλαος. 128. Λογοθέτης Κωνσταντῖνος.
90. Καρανδρέας Ἀπόστολος. 129. Λῶ Πειρουνάκη Αἰκατερίνη.
91. Καραγάλιος Θεμιστοκλῆς. 130. Μαγιάσης Σωτήριος.
92. * Καρκούλιας Ἡρακλῆς. 131. Μακαρόνας Χαράλαμπος.
93. Καρόλου Νικόλαος. († 7-10-36). 132. Μακκᾶ Ξανθίπη Π.
94. Καρούζου Παπασπυρίδου Σέμνη 133. * Μακκᾶς Δημήτριος.
95. Καρούζος Χρῖστος. 134. * Μακρῆς Γεράσιμος.
96. * Καστόρης Δημήτριος. 135. * Μακρόπουλος Ἰωάννης.
97. Κάτσανος Νικόλαος. 136. * Μαλτέζος Κωνσταντῖνος.

137. * Μανέτας Ἰωάννης.
 138. * Μαντζούφας Ἀνδρέας.
 139. Μαντζούφας Γεώργιος.
 140. Μαντούδης Μιχαήλ.
 141. * Μανωλίδης Σωκράτης.
 142. Μαργαρίτης Σπυρίδων.
 143. Μαριδάκης Γεώργιος.
 144. Μαρινᾶτος Σπυρίδων.
 145. * Μαρκόπουλος Βασίλειος.
 146. Μαυρούλιας Ἰωάννης.
 147. Μέγας Γεώργιος.
 148. * Μερκούρης Σπυρίδων.
 149. Μέρμηγκας Κωνσταντῖνος.
 150. * Μεσολωρᾶς Ἰωάννης.
 151. Μεσολωρᾶς Παναγιώτης.
 152. Μηλιάδης Ἰωάννης.
 153. * Μησόπουλος Χρῖστος.
 154. Μιχαηλίδης Μιχαήλ.
 155. Μπαβαβέας Ἀδαμάντιος.
 156. Μπαλᾶνος Νικόλαος.
 157. * Μπάρτ Γουλιέλμος.
 158. Μπαχαρίας Στυλιανός.
 159. * Μπενάκης Ἀντώνιος.
 160. * Μπένσης Βλαδίμηρος.
 161. * Μπέρτος Νικόλαος.
 162. Μπουρνιάς Ἀντώνιος.
 163. Μυλωνᾶς Γεώργιος.
 164. * Νεγρεπόντης Μιλτιάδης.
 165. Νικητόπουλος Ἀνδρέας.
 166. * Νικολαΐδης Λουδοβίκος.
 167. Νομικός Δημήτριος.
 168. Νομικός Μᾶρκος.
 169. Ξυγγόπουλος Ἀνδρέας.
 170. Οἰκονόμος Ἀλέξανδρος.
 171. * Οἰκονόμος Γεώργιος Π.
 172. Οἰκονόμου Ἄγγελος.
 173. Οἰκονόμου Ἰωάννης.
 174. Οἰκονόμου Μιχαήλ.
 175. * Ὀρλάνδος Ἀναστάσιος Κ.
 176. * Παλαμᾶς Κωστής.
 177. Πάλλας Δημήτριος.
 178. Παμπούκας Ἀπόστολος.
 179. * Παναγιωτόπουλος Ἀ. († 1936).
 180. Παναγιωτόπουλος Κ. († 15-2-36).
 181. Παναγιωτόπουλος Μιχαήλ.
 182. Πανταζῆς Παναγιώτης.
 183. * Παντελίδης Ἐμμανουήλ.
 184. Παντελίδης Χρῖστος.
 185. Παπαγεωργίου Φιλώτας.
 186. Παπαδάκης Κωνσταντῖνος.
 187. * Παπαδάκης Νικόλαος.
 188. Παπαδημητρίου Ἰωάννης.
 189. Παπαδόπουλος Θωμᾶς.
 190. Παπάζογλου Γεώργ. († 19-12-36).
 191. Παπαηλιοῦ Χαράλαμπος.
 192. Παπαθανασίου Πάνος.
 193. Παπαϊωάννου Γεώργιος.
 194. Παπαϊωάννου Ἰωάννης.
 195. Παπαϊωάννου Κωνσταντῖνος.
 196. Παπαϊωάννου Πάνος.
 197. Παπακωνσταντῖνου Κ. Δ.
 198. Παπαμιχαήλ Γρηγόριος.
 199. * Παπαναστασίου Ἀλ. († 17-11-36).
 200. Παπαναστασίου Σπυρίδων.
 201. * Παπανδρέου Γεώργιος.
 202. Παπανδρέου Πάνος.
 203. Παπαντωνίου Ἀπόστολος.
 204. Παπαντωνόπουλος Νικόλαος.
 205. * Παπαστράτος Ἐπαμεινώνδας.
 206. * Παπαστράτος Ἰωάννης.
 207. * Παπαστράτος Σωτήριος.
 208. Παπαφλέσσας Γρηγόριος.
 209. Παπαφλέσσας Ἰωάννης.
 210. Παπαφλέσσας Κωνσταντῖνος.
 211. * Παπαφράγκος Στάμος.
 212. Παράσχος Γεώργιος.
 213. * Πατσουράκος Ἰωάννης.
 214. Παχνός Ἀλέξανδρος.

215. Πεζόπουλος Ἐμμανουήλ.
 216. * Πελεκίδης Εὐστράτιος.
 217. Πεσματζόγλου Γεώργιος.
 218. * Πετιμεξᾶς Θρασύβουλος.
 219. Πετρακόπουλος Θεόδωρος.
 220. * Πετροκόκκινος Δημήτριος.
 221. Πετρόπουλος Γεώργιος.
 222. Πίστης Νικόλαος.
 223. * Πιτίδης Μιχαήλ.
 224. Πλυτᾶς Ἀμβρόσιος.
 225. * Πολίτης Νικόλαος.
 226. Πολυχρονιάδης Κωνσταντῖνος
 227. Πορτοκάλης Ἀλέξανδρος.
 228. Πουλίτσας Παναγιώτης.
 229. Πουλόπουλος Ἀπόστολος.
 230. * Πουρῆς Μιλτιάδης.
 231. Πρινάρης Κίμων.
 232. * Πῶπ Γεώργιος.
 233. * Ραγκαβῆς Ἀλέξ. († 11.2.36).
 234. * Ράλλης Γεώργιος.
 235. * Ράλλης Κωνσταντῖνος.
 236. * Ρεδιάδης Περικλῆς.
 237. Ρινόπουλος Μιχαήλ.
 238. Ροζάκης Σταμάτιος.
 239. Ρουμπάνης Γεώργιος.
 240. Ρούνιος Κωνσταντῖνος.
 241. Ροῦφος Κανακάρης Λουκᾶς.
 242. Ρωμαΐδης Ἰωάννης.
 243. * Ρωμαῖος Κωνσταντῖνος.
 244. * Ρωμᾶνος Ἄθως.
 245. Σαδούκας Χρῆστος.
 246. Σακελλαρίου Γεώργιος.
 247. Σαρσέντης Λυκοῦργος.
 248. Σάρρος Δημήτριος.
 249. Σάρρου Αἰμιλία.
 250. Σεργόπουλος Ἰωάννης.
 251. * Σκάσσης Ἐρρίκος.
 252. Σκάσσης Θωμᾶς.
 253. * Σκλαβοῦνος Γεώργιος.
 254. Σκοτίδας Εὐάγγελος.
 255. * Σκουζῆς Ἀλέξανδρος.
 256. * Σκούφος Θεόδωρος.
 257. Σούλης Γεώργιος.
 258. * Σοφούλης Θεμιστοκλῆς.
 259. Σπυρόπουλος Παναγιώτης.
 260. Σταθακόπουλος Παναγιώτης.
 261. * Σταθαῖτος Ἀντώνιος.
 262. * Σταμελλάτος Γεώργιος.
 263. Στάμος Ἰωάννης.
 264. * Σταμούλης Μιλτιάδης.
 265. * Σταυρόπουλος Ἄγγελος.
 266. Σταυρόπουλος Κωνσταντῖνος.
 267. Σταυρόπουλος Σπυρίδων.
 268. Σταυρόπουλος Φοῖβος.
 269. * Στεργιόπουλος Δημήτριος.
 270. * Στεφανόπουλος Ἀνδρέας.
 271. * Στρέϊτ Γεώργιος.
 272. Συκουτρῆς Ἰωάννης.
 273. Σφήκας Δημήτριος.
 274. * Σωτηριάδης Γεώργιος.
 275. * Σωτηρίου Γεώργιος Α.
 276. Τεγοπούλου Ἡλιοῦ Ἀλεξάνδρα
 277. Τεγόπουλος Στυλιανός.
 278. Τζηρὸς Κωνσταντῖνος.
 279. Τραυλὸς Ἰωάννης.
 280. * Τριανταφυλλάκος Νικόλαος.
 281. Τριανταφυλλίδης Περικλῆς.
 282. * Τρικούπης Σπυρίδων Κ.
 283. Τσακαλῶτος Ἀθανάσιος.
 284. Τσακαλῶτος Πολύβιος.
 285. * Τσιπούρας Δημήτριος.
 286. Τσόχας Γεώργιος.
 287. * Fabricius Ernst.
 288. * Φιλαδελφεὺς Ἀλέξανδρος.
 289. Φιλιππίδης Λεωνίδα.
 290. * Φίλων Ἀλέξανδρος.
 291. Φῖξ Ἰωάννης Καρόλου.
 292. Φουντούλης Δημήτριος.

293. Φουρίκης Πέτρος. († 4-4-36). 300. * Χατζιδάκις Γεώργιος.
294. Φωτόπουλος Δημήτριος. 301. Χόνδρος Δημήτριος.
295. * Χαβιαράς Νικήτας. 302. Χοσιέβας Δημόφιλος.
296. Χαριτάκης Γεώργιος. 303. Χουδαβερδόγλους Σοφοκλῆς.
297. Χαρίτος Ἰωάννης. 304. Χριστίδης Δημήτριος.
298. * Χατζάκος Ματθαῖος. 305. Χριστόπουλος Μιχαήλ.
299. * Χατζῆς Ἀντώνιος Χ. 306. Χρυσούλης Γκίκας.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1936

ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΤΗ: 16^Η: ΜΑΡΤΙΟΥ 1937

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Μεγαλειότατε,

Κατὰ τὸ ἐνενηκοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς Ἑταιρείας ὁ θάνατος συχνάκις ἔκρουσε τὴν θύραν τῆς εὐρυτέρας ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν οἰκογενείας, πλείονας δὲ φίλους καὶ συνεργάτας ἀπέδωκεν εἰς τὴν μητέρα γῆν. Βαθέως θλιβόμενοι διὰ τὴν ἀπώλειαν, στρέφομεν εὐλαβῆ τὴν ἀνάμνησιν πρὸς τὴν δρᾶσιν τῶν ἐξαιρέτων ἀνδρῶν, οἵτινες ἀφιέρωσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν εἴτε πρὸς τὴν ἐπιστήμην εἴτε πρὸς τὴν κοινωνίαν καθ' ὅλου, εἴτε παρ' ἡμῖν εἴτε ἀλλαχοῦ, πάντες πιστοὶ εἰς τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Ὁ Ἄλφρεδος Brückner (15. 1. 1936) ἤσκησε τὴν ἀρχαιολογίαν ἐπὶ μακρὸν καὶ εὐστόχως, καίπερ βεβαρημένος ὑπὸ τῶν καθηκόντων τῆς γυμνασιακῆς αὐτοῦ θέσεως ἐν Βερολίῳ, ἀφιέρωσε δὲ σχεδὸν πάντα τὸν ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ βίον εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν νεκροταφείων καὶ κατέστη εἰδικὸς περὶ πᾶν συγγενὲς ζήτημα. Αἱ Ἀθῆναι ἐγνώρισαν ἐπὶ μακρότερον τὸν ἄνδρα, ἡ δὲ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία στενώτερον συνεδέθη μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Κεραμεικοῦ, ὅπου ὁ Brückner συνεχίζων ἐξ ὀνόματος τῆς Ἑταιρείας τὰς παλαιὰς ἐργασίας αὐτῆς, ἀνέφξεν ὅλως νέαν περίοδον ἐξερευνήσεως τοῦ ἐνδόξου χώρου καὶ

πλείστας διεφώτισε λεπτομερείας ἱστορικὰς καὶ τοπογραφικὰς. Πρῶτος συγγράψας συστηματικὸν βιβλίον περὶ τοῦ ἀρχαίου Κεραμικοῦ, ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον διὰ πλειόνων πραγματειῶν στηριζομένων εἰς τὰ πορίσματα τῶν μεταγενεστέρων ἰδίων αὐτοῦ ἔρευνῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ παλαιότερα αὐτοῦ ἐκτενὴς πραγματεία, ἦν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Erich Pernice συνέγραψε περὶ τοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς μεγάλου νεκροταφείου τῆς γεωμετρικῆς ἰδία περιόδου, τάσσει τὸν Brückner μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τῶν εἰδικωτάτων περὶ τὰ νεκρικὰ πράγματα καθ' ὅλου καὶ χρησιμωτάτων εἰς πάντα περὶ ταῦτα ἀσχολούμενον.

Τὸν Ῥοδόλφον Heberdey, (7. 4. 1936) Καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Gratz, ἐγνώρισαν αἱ Ἀθηναὶ ἐπὶ μακρόν, ὅτε διηύθυνεν ἐνταῦθα τὴν Αὐστριακὴν Ἀρχαιολογικὴν Σχολὴν καὶ συνεδέθη πρὸς τὴν χώραν ἡμῶν διὰ τε τῆς βαθείας τοῦ ἐπιστήμης καὶ διὰ τῆς εἰλικρινοῦς αὐτοῦ προσηνείας.

Ἡ ἀρχαιολογικὴ εὐρυμάθεια τοῦ Heberdey περιέλαβεν εἰς τὴν ἔρευναν αὐτοῦ καὶ φιλολογικὰ - ἀρχαιολογικὰ θέματα καὶ ἐπιγραφικὰ καὶ καθαρῶς ἀνήκοντα εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Καὶ ὁ Πausanias ὡς ἀρχαιολογικὸς συγγραφεὺς καὶ ἡ ἐπιγραφικὴ ἐξερεύνησις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἡ συνεργασία αὐτοῦ ἐν Ἐφέσῳ καὶ τὰ ἀρχαῖα γλυπτὰ τῶν Δελφῶν καὶ ἡ ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως ἀρχαῖα πλαστικὴ ὑπῆρξαν πεδία, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐξεδηλώθη ἀδρὰ ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνδρὸς ὡς ἐρευνητοῦ καὶ εὐστόχου ἐρμηνευτοῦ. Ἐξαιρετὸν δὲ ἐν ταῖς ἐργασίαις αὐτοῦ καταλαμβάνει θέσιν ἡ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Schrader ἀνασύνθεσις τῶν παρῶν γλυπτῶν ἔργων τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐμβριθεστάτη περὶ αὐτῶν μελέτη τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ ἐξετέθησαν ἐν μνημειώδει δημοσιεύσει τοῦ Αὐστριακοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Καθιδρύματος. Ἀρκεὶ μόνῃ ἡ μελέτη αὕτη, ἵνα ἐξασφαλίσῃ μακρὸν ἐπιστημονικὸν βίον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Heberdey, οὐδεὶς δὲ θὰ δύναται νὰ μελετήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὸ μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως ἄνευ τῆς ὁδηγίας καὶ τοῦ Heberdey.

Καὶ τὸν Παῦλον Wolters (21.10.1936) ἐγνώρισαν ἐπὶ μακρὸν αἱ Ἀθηναίαι, ὅτε ἦτο δευτέρως διευθυντὴς τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς καὶ ἐθεμελίωσε διὰ τε τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τὴν εὐρυτάτην αὐτοῦ ἐπιστημονικὴν φήμην. Ἡ θέσις τῶν Ἀθηναίων ὡς διεθνοῦς ἐπιστημονικοῦ ἀρχαιολογικοῦ κέντρου συνετέλεσεν, ὥστε ὁ Wolters νὰ ὠφελήσῃ οὐχὶ μόνον τοὺς ἐν Ἀθήναις συμπολίτας αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ ἐπιδράσῃ καὶ εὐρύτερον ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν πλαστικῶν μελετῶν διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἐρευνῶν καὶ διὰ τῆς ἐν Ἀθήναις διδασκαλίας του εἰς εὐρύτερον κύκλον.

Ὁ περιγραφικὸς κατάλογος τῶν γυψίνων ἐκμαγείων τοῦ Βερολίνου, ὁ τὸ πρῶτον συγγραφεὶς ὑπὸ τοῦ Friederichs, κατέστη διὰ τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ Wolters ἀπαραίτητον βοήθημα καὶ αὐτόχροημα ἐγχειρίδιον τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς πλαστικῆς, ἀκόμη καὶ σήμερον χρησιμώτατον ἐν πολλοῖς. Ἐὰν δὲ ἡ σύγχρονος ἐπιστῆμη διαθέτῃ πλείονα βοηθήματα ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ τῆς Ἀρχαιολογίας, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ἐπὶ τῶν ὤμων τίνων ἀνδρῶν ἐστηρίχθημεν διὰ νὰ ἀνέλθωμεν ὑψηλότερον.

Ἄλλὰ καὶ ἡ μελέτη τῶν εὐρημάτων τοῦ θολωτοῦ τάφου τοῦ Μενιδίου, καὶ ἡ κατεύθυνσις τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἀγγείων τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἄλλαι πολλαὶ πραγματεῖαι ἐγκατεσπαρμέναι ἐν τοῖς Γερμανικοῖς ἀρχαιολογικοῖς περιοδικοῖς καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου ὡς καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐκδόσεις καὶ συμπληρώσεις τῆς Ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης τοῦ Springer μαρτυροῦσι περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀνδρὸς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἡμετέρων σπουδῶν.

Τὸν Wolters ἐχαρακτήριζεν οὐχὶ μόνον λεπτολόγος ἀκρίβεια περὶ τὴν ἔρευναν, ἀλλὰ καὶ ἄκρα εὐαισθησία περὶ τὸ καλὸν καὶ διορατικότης περὶ τὴν διάκρισιν τῆς τεχνοτροπίας, πολυτιμότητα ἐφόδια διὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν εὐδοκίμησιν, μάλιστα δὲ καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι εὐρίσκοντο ἐν τῷ μεθοδολογικῷ αὐτῶν σχηματισμῷ καὶ εἶχον ἀνάγκην τοιούτων καὶ φιλολογικῶς ἀρτίως συγκεκροτημένων ὁδηγῶν.

Τὸν ἐπιφανῆ ἄνδρα δὲν εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀπορροφήσει

ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, ὥστε νὰ ἀγνοήσῃ οὗτος τὴν νέαν ἡμῶν πατρίδα. Τοῦναντίον ἠγάπησεν οὗτος τὴν νέαν Ἑλλάδα, οὐδέποτε δὲ παρέλειπεν εὐκαιρίαν, ὅπως διαδηλώσῃ τὰ αἰσθήματά του πρὸς τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον ἡ Τύχη εἶχεν ὀρίσει ὡς τὸ λίκνον τῆς ἐπιστημονικῆς του δόξης.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλο ὑπέστη πλήγμα ἡ Ἀρχαιολογία διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδώρου Wiegand, (20. 12. 1936) Προέδρου τοῦ ἐν Βερολίνῳ Ἀρχαιολογικοῦ Καθιδρύματος τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία μετέχει τοῦ πένθους τοῦ ἀδελφοῦ Γερμανικοῦ ἰδρύματος καὶ θλίβεται διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἐπιτίμου αὐτῆς ἐταίρου. Ὁ Θεόδωρος Wiegand δὲν ὑπῆρξε μόνον κορυφαῖος ἐπιστήμων, ἀλλὰ καὶ ἰκανώτατος ὀργανωτῆς καὶ διοικητῆς, πολλὰ διαπράξας ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Τὴν ἐν Ἀθήναις διατριβὴν αὐτοῦ ὁ Wiegand ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μελέτην τῶν παρῶν κτισμάτων τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὰ πολυτιμα αὐτοῦ πορίσματα κατέθηκεν εἰς ἀξιολογώτατον σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον ἀνέφξεν ὀδὸν εἰς νέας καρποφόρους ἐρεῦνας.

Ἄλλὰ μετὰ ταῦτα εἴλκυσεν αὐτὸν διὰ παντὸς ἡ Τουρκία καὶ ὁ Wiegand συνεργάτης καὶ διάδοχος τοῦ Καρόλου Humann ἀφωσιώθη ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Μικρασιατικῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἀνέστησε διὰ τῶν ἀνασκαφῶν του τὴν Πριήνην καὶ τὴν Μίλητον καὶ διὰ τῶν ἐκτενῶν του δημοσιεύσεων ἀνεκαίνισε τὴν τε ἀρχαίῃν Ἰωνίαν καὶ τὴν μετ' Ἀλέξανδρον Ἑλλάδα.

Ἄλλὰ καὶ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Περγάμου ἐξηκολούθησε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ Wiegand καὶ τῆς Σάμου τὸ Ἡραῖον ἐν μέρει ἀνέσκαψε καὶ πόλεις Ἑλληνικὰς τῆς Συρίας ἐξηρεύνησε καὶ δὴ καὶ τὴν Παλμύραν, περὶ ἧς καὶ πολυτελὲς ἐξέδωκε δημοσίευμα.

Ἐκ τῆς μουσειακῆς αὐτοῦ σταδιοδρομίας θαυμαστὸς καρπὸς ὑπῆρξεν ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ νέου Περγαμηνοῦ Μουσείου, καὶ ἡ ἐν αὐτῷ συγκρότησις τοῦ μεγίστου ἐκ πρωτοτύπων ἔργων ἀπαρτιζομένου ἀρχιτεκτονικοῦ μουσείου τοῦ κόσμου. Τὸ Περγαμηνὸν Μοῦσεῖον ἀποτελεῖ τὸν ἐκφραστικώτερον τίτλον τοῦ διοικητικοῦ δαιμονίου τοῦ Θεοδώρου Wiegand.

Εἰς τὴν ἐξαίρετον ταύτην ἰκανότητα ὀφείλεται καὶ ἡ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας λόγῳ ὄριου ἡλικίας ἀποχώρησίν του ἀνάκλησις αὐτοῦ εἰς ἐνέργειαν καὶ ἡ τοποθέτησις εἰς τὴν σημαντικὴν θέσιν τοῦ Προέδρου τοῦ ἐν Βερολίῳ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Καθιδρύματος.

Ἀποθνήσκων ὁ Wiegand καταλείπει σημαντικώτατον ἔργον ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης καὶ ἐμβριθοῦς ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας, διὰ τὸ ὅποιον πάντες οἱ περὶ τὴν Ἀρχαιολογίαν ἀσχολούμενοι θὰ εἶναι βαθέως εὐγνώμονες.

Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀρχαιολόγων ἀπέθανεν ἐν βαθεῖ γήρατι ὁ παλαιμάχος πρωτοπόρος τῆς Κρητικῆς Ἀρχαιολογίας Ἰωσήφ Χατζηδάκης (16. 2. 1936).

Ὁ Ἰωσήφ Χατζηδάκης ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ἰατρός τὸ ἐπάγγελμα, ἀλλ' εἵλκυεν αὐτὸν τοσοῦτον ὁ κόσμος τῶν πατρίων μνημείων καὶ ἡ ἱστορία τοῦ τόπου αὐτοῦ, ὥστε ἤδη τουρκοκρατούμενης τῆς Κρήτης ἐστράφη ὅλος τὸ πρῶτον πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν μνημείων, εἶτα δὲ καὶ πρὸς τὴν μελέτην αὐτῶν.

Ὅτε ἀπηλευθερώθη ἡ Κρήτη ὁ Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος Ἡρακλείου, ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Χατζηδάκην καὶ τὸν Ξανθουδίδην, ἠδύνατο νὰ ἐπιδείξῃ ὑπερηφάνως σημαντικὴν ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν, ἡ ὁποία ἀπετέλεσεν ἀξιόλογον πυρῆνα τοῦ περιφήμου ἔπειτα Κρητικοῦ Μουσείου. Τὴν ἱστορίαν ταύτην ἐξέθηκεν ὁ Χατζηδάκης ἐν τῷ σχετικῷ τεύχει, τὸ ὅποιον ἐξέδωκεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία.

Ἡ Κρητικὴ Πολιτεία καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔπειτα ἀνεγνώρισαν τὸν Χατζηδάκην καὶ τὸν Ξανθουδίδην ὡς τοὺς πρώτους Ἐφόρους Ἀρχαιοτήτων τῆς Κρήτης.

Ὁ Χατζηδάκης πρὸς ἄλλαις ἐργασίαις ἀνέσκαψε δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τὴν Τυλισσὸν καὶ ἐν μέρει τὰ Μάλια, ἔχομεν δὲ καὶ Γαλλικὴν μετάφρασιν τῆς περὶ τῆς Τυλισσοῦ πραγματείας αὐτοῦ ἐν τῷ τεύχει τῶν Études Crétoises ὑπὸ τοῦ κ. Fernand Charouthier καὶ René Joly.

Ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἔκτακτος ἀρχαιοφιλία τοῦ ἱατροῦ Χατζηδάκη ἐξαίρουν αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἀρχαιολόγων, ἐπιβάλλεται δὲ πᾶσα ἀναγνώρισις καὶ εὐγνωμοσύνη πρὸς αὐτὸν δι' οὓς κόπους κατέβαλε πρὸς συγκρότησιν τῆς Κρητικῆς ἀρχαιολογίας ἐν χρόνοις, κατὰ τοὺς ὁποίους τὸ περιβάλλον ἦτο ἥκιστα πρὸς τοῦτο εὐνοϊκόν, ἀπηρεῖτο δὲ καὶ θάραξ καὶ κόποι καὶ χρήματα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ. Ἐὰν δὲ ὁ σκοπὸς οὗτος σήμερον θεωρῆται ὡς τι αὐτονόητον καθῆκον καὶ βοηθῆται ὑπὸ τῶν νόμων τῆς πολιτείας, τότε τὸ πᾶν ἦτο ἀσχημάτιστον καὶ χαῶδες, ἡ δὲ ἀσχολία ἐθεωρεῖτο ἴσως ὑπὸ πολλῶν καὶ ὡς ἀργόσχολος ματαιοπονία ἐκτεθειμένη ἀπροστάτευτος εἰς τῶν πολλῶν καὶ τοῦ ξένου περιβάλλοντος τὴν διάκρισιν.

Διὰ τοῦτο τιμῶμεν ἐξαιρέτως τὴν μνήμην τοῦ Ἰωσήφ Χατζηδάκη ὡς ἀνδρὸς ἐκτάκτως ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ὑπὲρ τῆς πατρῴου ἱστορίας δράσαντος.

Ἄλλὰ καὶ δεύτερον πλῆγμα ὑπέστη ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογία, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, ἐκ τοῦ συμβουλίου τῆς ὁποίας προώρως ἀφηρηπάγη ὁ διακεκριμένος συνεργάτης Μιχαήλ Βλαστός (4. 9. 1936).

Ὁ Μιχαήλ Βλαστός δὲν ὑπῆρξεν ἐξ ἐπαγγέλματος ἀρχαιολόγος, ἀλλ' ἠσχολήθη περὶ τὴν νομισματικὴν καὶ τελευταῖον περὶ τὴν ἀγγειογραφίαν μετὰ τοσαύτης εὐστοχίας, ὥστε δύναται τις νὰ προβάλῃ αὐτὸν ὡς παράδειγμα αὐτομαθοῦς ἀνδρὸς διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ εὐφυίας καὶ ἐπιμονῆς ἐξαρθέντος μέχρις ἐπιζήλου ἐπιστημονικῆς περιωπῆς, ἡ ὁποία προσεκόμισεν εἰς αὐτὸν τὸ περιζήτητον βραβεῖον Allier de Hauteroche τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῆς Φιλολογίας καὶ ἀνεπιφύλακτον διεθνῆ ἀναγνώρισιν διὰ τὰς ἀξιολογωτάτας αὐτοῦ νομισματικὰς πραγματείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσαν καταλαμβάνουσι θέσιν αἱ περὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Τάραντος μελέται αὐτοῦ. Σημειωτέον ὅτι ὁ Μιχαήλ Βλαστός κατεῖχε μοναδικὴν ἐν τῷ κόσμῳ συλλογὴν τῶν νομισματικῶν ἐκδόσεων τοῦ Τάραντος, θαυμαστὴν οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ἀρίστην διατή-

ρησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν μέγαν πλοῦτον τῶν ἐκδόσεων, οἷον οὔδεις οὔτε πρὸ αὐτοῦ οὔτε μετ' αὐτὸν μέχρι τοῦδε ἐσχημάτισεν.

Ἐν Ἀθήναις ὁ Βλαστός τραπεὺς πρὸς τὴν μελέτην τῶν Ἑλληνικῶν ἀγγείων ἐσχημάτισε λαμπρὰν συλλογὴν ἀγγείων, τῆς ὁποίας παρεσκεύαζε τὴν ἐκδοσιν ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ Corpus vasorum antiquorum.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς «Ἐταιρείας τῶν φίλων τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου» ὀφείλεται εὐγνώμων ἀνάμνησις εἰς τὸν Μιχαὴλ Βλαστόν, διότι ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ κινηθῆ εὐρύτερον κοινωνικὸν ἐνδιαφέρον περὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ πράγματα. Καὶ ἄλλως δὲ ὁ ἀείμνηστος φίλος ὑπῆρξεν ὠφέλιμος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀρχαιολογίαν, εἰς δὲ τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐταιρείαν ὑπῆρξεν ἐξαιρέτως συμπαθὴς διὰ τὴν εἰλικρινῆ αὐτοῦ ἐν τῷ συμβουλίῳ συνεργασίαν καὶ διὰ τὴν πραγματικὴν του ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ἐταιρείας στοργὴν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ τρανώτατα διεδήλωσεν.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία παρὰ τὴν ζωερὰν ἀνάμνησιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀβιάστου εὐγενείας τοῦ ἀειμνήστου φίλου καὶ συνεργάτου αισθάνεται καὶ βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν μνήμην αὐτοῦ, διότι ἀπὸ τοῦ θανάτου ἐκείνου ἢ πολύτιμος αὐτοῦ Νομισματικὴ καὶ Ἀρχαιολογικὴ βιβλιοθήκη ἐκληροδοτήθη κατὰ διαθήκην εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐταιρείαν.

Ὁ Μιχαὴλ Βλαστός ἐξασφάλισας τὴν ὑλικὴν του ζωὴν δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἐπέζητησε τὴν εὐγένειαν τῆς ὑπάρξεως διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς καλλιέργειας τοῦ πνεύματος, οὕτω δὲ κατέστησε δυσεξάλειπτον τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Καὶ τὸν διακεκριμένον τραπεζίτην καὶ φιλόστορα Σπυρίδωνα Λοβέρδον προώρως ἀφήρπασεν ὁ θάνατος ἐκ τῶν ἐταίρων ἡμῶν.

Ὡσαύτως ἀπωλέσαμεν τοὺς παλαιοὺς ἡμῶν καὶ ἀφωσιωμένους ἐταίρους, ἀκραιφνεῖς δὲ θιασώτας τῆς Ἐθνικῆς ἰδέας καὶ τῶν

Ἑλληνικῶν παραδόσεων τὸν Νεοκλέα Καζάζην, τὸν Νικόλαον Καρόλου, τὸν Γεώργιον Γαρδίκαν καὶ τὸν δμώνυμον υἱὸν τοῦ πρώτου γραμματέως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀλέξανδρον Ῥίζον Ῥαγκαβῆν.

Ἐν πλήρει ἐπιστημονικῇ δράσει καὶ νέος ἀκόμη ἐξέλιπεν ὁ διευθυντῆς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Πέτρος Φουρίκης καὶ ὁ διευθυντῆς τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς Κωνσταντῖνος Παναγιωτόπουλος, ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἑταῖρος Σπυρ. Παξιμάδης.

Ἄλλὰ τὸ ἔτος 1936 εὐρῦνον τὴν πένθιμον χορείαν ἀθροῖα κατηύθυνε τὰ θανατηφόρα αὐτοῦ βέλη κατὰ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς χώρας, τῶν ὁποίων τέσσαρες ἀνῆκον εἰς τὰς τάξεις τῶν ἑταίρων καὶ θιασωτῶν τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὁ Παναγῆς Τσαλδάρης, ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Παπαναστασίου.

Τὰ ὀνόματα αὐτῶν συνεδέθησαν πρὸς μεγαλοουργοὺς καὶ πρὸς ταραχώδεις περιόδους τῆς ἔθνικῆς ἱστορίας, εἶναι δὲ ἐπόμενον ὅτι προεκάλεσαν ὀξείας ἀντιθέσεις καὶ σκληροὺς ἀγῶνας.

Ἀναπολοῦντες ὅσα ἀγαθὰ ὑπὲρ τῆς χώρας ἔπραξαν τιμῶμεν εὐγνωμόνως τὴν μνήμην αὐτῶν ὡς πρώτων στρατιωτῶν τῆς πατρίδος.

Κλείοντες τὸ βιβλίον τοῦ θανάτου καὶ ἀναλαμβάνοντες τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς ἀναφέρομεν ὅτι ἡ Ἑταιρεία τιμῶσα τὴν ἀρχαιολογικὴν καὶ φιλόλαρον δρασὶν ἐξέλεξεν ἐπιτίμους ἑταίρους τοὺς ἑξῆς διαπρεπεῖς ἀρχαιολόγους:

1. Τὸν κ. Ἐρρῖκον Bulle, Καθηγητὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Würzburg.
2. Τὸν κ. Κάρολον Dugas, Καθηγητὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Lyon.

3. Τὸν κ. Ἐρνέστον Fiechter, Καθηγητὴν ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ τῆς Σιουτγάρδης.

4. Τὸν κ. Ἀντώνιον Hekler, Καθηγητὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βουδαπέστης.

5. Τὸν κ. Λουδοβικὸν E. Lord, Καθηγητὴν Πανεπιστημίου καὶ Πρόεδρον τοῦ ἐν Οὐάσιγκτῶνι Ἀμερικανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Καθιδρύματος.

6. Τὸν κ. Περικλέα Ῥεδιάδην, Ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, διὰ τὸ θερμὸν αὐτοῦ διαφέρον ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας.

Ἴσόβιον δὲ ἑταῖρον ἐξέλεξεν ἡ Ἑταιρεία τὸν κ. Μιλτιάδην Α. Σταμούλην διὰ τὴν καὶ ἐξ οἰκογενειακῆς παραδόσεως στοργὴν αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀρχαιολογικὰ πράγματα τῆς πατρίδος ἡμῶν.

Ἄλλ' ἴδωμεν νῦν ὅποιον ὑπῆρξε τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἐνενηκοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς ζωῆς αὐτῆς.

Αἱ ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι τῆς Ἑταιρείας ἦσαν αἱ ἑξῆς:

1. Κατὰ τὴν Ἱερὰν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Ἐλευσίνα καὶ δὴ κατὰ τὸν ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης μέχρι τῆς λίμνης τοῦ Κουμουνδούρου, τοῦ ἀρχαίου Ῥειτοῦ, χῶρον ὁ κ. Κουρουνιώτης καὶ ὁ ἀρχιτέκτων κ. Τραυλὸς ἀνεῦρον πολυτίμους λεπτομερείας τῆς διαδρομῆς τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ καὶ διακλαδώσεις αὐτῆς.

Τὸ Ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ Δαφνίου μέχρι τοῦ Ῥειτοῦ, ἡ δὲ ἀρχαία ὁδὸς διέρχεται διὰ τοῦ τεμένους τοῦ Ἀφροδισίου. Τὸ πρὸ τοῦ Ἀφροδισίου καὶ πρὸς τὸ Δαφνὶ κείμενον μέρος τῆς ὁδοῦ, ἀπέχει ὀλίγα μόνον μέτρα ἀπὸ τῆς σημερινῆς ὁδοῦ, διακρίνονται δὲ ἀκόμη αἱ τροχιαὶ αἱ σχηματισθεῖσαι ἐν τῷ βράχῳ ἐκ τῆς διελεύσεως τῶν ὀχημάτων.

Μετὰ τὸ Ἀφροδίσιον ἡ ὁδὸς διχοτομεῖται, εἰς δὲ βραχίων αὐτῆς, ὁ δεξιὸς, ἀνέρχεται πρὸς τὴν ῥάχιν τῆς ὄρεινῆς γλώσσης, ἡ ὁποία διαχωρίζει τὸν σημερινὸν Σκαραμαγκαῖν ἀπὸ τῆς λίμνης τοῦ Ῥειτοῦ. Ὑπερβαίνουσα τὴν ῥάχιν ἡ διακλάδωσις αὕτη τῆς

ὁδοῦ κατέρχεται ἐπὶ τῆς ἄλλης κλιτύος τοῦ λόφου καὶ διασχίζουσα τὸ μικρὸν πεδίον τοῦ Ῥεῖτοῦ φθάνει διὰ μικροῦ ἀνοίγματος εἰς τὸ Θριάσιον πεδίον. Τὸ κατάστρομα τῆς ὁδοῦ ἔχει κατασκευασθῆ ἔκ μικρῶν καὶ μεγάλων λίθων ἐπιμελῶς συμπιεσθέντων. Ἔνεκα δὲ τῆς κατωφερείας ἡ μία πλευρὰ τῆς ὁδοῦ στηρίζεται ἐπὶ χθαμαλοῦ ἀναλήματος ἀργολιθικοῦ ἔκ μεγάλων λίθων, σφζομένου κατὰ τόπους, ἐνιαχοῦ δὲ εἰς δύο σειράς.

Ὁ ἀριστερὸς βραχίον τῆς διχοτομουμένης Ἰερᾶς ὁδοῦ βαίνει παραλλήλως τῆς σημερινῆς ὁδοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου μέτρων ἀπ' αὐτῆς, παρακάμπτει τὴν βραχώδη παραφυάδα καὶ κατευθύνεται πρὸς βορρᾶν διχοτομουμένη καθ' ὁδὸν οὕτως, ὥστε ὁ μὲν δεξιὸς βραχίον νὰ συναντήσῃ τὴν πρὸς τὸ Θριάσιον πεδίον φέρουσαν ὁδόν, ὁ δὲ ἀριστερὸς νὰ φέρῃ εἰς Ἐλευσίνα διὰ τοῦ Ἐλευσινικοῦ πεδίου.

Ἐννοεῖται ὅτι δὲν σφίζεται συνεχῆς ἡ ὁδός, ἀλλὰ μόνον κατὰ τόπους, ὁ δὲ κ. Τραυλὸς συνέταξε λεπτομερὲς σχέδιον τῶν σφζομένων τμημάτων τῆς ὁδοῦ, συμπληρῶν δὲ αὐτὸ διὰ μελέτης τῆς ὑπολοίπου Ἰερᾶς ὁδοῦ θὰ δυνηθῆ νὰ παράσῃ πολῦτιμον βοήθημα διὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὁδοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν. Τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ κυμαίνεται μεταξὺ 4 καὶ 5 μέτρων, ἡ δὲ ἀπόστασις τῶν τροχιῶν ἀπ' ἀλλήλων εἶναι περίπου 1,ᵐ 40. Προσεχῶς θέλει ἐρευνηθῆ καὶ τὸ παρατηρηθὲν ἐντὸς τῆς λίμνης λίθινον φράγμα.

Ὡσαύτως ἀνευρέθη ἐπὶ τοῦ πρὸς Β λόφου τῆς λίμνης μέγα τετράγωνον κτίσμα λείψανον, πιθανῶς, ἀρχαίου φάρου, ἔχον διαστάσεις 12,ᵐ 55 × 8,ᵐ 80 καὶ ὕψος σφζόμενον 1,ᵐ 20.

2. Ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν ἐρευναν ταύτην ὁ κ. Κουρουσιώτης μετὰ τοῦ κ. Τραυλοῦ ἐξηκολούθησε τὰς ἐν Ἐλευσίνῃ ἀνασκαφὰς αὐτοῦ καὶ ἀπεκάλυψε τὴν μεγάλην Ῥωμαϊκὴν οἰκίαν, τῆς ὁποίας ἡ ὀψωδῆποτε ἀρτία διατήρησις θέλει χρησιμεύσει ὡς καλὸν παράδειγμα ἀρχαίας οἰκίας.

Ἡ οἰκία αὕτη εὗρισκομένη κάτωθεν τοῦ Μουσείου τῆς Ἐλευ-

σῖνος ἔχει μῆκος μέτρων 26,50 καὶ πλάτος μέτρων 13,50, κατευθύνεται δὲ ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον. Τὰ διαμερίσματα τῆς οἰκίας εἶναι δέκα τέσσαρα, πρὸς δὲ τούτοις ὑπάρχει μία αὐλὴ καὶ εἰς εὐρὺς ὑπαιθρος χώρος, πιθανῶς κῆπος.

Τῶν δωματίων καὶ τῆς αὐλῆς τὰ δάπεδα ἦσαν ἐπεστρωμένα διὰ ψηφιδωτῶν μετὰ ὠραίων πολυχρῶμων σχημάτων.

3. Ἐν Μαραθῶνι ὁ κ. Σωτηριάδης ἐξηκολούθησε τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ καὶ ἐξηκρίβωσε λεπτομερείας τινὰς τῶν προγενεστέρων αὐτοῦ σκαφῶν, τὰς ὁποίας ἀναγράφει ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων ὀρμηθεὶς ἐκτενεῖς συνέγραψε μελέτας περὶ τῆς τοπογραφίας τοῦ Μαραθῶνος. Αἱ ἐργασίαι αὗται ἐξήτασαν ἐκ νέου καὶ διελεύκαναν ἐν πολλοῖς προβλήματα τεθέντα τὸ πρῶτον τῷ 1792 ὑπὸ τοῦ Fauvel.

4. Ἐν Μεγάροις ἀνέσκαψεν ὁ Ἔφορος κ. Ἰ. Θρεψιάδης.

Ἡ ἔρευνα ἐγένετο εἰς δύο σημεῖα τῆς σημερινῆς πόλεως ἤτοι ἐν τῇ πλατείᾳ τῇ κειμένῃ κατὰ τὴν ΝΔ κλιτὸν τοῦ λόφου τῆς Καρίας καὶ κατὰ τὸ σπήλαιον τοῦ Μουρμούνη.

Ἐν τῇ πλατείᾳ ἀπεκαλύφθησαν θεμέλια κτίσματος ἐκ πώρου λίθου ἐν δευτέρᾳ χρήσει. Ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ὑποκαύστων εἶναι φανερὸν ὅτι πρόκειται περὶ μεγάλου λουτροῦ Ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐν χρήσει καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὅπως διαπιστοῦται ἐκ τῶν κινητῶν εὐρημάτων. Τὴν ἐν τοῖς χριστιανικοῖς χρόνοις χρησιμοποίησιν τοῦ λουτροῦ βεβαιοῖ καὶ ἐπιγραφὴ πρὸ ἐτῶν εὐρεθεῖσα καὶ σχετιζομένη πρὸς τὸν κόμιτα Διογένη, τὸν ἐκ τῆς γυναικὸς συγγενῆ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου, καὶ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Ἰσαυρίας ἀποσταλέντα τῷ 494 μ. Χ. Τὸ λουτρόν τοῦτο διατηρηθὲν ἐπὶ μακρόν, φαίνεται ὅτι ἔπαυσε νὰ λειτουργῇ κατὰ τὸν 6^{ον} μ. Χ. αἰῶνα, διότι εὐρέθησαν ἐν αὐτῷ τάφοι καὶ 19 νομίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ.

Βαθύτερον τῶν θεμελίων τοῦ λουτροῦ εὐρέθησαν ἄλλα θεμέλια ὡσαύτως πώρινα καὶ παρ' αὐτὰ ἐπίχωσις περιέχουσα τεμάχια

ἀγγείων μελαμβραφῶν καὶ ἐρυθρογράφων τοῦ τέλους τοῦ 5^{ου} ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

Ἡ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἔρευνα ἀπέδειξεν ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο μεγάλων διαστάσεων, ἀλλ' εἶχεν ἐπίχωσιν περιέχουσαν τεμάχια ἀγγείων ῥωμαϊκῶν καὶ ἐφεξῆς χρόνων. Τὰ τοιχώματα τοῦ σπηλαίου ἦσαν ἐπικεχρισμένα διὰ λευκοῦ κονιάματος φέροντος καὶ ἐρυθρὰν κατὰ τόπους βαφὴν. Ἡ συνέχεια τῆς ἐργασίας θὰ διαφωτίσῃ ἡμᾶς περὶ τῆς λατρευτικῆς σημασίας τοῦ σπηλαίου.

5. Ἐν Νέῃ Ἀγχιάλῳ ἐξηκολούθησε τὰς ἀπὸ ἐτῶν γενομένης ἐκεῖ ἀνασκαφὰς αὐτοῦ ὁ καθηγητῆς κ. Γ. Σωτηρίου.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφικὴν περίοδον τοῦ 1936 συνεπληρώθη ἡ ἀποκάλυψις τῆς τετάρτης χριστιανικῆς βασιλικῆς τῶν Θηβῶν τῆς Θεσσαλίας, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῆς ἐρέυνης ὑπῆρξαν ἀξιολογώτατα καὶ διὰ τὰ νέα ψηφιδωτὰ δάπεδα καὶ διὰ τὴν διευκρίνησιν τοῦ ὄλου διαγράμματος τοῦ ναοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἐξελίξεως τῆς βασιλικῆς κατὰ τοὺς παλαιοχριστιανικοὺς χρόνους.

Τὸ διάγραμμα τοῦτο παρουσιάζει διαφορὰν ἰκανὴν ἀπὸ τῶν συνήθων βασιλικῶν τοῦ 5^{ου} καὶ τοῦ 6^{ου} αἰῶνος, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς μακρὰς πλευράς, ὅπου ὑπάρχουσι κατὰ τὸ μέσον περίπου συμμετρικὰ τετράγωνα διαμερίσματα, πλατύτερα τῶν πλαγίων κλιτῶν τοῦ ναοῦ, προσδίδοντα εἰς τὴν βασιλικὴν τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ, οὐχὶ δὲ μόνον ἔξωθεν, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς, ὅπου ἐπικοινωνοῦσι πρὸς τὰ πλάγια κλίτη διὰ τριβήλων, τῶν ὁποίων εὐρέθησαν αἱ κτισταὶ βάσεις. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ αὕτη διαμόρφωσις φαίνεται μέχρι τοῦδε μοναδική.

Ἄλλη ἰδιορρυθμία εἶναι τὰ ἐκατέρωθεν τοῦ νάρθηκος τετράγωνα διαμερίσματα μετ' ἀξιολόγων ψηφιδωτῶν δαπέδων. Τὰ διαμερίσματα ταῦτα ἀναμιμνήσκουσι παρόμοια διώροφα διαμερίσματα, προωρισμένα διὰ τὰ κλιμακοστάσια τῶν ὑπερώων τοῦ ναοῦ. Πρὸς Α τοῦ βορείου διαμερίσματος ἀνευρέθη νεωτέρα προσθήκη ὑψηλότερα κατὰ τρεῖς βαθμίδας, φέρουσα δὲ ὡσαύτως ψηφιδωτὸν δάπεδον.

Τρίτῃ τέλος ἰδιορρυθμία τῆς τετάρτης ταύτης βασιλικῆς παρα-

τηρεῖται κατὰ τοὺς περὶ τὴν ἀψίδα τάφους, οἵτινες συγκοινωνοῦσι διὰ θυρίδος πρὸς τὰ πλάγια κλίτη. Ὁ ἔρευνηθεὶς τελευταῖον δεξιὸς θάλαμος οὐδένα περιεῖχε τάφον.

Κατὰ τὴν τελευταίαν σκαφὴν ἠρηνήθη ὡσαύτως μέγα μέρος τοῦ αἰθρίου τῆς βασιλικῆς, ἔχοντος μῆκος δέκα πέντε μέτρων.

Ἰδίαν σημασίαν μεταξὺ τῶν εὐρημάτων ἔχουσι τὰ ψηφιδωτὰ δάπεδα, τὰ καλύπτοντα τὸ ἔδαφος τῶν πλαγίων κλιτῶν καὶ τῶν ἄλλων διαμερισμάτων, πλὴν τοῦ μέσου κλίτους καὶ τοῦ νάρθηκος, ὅπου ἔχομεν δάπεδον μαρμαρόστρωτον.

Τὰ πλάγια κλίτη ἔχουσι θέματα γεωμετρικά, διάφορα εἰς ἑκάτερον· ἄδρᾶ μὲν εἰς γραμμάς, ἀλλ' ὑστεροῦντα εἰς χρωματικὴν διατύπωσιν καὶ καλλιτεχνικὴν εὐκρίνειαν καὶ λεπτότητα.

Ἄξια μεγαλητέρας προσοχῆς εἶναι τὰ ψηφιδωτὰ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ νάρθηκος διαμερισμάτων, διότι παρέχουσι παραστάσεις πτηνῶν, ζώων, ἰχθύων καὶ παραστάσεις ἀγγείων ἐν συνθέσει, ἢ ὅποια ἀποτελεῖ ἐνιαῖον σύνολον. Αἱ κινήσεις εἶναι ποικίλαι, ἢ δὲ χρωματικὴ σύνθεσις πλουσιωτάτη, ἀλλὰ τὸ σχέδιον δὲν εἶναι λεπτὸν οὐδὲ εὐκαμπτον, ὅπως ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς ἀρχαιοτέρας τρίτης βασιλικῆς τοῦ 5^{ου} αἰῶνος.

Παρά τινος διαφορὰς ἢ ὅλη τέχνη τῶν ψηφιδωτῶν τούτων εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῶν ψηφιδωτῶν τῶν πλαγίων κλιτῶν.

Συγκρίνοντες δὲ πρὸς τὴν τρίτην βασιλικὴν παρατηροῦμεν καθ' ὅλου κατωτέραν τέχνην, ἀμελέστερον σχέδιον καὶ ἀδρότερον τονισμόν τῶν περιγραμμάτων ἢτοι γνωρίσματα μεταγενεστέρας κατωτέρας καλλιτεχνικῆς διαθέσεως.

Οἱ χρόνοι τῶν ψηφιδωτῶν τούτων ὡς καὶ τῆς βασιλικῆς δύνανται νὰ ἐξαχθῶσιν ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἀνευρεθέντων κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἀρχιτεκτονικῶν καὶ διακοσμητικῶν γλυπτῶν. Πάντα ταῦτα συγκρινόμενα πρὸς τὰ τῶν ἄλλων βασιλικῶν τῆς Ν. Ἀγχιάλου, τοῦ 5^{ου} καὶ 6^{ου} αἰῶνος παρουσιάζονται κατώτερα κατὰ τὴν τέχνην.

Διὰ τοῦτο ὁ κ. Σωτηρίου ἔχων ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ζωὴ τῆς πόλεως ἔληξε, κατὰ τὰς ἱστορικὰς πηγὰς, περὶ τὰ τέλη τοῦ 7^{ου} αἰῶνος

χρονολογεῖ τὴν τετάρτην βασιλικὴν εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ εἰς τὰ μέσα τοῦ 7^{ου} αἰῶνος ὡς ἔσχατον μνημεῖον τῆς παλαιοχριστιανικῆς ταύτης πόλεως.

Παρὰ τὴν βασιλικὴν ταύτην ἀνεσκάφη κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον καὶ τὸ ὑπόλοιπον τμήμα τοῦ λουτρῶνος τῆς βασιλικῆς Α, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε διαμερίσματα τῶν ἀποδυτηρίων καὶ αἴθουσας μετὰ δύο λουτήρων ψυχροῦ ὕδατος.

Ἐκτὸς τούτων ἐνδιαφέρουσαι εἶναι τινες Ἰουδαϊκαὶ ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί, μαρτυροῦσαι περὶ παροικίας Ἰσραηλιτικῆς ἐκεῖ καὶ ἄξιοι προσοχῆς διὰ τοῦτο.

6. Ἐν Δυτικῇ Μακεδονίᾳ ὁ καθηγητὴς κ. Κεραμόπουλλος ἐξεχολούθησε τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος.

Κυρίως ἡ ἐργασία ἐγένετο περὶ τὸ χωρίον Σύνδενδρον (πρόφην Τρεβένι) πρὸς Δ τῶν Γρεβενῶν, ἔνθα εἶχεν εὑρεθῆ ἔσχατως ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον, φέρον παράστασιν ἰππέως καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀνδρόνικος Κλεονίκου ἡρώς». Ἐντεῦθεν εἶχε συλλέξει ἀρχαῖα ἀγγεῖα καὶ λίθινα ἐργαλεῖα, ὁ ἑξαιρέτος διδάσκαλος Κωνστ. Καραπατάκης. Πρὸς τούτοις ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου προέρχεται καὶ ἡ ἐν Γρεβενοῖς εὑρισκομένη ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή: Γ'(ἀῖος) Μαικήνας Διὶ ὑψίστῳ εὐχὴν.

Περὶ τὸ χωρίον ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια πλειόνων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, ἀνηκουσῶν εἰς τοὺς χρόνους τοὺς πρὸ τῆς ἐξισλαμίσεως τῶν κατοίκων Βαλαάδων.

Παρὰ τὴν θέσιν Ἅγιος Ἀθανάσιος ἀνευρέθησαν λείψανα κτίσματος ἐστεγασμένου ποτὲ διὰ κεράμων Ἑλληνικοῦ τύπου. Περαιτέρω δὲ ἄλλο λείψανον κτίσματος ἐπεστρωμένου διὰ κεραμοκονιάματος καὶ μαρμαρίνων πλακῶν. Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μέτρων βᾶθρον τετράγωνον ἀγνώστου προορισμοῦ.

Τὸ ὅλον σχέδιον τῶν ἐρειπίων δὲν φαίνεται σχετικὸν πρὸς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν.

Κατὰ τὴν θέσιν Ἅγιος Μηνᾶς εὑρέθησαν σεσυλημένοι, ἀτυχῶς, τάφοι.

Εἰς ἀπόστασιν $1\frac{1}{2}$ χιλιομέτρου κατὰ τὴν θέσιν Σβατὸς (=Εἰσβατὸς) καὶ τὸ παρ' αὐτὴν Παλαιοκάστρον ἡ γενομένη ἔρευνα διεπίστωσε τεχνητὴν διασκευὴν τοῦ χώρου τοῦ Παλαιοκάστρου εἰς πλείονα ἄνδηρα, τὸν δὲ ὅλον τύπον κατωκημένον. Φαίνεται ὁμως ὅτι ἐν γένει αἱ κατοικίαι ἦσαν ἐνταῦθα ἀραιαί, ὅτι δὲ ὁ χώρος τοῦ Παλαιοκάστρου ἦτο ἄσυλον μᾶλλον τῶν κτηνῶν, ἡ δὲ κώμη ἦτο κατὰ τὸν Σβατόν. Ἐκεῖ εὐρέθησαν λίθινα θεμέλια πηλοκτίστων λιθίνων οἰκιῶν ὡς καὶ πολλὰ θραύσματα μεταγενεστέρων ἀγγείων μεγαρικῶν, ἀρετινῶν κ.τ.τ. καὶ ὠραία χαλκῆ λαβὴ ἀγγείου μετὰ γυναικείας προτομῆς.

Καὶ ἡ κώμη τοῦ Σβατοῦ εἶναι κατὰ τὸ σύστημα καὶ τῶν Μακεδονικῶν πολισμάτων περικεκλεισμένη διὰ τῶν συνεχῶν τοίχων τῶν ἀκραιῶν οἰκιῶν, ἔξωθεν τῶν ὁποίων δι' ἀποτομῆς ἢ προσχώσεως ἦτο ἐσχηματισμένη ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β' ὄχυρὰ καὶ ἀπρόσβατος θέσις κατὰ τὸ Παλαιοκάστρον, χρησιμοποιουμένη ὡς καταφύγιον ἀνθρώπων καὶ ζῴων ἐν καιρῷ ἀνάγκης. Τὸ Παλαιοκάστρον τοῦ Συνδένδρου εἶναι τὸ μέγιστον τῶν μέχρι τοῦδε βεβαιωθέντων Φιλιππειῶν πολισμάτων.

Ὅτι δὲ ἡ ἡλικία τοῦ συνοικισμοῦ τούτου εἶναι μακροτάτη ἀποδεικνύουσι προϊστορικὰ ὄστρακα καὶ λίθινα ἐργαλεῖα εὐρεθέντα κατὰ καιροὺς καὶ ἐπιμελῶς συλλεχθέντα ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Καραπατάκη, ὡς καὶ τεμάχια ἀπεσκληρυμμένου πηλοῦ φέροντος ἀποτυπώματα ξύλων, προερχόμενα δὲ ἐκ ξυλοπηλοκτίστων οἰκιῶν.

Ἐν τῷ κοινοτικῷ καταστήματι Γρεβενῶν ἀπετελέσθη ἤδη πολύτιμος διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου ἀρχαιολογικὴ Συλλογὴ περιλαμβάνουσα ποικίλα ἀρχαῖα μαρμάρινα ἀνάγλυφα καὶ περίοπτα ἔργα καὶ πῆλινά τινα.

Οὕτω κατὰ μικρὸν παρασκευάζεται ἀξιόλογος ἀρχαιολογικὴ τοπογραφία τῆς Δ. Μακεδονίας.

7. Ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ δὴ κατὰ τὸν περίπυστον βυζαντινὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐξετέλεσεν ἀνασκαφικὰς ἐρεῦνας δαπάνῃ τῆς Ἐταιρείας ὁ διδάκτωρ κ. Μαρίνος Καλλιγᾶς, τὰ δὲ

πορίσματα αὐτῶν εἶναι ἀξιόλογα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ μνημείου.

Ἀναζητῶν ὁ ἀνασκάψας τὸν φιλολογικῶς μεμαρτυρημένον πύργον κλιματοστασίου ἄγοντος εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον τῆς Ἀγίας Σοφίας ἠρεύνησε κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ νάρθηκος καὶ ἀπεκάλυψεν ἐκεῖ τοίχους συγχρόνους πρὸς τὸ κύριον κτίσμα, ἀλλὰ μὴ ἀνήκοντας εἰς τὴν βάσιν τοῦ ζητουμένου πύργου, πιθανώτατα δὲ σχηματίζοντας τὴν ἀνατολικὴν κατάληξιν τοῦ αἰθρίου τῆς ἐκκλησίας καὶ ἄλλο τι πρόσκτισμα. Ἡ ὅλη ἐπεξεργασία τῆς πλευρᾶς ταύτης τῆς ἐκκλησίας δεικνύει ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐνταῦθα ἀρχιτεκτονικῶς συνδεδεμένος πύργος. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ νάρθηκος δὲν παρατηρήθη ἕχνος ὑπάρξεως πύργου.

Κατὰ ταῦτα φαίνεται ὅτι ὁ πύργος δὲν ἀνήκεν εἰς τὸ σῶμα τοῦ μνημείου τεκτονικῶς, ὀφείλει δὲ νὰ ἀναζητηθῆ ἄλλαχού.

Ἀνατολικώτερον τῶν ἀποκαλυφθέντων λειψάνων ἀνευρέθη ὁμαδικὸς τάφος, ἐστεγασμένος διὰ πλακὸς φερύσης κυμάτιον τῶν μετὰ τὸν Θεοδόσιον καὶ πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ χρόνων, χρησιμοποιεθεῖσης ἐνταῦθα διὰ δευτέραν φορὰν. Ἐκ τῶν κτερισμάτων ἦτοι μικροῦ πηλίνου ἀγγείου καὶ φιαλίδιου κεκοσμημένου, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς πλινθοδομίας συνάγεται ὅτι ὁ τάφος ἀνήκει εἰς τοὺς τελευταίους Βυζαντινοὺς χρόνους.

Ἄλλη σκαφή κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν βόρειον τμήμα τοῦ νάρθηκος ἀπεκάλυψεν ὅτι τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ εἶναι ὀγκωδέστατα, ἀλλ' ὅτι ταῦτα δὲν ἐκτείνονται πρὸς τὸ ἔξω μέρος τοῦ ναοῦ.

Ἡ σκαφή προέβη εἰς βάθος 3,μ²⁰ χωρὶς νὰ συναντήσῃ τὴν ἀρχὴν τῶν θεμελίων. Σημειωτέον ὅτι τὸ Ῥωμαϊκὸν στρώμα καὶ δὴ τὸ δάπεδον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Νυμφαίου τοῦ εὐρισκομένου παρὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν κεῖται εἰς βάθος 3 μέτρων.

Κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἐρεύνης παρατηρήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνασκάπτοντος ἑπτὰ διακεκριμένα δάπεδα ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὸ ἀνώτατον σημερινόν. Ἡ αὐτὴ διάταξις παρατηρήθη καὶ κατὰ τὸ κέντρον τῆς ἐκκλησίας, ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ τρούλου, καὶ παρὰ τὸν νοτιανατολικὸν πεσσόν.

Παρά τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα εὐρέθησαν καὶ ἄφθονα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, μεταξὺ τῶν ὁποίων μάλιστα διαφέροντα εἶναι τὰ ἐπιστεγάσματα τῶν θωρακίων, μαρτυροῦντα περὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς ἀρχικῆς λαμπρότητος τοῦ ναοῦ. Ἄξια ἰδίως προσοχῆς εἶναι τὰ τεμάχια πολυτελοῦς θωρακίου κεκοσμημένου δι' ἐνθέτου κεράμου φέροντος λεπτὸν στιλπνὸν ἐπίστρωμα ἐξ ὑαλίνης μάζης. Ὡσαύτως πλάκες πολυχρῶμου μαρμαρίνης ἐπενδύσεως, ῥωμαϊκὰ ἐπίκρανα, ὀρθοστάται, ἀποτμήματα κιονοκράνου τοῦ γυναικωνίτου τέχνης τοῦ 5^{ου} αἰῶνος. Ἐκτὸς τούτων καὶ τεμάχια ἐπιγραφῶν ἑλληνικῶν καὶ μιᾶς λατινικῆς.

Μικρὰ ἔρευνα κατὰ τὸν τοῖχον τῆς ΝΔ γωνίας τοῦ νάρθηκος διεπίστωσεν ὅτι τὸ κονίασμα καλύπτει παλαιότεραν ἐκεῖ διαμόρφωσιν, ὑποδηλουμένην καὶ ὑπὸ τῆς οἰκοδομικῆς ἀνωμαλίας τοῦ σταυροθολίου. Μέλλουσα ἔρευνα θὰ δεῖξῃ ἂν ἐκεῖ εὐρίσκητο ἡ ἄνοδος εἰς τὸν γυναικωνίτην. Ἐν τῷ γυναικωνίτῃ ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ κονιάματος ἔδειξεν ὅτι ἡ μεσημβρινὴ πλευρὰ εἶναι Τουρκικὴ, τὰ δὲ διάμεσα χωρίσματα θεωρούμενα μέχρι τοῦδε Τουρκικά, εἶναι τοῦναντίον Βυζαντινά. Τὴν ὀριστικὴν Βυζαντινὴν μορφήν τῆς πλευρᾶς ταύτης θὰ προσπαθήσῃ νὰ βεβαιώσῃ ἡ ἔρευνα προσεχῶς, διακρίνουσα τὰς Τουρκικὰς προσθήκας. Ἐμελετήθη ὡσαύτως ἀκριβῶς ἡ στέγη τοῦ ναοῦ καί, παρὰ τὰς τεχνικὰς δυσκολίας, ἀνεκλήθη καθ' ὅλου ἡ πραγματικὴ ἐξωτερικὴ μορφή, ἡ κρυπτομένη ὑπὸ τὰς νεωτέρας ἀλλοιώσεις. Κατὰ τινὰ ἐπισκευὴν τοῦ δαπέδου τοῦ Ἱεροῦ βήματος μεταξὺ τῶν διαφόρων πλακῶν εἶχεν εὐρεθῆ ἄλλοτε ἡ ἐπιτύμβιος πλάξ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου, πιθανώτατα μέλους τινὸς τῆς μεγάλης οἰκογενείας τοῦ Βυζαντίου τῆς ὁποίας κλάδος εἶχεν, ὡς γνωστόν, ἐγκατασταθῆ ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἐργασίας ἐν σπουδαιοτάτῳ Βυζαντινῷ μνημείῳ τῆς χώρας ἡμῶν ἀποτελεῖ καθήκον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, ἡ δὲ εὐτυχὴς ἀπαρχὴ τῆς ἐρεῦνης τοῦ κ. Καλλιγᾶ παρέχει εὐλόγους ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντος.

8. Ἐν Καλαμίτσα τῆς Καβάλας ἐξηκολούθησεν ἡ ἔρευνα

διὰ τοῦ Ἐπιμελητοῦ τῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Μπακαλάκη, εὐχαρίστως δὲ ἀναφέρομεν ὅτι καὶ τὸ φιλόρχαιον Ἀδελφᾶτον Καβάλας ἐνίσχυσεν οἰκονομικῶς τὴν ἐργασίαν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1936 ἡ ἀνασκαφὴ προέβη εἰς τὴν ὀλοσχερῇ ἀποκάλυψιν τῶν κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος οἰκοδομικῶν λειψάνων οὕτω δὲ ἀνεκτίθη τετράπλευρον οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποίου μέρος κατεστράφη ὑπὸ νεωτέρων κτισμάτων, τὸ δὲ ὑπόλοιπον σφῆζει τοὺς ἐκ γρανίτου τοίχους αὐτοῦ εἰς ὕψος 2,50 μέτρων.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι διηρημένον εἰς ἓν μεγαλύτερον καὶ δύο μικρότερα διαμερίσματα. Ἐντὸς τῶν δύο ἐκ τῶν διαμερισμάτων ὑπάρχουσι δύο ἐστία κατὰ τὸ μέσον περιπυ, κατεσκευασμένοι ἐκ λίθων γρανίτου εἰς σχῆμα τετράγωνον καὶ ἔχουσαι ἐπίστρωσιν ἐκ πηλοῦ ἢ πλακῶν γρανίτου.

Ἐπὶ τὴν ἐπίστρωσιν ὑπῆρχε γόμωσις περιέχουσα τεμάχια χονδροειδῶν ἀγγείων, ὅσπῃ ζῶων, θαλάσσια ὄστρεα καὶ ὄστρακον σκύφου στικτοῦ.

Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ ὑπολοίπου οἰκοδομήματος εὐρέθησαν ὄστρακα ὡσαύτως ἀγγείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἄξια λόγου εἶναι δύο τεμάχια λεβητοσχήμου ἀγγείου μελανομόρφου παριστιῶντος πολεμιστᾶς καὶ τέθριππον ἄρμα, διότι δι' αὐτῶν ἀνέρχεται ἡ ἱστορία τῆς Καλαμίτσας εἰς ἀρχαῖκούς χρόνους, εἰς οὓς ἔφερον καὶ ἄλλα ὄστρακα τοῦ παρελθόντος ἔτους (ΠΑΕ 1935, 37).

Ὡσαύτως ἠρευνήθη συνεχόμενον πυργόσχημον κατασκεύασμα, ἀλλ' ἡ πλήρης τούτου ἀνασκαφὴ θέλει γίνεαι προσεχῶς.

Ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ χωμάτων προέρχονται διάφορα κινητὰ ἀρχαῖα ὄστρακα καὶ μαρμάρινα τεμάχια ἀρχιτεκτονικὰ ἐκ Θασίου μαρμάρου, πρὸς δὲ τούτοις ἐνεπίγραφοι λαβαὶ ἀμφορέων.

9. Ἐν Ἀμνισῷ τῆς Κρήτης ἐξηκολούθησαν αἱ ἀπὸ τινων ἐκτελούμεναι ἐκεῖ ἐνδιαφέρουσαι ἀνασκαφαὶ διὰ τοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου κ. Σπ. Μαρινάτου.

Αἱ ἔρευναι τοῦ 1936 σκοπὸν εἶχον τὴν ἐξακριβώσιν τῆς ἐκτά-

σεως τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀμνισοῦ, ὄντως δὲ ἐφάνη ὅτι τοῦτο ἐκτείνεται εἰς μέγα διάστημα πρὸς νότον καὶ πρὸς δυσμάς, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν εὐρέθη ἀκόμη τὸ πέρασ αὐτοῦ.

Τὰ ἀποκαλυφθέντα διαμερίσματα ἀνήκουσιν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν στρώμα καὶ ἀποτελοῦσι πιθανώτατα, βοηθητικούς χώρους καὶ κατοικίας τοῦ προσωπικοῦ, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν γενομένων εὐρημάτων.

Τὰ κινητὰ εὐρήματα δὲν ἦσαν πολλά, διότι τὸ πλούσιον εἰς τοιαῦτα ἀρχαϊκὸν στρώμα δὲν ἠρευνήθη βαθέως. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρου τμήματος αὐτοῦ προέρχονται πλείονα τεμάχια χαλκῶν ἀφιερωμάτων ἤτοι τρίποδος κἄ., ὡσαύτως λαιμὸς καὶ μέρος κεφαλῆς καὶ πόδες πηλίνου ἵππου γεωμετρικῆς ἐποχῆς καὶ μικρὰ πηλίνη κεφαλὴ, λείψανα πιθανῶς πηλίνων ἀρμάτων, πρὸς δὲ τούτοις τεμάχιον μεγάλου πίθου φέροντος ἐν ζώνῃ ἀποτυπώματα στρογγύλης σφραγίδος μετὰ παραστάσεως τρέχοντος ἵππου.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρου στρώματος προέρχεται καὶ πωρίνη γυναικεία κεφαλὴ ἐφθαρμένη ὕψους 0,18 μετὰ σπειροειδῶν βοστρύχων ὑπὲρ τὸ μέτωπον καὶ μετὰ πολοειδοῦς καλύμματος. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἐνθετοὶ. Τὸ ὄλον πρόσωπον εἶναι ἐπίμηκες.

Εἷς τῶν εἰς προηγούμενας ἀνασκαφὰς εὐρεθέντων ἐλεφαντίνων ὀφθαλμῶν προσαρμόζεται ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀριστερὰν ὀφθαλμικὴν κοιλότητα τῆς πωρίνης κεφαλῆς.

Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἡ κεφαλὴ ἀνήκει εἰς ἀρχαϊκὸν τεχνίτην τῆς Δαιδαλείου τεχνοτροπίας. Ἐν τούτοις ὁ ἀνασκάπτων ἀποκλίνει μᾶλλον ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι πρόκειται περὶ ἀρχαϊστικῆς μιμήσεως Ῥωμαϊκῶν χρόνων ὡσαύτως εὐρέθησαν ὅστέϊναι βελόνας καὶ περόνας, τινὲς τῶν ὁποίων ἀπολήγουσιν εἰς χεῖρα κρατοῦσαν ἀπίομορφον καρπὸν.

Πρὸς τούτοις ἀνευρέθησαν πέντε νέαι ἐπιγραφαὶ ἀναφέρουσαι πᾶσαι κόσμους μόνον (π. χ. ἐπὶ κόσμων τῶν σὺν Κλουμενίδα τῷ Κοίχιος τὸ δεῦτερον, κλπ.), ἀναγεγραμμέναι ἐπὶ πωρίνων πλακῶν καὶ ἀνήκουσαι εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν περιόδον.

10. Ἐν Σικυῶνι ἐξηκολούθησεν ὁ καθηγητὴς κ. Ἀναστ. Ὀρ-

λάνδος τὰς ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς πόλεως ἀνασκαφάς, διεπίστωσε δὲ πλείονας σημαντικὰς λεπτομερείας τοῦ σχεδίου τοῦ οἰκοδομήματος.

Ἐν τῷ κάτω ἀνδρῶν ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ νοτία πλευρὰ ἦτο κλειστή καὶ ὅτι ὀπισθεν τῆς στοᾶς ὑπῆρχον βοθητικὰ δωμάτια ὡς καὶ ἐν τῇ βορείᾳ.

Ὡσαύτως κατὰ τὸν στυλοβάτην τοῦ περιστυλίου ὑπῆρχεν ἀποχετευτικὴ αὐλαξ φθάνουσα πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου καὶ συνεχιζομένη ἐπ' αὐτοῦ διὰ νὰ παραλαμβάνῃ καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἄνω ἀνδρῶν κατερχόμενα ὕδατα.

Πρὸς τούτοις εὐρέθη καὶ τρίτη εὐθεῖα κλίμαξ, πλάτους 1,35 ἐξ εἴκοσι βαθμίδων, ἐστεγασμένη καὶ σφύζουσα ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς τεμάχια κονιάματος.

Κατὰ τὸ ἄνω ἀνδρῶν ἡ ἔρευνα ἀπεκάλυψε ὅλον τὸν νότιον καὶ τὸν δυτικὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον τοῦ γυμνασίου κατεσκευασμένον διὰ μεγάλων δόμων, τῶν ὁποίων ἡ πρὸς τὰ ἔξω πλευρὰ ἦτο κυφωτή. Διὰ τῆς ἐρεύνης ταύτης ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ἄνω ἀνδρῶν τοῦ γυμνασίου ἀπετελεῖτο μόνον ἐξ ὑποστέγων διατεταγμένων εἰς σχῆμα πεῖ.

Ἐκ κινητῶν εὐρημάτων ἄξια προσοχῆς εἶναι τὰ ἀρχιτεκτονικά, διότι δι' αὐτῶν κατορθοῦται ἡ ἀναπαράστασις τῆς στοᾶς. Ἡ ἐξεργασία ὅμως ἡ ἀμελής δεικνύει ὅτι ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς ἀνακατασκευῆς τῆς γενομένης κατὰ τὸν 3^{ον} μ. Χ. αἰῶνα, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ μεγάλου σεισμοῦ τοῦ 2^{ου} μ. Χ. αἰῶνος, καθ' ἣν ἔπαθε μόνον τὸ ἄνω ἀνδρῶν.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Γυμνασίου ἐγένετο ἀνάγκη ἐρεύνης τάφων τινῶν πρὸς ἀποτροπὴν συλῆσεως κατὰ τὴν θέσιν Γκράβες, ὑπεράνω τοῦ χωρίου Μοῦλκι.

Τὰ εὐρήματα ἦσαν ἀρυθαλλοειδῆ τινὰ ἐρυθρόμορφα ληκύθια τοῦ 4^{ου} αἰῶνος ἐφ' ἐνὸς τῶν ὁποίων παρίσταται ἡ Θέτις κομίζουσα τὰ ὄπλα εἰς τὸν Ἀχιλλέα.

Ἄλλὰ τὸ σημαντικώτατον εὐρημα ἐκ τάφων εἶναι τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς θέσεως Τραγάνα, ὅπου ἡ ἀρχαῖκή Σικυὼν καὶ ἐκ τοῦ κτήματος Ζαρκωτοῦ, ὅπου τάφοι τυχαίως ἀνοιχθέντες ἀπέδωκαν ἀγγεῖά τινα τοῦ 5^{ου} αἰῶνος καὶ ἐν ἀξιολογώτατον χαλκοῦν κάτοπ-

τρον. Κατὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ δίσκου τοῦ κατόπτρου ὑπῆρχον μικρὰ τρέχοντα ζῶα, ἡ δὲ λαβὴ ἀποτελεῖται ἐκ κόρης ἰσταμένης, φερούσης δωρικὸν χιτῶνα μετὰ διπλοῖδιον, προβαλλούσης τὸν δεξιὸν πόδα καὶ ἀνασυρούσης διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὸν χιτῶνα, διὰ δὲ τῆς προτεταμένης δεξιᾶς χειρὸς κρατούσης ἄνθος.

Ἡ ὅλη τεχνοτροπία τοῦ ἔργου τάσσει αὐτὸ εἰς τοὺς περὶ τὸ 460 π. Χ. χρόνους.

Ἐπίσης συνετάχθη κατὰ τὸ 1936 τὸ γενικὸν τοπογραφικὸν διάγραμμα τῆς ἀρχαίας Σικυῶνος ὑπὸ τοῦ κ. Ὁρλάνδου καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Στύκα.

11. Ἐν Ἀχαΐᾳ ἐξηκολούθησαν αἱ ἔρευναι Μυκηναϊκῶν νεκροταφείων διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Ν. Κυπαρίσση.

Μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν νεκροταφείων τῶν δύο προϊστορικῶν συνοικισμῶν τῶν Πατρῶν τῆς Ἀρόης καὶ τῆς Μεσάτιδος, ἐζητεῖτο καὶ τὸ νεκροταφεῖον τοῦ τρίτου προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ, τῆς Ἀνθείας. Τοῦτο δὲ εὐρέθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ 1936 κατὰ τὰ ὑψώματα πρὸς Α τῆς Ἐγλυκάδος οὐχὶ μακρὰν τῶν ἐργοστασιῶν οἰνοποιίας Klaus - „, Ἀχαΐας“ παρὰ τὸ βουνὸν Κούκουρα καὶ Ὀμπλόν, ἔνθα ἡ ὅλη περιφέρεια καλεῖται Ῥιγανόκαμπος.

Ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Ἀντωνίου Σκόνδρα ἀπεκαλύφθησαν θαλαμοειδεῖς τάφοι, οἵτινες καὶ ἠρεννήθησαν, ἀπέδωκαν δὲ πολλὰ ἀγγεῖα τῶν ὑστερομυκηναϊκῶν χρόνων μετὰ γεωμετρικῆς διακοσμῆσεως.

Ἐξ ἑνὸς τάφου ἐξήχθησαν περὶ τὰ 55 ἀγγεῖα, σχεδὸν πάντα ἀκέραια. Εἶναι δὲ ταῦτα μεγάλοι ἀμφορεῖς δίωτοι καὶ τετράωτοι καὶ τινες μετὰ μαστῶν ἐπὶ τῆς κοιλίας, ἄλλοι τυφλόστομοι, πτηνόσχημα ἀγγεῖα, λεκάναι καὶ οἰνοχόαι μετὰ ἰδιορρυθμοῦ βάσεως κλπ. Ἐκτὸς τῶν ἀγγείων ἀνευρέθη καὶ χαλκῆ αἰχμὴ δόρατος καὶ χάνδραι καὶ κομβία καὶ σφονδύλια, ἅτινα ἀπόκεινται νῦν ἐν τῷ μουσεῖῳ τῶν Πατρῶν.

12. Ἐν Παλαιόπολει τῆς Κερκύρας διεξήγαγον ἐρεῦνας δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας οἱ Ἐφοροὶ κκ. Ἄνδρ. Ξυγγόπουλος καὶ Ἰωάν. Παπαδημητρίου.

Ἡ ἡρειπωμένη βασιλικὴ τῆς Παλαιοπόλεως εὐρίσκεται ἐπὶ τοῦ ἰσθοῦ τοῦ μεταξὺ τῶν δύο ἀρχαίων λιμένων τοῦ Ἀλκινόου (τῆς σημερινῆς Γαρίτσας) καὶ τοῦ Ὑλλαϊκοῦ (τῆς λίμνης τοῦ Χαλκιόπουλου), ὅπου πιθανώτατα ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Κέρκυρα.

Ὡς ἔδειξαν αἱ τελευταῖαι ἔρευναι ἡ παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ τῆς Παλαιοπόλεως ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἔρειπίων καὶ διὰ τοῦ ὕλικου ἀρχαίων ναῶν, ὡς ἀναφέρει καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ τριβήλου ἀρχαία χριστιανικὴ ἐπιγραφή.

Τὸ μνημεῖον φαίνεται ὅτι σοβαρωτάτας βλάβας ἔπαθεν ἐπὶ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Νορμανδῶν κατὰ τὸν 11^{ον} αἰῶνα. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1537) ἔπαθε τὸ μνημεῖον φθοράς. Ὅτε ὁ Spon καὶ ὁ Wheler ἐπεσκέφθησαν τὴν Κέρκυραν εὗρον ἐκεῖ τὸν Κρηῖτα σοφὸν Γεράσιμον Βλάχον ὡς ἡγούμενον τῆς μονῆς καὶ κάτοχον μεγάλης βιβλιοθήκης, πρόσφυγα δὲ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1669 κατάληψιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀρχομένου τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἡ ἐκκλησία τῆς Παλαιοπόλεως περιέρχεται εἰς τὸν κτήτορα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ Βίδου, ὅστις ἀποχωρεῖ ἐκεῖθεν μετὰ τὴν ὀχύρωσιν τῆς νησίδος. Ἐκτοτε ἡ ἐκκλησία διάγει φθίνοντα βίον.

Αἱ τελευταῖαι ἀνασκαφαὶ σκοπὸν εἶχον νὰ καθορίσωσι τὰ ἀπομένοντα πρωτοχριστιανικὰ λείψανα καὶ τὰς νεωτέρας προσθήκας. Ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν διαφόρων ἐπιχρισμάτων παρέσχεν ἀξιόλογα πορίσματα, διότι ἀπεκάλυψεν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν μακρῶν πλευρῶν στερεὰ τόξα ἐκ λιθίνων θολιτῶν, ἄλλα μικρὰ καὶ ἄλλα μεγάλα, φραχθέντα διὰ λίθων καὶ ταινιῶν ἐκ πλίνθων κλπ.

Ὡσαύτως ἀπεκαλύφθη τρίλοβον παράθυρον κατὰ τὸ ἡμικυλινδρικὸν μέρος τῆς ἀψίδος, τὸ κάτωθεν δὲ τούτου μέρος τῆς ἀψίδος ἔχει κτισθῆ δι' ὕλικου ἀρχαίου οἰκοδομήματος οἷον παρατηρεῖται καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς βασιλικῆς.

Ἡ μελέτη τῶν τοίχων ἄνευ τῶν ἐπιχρισμάτων διαφωτίζει τὴν ἱστορίαν τοῦ μνημείου, εἶναι δὲ σαφὲς τὸ πόρισμα ὅτι τὸ νῦν σφζόμενον μέρος τῆς βασιλικῆς εἶναι μόνον τὸ μέσον κλίτος, ἧτο δὲ αὕτη τρίκλιτος.

Πιθανὸν εἶναι ὡσαύτως ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἐγκάρσιον κλίτος. Ἡ νῦν δυτικὴ πλευρὰ ἦτο τὸ ἀρχικὸν τρίβηλον μεταξὺ νάρθηκος καὶ κυρίως ναοῦ, ὑπολείπεται δὲ νὰ ἀναζητηθῶσι τὰ ἴχνη τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου. Αἱ νῦν σφζόμεναι μακροὶ πλευραὶ εἶναι κατ' ἀλήθειαν αἱ κιονοστοιχίαι τοῦ ἀρχικοῦ ναοῦ, ἀποφραχθεῖσαι εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν εἰς τοίχους. Ἐπειδὴ οἱ φράσσοντες τὰ τόξα τοίχου παρουσιάζουσι τοιχοδομίαν τοῦ 12^{ου} αἰῶνος, εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ περιορισμὸς τῆς βασιλικῆς εἰς τὸ μεσαῖον κλίτος ἐγένετο εἰς χρόνους Βυζαντινοῦς, πιθανώτατα δὲ μετὰ τινὰ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ 11^{ου} αἰῶνος. Ἐπισκευαὶ σημειοῦνται πλείονες.

Τμήμα τοιχογραφίας τοῦ 17^{ου} αἰῶνος παριστώσης τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου εὐρέθη ἐπὶ ἐνὸς τῶν ἐπιχρισμάτων τῆς βορείας πλευρᾶς παρὰ τὸ Ἱερόν.

Εὐρέθησαν δὲ πρὸς τούτοις διάφορα τεμάχια θωρακίων σημαντικῶν διὰ τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ὄλου μνημείου.

Μέλλουσα συνέχεια τῆς ἐν Παλαιοπόλει ἐργασίας ταύτης θὰ διαφωτίσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀξιολόγου τούτου μνημείου.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀνασκαφικὴ ἐργασία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, πλούσιον δεῖγμα τῆς ἐπιστημονικῆς πολυμερείας τοῦ Ἰδρύματος.

Τὸ ἕτερον σκέλος τοῦ σώματος, τὰ δημοσιεύματα, συνεπλήρωσαν τὸ ἔργον.

Ἐξεδόθη ὁ διὰ τὸ ἔτος 1935 τόμος τῶν Πρακτικῶν καὶ συνεπληρώθη σχεδὸν ὁ τόμος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος διὰ τὸ ἔτος 1936 προπαρασκευάσθη δὲ ἡ ὕλη διὰ τὸν τόμον τῆς ἑκατονταετηρίδος, ὅστις εὐλόγως θέλει λάβει πανηγυρικὴν μορφήν.

Ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἀνάλογον πρὸς τὸ σημαντικὸν ἐν τῷ βίῳ τῆς Ἐταιρείας γεγονὸς ἐμφάνισιν τοῦ σχετικοῦ τόμου ἀπηυθύνθημεν πρὸς τοὺς ἐν τῷ διεθνεῖ ἀρχαιολογικῷ κόσμῳ θαυμαστάς καὶ φίλους τοῦ ἔργου τῆς Ἐταιρείας ἀθρόοι δὲ ἔσπευ-

σαν νὰ ἀποστείλωσι πρὸς ἡμᾶς ἐπιστημονικὰς συμβολὰς οἱ ἀπανταχοῦ κορυφαῖοι «Ἑλληνίζοντες», διαδηλοῦντες οὕτω τὴν εἰλικρινῆ αὐτῶν προσήλωσιν πρὸς τὸ μέγα ἔργον τοῦ μοναδικοῦ τούτου ἐπιστημονικοῦ καθιδρύματος.

Ὑπερτεσσαράκοντα ἄλλοδαπῶν ἀρχαιολόγων ἐπιστημονικαὶ πραγματεῖαι ἀνάμικτοι μεθ' Ἑλληνικῶν ἐργασιῶν θέλουσιν ἀπαρτίσει ἐπίζηλον στέφανον, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Ἑταιρεία θὰ εἶναι καὶ ὑπερήφανος καὶ εὐγνώμων.

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἑταιρείας ηὐξήθη σημαντικώτατα κατὰ τὸ ἔτος 1936.

Δι' ἀγορᾶς, μικρῶν δωρεῶν καὶ ἀνταλλαγῆς εἰσῆχθησαν εἰς αὐτὴν περὶ τοὺς τετρακοσίους τόμους.

Ἄλλ' ἀξιολογωτάτη ὑπῆρξεν ἡ κατὰ 1352 περίπου τόμους ἐπαύξεισι τῆς βιβλιοθήκης ἡμῶν διὰ τῆς κληρονομίας τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἀειμνήστου Μιχαήλ Βλαστοῦ, ὅστις διὰ τῆς φιλοστοργου αὐτοῦ ταύτης πράξεως κατέστη μέγας εὐεργέτης τῆς Ἑταιρείας καὶ συνέδεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀρρήκτως πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἀρχαιολογικῆς βιβλιοθήκης.

Διὰ τῶν αὐτῶν δεσμῶν συνεδέθη πρὸς τὴν βιβλιοθήκην καὶ τῆς βαθείας ἡμῶν εὐγνωμοσύνης κατέστη ἄξιος ὁ κύριος Πέτρος Κομμανοῦδης, ὅστις συνεχίζων τὴν πατρῶαν προσήλωσιν πρὸς τὸ ἐθνικὸν τοῦτο καθίδρυμα προσήνεγκε τὴν βιβλιοθήκην τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πατρὸς Στεφάνου Κομμανοῦδη, ἀποτελουμένην ἐκ πολυτίμων ἀρχαιολογικῶν βιβλίων, πεντακοσίων ἐξήκοντα τὸν ἀριθμὸν, εἰς αἰδίου ἀνάμνησιν τῶν ἐξαιρέτων καὶ δημιουργικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν γραμματέως τῆς Ἑταιρείας ἐπιφανεστάτου ἐκείνου ἀνδρός.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Ὁδηγῶν Μουσείων καὶ ἀρχαιολογικῶν τόπων ἐξεδόθη ὁ Ὁδηγὸς τῆς Ἐλευσίνας τοῦ κ. Κ. Κουρουνώτου ἐν Ἀγγλικῇ μεταφράσει φιλοτεχνηθεῖση ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ συναδέλφου κ. Oscar Broneer, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία

ἐκφράζει τὰς εἰλικρινεῖς αὐτῆς εὐχαριστίας διὰ τὴν πρόθυμον καὶ ἀφιλοκερδῆ αὐτοῦ πολύτιμον συνεργασίαν ταύτην.

Τὸ ἐκ πωλήσεως εἰκονογραφημένων δελταρίων καὶ φωτογραφιῶν ἐν τοῖς Μουσείοις καὶ ἀρχαιολογικοῖς χώροις συμφώνως πρὸς τὸν νόμον 4823 προκῦψαν ὑπὲρ τῶν φυλακῶν καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν Μουσείων ποσὸν ἀνέρχεται εἰς δρ. 20.020. Ἐξ αὐτοῦ ἠγοράσθησαν βιβλία διὰ τὰς βιβλιοθήκας τῶν Μουσείων Ἀθηνῶν, Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ καὶ Νομισματικοῦ, Μυκόνου καὶ Θηβῶν.

Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ ἐπιστημονικὸν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἔργον κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1936.

Τὸ παρὸν ἔτος 1937 εἶναι τὸ ἑκατοστὸν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ καθιδρύματος τούτου, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ διὰ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ Κράτους, παλαιὸν δὲ κατὰ μυρίων δυσχερειῶν κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ ἐπίζηλον ἐπιστημονικὴν ἑστίαν πρὸς μελέτην καὶ διάσωσιν τῶν ἐθνικῶν μνημείων, νὰ ἐπιτελέσῃ δὲ ἔργον θαυμαστὸν ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα διέθετε καὶ πρὸς τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας εἰργάσθη. Ἡ διεθνῆς ὑπόληψις, τῆς ὁποίας ἀπολαύει ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, εἶναι ἀσφαλὲς γνῶρισμα τῆς εὐστόχου αὐτῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ ἀνωτέρου αὐτῆς ἐπιστημονικοῦ χαρακτῆρος.

Τοιούτου καθιδρύματος αὐτόχρομα ἐθνικοῦ ἢ ἑκατονταετία ὀφείλει ἀνταξίως νὰ ἐορτασθῇ, ὥστε νὰ ἀμειφθῇ, δικαίως ἢ μνήμη τῶν τε ἰδρυτῶν καὶ τῶν μετ' αὐτοὺς ἐπιμόνως καὶ καρτερικῶς ἐργασθέντων μέχρι σήμερον ὑπὲρ τῆς πληρώσεως τῶν μεγάλων σκοπῶν τοῦ ἰδρύματος, νὰ τιμηθῇ δὲ καὶ ἡ χώρα ἢ τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλά θεραπεύουσα, ἀλλὰ καὶ νὰ στερεωθῇ ἀδιασειστῶς ὁ φωτεινὸς οὗτος δείκτης διὰ τὰς ἐπερχομένας γενεάς, αἱ ὁποῖαι κλυδωνίζονται ὑπὸ τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν καὶ ἀνερμάτιστοι φέρονται τῆδε κάκιστε ὑπὸ τῶν κυμάτων τῆς κοινωνικῆς ἀναρχίας.

Ἴδου ποῖα τις εἶναι ἡ σημασία τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης, ἡ ὁποία δὲν εἶναι μικροτέρα τῆς τοῦ Πανεπιστημίου

καὶ τῆς τοῦ Πολυτεχνείου, ἀλλ' εἶναι ὡσαύτως ἐθνικὴ ὡς καὶ ἐκεῖναι.

Τὸ Συμβούλιον ἐπιφυλάσσει νὰ ἐορτάσῃ τὸν σημαντικὸν τοῦτον σταθμὸν ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους, ἔχομεν δὲ πᾶσαν ἐλπίδα ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν θὰ ἀρνηθῇ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀπαραίτητον αὐτῆς συνδρομὴν, ὅπως ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη πανήγυρις προσλάβῃ διεθνή μορφήν, ἀξίαν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑταιρείας καὶ ἀξίαν τοῦ Σεπτοῦ προσώπου, τὸ ὅποῖον εὐρίσκεται ἐπὶ κεφαλῆς τῶν προσπαθειῶν μας καὶ λαμπρύνει τὸν δρόμον ἡμῶν.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

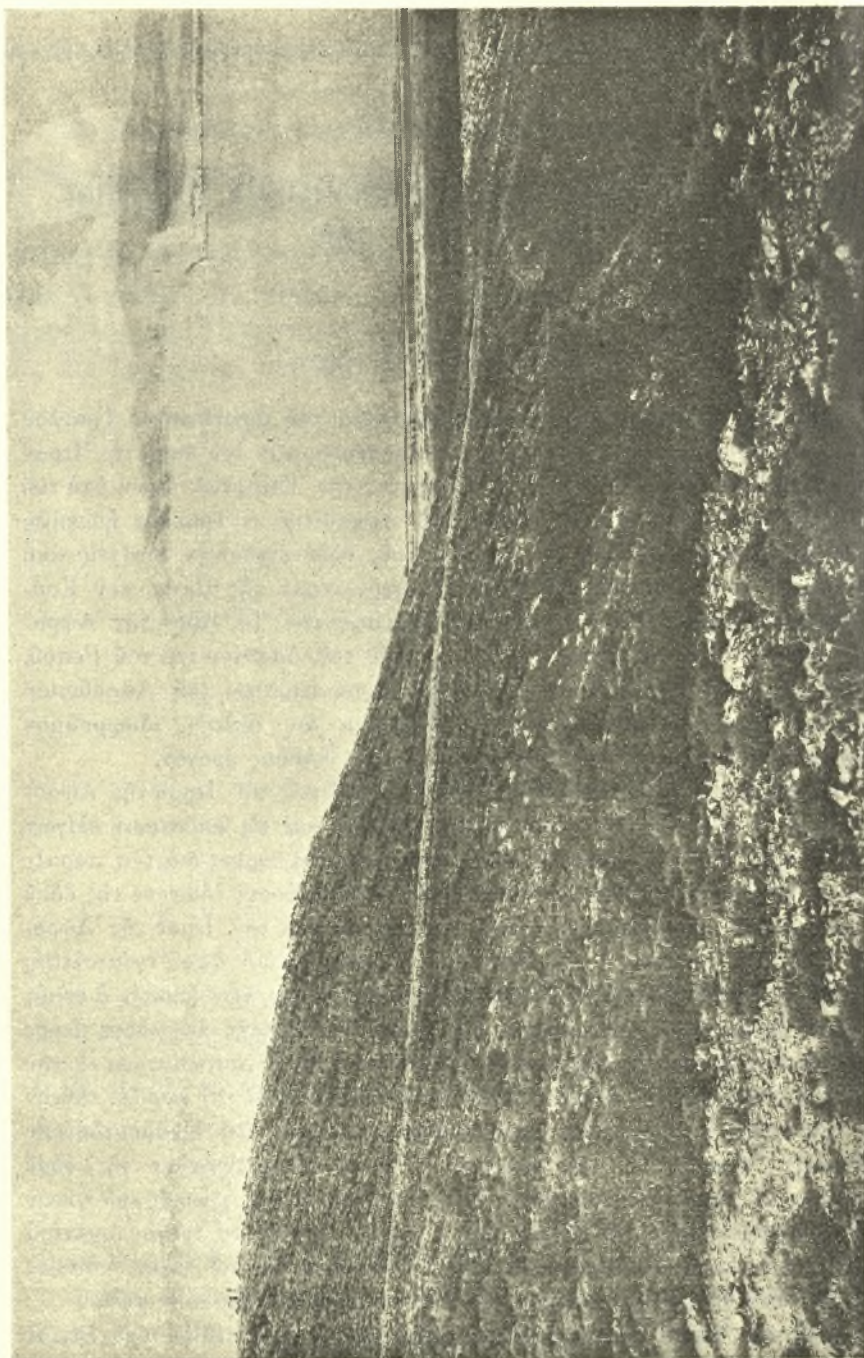
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1936

1. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΙΕΡΑΣ ΟΔΟΥ

Ότε πρὸ τεσσάρων ἐτῶν εἰργαζόμεθα μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Τραυλοῦ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἀνασκαφῆς καὶ τὴν περίφραξιν τοῦ παρὰ τὴν Ἱερὰν Ὀδὸν κειμένου, πρὸ πολλῶν ἐτῶν διὰ δαπάνης τῆς Ἑταιρείας ἡμῶν ὑπὸ τοῦ Καμπούρογλου ἀνασκαφέντος Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης, ὁ Τραυλὸς ἠδυνήθη νὰ παρακολουθήσῃ τὰ ἴχνη τῆς ἀρχαίας ἱερᾶς ὁδοῦ σχεδὸν ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ ἀποστάσεώς τινος δυτικῶς τοῦ Δαφνίου μέχρι πέραν τῆς λίμνης τοῦ Κουμουνδούρου (ἀρχαίου Ρειτοῦ) παρὰ τὸν Σκαραμαγκᾶν. Τὸ Ἱερόν τῆς Ἀφροδίτης εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ περίπου μεταξὺ τοῦ Δαφνίου καὶ τοῦ Ρειτοῦ, ἡ δὲ ἀρχαία ὁδὸς διέρχεται διὰ μέσου τοῦ ἱεροῦ τεμένους τοῦ Ἀφροδισίου ἀφίνουσα δεξιὰ τοῦ πορευομένου εἰς Ἐλευσίνα τὸν ἀπλοῦν, ἰδιόρρυθμον σηκὸν μὲ τὸν ἔχοντα τὰς λαξευτὰς ἀναθηματικὰς θυρίδας βράχον.

Τὸ σφζόμενον μέρος τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ ἀνατολικῶς τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης πρὸς τὸ Δαφνὶ βαίνει παραλλήλως, βορείως καὶ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μόνον μέτρων ἀπὸ τῆς σημερινῆς ὁδοῦ, διακρίνεται δὲ κυρίως διὰ τῶν παραλλήλων ἀυλακίων, πὸν ἐσχηματίσθησαν ἐπὶ τοῦ βραχώδους ἐδάφους τῆς ὁδοῦ διὰ τῶν τροχῶν τῶν ὄχημάτων. Πρὸς δυσμὰς περίπου τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης, πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐλευσίνος ἀμέσως σχεδὸν ἀφοῦ ἐγκαταλείπη τὸ Ἱερόν, ἡ ἀρχαία ὁδὸς διχοτομεῖται εἰς δύο βραχίονας, τῶν ὁποίων ὁ δεξιὸς ἀνέρχεται ἠρέμα πρὸς τὴν κορυφὴν τῆς ἐπιμήκουσ ὑψηλῆς λοφώδους ἄκρας τοῦ βορειανατολικωτέρου τμήματος τοῦ Αἰγάλεω, ἡ ὁποία καταλήγουσα εἰς τὴν θάλασσαν ἀποκλείει τὴν μικρὰν κοιλάδα τοῦ Σκαραμαγκᾶ καὶ χωρίζει αὐτὴν ἀπὸ τοῦ πεδινοῦ κοιλάματος, ὅπου ὑπάρχει ἡ λίμνη τοῦ Κουμουνδούρου (ὁ Ρειτός). Ὑπερβαίνων τὴν κορυφὴν ὁ δεξιὸς οὗτος βραχίον τῆς ὁδοῦ κατέρχεται μὲ κάπως ἀποτομωτέραν κλίσιν διὰ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς τοῦ λόφου πρὸς τὸ μικρὸν πεδίον τοῦ Ρειτοῦ, (εἰκ. 1 καὶ 2) καὶ ἀφίνων τοῦτον ἀριστερὰ προχωρεῖ διὰ μικροῦ ἀνοίγματος μεταξὺ τοῦ Αἰγάλεω καὶ τοῦ λόφου, ὁ ὁποῖος ἀποκλείει ἀπὸ Βορρᾶ καὶ Δυσμῶν τὸν Ρειτόν, πρὸς τὸ Θριάσιον πεδίον.

Ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης μέχρι σχεδὸν τοῦ πεδίου τοῦ Ρειτοῦ

Είχ. 1. 'Αρχαία δός, διακλάδωσις Ιερής δδού επί του λόφου ανατολικώς του Ρειτού.

τὸ κατασκευάσμα τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀποτελεσθὲν διὰ καταλλήλου σωρεύσεως μικρῶν καὶ μεγάλων συμπιεσθέντων ἐπιμελῶς λίθων σώζεται μᾶλλον ἢ ἥτιον καλῶς· ἡ ὁδὸς κατασκευασμένη ἐπὶ ὁμαλῆς κατωφερείας στηρίζεται κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν τῆς ἐπὶ χαμηλοῦ ἀναλήματος, σχηματισθέντος διὰ παραθέσεως καταλλήλως ἐκλεγέντων μεγάλων ἀκατεργάστων λίθων. Τὸ ἀνάλημμα σφύζεται συνήθως εἰς μίαν σειρὰν λίθων, ἀλλὰ εἰς πολλὰ σημεῖα καὶ εἰς δύο ἐπαλλήλους σειράς, καὶ εἰς ἐλάχιστα μέρη παρουσιάζεται καὶ ὡς μικρὸς χαμηλὸς τοῖχος (εἰκ. 3). Εἷς ἐν σημεῖον εἰς ἀπόστασιν τριακοσίων περίπου μέτρων ἀπὸ

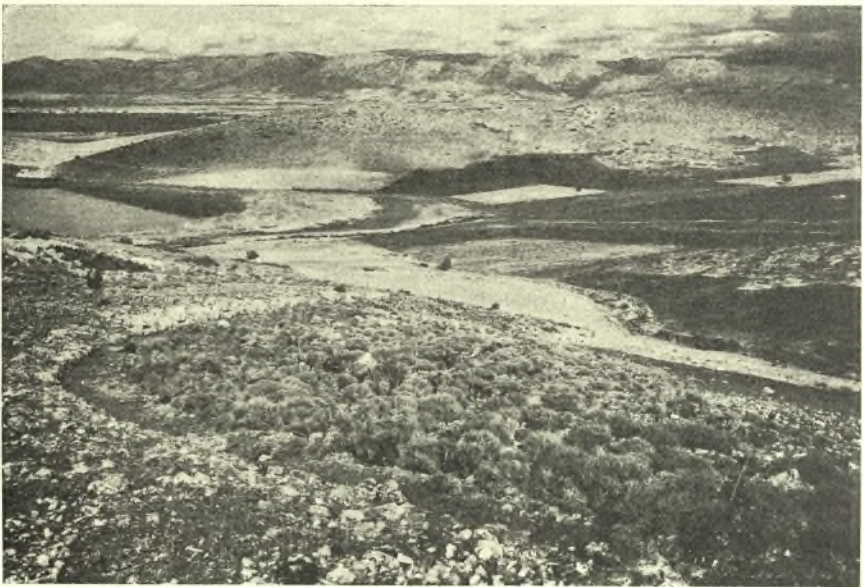
Εἰκ. 2. Ἡ κάθοδος τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸν Ρεϊτόν.

τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης, ὅπου ἡ ὁδὸς ὑπερπηδᾷ μικρὰν χαράδραν, ἐστηρίζετο αὕτη ἐπὶ ἀρκετὰ ὑψηλοῦ ἐκ μεγάλων ἀκατεργάστων λίθων κατασκευασμένου πολυγωνικοῦ ἀναλήματος.

Ὁ ἀριστερὸς βραχίον ἀρχίζων ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς διχοτομήσεως τῆς ὁδοῦ παρὰ τὸ Ἱερόν τῆς Ἀφραδίτης ἐφέρετο παραλλήλως καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 μ. περίπου ἀπὸ τῆς σημερινῆς ὁδοῦ. Πλησίον τῆς παραλίας παρέκαμπε τὴν προμνημονευθεῖσαν λοφώδη ἄκρην καὶ ἔβαινε πρὸς βορρᾶν ἐπὶ τοῦ χαμηλοτέρου μέρους τῆς ἄκρας ταύτης. Ὅλιγα μέτρα μακρὰν τῆς παραλίας καὶ πάλιν διχοτομεῖται ἐκ νέου ἡ ὁδός, καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν συνεχίζεται κατὰ

τὴν αὐτὴν πρὸς Βορρᾶν διεύθυνσιν ἐπ' ἀρκετὸν διάστημα, μέχρις ὅτου πιθανώτατα συνηνώνετο μὲ τὴν ἄλλην ἀνωτέρω περιγραφείσαν ὁδόν, ἣ ὁποία ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης φέρει πρὸς τὸ Θριάσιον πεδῖον, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς νέος βραχίων τρέπεται πρὸς Δυσμᾶς μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ φράγματος τῆς λίμνης τοῦ Κουμουνδούρου καὶ τῆς σημερινῆς ὁδοῦ· ὁ βραχίων οὗτος ἔφερε πιθανώτατα κατὰ τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν διατέμνων τὸ Ἑλευσινιακὸν πεδῖον εἰς Ἑλευσίνα.

Καὶ τῶν ὁδῶν τούτων σώζονται σήμερον ὀλίγα μὲν μέρη, 100 περίπου μέτρα μακρὰν τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης, πολὺ δὲ περισσότερα ἐπὶ τῆς πρὸς

Εἰκ. 3. Τμῆμα τῆς κατωφερικῆς ὁδοῦ ἐπὶ τοῦ λόφου ἀνατολικῶς τοῦ Ρεῖτου.

τὸν Ρεῖτὸν πλευρᾶς τῆς λοφώδους ἄκρας τοῦ Αἰγάλεω. Ἄλλοτε πρὶν λατομηθῆ χάριν τῆς κατασκευῆς τῆς σημερινῆς ὁδοῦ ἢ παρὰ τὴν θάλασσαν ἄκρα τοῦ λόφου, ἐφαίνοντο καὶ ἐπὶ τῆς ἄκρας ταύτης αἱ χαραγμέναι εἰς τὸν βράχον τροχιαί, σήμερον ὅμως διατηροῦνται καλῶς αἱ τροχιαί μόνον ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν Ρεῖτὸν πλευρᾶς τοῦ λόφου (εἰκ. 4). Ἄλλὰ καὶ ἐκ τοῦ τμήματος τῆς ὁδοῦ, πὸ εἶναι κατασκευασμένον ἐπὶ πεδινῷ ἐδάφους, σώζονται ἐκ μὲν τοῦ πρὸς τὸ Θριάσιον πεδῖον φέροντος βραχίονος εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ὑπόλοιπα τοῦ ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων ἀναλημματικοῦ πλαισίου τῆς ὁδοῦ (εἰκ. 5), ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου βραχίονος τοῦ πρὸς τὴν Ἑλευσίνα δλόκληρον τμῆμα ταύτης μήκους

Είχ. 4. Τμήμα Ίερᾶς Ὀδοῦ παρὰ τὸν Φεῖτὸν μετὰ βαθεῖας ἀύλακώσεως τῶν τροχιῶν τῶν ἀμαξῶν.

300 σχεδὸν μέτρων, βυῖνον παραλλήλως σχεδὸν πρὸς τὸ σημερινὸν φράγμα τοῦ Ρεϊτοῦ. Ἡ συνέχεια τῆς ὁδοῦ ταύτης ἐμφανίζεται πάλιν διὰ τῶν ἀυλακίων τῶν τροχιῶν χαμηλὰ ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρᾶς τοῦ χαμηλοῦ λόφου, πρὸς κλείει πρὸς Δυσμᾶς τὴν λίμνην, πλησίον τῶν κτιρίων τοῦ σημερινοῦ κτισθέντος ἀντικυτῆ οἰκίας μὲ τὸν ὑδρόμυλον ζυθεστιατορίου. Μετὰ τοῦ Τραυλοῦ, ὅστις συνέταξε λεπτομερεῖς σχέδιον τῶν σωζομένων τμημάτων τῆς ὁδοῦ, θὰ συμπληρώσωμεν κατὰ τὸ παρ' ἴν ἔτος τὴν μελέτην τῶν λειψάνων

Εἰκ. 5. Λεῖψανον ἀναλήμματος διακλαδώσεως ἱερᾶς ὁδοῦ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Θριασίου πεδίου.

τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ ἀπ' Ἀθηνῶν μέχρις Ἐλευσίνος καὶ τῶν ἄλλων σημείων ταύτης, καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψει καὶ τὰς περιγραφὰς τοῦ Πausanίου καὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων, ἐλπίζομεν ὅτι θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἔχωμεν τὸ σχέδιον ὀλοκλήρου τῆς ἀρχαίας Ἱερᾶς Ὀδοῦ. Ἐς σημειωθῆ, ὅτι τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ κυμαίνεται μεταξὺ 4 καὶ 5 μέτρων, αἱ δὲ ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν ἀυλακίων τῶν τροχιῶν εἶναι περίπου 1.40 μ.

Ὁ Τραυλὸς διὰ προχείρου ἐξετάσεως τοῦ πυθμένος τῆς λίμνης ἀπὸ τῆς μικρᾶς λέμβου τοῦ ἐνοικιαστοῦ τῆς λίμνης παρετήρησεν εἰς ἀπόστασιν 40

περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς οἰκίας μὲ τὸν ὑδρόμυλον, πρὸς τὸ κέντρον τῆς λίμνης βαθροειδὲς κτίσμα ἐκ μεγάλων παρίνων πλινθίδων, τὸ ὁποῖον φαίνεται νὰ συνεχίζεται κατὰ μῆκος τῆς λίμνης καὶ ἦτο ἴσως τὸ ἀρχαῖον φράγμα τοῦ Ρειτοῦ. Τοῦτο θὰ ἐξετασθῆ καλλίτερον κατὰ τὸ θέρος.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ χαμηλοῦ λόφου, πού εὐρίσκεται ὑψηλότερον τοῦ κτιρίου τοῦ παρὰ τὸν Ρειτὸν νέου ζυθεστιατορίου SOS ἐφαίνεται ὑπερέχων τῆς λοιπῆς ἐπιφανείας τοῦ βραχάδους λόφου μέγας τυμβοειδῆς σωρὸς χωμάτων. Ἐπειδὴ ὁ Πανσανίας μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ρειτοῦ μνημονεύει τῶν βασιλείων τοῦ Κρόκωνος, ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐρευνήσωμεν τὸν σωρὸν μὲ τὴν

Εἰκ. 6. Ἐσωτερικὸς τοῖχος τοῦ «φάρου».

ἐλπίδα νὰ εὐρωμέν τι, πού θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σχετισθῆ μὲ τὴν πληροφορίαν αὐτὴν τοῦ Πανσανίου. Ἄλλ' ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ σωροῦ ἀπέδειξεν, ὅτι οὗτος ἔκρυπτε περίεργον τετράγωνον κτίσμα, ἀποτελούμενον καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς ἐκ παχυτάτων (3 μ.) ἐξ ἀκατεργάστων ἀργῶν λίθων κτισμένων τοίχων. Τὸ μῆκος ἐκάστης πλευρᾶς τοῦ κτιρίου εἶνε 12.55 × 8.80 μ., τὸ δὲ σφζόμενον σήμερον ὕψος τῶν τοίχων 1.20 μ. (εἰκ. 6), δὲν ἀπέχει, ὡς φαίνεται, πολὺ τοῦ ὕψους πού θὰ εἶχον ἀρχικῶς οἱ τοῖχοι. Τὸ μεταξὺ τῶν τοίχων κενὸν τετράγωνον 7.70 × 4.35 μ., ἔχον βάσιν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ βράχου, ἦτο σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου πληρὸς τέφρας καὶ ὑπολειμμάτων πυρῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἴχνη

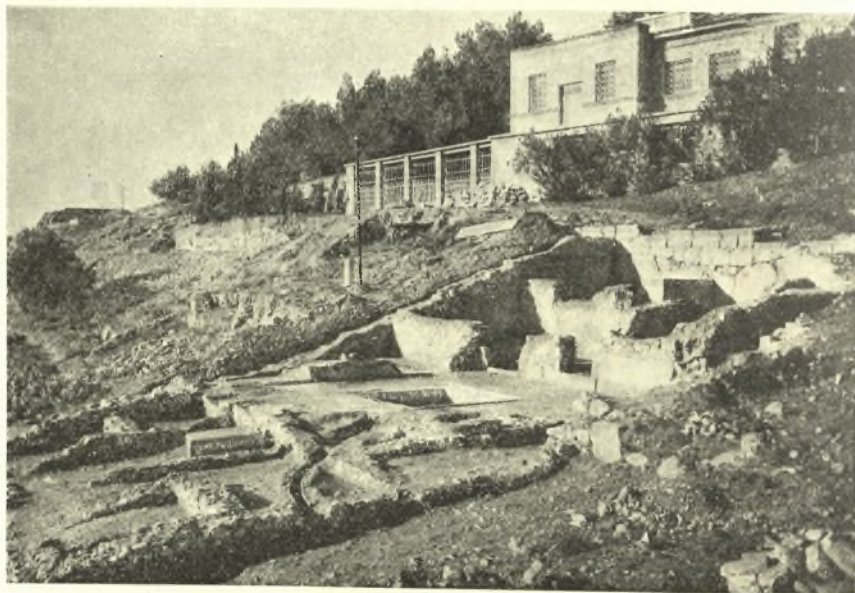
φαίνονται καὶ ἐπὶ τῶν τοίχων. Ἐντὸς τῆς τέφρας εὐρίσκονται ὀλίγα τεμάχια ἀγγείων τῶν τελευταίων Ῥωμαϊκῶν καὶ πρώτων Βυζαντινῶν χρόνων. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ παραδόξου τούτου κτίσματος δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπωμέν τι ὠρισμένον, ἀλλ' εἶνε πιθανὴ ἡ γνώμη, ὅτι τοῦτο ἐχρησίμωσεν ὡς εἶδος φάρου, σημειώνοντος διὰ τῶν μεγάλων πυρῶν τὴν θέσιν του πρὸς ὄδηγιαν τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν μεταξὺ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς Ἐλευσινιακῆς παραλίας θάλασσαν διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Σαλαμῖνος, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἀπέναντί του.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ, Ι. ΤΡΑΥΛΟΣ

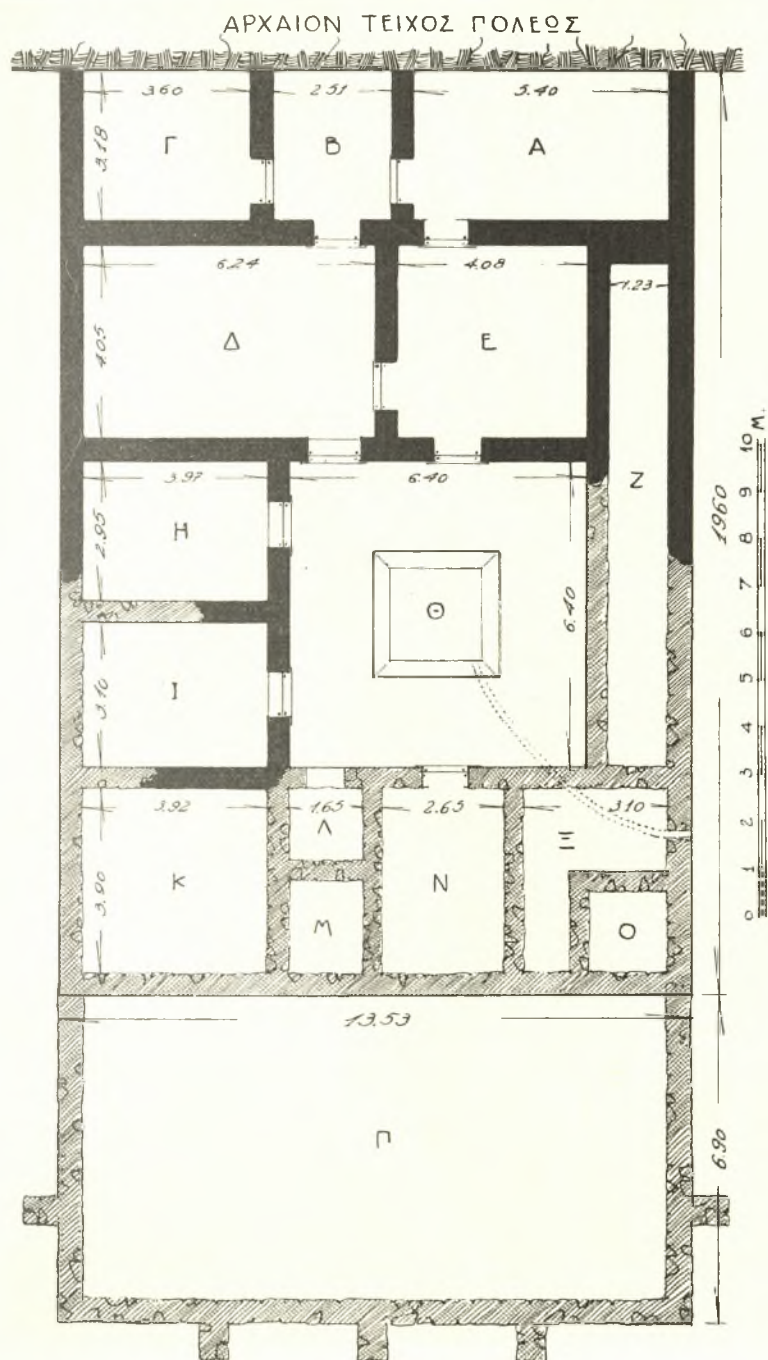
2. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ

Ἡ ἀποκάλυψις τῆς Ῥωμαϊκῆς οἰκίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέβλεπεν ἡ ἔν τετι 1936 δαπάνη τῆς Ἐταιρείας γενομένη ἀνασκαφὴ τῆς Ἐλευσίνος συμπληροῦται ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν.

Ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ συνημμένου σχεδίασματος τοῦ ἀρχιτέκτονος Ι. Τραυλοῦ, ὅστις εἰργάζετο μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν ἀνασκαφὴν, ἡ διατήρησις τῆς

Εἰκ. 1. Θέσις Ῥωμαϊκῆς οἰκίας ἐν Ἐλευσίνι.

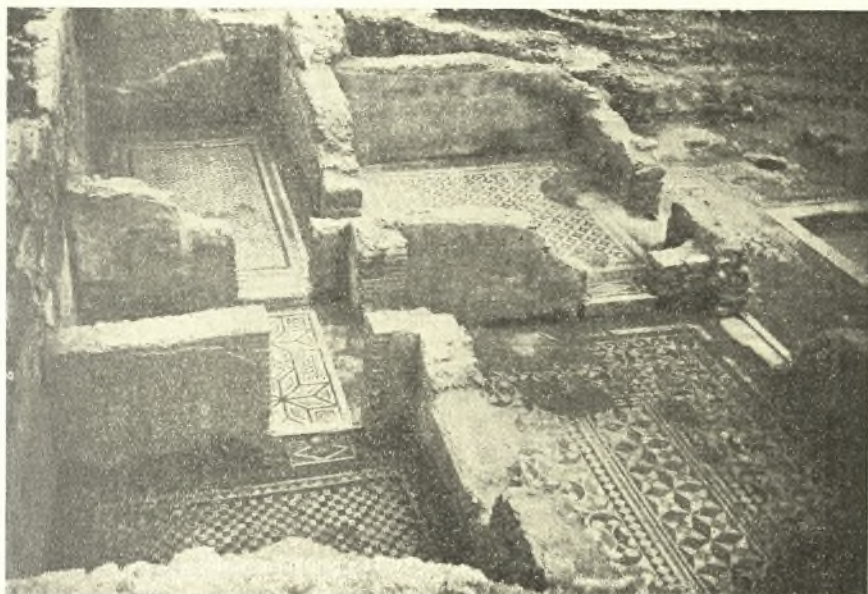
Σχέδ. 1. Κάτοπις Ῥωμαϊκῆς οἰκίας Ἐλευσίνος.

Είχ. 2. Τοματιά οίκια ἐν Ἐλευσίῳ.

εἶνε, ὅσον σπανίως ἐν Ἑλλάδι, καλή. Ἡ κάτοψις τοῦ σχεδίου διατηρεῖται ὀλόκληρος εἰς λείψανα μὴ ἀφίνοντα ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ συνόλου τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου τῆς οἰκίας, τοῦ δὲ βορείου ἡμίσεος διατηροῦνται καὶ οἱ τοῖχοι τῶν δωματίων εἰς ἀρκετὸν ὕψος καὶ τὰ δάπεδα ἐστρωμένα διὰ μωσαϊκῶν. Ὡς διατηρουμένη ἐν τῷ συνόλῳ τῆς θὰ προσθέσῃ σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας οἰκίας.

Εἶνε ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ κατωτέρου μέρους τῆς νοτίας κλιτύος τοῦ λόφου τῆς Ἐλευσίνος, 15 μέτρα περίπου μακρὰν καὶ ἀναλόγως χαμηλότερον τῆς

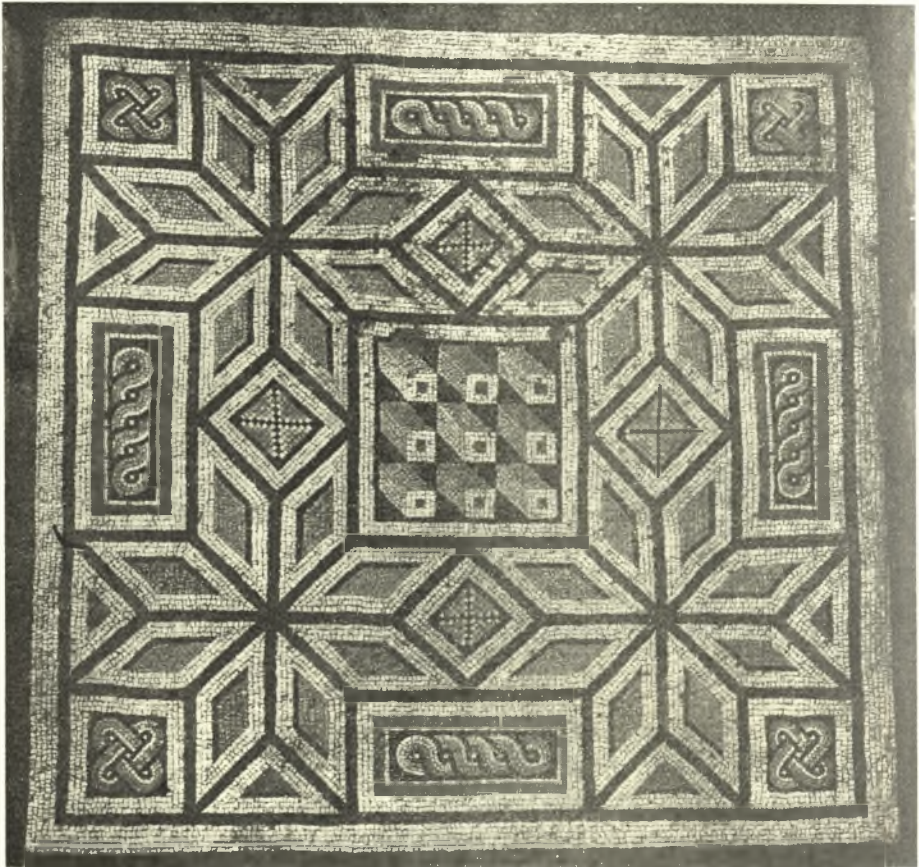

Εἰκ. 3. Δωμάτια βορείου τμήματος Ῥωμαϊκῆς οἰκίας.

θέσεως, ὅπου εἶνε τὸ μουσεῖον τῆς Ἐλευσίνος (εἰκ. 1) ἔχει σχῆμα ἐπιμήκους ὀρθογωνίου (συνολικὸν μῆκος 26.50 καὶ πλάτος 13.50), μὲ διεύθυνσιν βορειο-νοτίαν. Ὡς βόρειος τοῖχός τῆς ἐχρησιμοποιήθη αὐτὸ τὸ τεῖχος τῆς Ἐλευσίνος, ἢ ὁ βράχος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἴστατο τοῦτο τμηθεὶς καταλλήλως εἰς ἀρκετὸν βάθος. Ἡ νοτία πλευρὰ εὐρίσκειται εἰς ἀπότομον σημεῖον τῆς κατωφερείας καὶ ὁ τοῖχος ἐκεῖ χρησιμεύει καὶ ὡς ἀνάλημμα τῆς ἐπιχώσεως, ἢ ὁποία ἦτο ἀναγκαία διὰ νὰ ὀριζοντιωθῇ ὅπωςδήποτε τὸ ἔδαφος τῆς οἰκίας. Ἀπλώνεται ἐπὶ ἀρκετὰ κεκλιμένης ἐπιφανείας, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἐνισχύθη ὁ τοῖχος δι' ἀντηρίδων.

Τὸ κεντρικὸν περίπου σημεῖον τῆς οἰκοδομῆς (εἰκ. 2) ἀποτελεῖ τετράγω-

νος αὐλή (ἡ πλευρὰ 6.40) μὲ μίαν μικρὰν μαρμαρίνην δεξαμενὴν ἐν τῷ μέσῳ (Θ). Ὁ χώρος βορείως τῆς αὐλῆς κατέχεται ὑπὸ διπλῆς σειρᾶς 5 δωματίων (εἰκ. 3) ἀνίσου μεγέθους (Α, Β, Γ, Δ, Ε), καὶ ἐνὸς στενοῦ διαδρομοειδοῦς χώρου (Ζ), ὅστις ἐχρησίμευε διὰ τὴν τοποθέτησιν κλίμακος πρὸς ἄνοδον εἰς δευτέρον ὄροφον, τοῦ ὁποίου εἶχε βεβαιωθῆ ἡ ὕπαρξις καὶ πρὸ τῆς ἀνακα-

Εἰκ. 4. Ψηφιδωτὸν δάπεδον δωματίου Β.

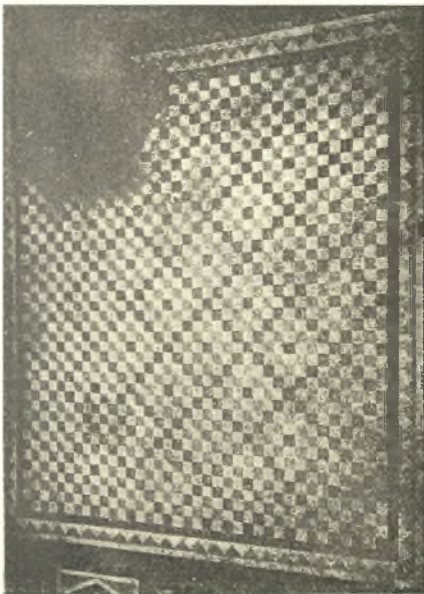
λύψεως τοῦ κλιμακостаσίου, διότι ἐντὸς τῶν τριῶν βορειοτέρων δωματίων εὐρίσκοντο μεγάλαι ποσότητες ψηφίδων καὶ τεμάχια μωσαϊκῆς στρώσεως καὶ κονιαμάτων μὲ γραπτὰς διακοσμήσεις, τὰ ὁποῖα μόνον ἐκ δωματίων δευτέρου καταπεσόντος ὀρόφου ἠδύναντο νὰ προέρχωνται. Δύο ἄλλα δωμάτια (Η. Ι) ὑπάρχουν δυτικῶς τῆς αὐλῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔχουν καὶ τὴν θύραν.

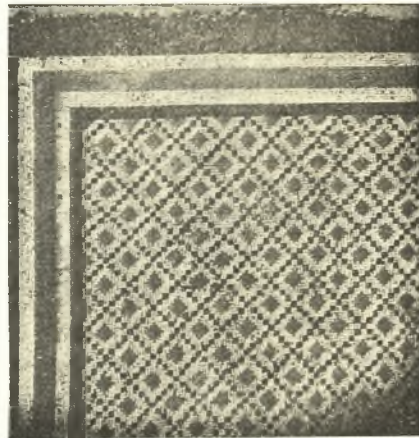
Είκ. 5. Τμήμα μωσαϊκοῦ δωματίου Δ.

Είκ. 6. Ψηφιδωτὸν δάπεδον δωματίου Δ.

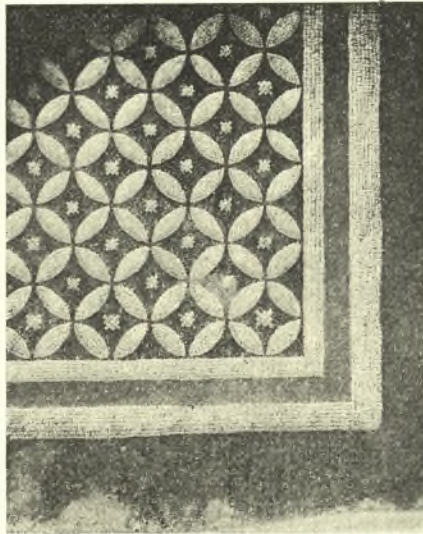

Είκ. 7. Ψηφιδωτὸν δάπεδον δωματίου Γ.

Είκ. 8. Γωνία μωσαϊκοῦ δωματίου Δ.

Τῶν ὀνομασθέντων δωματίων καὶ τῆς αὐλῆς τὰ δάπεδα ἀπετελοῦντο ἐκ μωσαϊκῆς ἐπιστρώσεως, ἣ ὁποία διατηρεῖται ἀρκετὰ καλὰ εἰς τὰ βορειότερα δωμάτια (εἰκ. 4 - 9) καὶ παρουσιάζει ὡραῖα πολύχρωμα σχήματα. Ἀνατολικῶς τῆς αὐλῆς ὑπῆρχε μικρὰ στοὰ ἀποτελοῦσα συνέχειαν τοῦ διαδρόμου τῆς κλίμακος (Ζ). Νοτίως τῆς αὐλῆς ὑπάρχουν ἄλλα δωμάτια (Κ. Λ. Μ. Ν. Ξ. Ο), τῶν ὁποίων τὸ δυτικώτερον (Κ) εἶνε μεγαλείτερον τῶν λοιπῶν. Εἰς τὸ νοτιώτερον ἄκρον τῆς οἰκοδομῆς ἀποχωρίζεται μέγας σχετικῶς χῶρος Π (13.50 × 6.90), ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς δευτέρα αὐλὴ καὶ πιθανῶς καὶ ὡς κῆπος

Εἰκ. 9. Γωνία ψηφιδωτοῦ δαπέδου δωματίου Ε.

τῆς οἰκίας. Οἱ τοῖχοι τῆς οἰκίας εἶνε ἐκτισμένοι διὰ μικρῶν σχετικῶς ἀκατεργάστων λίθων μὲ πηλὸν καὶ ὀλίγην ἄσβεστον καὶ τὰ περισσότερα δωμάτια εἶχον ἐσωτερικῶς ἐπίχρισμα ἐκ κονιάματος μὲ γραπτὴν διακόσμησιν, πλὴν τοῦ δωματίου Α, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι ἐκαλύπτοντο ἐσωτερικῶς δι' ὀρθομαρμαρώσεως. Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν οἰκίαν ἐγένετο ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς νοτίως τῆς κεντρικῆς αὐλῆς διὰ τοῦ σημειομένου διὰ Ξ χώρου. Μικρὸς ὄχετὸς ἔφερε τὰ ὕδατα ἐκ τῆς μικρᾶς δεξαμενῆς τῆς αὐλῆς (Θ) διὰ τοῦ χώρου τούτου πρὸς τὴν ἔξοδον.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

3. ΕΡΕΥΝΑΙ ΚΑΙ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΜΑΡΑΘΩΝΙ

Περὶ τῆς ἐν Μαραθῶνι ἀνασκαφικῆς καὶ ἐρευνητικῆς ἐν γένει ἐργασίας διέλαβον ἐν τῇ ἀπτηκριβωμένη ἐκθέσει τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ 1935 ἐν σελίσιν 84ⁿ μέχρις 158^{ns}. Τὸ δημοσίευμα τοῦτο εἶνε ἡ κατακλείς ἐν γε τῷ παρόντι τῶν ὑπ' ἐμοῦ πεπραγμένων ἐν τῇ περιπέσῳ Ἀττικῇ Τετραπόλει πρὸς τὴν αἰεὶ τελειότεραν διαφώτισιν τῶν περὶ αὐτὴν τοπογραφικῶν, ἱστορικῶν, ἀρχαιολογικῶν καὶ ἀρχαιοδικῶν καθόλου ζητημάτων. Τὸ θέμα εἶνε πολὺ παλαιόν. Ἀνέρχεται εἰς τὰ 1792 διὰ τῶν τότε ἐρευνῶν τοῦ Γάλλου ἐν Ἀθήναις Προξένου Φωβέλ ἐν τῇ παραλίᾳ κυρίως τοῦ μέχρι πρὸ τριῶν ἔτι ἔτων μικροῦ λεγομένου ἔλους τοῦ Μαραθῶνος, ἔνθα μέχρι σήμερον διεσώθησαν τὰ λείψανα τῶν ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου Ἀττικοῦ κατὰ τὸν δεύτερον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ἐγερθέντων σημαντικῶν κτισμάτων. Ἐρευνήθη δὲ καὶ αὐθις ἡ θέσις αὕτη ὑπ' ἐμοῦ μετὰ νέων ὄλως διόλου καὶ λίαν ἀξιοσημειώτων ἀποτελεσμάτων κατὰ τε τὸ ἔτος 1926 καὶ κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη 1935 καὶ 1936. Κατόπιν ὅμως τῶν χρόνων τοῦ Φωβέλ, καὶ ἤδη ἐν ἔτει 1827 καὶ ἀκολούθως, εἰργάσθη ἐκεῖ ὁ ἐπιφανής, γνωστότατος ἐν Ἑλλάδι Ἄγγλος ἱστορικὸς Γεώργιος Φίνλαιϊ, ὅστις εἰς ἀνασκαφὰς μὲν δὲν ἠσχολήθη, ἀλλ' ἀξιολογώτατος ἱστορικὰς μελέτας περὶ τοῦ Μαραθῶνος ἐδημοσίευσεν τὸ 1835. Τοιαῦται ὅμως μελέται ἀναρίθμητοι σχεδὸν ἔγιναν καὶ ἀκολούθως, ἐν μακροῖς συνεχεῖς ἔτων, ὑπὸ μεγάλων ἐρευνητῶν τῆς Εὐρώπης, οὔτε δὲ ἀπολείπουν αὐταὶ μέχρι σήμερον ὑπὸ συγχρόνων σοφῶν γινόμεναι καὶ μέχρι τέλους ἀκόμη τοῦ πρὸ μικροῦ λήξαντος καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀρξαμένου ἔτους. Ἄλλ' ἡ ἡμετέρα Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐσημείωσεν ἕνα σπουδαιότατον σταθμὸν εἰς τὰς ἐν Μαραθῶνι ἐπι τόπου πρὸ παντὸς ἐρεύνας διὰ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ τύμβου τῶν Μαραθωνομάχων κατὰ τὰ ἔτη 1891 καὶ ἐξῆς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ διευθυντοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Βαλερίου Στάη. Ἡ μετέπειτα ὅμως αὐθις ἀκολουθήσασα ἔρευνα τοῦ 1926 ἀπέβη εὐτυχῶς ἢ ἐντατικωτέρα καὶ πολυχρονιωτέρα πασῶν τῶν δι' ἀνασκαφῶν ἅμα καὶ παντοίων ἄλλων ἐρευνῶν ἐπι τόπου γενομένων. Αἱ ἐργασίαι αὐταὶ ἔγιναν γνωσταὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην εὐθύς μὲν τὸ 1926 ἤδη δι' ἄρθρων διαφωτιστικῶν ἐν τῷ *Messageur d'Athènes* καὶ ἐν ταῖς στήλαις τῶν πληροφοριῶν τῶν περιοδικῶν τῶν ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῶν Ἰνστιτούτων· ὀλίγον δὲ ὑστερώτερα διὰ τῆς θεμελιώδους μελέτης μου περὶ τῆς Τετραπόλεως τοῦ Μαραθῶνος καὶ περὶ τοῦ Ἡρακλείου τοῦ Ἡροδότου, τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τότε ἐλύετο τὸ λίαν σπουδαῖον πρόβλημα τῆς θέσεως τῆς Μυκηναϊκῆς ἀκροπόλεως καὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Μαραθῶνος. Τὴν περὶ τούτου ἀγγελίαν λαβὼν τότε καὶ ὁ ἐν Βερολίῳ διασημώτατος συγγραφεὺς πλείστον

ἄλλων ἔργων καὶ τῆς πολυτόμου Ἱστορίας τῆς Ἀρχαιότητος Ἐδουάρδος Μέιερ ἔγραψε τὰς ἐμφαντικὰς λέξεις ὅτι «τώρα πλέον ὀριστικῶς ἐλύθη τὸ ζήτημα». Διότι πραγματικῶς μέχρι τοῦ ἔτους ἐκείνου ἠγνοεῖτο ἢ παρεγνωρίζετο ὅλως διόλου καὶ τῆς πόλεως Μαραθῶνος ἢ θέσις, ἣτις καμίαν σχέσιν δὲν ἔχει μὲ τὴν σημερινὴν τῆς Κοινότητος Μαραθῶνος, ἢ τῆς σπουδαιοτάτης δηλονότι τῶν τῆς Ἀττικῆς Τετραπόλεως θέσις, ὑπ' οὐδενὸς δὲ εἶχε παρατηρηθῆ ἢ ἐν τοῖς λειψάνοις αὐτῆς κάλλιστα σφωζομένη Μυκηναϊκῆ αὐτῆς ἀκρόπολις, ὡς οὐδὲ ἢ ἐρειπωμένη ἀκρόπολις καὶ τὰ ἐρειπωμένα τεῖχη τῆς δευτέρας σπουδαίας πόλεως τῆς Τετραπολίτιδος ἐν ἱστορικοῖς χρόνοις Ὀμοσπονδίας, τὰ τεῖχη τῆς πόλεως Τρικορύνθου. Οὐδεὶς δὲ εἶχεν ὑποπτεῦσαι οὐδὲ τὴν ὑπαρξιν τοῦ Μυκηναϊκοῦ θολωτοῦ τάφου, ὅστις ἀνεσκάφη κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1933 καὶ τὸ θέρος τοῦ 1934, εἰς φῶς δὲ ἔφερε καὶ ἓνα ἀξιοσημείωτον χρυσοῦν κύπελλον κρατούμενον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ νεκροῦ Μαραθωνίου βασιλέως τοῦ 13^{ου} ἢ 14^{ου} αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ, οὔτε τὸ ἄθικτον διασωθὲν καὶ ὑπ' οὐδενὸς πρότερον παρατηρηθὲν μέγα τμήμα τῆς Νεκροπόλεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Μαραθῶνος μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἀγγείων, ἀνερχομένων μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς πρώτης πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος. Ἄλλ' ἢ Μυκηναϊκῆ ἀκρόπολις τῆς ἀρχαίας πόλεως Μαραθῶνος καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1935 καὶ κατὰ τοὺς θερινοὺς καὶ φθινοπωρινοὺς μῆνας τοῦ πρὸ μικροῦ λήξαντος 1936 παρέσχε τόσα λαμπρὰ σημεῖα τῆς πολιᾶς τῆς ἀρχαιότητος, χάρις εἰς τὰ πολυάριθμα ἐν αὐτῇ γενόμενα εὐρήματα θραυσμάτων ἀγγείων, ὥστε τὴν πρώτην αὐτῆς ὑπαρξιν νὰ δυνάμεθα ὀφθαλμοφανῶς ν' ἀναγάγωμεν ὄχι μόνον μέχρι τῆς μεσοελλαδικῆς λεγομένης ἐποχῆς τοῦ 1700 περίπου π. Χ., ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς τῶν Μινυῶν περὶ τὴν ἀρχὴν τοῦλάχιστον τῆς δευτέρας π. Χ. χιλιετηρίδος. Τόσον δὲ ἐπροχώρησε καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα ἀνασκαφὴ καὶ ἔρευνα ἐν Μαραθῶνι, εἰς πάντα μάλιστα τὰ σημεῖα τῆς Μαραθωνιακῆς χώρας, ὅσον δυσκόλως θὰ ἠδύνατο νὰ φαντασθῆ τις ὀλίγον πρὶν ἢ αἱ ἀνακαλύψεις αὗται γίνουσι εἴτε διὰ τῆς θαυματουργοῦ, πλειστάκις ἀποδειχθείσης, σκαπάνης τοῦ ἀρχαιολόγου εἴτε διὰ τῶν ἐπὶ τόπον, πρὸ παντὸς ἄλλον, παρατηρήσεων καὶ ἐρευνῶν. Ἄλλ' αἱ παρατηρήσεις αὗται ἀκριβῶς καὶ αἱ ἔρευναὶ ἀποτελοῦσι τὸ σύνολον τῆς τελευταίως γενομένης ἐν Μαραθῶνι πολυμεροῦς καὶ μακρᾶς ζητήσεως, περιλαμβανόμενον ἅπαν εἰς τὰ Πρακτικά τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὰ Πρακτικά ταῦτα δύναται αὐτὸ καὶ καλλίτερον νὰ μελετηθῆ ὡς πρὸς πάντα τοῦ τὰ σημεῖα, παρέχοντα ἐν ἑκάστῳ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἐπιστήμην τὴν τε ἀρχαιολογικὴν καὶ τὴν ἱστορικὴν πολλαχῶς προάγον. Ἡ σημασία τοῦ ὅμως αὕτη παρέχει οὐχ ἥττον τὴν βεβαίαν ἐλπίδα ὅτι καὶ τὸ προσεχὲς μέλλον τῆς ἐν Μαραθῶνι ἐργασίας δὲν θὰ εἶνε ὀλιγώτερον ἀξιοσημείωτον τοῦ παρόντος αὐτῆς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Εἰκ. 1. Ἐπιθεώρησις Μεγάρων· ὁ λόφος τοῦ Ἀλκάθου.

4. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΜΕΓΑΡΟΙΣ

Ἐν Μεγάροις ἐξηκολούθησαν καὶ ἐφέτος αἱ ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐνεργούμεναι δι' ἐμοῦ ἀνασκαφαὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Αἱ ἐργασίαι διήρκεσαν τρεῖς περίπου μῆνας, ἐγένοντο δὲ τῇ χορηγίᾳ καὶ τοῦ Δήμου Μεγαρέων.

Πρὸς τὸ Σ^{ον} Συμβούλιον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ἰδίᾳ τὸν γραμματεῖα αὐτοῦ, καθηγητὴν μου κύριον Γεώργιον Π. Οἰκονόμον ἐκφράζω καὶ ἐνταῦθα τὰς εὐχαριστίας μου διὰ τὸ ὑπὲρ τῶν ἀνασκαφῶν ἐνδιαφέρον αὐτοῦ. Εὐχαριστῶ ὡσαύτως τὸν δήμαρχον Μεγαρέων κ. Γεώργιον Μαυρουκάκη, πολλαχῶς βοηθήσαντα τὰς ἐν τῇ πόλει τοῦ ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας μου.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐγένοντο εἰς δύο σημεῖα τῆς πόλεως, α') ἐν τῇ πλατειᾷ Ἰωάννου Μεταξᾶ, κειμένη κατὰ τοὺς νοτιοδυτικούς πρόποδας τῶν λόφων Καρίας καὶ Ἀλκάθου (εἰκ. 1) καὶ β') ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ *Σπηλαίᾳ τοῦ Μουρμούνη* καλουμένῳ, κειμένῳ δὲ κάτωθεν τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τῆς Καρίας καὶ παρὰ τὸ Δημαρχεῖον.

α') **Ἐν τῇ πλατειᾷ:** Ἡ πλατεῖα (εἰκ. 2) ὀρίζεται πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τῆς οἰκίας Σχινᾶ, τῆς μικρᾶς ὁδοῦ Σχινᾶ, τῆς οἰκίας Λογοθέτη κ.λ.π., πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ ἀνωρύμου ὁδοῦ, πρὸς νότον ὑπὸ τῆς ὁδοῦ Βύζαντος καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῆς ἰδιοκτησίας Σχινᾶ καὶ τῆς οἰκίας Βασίλαινα, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται σήμερον ὡς Γ'. Δημοτικὸν Σχολεῖον.

Εἰς τὴν ἀνασκαφὴν ἐνταῦθα ἀφορμὴν ἔδωκεν ἡ ὑπὸ τῶν δημοτικῶν συνεργειῶν ἐκσκαφὴ πρὸς διαρρύθμισιν τῆς ὅλης πλατείας. Μετὰ τὰ πρῶτα κτυπήματα τῆς σκαπάνης ἀνεφάνθησαν ἀρχαῖα θεμέλια, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται κατωτέρῳ λόγος.

Τὰ ἀνασκαφέντα ἀρχαῖα θεμέλια εὐρίσκονται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ δρομίσκου καὶ τῆς οἰκίας Σχινᾶ. Πρὸ τῆς νοτίας ὄψεως τῆς ἐν λόγῳ οἰκίας καὶ εἰς ἀπόστασιν ἕξ περίπου μέτρων, εἰς βάθος δὲ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους 0,60 μ. ἀνεφάνη δάπεδον μὲ ψηφιδωτὴν στρώσιν (εἰκ. 3 β), τὸ ὁποῖον σφῆζεται εἰς ἀρκετὴν πιθανῶς ἕκτασιν πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς ὑπὸ τὸ ἄσκαπτον ἔδαφος. Πρὸς νότον ἔχει τοῦτο τελείως καταστραφῆ, διότι

ἐνταῦθα τὸ ἔδαφος κατέρχεται αἰσθητῶς. Τὸ ἀποκαλυφθὲν δάπεδον δὲν σφίεται εἰς καλὴν κατάστασιν, φέρει δὲ εἰς πλείστα σημεῖα τοῦ ἐπισκευᾶς μεταγενεστέρως διὰ μικρῶν μαρμαρίνων πλακῶν, ἐνῶ εἰς ἄλλα ἔχουν τελειῶς ἀποκολληθῆ αἱ ψηφίδες τοῦ ἧ ἔχει ὑποστῆ καθίζησιν. Ἡ ψηφιδωτὴ στρωσὶς εἶνε κατεσκευασμένη διὰ ψηφίδων μικρῶν διαστάσεων καὶ διαφόρων χρωμάτων, λευκοῦ, βαθυκυάνου, ἐρυθρωποῦ, ἰώδους κ.λ.π., αἱ ὁποῖα παριστῶσι γεωμετρικὰ κοσμήματα, οἷον τετράγωνα, ῥόμβους κ.λ.π. Ἐκ τῆς ὅλης τοῦ κατασκευῆς τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο δάπεδον, πρέπει νὰ τεθῆ εἰς τοὺς πρώτους

Εἰκ. 2. Γενικὴ ἀποψὶς τῆς ἀνασκαπτομένης πλατείας. Εἰς τὸ βῆθος ὁ λόφος τῆς Καρίας.

χριστιανικοὺς χρόνους· (Α. Ὁρλάνδου Ὁ Ταξίαρχος τῆς Λοκρίδος, ἐν Ἑπετηρίδι τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν τόμ. 6^{ος}, σελ. 357-358 εἰκ. 2 καὶ 3).

Ἐνατολικῶς τοῦ δαπέδου τούτου καὶ εἰς τὸ αὐτὸ περίπου ὑψόμετρον ἀνεσκάφη θεμέλιον ἐκτισμένον διὰ λίθων πώρου καὶ κογχίτου¹, διευθυνόμενον δὲ ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον (εἰκ. 3 α καὶ 4). Τοῦτο ἔχει πλάτος 0,90 καὶ ὕψος, ὅσον ἀνεσκάφη, 1,10. Πρὸς τὸ νότιον ἀνασκαφὴν ἄκρον του, τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν

¹ Ὁ κογχίτης ἢ κογχυλιάτης λίθος εἶνε ἐπιχώριος ἐν Μεγάροις, χρησιμοποιούμενος καὶ εἰς οἰκοδομήματα καὶ εἰς τάφους (Παυσανίας I. 44. 9, I. Θεοφιλάδης Μεγαρικά, ἐν ΑΕ 1933 σελ. 121 καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι σημ. 3).

Βύζαντος εὐρισκόμενον, καὶ ὀλίγον πρὸ τούτου ὑπάρχει καθέτως πως συνδεόμενον ἄλλο θεμέλιον, ὁμοίως ἐκ πώρου λίθου, τὸ ὅποιον ἔχει κατεύθυνσιν πρὸς δυσμὰς καὶ φθάνει πιθανῶς μέχρι τοῦ Γ' Δημοτικοῦ Σχολείου. Κατὰ τὸ βόρειον δὲ ἀνασκαφὴν ἄκρον τοῦ ἀνεύρομεν ἄλλο θεμέλιον (εἰκ. 6) μὲ κατεύθυνσιν πρὸς ἀνατολάς.

Τὸ θεμέλιον τοῦτο εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τοῦ πρώτου σχηματίζει γωνίαν μὲ ἄλλο, παράλληλον πρὸς τὸ πρῶτον, ἔλλιπῶς ὅμως σφζόμενον. Ὁ χῶρος, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο μεταξὺ τοῦ ἀνασκαφέντος πρώτου θεμελίου καὶ τοῦ παραλλήλου πρὸς αὐτό, τοῦ ἔλλιπῶς σφζομένου, καταλαμ-

Εἰκ. 3. α τὸ πρῶτον θεμέλιον, β ἡ ψηφιδωτὴ στρῶσις, γ ὁ ὄχετός, δ ἡ δεξαμενὴ, ε τὸ παρ' αὐτὴν πλακόστρωτον διαμέρισμα. Εἰς τὸ βάθος ἡ ὁδὸς Βύζαντος.

βάνεται ὑπὸ δεξαμενῆς ὕδατος, (εἰκ. 9β). Ἡ δεξαμενὴ αὕτη ἔχει ὡς δυσμικὴν πλευρὰν τὴν ἀνατολικὴν ὄψιν τοῦ πρώτου θεμελίου. Εἰς τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς μέρος, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν δυσμικὴν ὄψιν τοῦ ἰδίου θεμελίου ὑπάρχει ὄχετός, τοῦ ὁποίου ὁ εἰς ἀγωγός (εἰκ. 3γ) εἶνε παράλληλος πρὸς τὸ θεμέλιον τοῦτο ἐπικοινωνῶν μετὰ τῆς δεξαμενῆς διὰ μικρᾶς ὀπῆς. Ἡ δεξαμενὴ ἀνεσκάφη σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου, τὰ ὑπάρχοντα ὅμως θεμέλια αὐτῆς δὲν σφζονται καλῶς. Ἐσωτερικῶς ἦτο αὕτη ἐπεστρωμένη δι' ἰσχυροτάτης ἀμμοκονίας. Αἱ διαστάσεις τῆς εἶνε $5,35 \times 4,10 \times 0,85$.

Ὁ ὄχετός, ὀρθογωνίου τομῆς, σύγκειται ἐκ δύο ἀγωγῶν, οἱ ὁποῖοι σχηματίζουν γωνίαν εἰς τὸ σημεῖον τῆς μετὰ τῆς δεξαμενῆς συγκοινωνίας. Εἶνε κατεσκευασμένοι διὰ μικρῶν τεμαχίων κογχίτου καὶ πώρου λίθου ἄνευ

συνδετικῆς τινος ὕλης. Ἐσωτερικῶς τὰ τοιχώματα αὐτῶν ἦσαν ἐπιχειρισμένα δι' ἄμμοκονίας, ἣτις διακρίνεται εἰσέτι εἰς τὰς ἀρμογάς τῶν πωρολίθων καὶ τὰς πηλίνας πλάκας, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὸ δάπεδον αὐτῶν. Ὡς καλύμματα εἶχον οἱ ἄγωγοὶ τεμάχια σφονδύλων ἐκ κογχίτου λίθου, διαστάσεων $1,10 \times 0,60$ μ. περίπου, τὰ ὁποῖα εἶχον τμηθῆ ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον καὶ κατὰ τὴν διάστασιν τοῦ ὕψους των. Ἡ πεπλατυσμένη ἐπιφάνειά των ἦτο πρὸς τὸ ἔσωτερικὸν τῶν ἀγωγῶν, ἐνῶ αἱ ῥαβδώσεις ἦσαν πρὸς τὰ ἄνω. Τὰ τεμάχια ταῦτα προήρχοντο ἐκ δωρικῶν κίωνων, ἔφερον δὲ λεπτότατον ἐπίχρισμα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ἐνθα αἱ ῥαβδώσεις. Αἱ διαστάσεις τοῦ παραλλήλου πρὸς τὸ πρῶτον θεμέλιον ἐν μέρει ἀνασκαφέντος ἀγωγοῦ εἶνε $0,37 \times 0,60 \times 0,60$, τῶν δὲ πλακῶν τοῦ δαπέδου $0,28 \times 0,28$.

Εἰκ. 4. Τὸ πρῶτον ἀνασκαφέν θεμέλιον θεώμενον ἐκ νότου. Εἰς τὸ βάθος ἡ οἰκία Σχινᾶ.

Νοτίως τῆς δεξαμενῆς καὶ εἰς τὸ ὕψος τῶν θεμελίων αὐτῆς ἐσώθη μικρὸν πλακοστρωτὸν διαμέρισμα, ὀλίγον δὲ περαιτέρω τούτου πρὸς νότον ἀνεσκάφη τμήμα ὑποκαύστων (εἰκ. 8). Τὰ ὑποκαύστα ταῦτα φαίνεται, ὅτι ἐπεκτείνονται νοτίως τοῦ ὅλου συγκροτήματος τῶν θεμελίων ὑπὸ τὸ ἄσκαπτον εἰσέτι ἕδαφος καὶ ὑπὸ τὴν ὁδὸν Βύζαντος, ὡς ἐβεβαιώθη ἐκ προσφάτου ἐσκαφῆς γενομένης ὑπὸ τῶν δημοτικῶν συνεργείων τῆς πόλεως. Ἀνατολικῶς τῶν ὑποκαύστων καὶ τοῦ παρ' αὐ-

τῶν πλακοστρώτου δαπέδου ἀνεσκάφησαν θεμέλια διαφόρων διαμερισμάτων (εἰκ. 9 γ), ἐκτισμένα καὶ ταῦτα διὰ πώρου λίθου. Τέλος ὑπὸ τὴν νοτιὰν πλευρὰν τῶν διαμερισμάτων τούτων καὶ εἰς βάθος περὶ τὰ δύο μέτρα περίπου ἀνεσκάφη θεμέλιον μὲ κατεύθυνσιν πρὸς ἀνατολάς, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς ὄψεως τοῦ πρώτου θεμελίου, διερχόμενον διὰ τοῦ ἀνασκαφέντος τμήματος τῶν ὑποκαύστων καὶ ἐκτεινόμενον εἰς ἀρκετῶν μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς του. Τὸ θεμέλιον τοῦτο ἴσως εἶνε λείψανον παλαιότερου οἰκοδομήματος.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων προκύπτει, ὅτι ἐν τῇ πλατεῖα ἀνεσκαφῆ συγκρότημα θεμελίων, ἀποτελούντων πιθανῶς μέγα οἰκοδόμημα. Τὸ κτήριον δὲ τοῦτο εἶνε λουτρόν¹.

Ἡ ἔρευνα δυστυχῶς δὲν ὑπῆρξεν ἐκτεταμένη, διὰ τοῦτο δὲν καταρθώθη ν' ἀποκαλυφθοῦν ὅλα τὰ ὑπὸ τὸ ἄσκαπτον ἔδαφος ὑπάρχοντα λείψανα. Τοῦτο θὰ γίνῃ εἰς μέλλουσαν ἀνασκαφήν, ἣ ὁποία θὰ παρουσιάσῃ σαφῶς τὸ ὅλον οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποίου ἐδώσαμεν ἄνωτέρω πιθανὴν μόνον εἰκόνα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περιορισμένων ἀνασκαφῶν μας.

Ἐπίχωσις, κινητὰ εὐρήματα, χρονολόγησις τοῦ λουτροῦ.

Ἐλέχθη καὶ ἄνωτέρω ὅτι τὰ ἀνασκαφέντα θεμέλια εὐρέθησαν εἰς βάθος 0,60 μ. περίπου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅμως ὅτι τοῦτο ἰσχύει διὰ τὸ βόρειον τμήμα τῆς πλατείας, διότι εἰς τὸ νότιον τὸ ἔδαφος ταπεινοῦται αἰσθητῶς καὶ ἐπομένως ἐλαττοῦται τὸ βάθος, εἰς ὃ ἀνευρέθησαν τὰ κατὰ τὸ μέρος τοῦτο θεμέλια. Ὅπως δὴποτε ἡ ἐπίχωσις εἰς ἀμφοτέρω τὰ βάρη ἦτο ὁμοιογενής καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ χώματος, ἀργῶν λίθων, τεμαχίων πῶρων λίθων καὶ ὀπτοπλίνθων καὶ μεγάλων τεμαχίων ἀμμοκονιάματος, ἀνευρισκομένων ἰδίᾳ εἰς τὸ τμήμα τῶν ὑποκαύστων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα

Εἰκ. 5. Τὸ ἀνασκαφέν νότιον ἄκρον τοῦ πρώτου θεμελίου μετὰ τὰ παρ' αὐτὸ εὐρεθέντα τεμάχια δωρικῶν κιονοκρανῶν.

τεμάχια φαίνεται, ὅτι προήρχοντο ἐκ τοῦ δαπέδου τῶν ὑποκαύστων. Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ταύτης ἀνευρίσκοντο πολλὰ τεμάχια ὑαλίνων ἀγγείων καὶ ὄστρακα μεγάλων ἀγγείων, διαφόρων σχημάτων, ἐκ χονδροῦ πηλοῦ κατε-

¹ Λουτρά ἢ θερμαὶ ἔχουν ἀνασκαφῆ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν γειτονικὴν Ἐλευσίνα, ἀνατολικῶς τοῦ ἱεροῦ καὶ πλησίον τῆς θριαμβευτικῆς ἀψίδος, ὁ κ. Κουρουνηϊώτης ἀνέσκαψε λουτρόν τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὸ ὁποῖον, πιθανώτατα, ἐχρησιμοποίηθη καὶ κατὰ τοὺς παλαιοχριστιανικούς. (Κ. Κουρουνηϊώτης Ἐλευσίς, ὁδηγὸς τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τοῦ Μουσείου, σελ. 52, σχέδιον Ι. Τραυλοῦ). Ἐσχάτως ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηρίου ἀπεκάλυψε λουτρόν παλαιοχριστιανικῶν χρόνων κατὰ τὰς ἐν Ν. Ἀγχιάλῳ διενεργουμένας ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκαφάς. (Γ. Σωτηρίου. Ἀνασκαφαὶ Νέας Ἀγχιάλου ΠΑΕ. 1935, σελ. 65-69, εἰκ. 15, 16, 17 καὶ 19).

σκευασμένων καὶ ἐχόντων τὰς συνήθεις ἀπλακωτὰς γραμμὰς ὡς διακόσμησιν. Βορείως ὅμως τῆς δεξαμενῆς καὶ εἰς βάθος 0,60 ἀνευρέθη πήλινος λύχνος ἀκέραιος, φέρων ὡς διακόσμησιν ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας του σταυρόν. Διάφορος ἦτο ἡ ἐπίχωσις εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα τῶν ὑποκαύστων. Ἐνταῦθα ἀπὸ βάθους 1,20 μ. μέχρι 1,45 ὑπῆρχεν ὁμοιογενὲς στρώμα τέφρας ἐκ ξύλων πεύκων καὶ ἐλαιῶν πιθανῶς. Εἰς τὸ στρώμα τοῦτο τῆς τέφρας ἀνευρέθησαν ὅστ᾽ αὐθιγὰ σκελετῶν ἀνθρώπων τοὐλάχιστον τριῶν, παρὰ δὲ

Εἰκ. 6. Τὸ κατὰ τὸ βόρειον ἀνασκαφέν ἄκρον τοῦ πρώτου θεμελίου ἀποκαλυφθέν ἄλλο θεμέλιον.

τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐνὸς εἰκοσιδύο χαλκᾶ νομίσματα καὶ τρεῖς χαλκαῖ καρφίδες. Τὰ δεκαεννέα ἐκ τῶν νομισμάτων τούτων ἀνήκουν, κατὰ τὸν κ. Κων. Κωνσταντόπουλον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων του.

Διάφορος τέλος ἦτο ἡ ἐπίχωσις περὶ τὸ παλαιότερον θεμέλιον. Ἐνταῦθα εἰς βάθος 1,60 ἕως 2 μ. ὑπῆρχε στρώμα ἐκ καθαροῦ χόματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνευρίσκοντο ὄστρακα πινακίων καὶ ἀβαθῶν μικρῶν φιαλῶν τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος. Τινὰ τῶν τεμαχίων τούτων φέρουν τὰ συνήθη ἐξ ἐμπιέστων γραμμῶν

ἢ φύλλων κοσμήματα. μεταξὺ δὲ τούτων ὑπάρχει καὶ ἐρυθρόγραφον ὄστρακον, ὡς καὶ νόμισμα χαλκοῦν λίαν ἐφθαρμένον. Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων στρωματογραφικῶν δεδομένων καὶ ἐξ ἄλλων παρατηρήσεων ἡμῶν συναγόμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ ἐξῆς συμπεράσματα : Τὸ ἀνασκαφὲν εἰς τινὰ τμήματα αὐτοῦ μέγα οἰκοδόμημα εἶνε λουτρὸν ἀνεγερθὲν κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους. Τὸ λουτρὸν τοῦτο ἐκτίσθη ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἢ τοῦλάχιστον πλησίον ἄλλων ἀρχαιοτέρων οἰκοδομημάτων, τῶν ὁποίων λείψανα εἶνε οἱ σφόνδυλοι, οἱ χρησιμοποιοιθέντες ὡς καλύμματα τοῦ ἐν μέρει ἀνασκαφέντος ὄχτου, δύο δωρικὰ κιονόκρανα (εἰκ. 5), ἀνευρεθέντα παρὰ τὸ νότιον ἀνασκαφὲν ἄκρον τοῦ πρῶ-

Εἰκ. 7. Ἀποψις τῶν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἐν τῇ εἰκ. 6 θεμελίου ἀνασκαφέντων θεμελίων.

του θεμελίου καὶ λίθοι τινὲς μὲ ἀναθιρώσεις, ἐκτισμένοι εἰς τὰ ἀνασκαφέντα θεμέλια. Εἰς ἀρχαιότερον τέλος οἰκοδόμημα (:) ἀνήκει τὸ παλαιότερον θεμέλιον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰ δεδομένα τῆς περὶ αὐτὸ ἐπιχώσεως δύναται μετὰ πιθανότητος νὰ τεθῇ εἰς τὸν 4^{ον} π. Χ. αἰῶνα.

Ὅτι τὸ λουτρὸν, τὸ διαδεχθὲν τὰ ἀρχαιότερα κτήρια, ἀνήκει εἰς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, δεικνύουν ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς του καὶ τὰ εὐρήματα τῆς ἐπιχώσεως αὐτοῦ. Ἄλλ' ἢ ὑπαρξίς του παρετάθη μέχρι καὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Τοῦτο ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ ἐπιχώσει του εὐρημάτων καὶ μάλιστα τοῦ χριστιανικοῦ λύχνου ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ ἐπιγραφῆς εὐρεθείσης πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τινὰ ἐν Μεγάροις ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας κατὰ τὸν ἐκδότην

της (Ditt. IG VII. 26). Κατὰ ταύτην ὁ κόμης Διογένης ἀνενέωσε τὸ λουτρόν. Ὁ Διογένης οὗτος ἦτο συγγενῆς τῆς γυναικὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου Ἀριάδνης, ἐστάλη δέ, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Θεοφάνης (Α. σελ. 138 ἔκδ. de Boor καὶ Σ. Λάμπρου Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος τόμ. Γ' σελ. 500), ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Ἰσαυρίας κατὰ τὸ 494 μ. Χ.

«Ἔργον καὶ τοῦτο τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου Κόμητος Διογένους, τοῦ παιδὸς Ἀρχελάου, δε τῶν Ἑλληνίδων πόλεων ὡς τῆς ἰδίας οἰκίας κηδόμενος παρέσχεν καὶ τῇ Μεγαρέσῃ εἰς μὲν πύργων κατασκευὴν ἑκατὸν χρυσίνους,

Εἰκ. 8. Τὸ ἀνασκαφέν τμήμα τῶν ὑποκαύστων τοῦ λουτροῦ.

πεντήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν ἑτέρους δισχιλίους τε καὶ διακοσίους πόδας μαρμάρου εἰς τὴν ἀνανέωσιν τοῦ λουτροῦ, τιμωτέρον οὐδὲν ἠγούμενος τοῦ τοῦ Ἑλλήνας ἐδεργετιῆν ἀνανεοῦν τε τὰς πόλεις». (Ditt. Syl. II³ 909).

Ἡ ἐπισκευὴ τοῦ λουτροῦ ἐγένετο κατὰ τὸν 5^{ον} μ. Χ. αἰ., ἡ δὲ λειτουργία του θὰ διήρκεσεν ἀκόμη ἐπ' ἀρκετόν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ὅμως τῶν διαδόχων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ θὰ κατεστράφη, ὡς διδάσκει ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ταφὴ νεκρῶν ἐντὸς αὐτοῦ. Ἡ ζωὴ ἄρα τοῦ λουτροῦ εἶνε μακροτάτη, ἀρχομένη ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων καὶ φθάνουσα ἴσως μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 6^{ου} μ. Χ. αἰ.

Αἱ ἀνωτέρω βεβαίως ὑποθέσεις ἰσχύουν, ἐφ' ὅσον εἶνε πιθανὸν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀνασκαφὲν λουτρόν.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνανεώσεως ἢ ἐπισκευῆς τοῦ λουτροῦ ἀνήκει πιθανῶς καὶ τὸ ἐκ ψηφιδωτῆς στρώσεως δάπεδον.

Παρατηροῦμεν ὡσαύτως, ὅτι ὁ κόμης Διογένης, ὁ ὁποῖος ἐκήδετο τῶν Ἑλληνίδων πόλεων ὡς τῆς ἰδίας οἰκίας, προσέφερε χρήματα εἰς τὴν πόλιν τῶν Μεγάρων καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν πύργων.

Εἰς τὰ Μέγαρα, εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ παρὰ τὸν

Εἰκ. 9. α τὸ πλακόστρωτον διαμέρισμα, β ἢ παρ' αὐτὸ δεξαμενὴ, γ τὰ ἀπέναντι τούτου διάφορα διαμερίσματα τοῦ λουτροῦ, δ ἡ θέσις ἐνθα βαθύτερον ὑπὸ τὰ θεμέλια τοῦ λουτροῦ ἀνεφάνη τὸ ἀρχαιότερον θεμέλιον, ε τὸ κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ πρώτου θεμελίου ἀποκαλυφθὲν ἄλλο θεμέλιον τοῦ λουτροῦ.

ἀρχαῖον λιμένα αὐτῆς, τὴν Νίσαιαν, ἐπὶ χθαμαλοῦ λόφου Μινώας καλουμένου σφύζεται ὄχρωματικὸν συγκρότημα ἐκ πύργου καὶ τείχους. Ἐπίσης εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀλκάθου, τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν δύο λόφων, ἔνθα ἦσαν καὶ εἶνε ἐκτισμένα τὰ Μέγαρα, ἀνεύρομεν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν λαξεύματα ἐν τῷ γυμνῷ βράχῳ, ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς ὑπάρχοντα ἐκεῖ ἄλλοτε ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς. (Παυσανίας I. 24. 4., ΠΑΕ 1934 σελ. 48 κέ.). Ἐντὸς τινων τῶν λαξευμάτων (ἔ. ἀ. εἰκ. 5) ἐσώθη κονίαμα, προερχόμενον ἐκ μεταγενεστέρας τινὸς οἰκοδομῆς ἰδρυμένης ἐνταῦθα. Οἱ γεροντότεροι δὲ Μεγαρεῖς ἐνθυμοῦνται

ὅτι ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ὑψοῦτο μέχρι πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀκόμη πύργος. Ἡ θέσις εἶνε καταλληλοτάτη πρὸς οἰκοδομὴν πύργου. Ὡστε, ἂν ὑπῆρχε, δὲν εἶνε ἀπίθανον ὅτι ἐκτίσθη δαπάναις τοῦ Διογένους, τοῦθ' ὅπερ δύναται νὰ λεχθῆ καὶ διὰ τὸν ἐν τῇ Μινώα πύργον.

Ἄπαντα ταῦτα τὰ κρίσματα, οἱ πύργοι, τὸ ἀνανεωθὲν Ῥωμαϊκὸν λουτρόν, ἢ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀποκαλυφθεῖσα πρώτη ἐν Ἑλλάδι παλαιοχριστιανικὴ οἰκία (ΠΑΕ 1934 σελ. 39-46), τὰ σποραδικῶς εἰς Μεγαρικὰς οἰκίας ἀνευρισκόμενα παλαιοχριστιανικὰ γλυπτά καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ ἀποδεικνύουν τὸν ζωηρὸν παλαιοχριστιανικὸν βίον τῆς πόλεως, ὁ ὁποῖος βεβαίως εἶνε συνέχεια τοῦ Ῥωμαϊκοῦ.

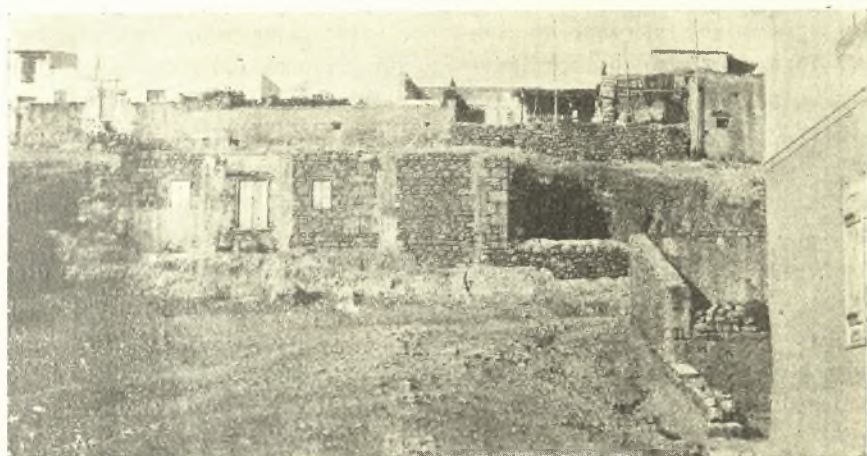
Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δὲ ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν ἢ καὶ τυχαίων εὐρημάτων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν πρῶτον, ὅτι τὰ Μέγαρα ἦσαν ἐκτισμένα ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως κατὰ τοὺς κλασικούς, Ῥωμαϊκοὺς καὶ παλαιοχριστιανικοὺς χρόνους, μὲ τὴν πιθανὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὰ παλαιοχριστιανικὰ ἔξετείνοντο νοτιῶς τοῦ λόφου τῆς Καρίας καὶ πέραν τῶν ὄριων τῆς κατὰ τοὺς κλασικοὺς τοῦλάχιστον χρόνους πόλεως, καὶ δεύτερον ὅτι ὁ χριστιανικὸς αὐτῶν βίος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν 5^{ον} μ. Χ. αἰ. εἶναι ἤδη τόσον ἔντονος, δικαιολογεῖ τὴν μεμαρτυρημένην ὑπαρξίν ἐπισκοπῆς¹ ἐν τῇ πόλει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἀκόμη ἐνωρίτερον (Harnack, *Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrh.* τόμ. 2, σελ. 786-787) καὶ συμφωνεῖ πρὸς τὴν πληροφορίαν, ὅτι τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου μετέσχε καὶ ὁ ἐπίσκοπος Μεγάρων Τρύφων (Migne, *Patrologia* τόμ. 26, σελ. 1335).

β') **Ἐν τῷ σπηλαίῳ** : Διὰ νὰ φθάσῃ τις μέχρι τοῦ σπηλαίου, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐλέχθη, καλεῖται σήμερον *σπηλαία* τοῦ *Μουρμουνη*, πρέπει ν' ἀνέλθῃ μικρὰν ἀνωφέρειαν, εὐρισκομένην μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ Δημαρχείου. Πρὸ τοῦ στομίου τοῦ σπηλαίου, ἐκτεινομένη καὶ ὀλίγον πέραν αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀριστερὰ, ἀπλοῦται πλατεῖα κατασκευασθεῖσα διὰ τομῆς ἱκανοῦ τμήματος τοῦ φυσικοῦ βράχου τοῦ λόφου. Σήμερον ὁ οὕτω ἰσοπεδωμένος χώρος δὲν εἶνε ὄλος ἐλεύθερος, διότι ἢ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐπέκτασις αὐτοῦ καταλαμβάνεται ὑπὸ ταπεινοῦ χωρικοῦ οἰκίσκου. Ἀπομένει λοιπὸν ἢ πρὸ τοῦ στομίου μικρὰ πλατεῖα, ἢ ὄπρῃα καὶ ἠρευνήθη. Αὕτη εἶχε μικρὰν ἐπίχωσιν χώματος, λίθων καὶ κόπρου ζῶων. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σπηλαίου εἰσερχόμεθα διὰ μέγαλον φυσικοῦ ἀνοίγματος, ὕψους 2,30 μ., ὅσον ἀνεσκάφη, πρὸ τοῦ ὁποίου ἀπεκαλύφθη τμήμα νεωτέρου τινὸς τοίχου ἐπικεχρισμένου δι' ἐρυθρωποῦ ἀμμοκονιάματος. Ἀριστερὰ τοῦ ἀνοίγματος τούτου ὑπάρχει μικρὰ κοιλότης ἐπικει-

¹ Κατὰ τὰ ἔτη 451-492 ἀναφέρεται ἐπίσκοπος Μεγάρων ὁ Ἀγάθερος (Mansi *Sacr. Cons. nova et. amp. col. tom. 7* σελ. 612: LVI. *Epistola Episcoporum Metropolis Corinthi ad Leonem Imperatorem*).

νωνοῦσα διὰ μικρᾶς ὀπῆς $0,30 \times 0,20$ μ. μετὰ τοῦ σπηλαίου. Αἱ διαστάσεις τῆς κοιλότητος εἶνε $1,60 \times 2,40 \times 2,50$. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σπηλαίου δὲν φαίνεται φέρον ἀνθρωπίνην ἐπεξεργασίαν. Ἡ ὄροφῆ αὐτοῦ ἀποσαθροῦται ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ τῆς εἰσροῆς τῶν ὀμβρίων ὑδάτων. Ἡ ἐκ χώματος, λίθων καὶ κόπρου ζύμων ἐπίχωσις τοῦ δαπέδου του ἀνεσκάφη μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ, μέχρι βάθους $0,40$ μ. ἀπέδωκε δὲ ὄστρακα ἀγγείων ἐκ χονδροῦ πηλοῦ, ἀγρόφων, ἀλλὰ μὲ τὴν συνήθη κατὰ τοὺς τελευταίους Ῥωμαϊκοὺς χρόνους αὐλακωτὴν διακόσμησιν.

Εἰς τὸ βάθος τοῦ σπηλαίου καὶ ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς εἰσόδου του ὑπάρχει καὶ πάλιν φυσικὸν ἀνοιγμα διαστάσεων $1,60 \times 0,67$, ὅσον ἀνεσκάφη, τὸ ὁποῖον μᾶς ὀδηγεῖ εἰς δευτέραν κοιλότητα σχήματος περίπου κωνοειδοῦς.

Εἰκ. 10. Τὸ ἀνασκαφέν σπήλαιον, «Σπηλαία Μουρμούνη», τὸ Μέγαρον τῆς Δήμητρος (;

Δεξιὰ τοῦ δευτέρου ἀνοιγματος, εἰς τὸ ὕψος τῆς εἰσόδου του, ὑπάρχει μικρὰ ὀπὴ διαστάσεων $0,50 \times 0,40$, διὰ τῆς ὁποίας ἐπικοινωνοῦν αἱ δύο κοιλότητες τοῦ σπηλαίου. Καὶ εἰς τὴν δευτέραν κοιλότητα ἐγένετο περιορισμένη ἔρευνα. Εἰς τὴν ὁμοίαν μὲ τὴν τῆς πρώτης ἐπίχωσίν της εὐρέθησαν παρόμοια ὄστρακα, πρὸς δὲ καὶ τμήμα ἕλικος ἐξ Ἴωνικοῦ κιονοκράνου μαρμαρίνου. Ἡ ἐπίχωσις ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι ἔξακολουθεῖ εἰς ἰκανὸν βάθος.

Ἡ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἔρευνα ἀπέδειξεν, ὅτι τοῦτο ἐχρησιμοποιοεῖτο κατὰ τοὺς ὑστέρους Ῥωμαϊκοὺς χρόνους. Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον καὶ παλαιότερον νὰ ἦτο ἐν χρήσει, ἀφοῦ καὶ ὁ ἰσοπεδωμένος πρὸ αὐτοῦ χώρος ἔχει γίνει, ὡς φαίνεται, πρὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἄν τῶρα ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου ὑπῆρχεν οἰκοδομημὰ τι, ἱερὸν(;) καὶ ἂν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐλατρευέτο θεότης

τις, ἡ Δημήτηρ (;), ἂν δηλ. τὸ σπήλαιον καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ ἱερὸν ἦτο τὸ Μέγαρον τῆς Δήμητρος¹, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκλήθη καὶ ἡ πόλις, καὶ ἐν ᾧ ἐλατρευθῆ ἐῖς προϊστορικοὺς ἀκόμη χρόνους ἡ θεὰ, ταῦτα πάντα μελλοντικαὶ ἔρευναι ἐντὸς καὶ περὶ τὸ σπήλαιον ἴσως διαλευκάνουν.

Ἄλλαι ἔρευναι

Εἶχον διακοπῆ αἱ ἀνασκαφαί, ὅτε κατὰ τινὰς ἐργασίας τῶν δημοτικῶν συνεργειῶν ἀνεφάνη συστάς τάφων. Αὕτη ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ λόφου τῆς Καρίας, παρὰ τὸ κατερχόμενον τὴν πλαγιὰν μικρὸν ῥεῦμα καὶ εἰς ἀπόστασιν δεκαπέντε περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Οἱ τάφοι, περὶ τοὺς πέντε, ὀρθογωνίου σχήματος, ἐκ μεγαρικοῦ κογχίτου λίθου, εὐρέθησαν εἰς βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους 0,65 μ. περίπου, ἀπεῖχον δὲ ἐλάχιστα ἑκατοστὰ μετὰξὺ των, πλὴν τοῦ πέμπτου, ὁ ὁποῖος ἀπεῖχε περὶ τὰ ἑπτὰ μέτρα ἀπὸ τοῦ τετάρτου.

Ἐπὶ τῷ πρώτῳ τάφῳ ἦτο σαρκοφάγος ἐκ κογχίτου λίθου, διαστάσεων 2,10×0,70×0,70×0,10, ἀρκετὰ κατεστραμμένη. Τὸ ἐσωτερικόν της περιεῖχεν ἄφθονον χῶμα, εἰς δὲ τὸ δάπεδον ἔκειντο ὀλίγα ὀστᾶ ἐκ τοῦ σκελετοῦ τοῦ νεκροῦ. Παρ' αὐτὰ εὐρέθησαν ἀγγεῖα μελανόγραφα, ἦτοι ληκύθια καὶ μία κύλιξ.

Ἐπὶ τῷ δευτέρῳ τάφῳ ἀπεῖχε τοῦ πρώτου καὶ ἀπὸ τῆς δυτικῆς τούτου στενῆς πλευρᾶς περὶ τὰ 0,10, μ. ἦτο καὶ αὐτὸς σαρκοφάγος πολὺ κατεστραμμένη, διαστάσεων δὲ τῶν αὐτῶν περίπου μετὰς τοῦ προηγουμένου. Ἡ κατεύθυνσις του ἦτο ὁμοία μετὰ τὴν τοῦ πρώτου, δηλ. ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν του περιεῖχε ἐκτὸς τοῦ ἀφθόνου χώματος ἐλάχιστα σφζόμενα ὀστᾶ κεφαλῆς κατὰ τὴν ἀνατολικὴν στενὴν πλευράν. Τὰ κτερίσματα εὐρίσκοντο παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ. Εἶνε δὲ ταῦτα ἐν ἐξ ὀλοκλήρου σφζόμενον ληκύθιον μετὰ Διονυσιακὴν παράστασιν, ὄστρακα ἐξ ἄλλων ληκυθίων, μία καρφίς ἀκεραία, ἴσως ἀργυρᾶ, καὶ μία χάνδρα κυανοῦ χρώματος.

Ἐπὶ τῷ τρίτῳ τάφῳ, ἐκ πλακῶν κογχίτου λίθου κατεσκευασμένος, διαστάσεων 2×0,60×0,70×0,09, τῆς αὐτῆς μετὰ τοὺς δύο προηγουμένους κατευθύνσεως, ἔκειτο εἰς ἐλαχίστην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ δευτέρου. Τοῦ σκελετοῦ, τοῦ ὁποίου ἐσώθησαν ἀρκετὰ ὀστᾶ, ἡ κεφαλὴ εὐρίσκετο κατὰ τὴν ἀνατολικὴν στενὴν πλευράν. Παρ' αὐτὴν ὑπῆρχον τὰ κτερίσματα, ἦτοι μικρὸν μελανόγραφον ληκύθιον, ἔχον ὡς διακόσμησιν ἀνθήμια.

Ἐπὶ τῷ τέταρτῳ τάφῳ κείμενος πρὸ τοῦ πρώτου ἦτο καὶ αὐτὸς σαρκοφάγος τῶν αὐτῶν μετὰ ἐκείνων διαστάσεων καὶ τῆς αὐτῆς κατευθύνσεως. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν του εὐρέθησαν μόνον ἄφθονον χῶμα καὶ ἐλάχιστα ὀστᾶ.

¹ Παιονίας I. 40. 6.

Ὁ πέμπτος τέλος τάφος ἀπέειχε τοῦ τετάρτου περὶ τὰ ἑπτὰ μέτρα, ἦτο καὶ οὗτος κατεσκευασμένος διὰ πλακῶν κογχίτου λίθου καὶ εἶχε κατεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον. Αἱ διαστάσεις του ἦσαν $1,90 \times 0,50 \times 0,55$. Ἄνω ἐκαλύπτετο ἐπίσης διὰ πλακῶν κογχίτου λίθου, ἐκ τῶν ὁποίων μία εἶχε διαστάσεις $0,76 \times 0,51 \times 0,23$. Ἦτο ὁ μόνος τάφος, ὁ ὁποῖος ἔσφριζε τὸ πῶμά του. Εἰς τὸ ἔσωτερικόν του περιεῖχε ἐλαχίστην ἐλίχωσιν $0,20$ καὶ τὰ ὀστέα τοῦ νεκροῦ εἰς καλὴν σχετικῶς κατάστασιν. Παρὰ τὸν σκελετὸν εὗρέθησαν τέσσαρα ἀτρακτοειδῆ ληκύθια τρεῖς σιδηροὶ ἦλοι καὶ ἓν πῆλινον εἰδῶλιον.

Οἱ ἀνωτέρω τάφοι κατὰ τὰ ἐν αὐτοῖς γενόμενα εὐρήματα δύνανται νὰ

Εἰκ. 11. Τὸ σπήλαιον μετὰ τῆς πρὸ αὐτοῦ μικρᾶς πλατείας.

τεθοῦν χρονολογικῶς εἰς τὸν 5ον π. Χ. αἰ., πλὴν τοῦ τελευταίου, ὁ ὁποῖος ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὸν 4ον π. Χ. αἰ. Ἡ συστάς αὕτη δὲν εἶνε μεμονωμένη διότι καὶ ἄλλοι τάφοι εὗρισκονται ἐγγύτατα αὐτῆς ὑπὸ τὸ ἄσκαπτον ἔδαφος, ὡς ἀσφαλῶς ἐξηκριβῶσα. Εἰς τὴν αὐτὴν ἔκτασιν, κατὰ τοὺς νοτίους δηλ. πρόποδας τοῦ λόφου τῆς Καρίας μέχρι καὶ τῆς πεδιάδος, διάφορα τυχαῖα εὐρήματα καὶ ἔρευμαι τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐπιστοποίησαν τὴν ὑπαρξιν καὶ ἄλλων τάφων. Οὕτω πρὸ ἑνὸς ἔτους, παρὰ τὸ ἐκεῖθεν διερχόμενον μικρὸν ρεῦμα ἀνευρέθη τάφος περιέχων ἀρκετὰ πρωτοκορινθιακὰ ληκύθια, εἰς τὸ αὐτὸ δὲ μέρος πρὸ ὀλίγων ἐτῶν (I. Θρειψιάδης Μεγαρικά ἐν ΑΕ 1933 σελ. 121 σημ. 1) εἶχεν ἀναφανῆ καὶ ἄλλος μὲ πρωτοκορινθιακὰ

ληκύθια. Ὁ Lenormant πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀναφέρει (βλ. τὴν παραπομπὴν ἐν Μεγαρικοῖς ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 121 σημ. 1) σαρκοφάγον, εὐρεθεῖσαν κατὰ τὸ νότιον τμήμα τοῦ λόφου τῆς Καρίας καὶ πλησίον τῶν πελασγικῶν (;) τειχῶν. Τέλος εἰς τὴν ἐκεῖθεν τῆς δημοσίας ὁδοῦ καὶ παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ὀπισθίαν ὄψιν τοῦ ἐργοστασίου Λάγγη (δρόμος τοῦ Βλιχό) ἔκτασιν ἀνεσκαφῆς, παρὰ τὸ εὐρεθὲν ἐκεῖ τμήμα τῶν μακρῶν τειχῶν (;) τάφον τοῦ 5ου π. Χ. αἰ. κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. (Μεγαρικά ἔ. ἀ. σελ. 124).

Ὡστε μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα συνάγεται τὸ πιθανώτατον συμπέρασμα, ὅτι ἅπασα ἢ κατὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ λόφου τῆς Καρίας μέχρι καὶ τῆς πεδιάδος ἔκτασις κατεῖχτο ὑπὸ ἐκτεταμένου νεκροταφείου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε ἀνασκαφέντα ἀνήκει εἰς τοὺς μεταξὺ τοῦ 7ου καὶ 4ου π. Χ. αἰ. χρόνους. Ἡ ὑπαρξίς τοῦ νεκροταφείου τούτου περιορίζεται κατὰ τὸ σημεῖον αὐτὸ τὴν ἔκτασιν τῆς πόλεως, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν μακρὰν περίοδον. Ὁ περίβολος ἐπομένως τῆς πόλεως θὰ ἔκειτο ὑψηλότερον τῶν ἀνασκαφέντων τάφων. Ὁ Lenormant ἀναφέρει, ὡς εἶπομεν, τὴν ἀνευρεθεῖσαν σαρκοφάγον παρὰ τὰ πελασγικά (;) τείχη. Ἄρα γε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐφαινότο ἵχνη τῶν τειχῶν τῆς πόλεως κατὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ λόφου τῆς Καρίας;

Μετὰ τὸ πέρας καὶ τῶν ἐργασιῶν τούτων¹ περισυνέλεξα, δαπάναις τοῦ δήμου Μεγαρέων, τὰ εἰς τὰς αὐλὰς καὶ τὰ ὑπόγεια τοῦ Α' Δημοτικοῦ Σχολείου τῶν Μεγάρων εὐρισκόμενα ἀρχαῖα, ἦτοι γλυπτὰ καὶ ἐπιγραφὰς καὶ ἐτακτοποίησα αὐτὰ προχείρως εἰς δύο αἰθούσας τοῦ ὑπογείου τοῦ Γυμνασίου, ἀφοῦ αὐταὶ ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἐχρωματίσθησαν. Ὑπάρχουν ἀκόμη πολλὰ γλυπτὰ καὶ ἐπιγραφαὶ ἐντετειχισμένοι² εἰς αὐλὰς καὶ οἰκίας Μεγαρέων, τὰ ὁποῖα ἐλπίζομεν νὰ περισυλλέξωμεν εἰς προσεχῆς μέλλον.

Ι. ΧΡ. ΘΡΕΨΙΑΔΗΣ

¹ Πολύτιμον βοήθειαν παρέσχεν εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ὡς καὶ εἰς τὰς ἀνασκαφὰς ὁ φύλαξ ἀρχαιοτήτων Α. Δέσκος.

² Πολλῶν ἐντετειχισμένων ἀρχαίων κατάλογον μοι ἔδωκεν ὁ Μεγαρεὺς καθηγητῆς κ. Μπεναρδῆς, ὁ ὁποῖος μετὰ ζήλου ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του.

5. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΕΑΣ ΑΓΧΙΑΛΟΥ

Κατὰ τὸ ἔτος 1936 συνετελέσθη ἡ δλοκληρωτικὴ ἀποκάλυψις τῆς τετάρτης βασιλικῆς τῶν χριστιανικῶν Θηβῶν τῆς Θεσσαλίας τῆς ἀναφανείσης ἐπὶ λόφου ὑψομένου ΝΔ τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως Νέας Ἀγχιάλου, ἐξεκαθαρίσθησαν δὲ τελείως ἀπὸ τῶν μεγάλων ἐπιχωματώσεων τὰ πλάγια αὐτῆς κλίτη, ὁ νάρθηξ καὶ τὰ περὶ τὸν ναὸν διαμερίσματα (περὶ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ μέσου κλίτους καὶ μερῶν τοῦ δεξιοῦ κλίτους καὶ τοῦ νάρθηκος πρβ. ἐκθεσιν τοῦ ἔτους 1933 ἐν ΠΑΕ 1935 σελ. 52-65).

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφετηνῆς ἐρεῦνης εἶναι σπουδαιότατα καὶ διὰ τὴν ἐμφάνισιν ἀξιολογωτάτων ψηφιδωτῶν δαπέδων διατηρηθέντων εὐτυχῶς ἀκεραίων καὶ διὰ τὴν διευκρίνισιν τοῦ σχήματος τοῦ ναοῦ, ὅπερ εἶναι λίαν χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ρυθμοῦ τῆς βασιλικῆς κατὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐποχὴν.

Σχῆμα τῆς βασιλικῆς. Ἡ βασιλικὴ αὕτη μετὰ τὴν τελειωτικὴν ἀποκάλυψιν αὐτῆς παρουσιάζει ὡς πρὸς τὸ ἀρχιτεκτονικόν τῆς σχῆμα ἱκανὴν διαφορὰν ἀπὸ τὰς συνήθεις βασιλικὰς τοῦ 5ου καὶ 6ου αἰῶνος, ἰδιαίτατα κατὰ τὰς μακρὰς αὐτῆς πλευρὰς, αἵτινες ἔχουσι *προεξέχοντα ἐκατέρωθεν συμμετρικὰ τετράγωνα διαμερίσματα*, ὀλίγω μεγαλύτερα κατὰ τὸ πλάτος τῶν πλαγίων κλιτῶν τοῦ ναοῦ, *προσδίδοντα εἰς τὴν βασιλικὴν τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ*. Τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ σταυροῦ προσδίδεται εἰς τὸν ναὸν διότι τὰ διαμερίσματα ταῦτα δὲν ἀποκλείονται ὑπὸ τοίχων ἀλλ' εἶναι ἀνοικτὰ συνδεόμενα πρὸς τὰ κλίτη διὰ τριβήλων, ὧν ἀνευρέθησαν αἱ κτισταὶ βάσεις, ὅμοιαι πρὸς τὰς βάσεις τοῦ κυρίως τριβήλου τοῦ ὀδηγοῦντος ἀπὸ τοῦ νάρθηκος εἰς τὸ μέσον κλίτος τοῦ ναοῦ (βλ. γενικὴν κάτοψιν τῆς βασιλικῆς πρβ. καὶ ἀπόψεις εἰς εἰκ. 1-2). Ἐτέραν παλαιοχριστιανικὴν βασιλικὴν, ἔχουσαν τὸ σχῆμα τοῦτο, δὲν γνωρίζω· μόνον εἰς τὴν ἀτυχῶς ἐντελῶς ἐξαφανισθεῖσαν βασιλικὴν τῆς Ὑπάτης παρατηροῦνται ὅμοια διαμερίσματα, ἀλλ' ὡς ἔχω καὶ εἰς τὴν περὶ παλαιοχριστιανικῶν βασιλικῶν μελέτην μου σημειώσει (ΑΕ 1929 σελ. 187), δὲν εἶνε δυνατόν ἐκ τοῦ διασωθέντος ἀτελοῦς σχεδίου τοῦ ναοῦ νὰ διευκρινισθῇ ἂν ἐκεῖ πρόκειται περὶ προτύλων ἢ προσκτισμάτων ἢ ἂν τὰ διαμερίσματα ταῦτα συνδέωνται πρὸς τὸ σῶμα τοῦ ναοῦ.

Ἐτέρα διαφορὰ παρατηρουμένη εἰς τὴν ἀνασκαφεῖσαν βασιλικὴν εἶνε τὰ *ἐκατέρωθεν τοῦ νάρθηκος ἀνευρεθέντα ἐφέτος τετράγωνα διαμερίσματα μετὰ λαμπρῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων* (εἰκ. 3). Ταῦτα ἐξέχουν τοῦ σώματος τῆς βασιλικῆς καὶ ἔχουν ὁμοιότητά τινα πρὸς τὰ τετράγωνα κτίσματα, τὰ χαρακτηρισθέντα ὡς πύργοι (ΑΕ 1929 σελ. 47 κέ.), ἤτοι διόροφα διαμερίσματα, προωρισμένα διὰ τὰ κλιμακοστάσια τῶν ὑπερώων τοῦ ναοῦ· εἰς τὸ βόρειον

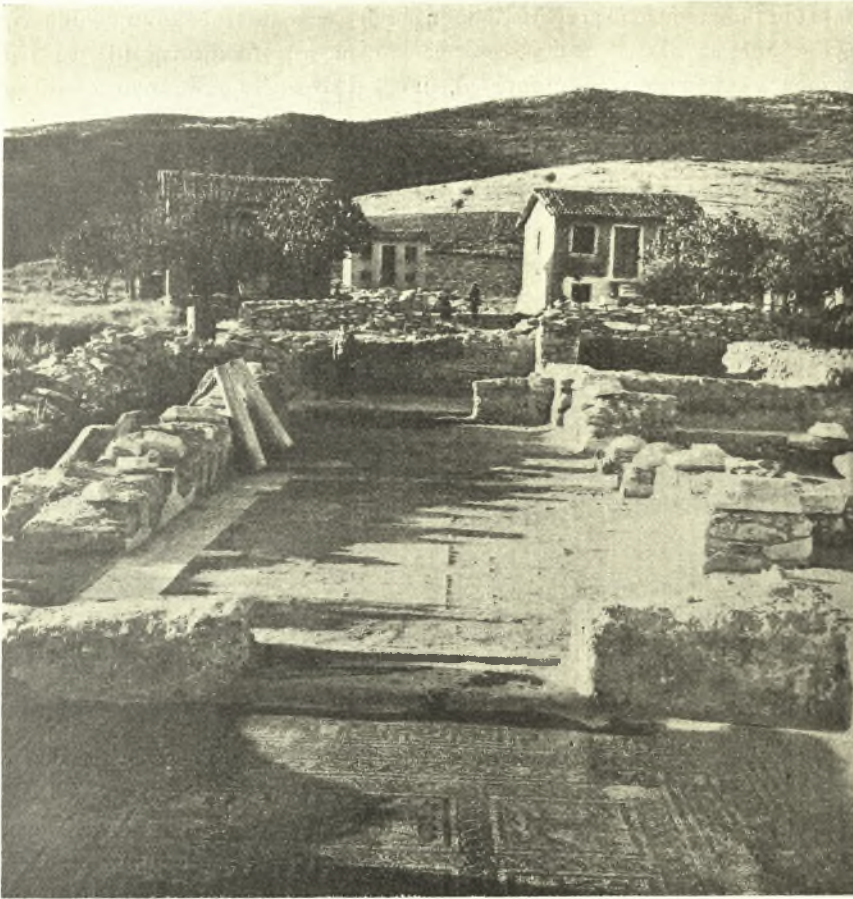

Εἰκ. 1. Γενική ἀποψὶς τῆς ἀνασκαφῆς βασιλικῆς Δ ἐν Νέῃ Ἀγχιάλῳ.

Εἰκ. 2. Ἀποψὶς ἀριστεροῦ διαμερίσματος τῆς βασιλικῆς Δ.

μάλιστα διαμέρισμα τῆς ἀνασκαφείσης ἐφέτος βασιλικῆς ἀνευρέθη καὶ δεύ-
τερον διαμέρισμα προσκεκολλημένον εἰς τὴν ἀνατολικὴν του πλευρὰν, ὀλίγον
ἀνυψούμενον καὶ ἔχον ἐπίσης ψηφιδωτὸν δάπεδον συγκοινωνοῦν δὲ πρὸς
τὸν βόρειον πύργον διὰ θύρας μετὰ κλίμακος ἐκ τριῶν βαθμίδων· πολλὰ

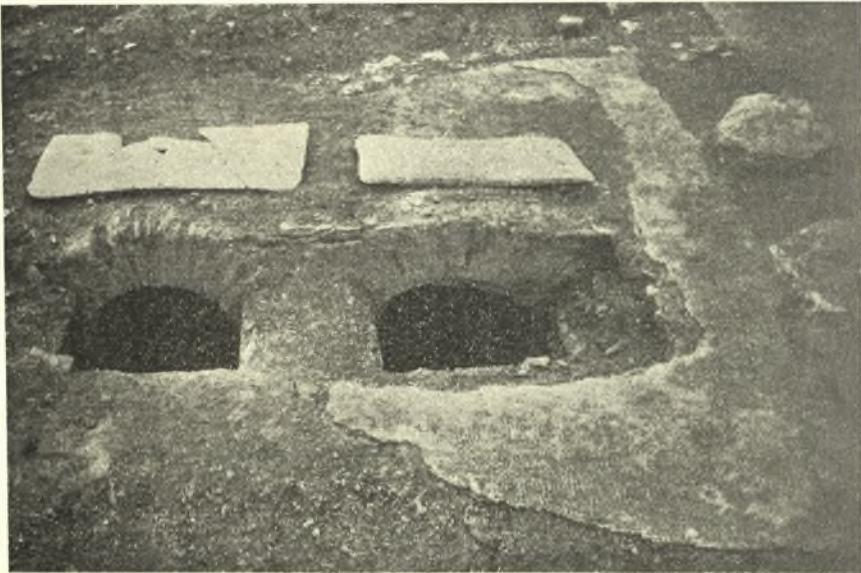

Εἰκ. 3. Γενικὴ ἀποψὶς τοῦ νάρθηκος καὶ τῶν ἐκατέρωθεν αὐτοῦ πύργων
ἐπεστρωμένων διὰ μωσαϊκῶν.

ἐν τούτοις ἐνδείξεις πείθουσιν ὅτι τὸ διαμέρισμα τοῦτο εἶνε νεωτέρα προσ-
θήκη Ἐτέρα τέλος ποικιλία ἐν τῇ βασιλικῇ ταύτῃ παρατηρεῖται ὡς πρὸς
τοὺς νεκρικοὺς θαλάμους τοὺς ἐκτεινομένους ἐκατέρωθεν τῆς ἀψίδος τοῦ ναοῦ
καὶ συγκοινωνοῦντας διὰ θυρίδος πρὸς τὰ πλάγια κλίτη. Ἐφέτος ἄνεσκαφη

ὁ δεξιὸς θάλαμος, ὅμοιος πρὸς τὸν πέρυσι ἐρευνηθέντα ἀριστερὰ τῆς ἀψίδος μετὰ καμαρωτοῦ τάφου καὶ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ πρεσβυτέρου Ἡσυχίου. Ὑπὸ τὸν δεξιὸν θάλαμον δὲν ἀνευρέθη τάφος (εἰκ. 4 πρβ. καὶ κάτωψιν).

Ὡς πρὸς τὰς περὶ τὸν ναὸν ταφὰς παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐφετινὴ ἀνασκαφὴ ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἔξω τῶν τειχῶν τῆς παλαιᾶς χριστιανικῆς πόλεως κτισθεῖσα βασιλικὴ φαίνεται ὅτι ἰδρύθη ὡς ἡ ἐκκλησία τοῦ κοιμητηρίου τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἀλλ' εἰς τοὺς ἐσχάτους χρόνους τῆς ἀκμῆς της (βλ. τὰ περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ ναοῦ κατωτέρω), διὸ καὶ ἀνευρέθησαν ἐλάχιστοι τάφοι,

Εἰκ. 4. Ἀποψὶς τοῦ δεξιοῦ διαμερίσματος τῆς βασιλικῆς Δ μετὰ δύο συνεχομένων τάφων.

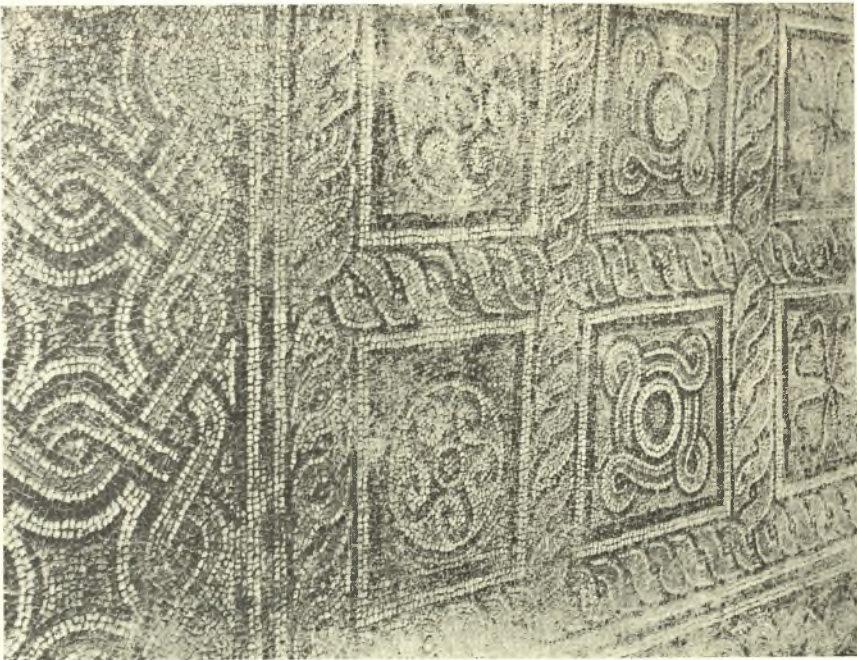
ἐν ὧν τέσσαρες, ἐξ ὧν ὁ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ ναοῦ μέγας τάφος ὁ ἐκκαθαρισθεὶς τελείως ἐφέτος ἦτο τὸ ὀσσεοφυλάκιον (ossuarium).

Δυτικῶς τέλος τοῦ ναοῦ ὑπάρχει αἶθριον ἐκτεινόμενον περὶ τὰ 15 μέτρα καὶ καταλαμβάνον τὸ πλάτος τῆς βασιλικῆς. Τοῦ αἵθριου τούτου διηυκρίνησα μόνον τὰ κυριώτερα σημεῖα, ἧτιι τοὺς ἐξωτερικοὺς τοίχους καὶ τὰς βάσεις, ἔνθα ἦσαν οἱ στυλοβάται τῶν κισοστοιχιῶν, δι' ὧν λαμβάνομεν ἰδέαν τινὰ τοῦ μεγέθους τοῦ ἐντελῶς σχεδὸν κατεστραμμένου τμήματος τούτου τοῦ ναοῦ (βλ. κάτωψιν).

Ψηφιδωτὰ δάπεδα τοῦ ναοῦ. Πλὴν τῆς διευκρίνσεως τοῦ ἀξιολόγου σχήματος τῆς βασιλικῆς ταύτης κατὰ τὰς ἐφετινὰς ἀνασκαφὰς μεγάλην σπου-

Είκ. 5. Τμήμα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ δεξιοῦ κλίτους.

Είκ. 6. Τμήμα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ δεξιοῦ κλίτους.

δαιότητα ἐνέχουσι καὶ τὰ ἀποκαλυφθέντα μωσαϊκὰ δάπεδα. Ἐξαιρέσει τοῦ μέσου κλίτους τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ νάρθηκος, ἐπεστρωμένων διὰ μαρμαρίνων πλακῶν καὶ μαρμαροθετημάτων, πάντα τὰ λοιπὰ διαμερίσματα τῆς ἀνασκαφείσης βασιλικῆς ἀνευρέθησαν ἐπεστρωμένα διὰ μωσαϊκῶν δαπέδων διατηρηθέντων εἰς ἀρίστην κατάστασιν.

Τὰ πλάγια κλίτη φέρουν γεωμετρικὸν διάκοσμον διαφέροντα εἰς ἕκαστον τῶν κλιτῶν. Εἰς τὸ βόρειον κλίτος ὑπάρχει πλατεῖα παρυφή ἐκ ψαθωτοῦ πλέγματος περιβάλλουσα ὀλόκληρον τὸ κέντρον, ὅπερ καλύπτεται διὰ συνεχοῦς ἄνευ τέλους ἀπλοῦ διακόσμου ἐκ κύκλων περικλειόντων τετράφυλλα (εἰκ. 5) τόσον τὸ πλέγμα ὅσον καὶ οἱ κύκλοι μὲ τὰ τετράφυλλα τονίζονται μὲ ἰσχυρὰ διαγράμματα. Τὸ νότιον κλίτος ἔχει συνεχὲς κόσμημα ἐκ τετραγώνων (0.60 × 0.68) πλαισιουμένων διὰ πλοχμοῦ καὶ πληρουμένων διὰ κύκλων, τετραφύλλων διακοσμήσεων, πλεγμάτων, φολιδωτῶν καὶ ἄλλων, περιβάλλεται δὲ ἡ ὅλη διακόσμησις διὰ πλατείας παρυφῆς μὲ πολύπλοκον πλέγμα (εἰκ. 6). Ἡ τεχνικὴ τῶν ψηφιδωτῶν τούτων δαπέδων δὲν εἶνε ἐξαιρετος, τὰ χρώματα εἶνε ὀλίγα (λευκόν, μέλαν, ἐρυθρὸν καὶ κίτρινον), αἱ ψηφίδες μεγάλαι (1 1/2 - 2 ἑκατοστά), ἀκανόνιστοι καὶ ἐνίοτε ἀτάκτως τοποθετημένοι.

Μεγαλυτέραν σημασίαν ἐνέχουσι τὰ μωσαϊκὰ δάπεδα τῶν δύο ἑκατέρωθεν τοῦ νάρθηκος διαμερισμάτων κοσμουμένων μὲ ζωϊκὰς παραστάσεις. Εἰς τὸ νότιον διαμέρισμα τετραπλοῦν πλάσιον περιβάλλει 12 τετράγωνα (0,55 × 0,55) ἀνὰ τρία εἰς τέσσαρας σειράς, χωριζόμενα διὰ πλοχμοῦ. Τὰ τετράγωνα πληροῦνται διὰ ζῴων, πτηνῶν, ἰχθύων καὶ ἀγγείων, ἡ σύνθεσις τῶν ὁποίων εὐρίσκεται εἰς ἐνιαίαν σχέσιν πρὸς τὸ ὅλον· κατὰ τὰ ἄκρα τὰ ζῶα (ἔλαφοι, δορκάδες) ὡς καὶ τὰ πτηνὰ (πέρδικες, ἐρωδιοὶ) στρέφονται πρὸς τὸ κέντρον, τὰ δὲ τέσσαρα κεντρικὰ τετράγωνα φέρουν οἰοεὶ συγκεντρωτικὸν διάκοσμον (ἀγγεῖα, ἰχθῦς καὶ πτηνὰ χιαστί) (πρβ. εἰκ. 3). Ὁ διάκοσμος ἑκάστου τετραγώνου προσλαμβάνει ἱκανὴν ζωηρότητα μὲ τὴν ποικιλίαν τῆς κινήσεως, τοὺς ἀνθισμένους κλάδους καὶ τοὺς πλουσίους χρωματισμοὺς (λευκαὶ ψηφίδες ἐκ μαρμάρου, ἐρυθραὶ καὶ ζωηραὶ πράσιναι ἐξ ὑαλώδους πάστας ὡς τὰ μωσαϊκὰ τῶν τοίχων καὶ ἄλλα). Ζῶα, πτηνὰ, ἰχθύες, ἀγγεῖα, κλάδοι σχεδιάζονται μὲ ἰσχυρὰ περιγράμματα χωρὶς μεγάλην ἐν τούτοις λεπτότητα εἰς τὴν ἀπόδοσιν ἀλλὰ μὲ ἀφελεῖ σχηματικότητα. Ἡ κίνησις τῶν πτηνῶν εἶνε χαρακτηριστικὴ ἀλλ' ὑπολείπεται κατὰ τὴν εὐκαμψίαν καὶ τὴν ἀκρίβειαν τὴν παρατηρουμένην εἰς ὅμοιον ἀλλ' ἀρχαιότερον (τοῦ 5^{ου} αἰῶνος) ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς βασιλικῆς Γ (πρβλ. ΠΑΕ 1933 σ. 52 κέ.).

Ἡ τέχνη τῶν ψηφιδωτῶν τῶν διαμερισμάτων τούτων τῆς βασιλικῆς Δ εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν τῶν πλαγίων κλιτῶν καὶ μόνον αἱ ψηφίδες εἶνε μικρότεραι (1 ἐκ.) καὶ ὁμοίως ἀκανόνισται ὡς καὶ εἰς τὰ πλάγια κλίτη, χωρὶς ὅμως τὸ σχῆμα τῆς ψηφίδος νὰ χρησιμοποιῆται διὰ τὴν εὐλυγισίαν τοῦ σχεδίου,

Είχ. 7. 'Ορθογώνιον τμήμα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ δεξιῦ πύργου πληρούμενον διὰ δορκάδος.

Είχ. 8. 'Ορθογώνιον τμήμα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ ἀριστεροῦ κλίτους πληρούμενον μὲ πέρδικας ἑκατέρωθεν δενδρυλλίου.

ὡς παρατηρεῖται εἰς τὰ καὶ ἀνωτέρω μνημονευθέντα παλαιότερα μωσαϊκά.

Τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ βορείου διαμερίσματος, ἀνευρεθὲν ἐπίσης εἰς καλὴν κατάστασιν, εἶνε κάπως διάφορον εἰς τὴν σύνθεσιν· πλατὺν πλαῖσιον ἐκ τετραφύλλων ἀφίνει μικρότερον τὸν κεντρικὸν χώρον, ὅστις περιλαμβάνει μόνον ἕξ ὀρθογώνια πληρούμενα μὲ ἕτερα ζῶα εἰς διαφορετικὴν διάταξιν, ἀλλὰ μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς συνθέσεως καὶ τῆς τεχνοτροπίας ὡς δύναται τις νὰ διακρίνη εἰς τὰ ἐν εἰκ. 7-8 παρατιθέμενα ἐνταῦθα δειγμάτων ἕξ ὀρθογώνιων εἰλημμένων ἐκ τῶν δύο ψηφιδωτῶν δαπέδων.

Τὸ ἀνευρεθὲν μικρὸν διαμέρισμα, ἀνατολικῶς τοῦ τελευταίου τούτου τμήματος, κοσμεῖται δλόκληρον μὲ ψαθωτὸν πλέγμα πλαισιούμενον διὰ τρι-

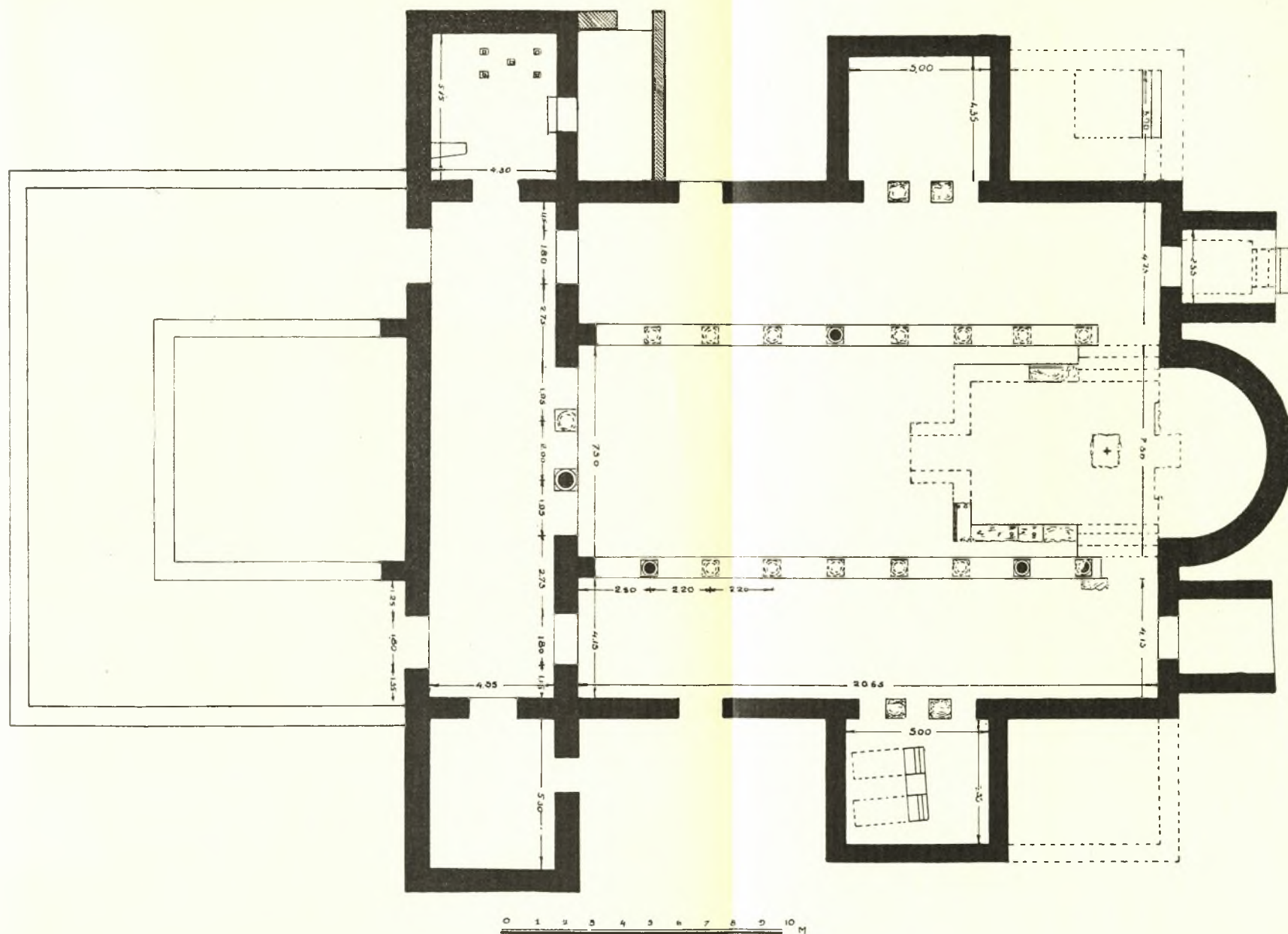
Εἰκ. 9. Ἰουδαϊκὴ ἐπιγραφή εὑρεθεῖσα ἐν Ν. Ἀγχιάλω.

πλῆς παρυφῆς. Τὸ πλέγμα εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ πλαισιοῦν τὸ βόρειον κλίτος ἀλλὰ πτωχότερον εἰς τοὺς χρωματισμούς.

Τέλος τὸ τετράγωνον διαμέρισμα τὸ συνεχόμενον διὰ τριβήλου πρὸς τὸν βόρειον τοῖχον ἀνευρέθη ἐπεστρωμένον διὰ γεωμετρικοῦ ψηφιδωτοῦ ἐνιαίας συνθέσεως περὶ ἐν κέντρον (πρβ. εἰκ. 2). Τριπλῆ παρυφή ἐκ σπείρας καὶ ἀλυσσιδωτοῦ πλέγματος πλαισιώνει τὸν κεντρικὸν τετράγωνον χώρον πληρούμενον διὰ μεγάλου κύκλου περιβαλλομένου ἐκ μικρῶν τετραγώνων φερόντων πλέγματα, τετράφυλλα, κύκλους κ.λ.π. ὁμοίους πρὸς τοὺς τοῦ νοτίου κλίτους. Ἡ ὅλη σύνθεσις εἶνε μίμησις ἀρχαιότερου μωσαϊκοῦ ἀνευρεθέντος εἰς τὸ αἶθριον τῆς βασιλικῆς Γ. Ὅτι καὶ τὸ ἀνευρεθὲν εἶνε μεταγενέστερον καταφαίνεται ἐκ τῆς κατωτέρας τεχνικῆς, τοῦ ἀμελεστέρου σχεδίου καὶ τοῦ τονισμοῦ τῶν διαγραμμάτων.

Χρονολογία τῆς βασιλικῆς Δ. Ἡ χρονολογία τῶν μωσαϊκῶν τούτων ὡς καὶ ἡ καθόλου χρονολόγησις τῆς βασιλικῆς Δ δύναται νὰ ἐξαχθῇ καὶ ἐκ

ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΟΨΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ Δ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΑΓΧΙΑΛΟΥ

τῆς συγκρίσεως πρὸς τὰ ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἀρχιτεκτονικὰ καὶ διακοσμητικὰ γλυπτὰ μέλη. Πάντα τὰ ἀνευρεθέντα (κιονόκρανα, θωράκια, ἐπιστύλια, τμήματα τοῦ ἄμβωνος κ.λ.π. τινὰ τῶν ὁποίων ἐξήτασα καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἔτους 1933) συγκρινόμενα πρὸς τὰ ἀφθονα γλυπτὰ τῶν λοιπῶν βασιλικῶν, χρονολογηθέντα τὸν 5^{ον} καὶ 6^{ον} αἰῶνα, δεικνύουν διαφορὰν εἰς τὴν τέχνην, ὡς παρατηρήθη τοιαύτη καὶ εἰς τὰ μωσαϊκά. Τὸ ἀνάγλυφον εἶνε ἀβαθέστερον, ἐνίοτε ὡς ἐγγάρακτον, ἢ ἐκτέλεσις ἀνομοίωμορφος καὶ ἐπιτετηδευμένη παρὰ τὴν ὀφθαλμοφανῆ προσπάθειαν τοῦ τεχνί-

Εἰκ. 10. Ἰουδαϊκὴ ἐπιγραφὴ εὐρεθεῖσα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς εἰκ. 9.

Εἰκ. 11. Ἐπιτάφιον περισυλλεγὲν ἐκ τοῦ περὶ τὴν βασιλικὴν Δ χώρου.

του νὰ μιμηθῇ παλαιότερα πρότυπα, τὰ θέματα τῶν ὁποίων ἀντιγράφει. Ἐφ' ὅσον δὲ γνωρίζομεν ἐκ τῶν πηγῶν ὅτι ἡ ζωὴ τῆς παλαιοχριστιανικῆς ταύτης πόλεως λήγει κατὰ τὰ τέλη περίπου τοῦ 7^{ου} μ. Χ. αἰῶνος (Α Ε 1929 σελ. 6 κέ.), ἐπόμενον εἶνε νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ τέχνη τῶν ἀνευρεθέντων δύναται νὰ ἀναχθῇ τὸ πολὺ εἰς τὰς ἀρχὰς ἢ τὰ μέσα τοῦ 7^{ου} αἰῶνος, ὅποτε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκτίσθη καὶ ἡ Βασιλικὴ αὕτη, ὡς τὸ ἔσχατον μνημεῖον τῆς ἐκλειψάσης ἀκμαίας ταύτης πόλεως τῆς Θεσσαλίας.

Περισυλλεγεῖσαι ἐπιγραφαί. Ὑπὸ τοῦ φύλακος ἀρχαιοτήτων Νέας Ἀγχιάλου περισυλλεγῆσαν ἐφέτος δύο ἀξιολογώταται Ἰουδαϊκαὶ ἐπιγραφαί

ἀνευρεθῆσαι κατὰ τὴν θεμελίωσιν οἰκιῶν εἰς θέσιν Σιτουπι κειμένην εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως ἔξω τῶν τειχῶν τῶν χριστιανικῶν Θηβῶν. Ἡ ἀνεύρεσις Ἰουδαϊκῶν ἐπιγραφῶν, τὸ πρῶτον νῦν ἀποκαλυπτομένων, εἶνε κατὰ τοῦτο σπουδαία ὅτι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μαρτύριον ὑπάρξεως ἐν ταῖς Χριστιανικαῖς Θήβαις παροικίας ἐξ ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων, περὶ τῆς ὁποίας πρῶτην ἤδη φορὰν μανθάνομεν.

1. Ἡ πρώτη τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἔχει εἰς τὸ μέσον τὴν ἐπτάφωτον λυχνίαν καὶ ἐκατέρωθεν κλάδους φοίνικος καὶ περιστεράς (εἰκ. 9) δὲν εἶνε βέβαιον ἂν αἱ συμβολικαὶ αὗται παραστάσεις εἰς παλαιοχριστιανικὰς ἐπιγραφὰς ἔσχον ἐπίδρασιν καὶ εἰς τὰς ἐπιταφίους ἐπιγραφὰς τῶν Ἑβραίων ἢ ἐὰν φοίνικες καὶ περιστεραί ἦσαν ἐπίσης Ἰουδαϊκὰ σύμβολα συμβολίζοντα τὴν ἐνότητα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ παρὰ τὴν διασποράν, ὡς φέρεται τοιαύτη ἐρμηνεία ἐν Ταλμουθ ἔνθα ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς παρομοιάζεται πρὸς περιστερὰν (Judisches Lexikon, II σ. 874). Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἐπὶ φαιόχρου λίθου, τεθραυσμένη κάτω καὶ ἀπολήγουσα ἄνω εἰς ἀετωμάτιον ἀποκεκρουσμένον (0,35×0,25 μ. πάχους 0,035, ὕψους γραμμ. 0,04) ἀναγράφει:

Μνήμα Σαού-

«λ καὶ τῆς αὐτοῦ

«γαμετῆς Ἄννας (βλ. εἰκ. 9).

2. Ἡ δευτέρα ἐπὶ τμήματος μικροῦ κίονος (ὕψ. 0,35, διαμ. 0,24, ὕψ. γραμματ. 0,03 μ.) ἔχει μόνον τὴν ἐπτάφωτον λυχνίαν καὶ ἔχει οὕτω:

1. *Μνήμα*

2. *Περιστερίας*

3. *Ἄρχ*

4. *γίσις.* (εἰκ. 10).

Ἀρχήγισσα, πρώτην φορὰν, καθ' ὅσον γνωρίζω, εἰς Ἰουδαϊκὰς ἐπιγραφὰς ἀπαντῶσα, εἶνε ἴσως δηλωτικὴ τῆς συζύγου μᾶλλον Ἰουδαίου ἀρχηγοῦ (;) ἢ τίτλος ἀποθανούσης.

3. Πλὴν τῶν Ἰουδαϊκῶν τούτων ἐπιγραφῶν ἀνευρέθη καὶ μία χριστιανικὴ στήλη μετὰ σταυροῦ καὶ περιστεράς ἐπὶ λίθου (0,38×0,30 παχ. 0,08 ὕψ. γραμμ. 0,03 - 0,04 μ.) ἔχουσα οὕτω:

Μιμόριον

Χρυσάνθου

καὶ Σοφίας (εἰκ. 11).

Συμπλήρωσις ἀνασκαφῆς τοῦ λουτρῶνος τῆς βασιλικῆς Α. Πλὴν τῆς ἀνασκαφῆς τῆς βασιλικῆς Δ ἠρεύνθησα ἐφέτος καὶ τὸ ὑπολειπόμενον τμήμα τοῦ λουτρῶνος τῆς βασιλικῆς Α κατόψεις καὶ εἰκόνας τοῦ ὁποίου ἔδη-

μοσίευσά ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ ἔτους 1935 (ΠΑΕ 1935, σελ. 65 κέ. εἰκ. 15-19), ἐνθα ἀνευρέθησαν διαμερίσματα τῶν ἀποδυτηρίων καὶ ἑτέρα αἴθουσα μετὰ δύο λουτήρων ψυχροῦ ὕδατος (*frigidaria*). Ἄτυχῶς παρὰ τὸ λουτρὸν εὐρίσκειται ἡ δημοσία ὁδὸς καὶ ἐπομένως ἡ τελεία ἀποκάλυψις τοῦ ὅλου συμπλέγματος τοῦ λουτροῦ εἶνε σήμερον ἀδύνατος.

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

6. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΑΝΩ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΙ

Ἐφέτος εἰργάσθην κυρίως περὶ τὸ χωρίον Σύνδενδρον (πρῶην Τριβένι), κείμενον πρὸς Δ τῶν *Γρεβενῶν*.

Ἐνταῦθα εἶχεν εὐρεθῆ ἑσχάτως καὶ μειτεκομίσθη εἰς τὸ Γυμνάσιον Τσοτυλίου μαρμαρίνη πλάξ (εἰκ. 1) εἰς δύο τεθραυσμένη καὶ παριστάνουσα ἐν βεβαθυσμῆν πεδίῳ ἀναγλύφως ἰππέα, οὗ ὁ ἵππος τρέχει ἀπὸ ρυτιῆρος ἀναπηδῶν πρὸς δεξιὰ, ἐν ᾧ ὁ χιτῶν τοῦ ἰππέως ἀνεμοῦται πρὸς τὰ ὀπίσω. Ὅπισθεν τοῦ ἵππου ἔρχεται παῖς μικρός, ὑπὸ τοὺς μετεώρους δὲ προσθίους πόδας τοῦ ἵππου ἴστανται δύο ἐνδεδυμένοι κόραι καὶ μία γυνή, ὑψηλὴ ὄσον ὁ ἵππεύς, βλέπουσαι πᾶσαι πρὸς τὸν θεατήν. Ἐκ τοῦ μέσου τοῦ ἀριστεροῦ πλαισίου ἀναχωρεῖ καὶ βαίνει λοξῶς ὑπὸ τὸ ἄνω πλαίσιον κορμὸς κλήματος πιθανῶς, ἐξ οὗ κρέμανται τρεῖς σταφυλαὶ ἢ τρία φύλλα τρίλοβα. Ἐπὶ τοῦ ἄνω πλαισίου εἶνε ἡ ἐπιγραφὴ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣΚΛΕΟΔΗΜΟΥΗΡΩΣ. Ὑπὸ τὸ κάτω πλαίσιον ἐξέχει ἔμβολον, δι' οὗ τὸ ἀνάγλυφον ἐστερεοῦτο ἐπὶ βάσεως.

Πλὴν τούτου τοῦ εὐρήματος, ὁ ἀξιολογώτατος διδάσκαλος τοῦ χωρίου κ. Κων. Καραπατάκης συνέλεξεν εἰς τὸ σχολεῖον ἀγγεῖά τινα ἢ ὄστρακα καὶ λίθινα ἐργαλεῖα καὶ λόγχα, ἐκόμισε δὲ καὶ εἰς Ἀθήνας φωτογραφίαν τινὰ ἀτυχή (εἰκ. 2), καὶ δείγματα κατατεθέντα ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον.

Πάντα ταῦτα ἦσαν αἰτία νὰ μεταβῶ εἰς Γρεβενὰ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σύνδενδρον πρὸς ἔρευναν. Τὴν σημασίαν τοῦ χωρίου ὡς τόπου ἀρχαιολογικοῦ ἐπέτεινε γλυπτὸν θραῦσμα μαρμαρίνον εὐρεθὲν ἐν Σινδένδρῳ ἀποκείμενον δὲ ἐν τῷ κοινοτικῷ γραφείῳ Γρεβενῶν, ἔχον ὕψ. 0.20 καὶ εἰκονίζον τὸ κάτω μέρος αἰετοῦ ἐπὶ πλίνθου, ἐφ' ἧς ἐπιγραφὴ

Γ ΜΑΙΚΗΝΑΣΔΙΠΥ
ΥΙΣΤΩΙΕΥΧΗΝ

Τὸ Σύνδενδρον ἦτο μέχρι τῆς γενομένης ἑσχάτως ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν μικτὸν χωρίον, ἀποτελούμενον κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκ Χριστιανῶν καὶ ἐκ μωαμεθανῶν βαλλαάδων (πρβ. ΑΕ 1933, 49), τοὔτέστιν Ἑλλήνων ἐξισλαμισθέντων ἀλλὰ μὴ ἀποβαλόντων τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἣν ἀπεκόμισαν

καὶ εἰς τὴν νέαν πατρίδα των ἐν τῇ Νέᾳ Τουρκίᾳ. Περὶ τὸ χωρίον εἶνε ἐρείπια πολλῶν ἐκκλησιῶν, αἵτινες θὰ ἐχρησιμοποιῶντο πρὸ τῆς ἐξισλαμίσσεως τῶν βαλλαάδων, ἐπειδὴ μετὰ ταύτην τὸ ἥμισυ τοῦ χωρίου θὰ ἦτο ἀνεπαρκὲς πρὸς τόσας ἐκκλησίας. Εἶνε δέ, φαίνεται, παλαιὰ ἱκανῶς τὰ ἐρείπια, ἐπειδὴ ἐνιαχοῦ μόλις φαίνονται, ἢ ἠφανίσθησαν ὅλως, ἢ δ' ὑπαρξίς των πιστοῦται κυρίως ὑπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποτὲ λατρευομένου ἁγίου, ὡς Ἅγιος Μηνᾶς,

Εἰκ. 1. Ἀνάγλυφον εὑρεθὲν παρὰ τὸ Παλιόκαστρον παρὰ τὸ χωρίον Σύνδενδρον (Τριβένι) τῶν Γρεβενῶν.

Ἅγιος Ἀθανάσιος. Εἰς τὰ ἐρείπια δὲ τοῦ Ἅγ. Δημητρίου ὄραται καὶ μονόλιθος κίων μαρμαρίνος παλαιούς βεβαίως δηλῶν χρόνους.

Ἐσκάψαμεν εἰς διάφορα σημεῖα περὶ τὸ χωρίον.

Κατὰ τὴν θέσιν Ἅγ. Ἀθανάσιος πρὸς Α τοῦ χωρίου εὐρίσκοντο τεμάχια λεπτῶν πλακῶν μαρμαρίου, αἵτινα καὶ ὠδήγησαν ἡμᾶς ἐκεῖ. Ἀπεκαλύψαμεν ἐρείπιά τινα ἐκτισμένα διὰ λογάδων λίθων καὶ πηλοῦ (εἰκ. 3), ἀποτελοῦντα δὲ κτίσμα ἐστεγασμένον δι' ἐπικεχρισμένων κεράμων παλαιοῦ ἑλληνικοῦ τύπου εὐρεθέντων ἐν σωρῶ ὡς κατέπεσόν ποτε καὶ ἐπεστρωμένον εἰς τινα τοῦλάχιστον μέρη αὐτοῦ διὰ τῶν λεπτῶν (πάχ. 0.01 μ.) μαρμαρίνων πλακῶν, ὧν τινες φέρουσι κοσμητικὰς ἐγγλύφους παραλλήλους γραμμὰς. Εἰς

ἀπόστασιν 3 μ. καὶ πέραν πρὸς ΝΔ εὗρηται βεβλαμμένον δάπεδον ἐστρωμένον δι' ἔρυθροποῦ ἐκ τετριμμένων κεράμων ἀσβεστόματος (κουρασάνι), τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ τῶν ἐπεισάκτων μαρμαρίνων πλακῶν. Ἴσως καὶ οἱ τοῖχοι θὰ εἶχον ὀρθομαρμάρωσιν, ἀλλὰ οὔτε ἀσβέστομα διετηρήθη ἐπ' αὐτῶν οὔτε ἄλλα τεκμήρια.

Πρὸς δυσμὰς εἰς ἀπόστασιν 5.50 ἀπὸ τοῦ μακροῦ ΒΝ τοίχου εὗρέθη βάθρον τετράγωνον ἔχον πλευρὰς 0.80, οὔτινας ἀγνοοῦμεν τὸν προορισμὸν καὶ τὴν σχέσιν πρὸς τὸ ἔρειπιον. Οὐδὲν ὄστρακον παλαιὸν εὗρέθη. Τεμάχιον δὲ χειρομύλου λιθίνου καὶ σκωριῶντος σιδήρου δὲν παρέχουσι χρονολογίαν.

Τὸ ὅλον σχέδιον δὲν ἔχει οὐδεμίαν συγγένειαν πρὸς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν.

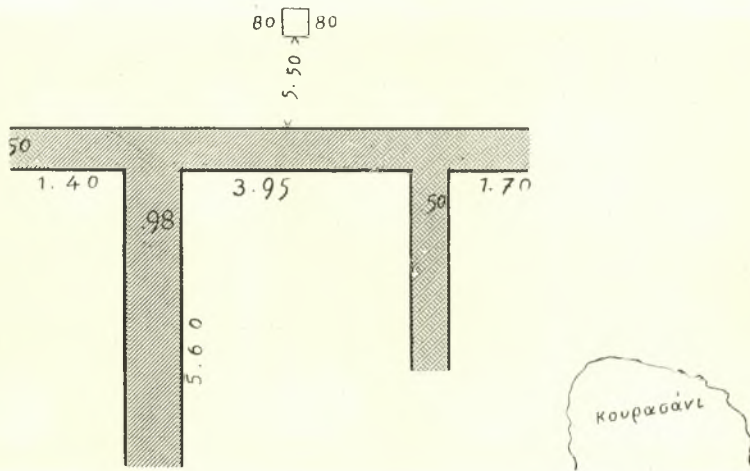

Εἰκ. 2. Ἀρχαῖα ἀποκείμενα ἐν τῷ σχολείῳ τοῦ Συνδένδρου χωρίου τῶν Γρεβενῶν.

Κατὰ τὴν πλησίον θέσιν Ἐγ. Μηνᾶς εὗρισκονται ὄστᾶ καὶ λείψανα τάφων, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὗρωμεν ἄθικτόν τινα.

Ἀνατολικώτερον τοῦ Ἐγ. Ἀθανασίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 1/2 χιλιομέτρων περίπου ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ χωρίου εἶνε ἡ θέσις Σβατὸς καὶ ἀμέσως παρ' αὐτὴν τὸ Παλαιόκαστρο. Τὸ ὄνομα Σβατὸς (= Εἰσβατὸς), ὑπομιμνήσκον τὸ Διαβατὸν ὑπὲρ τὴν λίμνην τῆς Ἀχρίδος, καὶ ἡ τοπωνυμία Παλαιόκαστρον ἦσαν ἱκανὸν δέλεαρ, ἵνα ἐπισκεφθῶμεν καὶ ἐρευνήσωμεν τὸν τόπον. Ἐκπληξιν ἠσθάνθημεν εἰς τὸ Παλαιόκαστρον μὴ βλέποντες οὐδὲν ἴχνος τείχους. Ἡ μελέτη ὁμως τοῦ τόπου ἔδειξεν, ὅτι ἡ λοφώδης διασκευὴ αὐτοῦ δὲν εἶνε ὄλη φυσική, ἀλλὰ διηυτετήθη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τεχνητῶς δι' ἐκκαφῆς ἢ ἐπι-

χώσεως κατὰ τὴν ἑκασταχοῦ ἀνάγκην οὕτως, ὥστε προέκυψαν 4 ἡρέμα ἐπι-
κλινεῖς πρὸς Β καὶ Α χῶροι (εἰκ. 4 α, β, γ, δ) χωριζόμενοι ἀπ' ἀλλήλων καὶ
ἀπὸ τῶν πέριξ, ἐν οἷς καὶ ὁ χεῖμαρρος «Τρανὸς λάκκος», δι' ἀποτομωτάτων
καὶ ἀπροσβάτων κλιτύων πλὴν τῆς δυτικῆς, ἣτις εἶνε ἡπιωτέρα (περὶ τὰ 5 μ.
ῦψος) καὶ προσβατή. Ἀκριβῶς δὲ πρὸ αὐτῆς ἐξαίρεται ἑλαφρῶς ἐπίπεδος
χῶρος, ἐπίσης τεχνητῶς διεσκευασμένος καὶ καλούμενος Σβατός. Οὗτος ἐμφα-
νίζεται ὡς φρουρὸς τοῦ Παλαιοκάστρου, καθὼς ἄλλος τις μικρὸς λόφος εἶνε
φρουρὸς τοῦ Παλαιογυλᾶ παρὰ τὸ χωρίον Παλαιοκόπρια (ΠΑΕ 1933, 69).
Ἐκεῖ ὅμως ὁ λόφος εἶνε πολὺ ἀπότομος, ἐν ᾧ ὁ Σβατός εἶνε ταπεινὸς καὶ
ἀνάλογος πρὸς τὰ τμήματα τοῦ Μπουφαριοῦ (ΠΑΕ 1934 82 ἐξ. εἰκ. 4, 5).

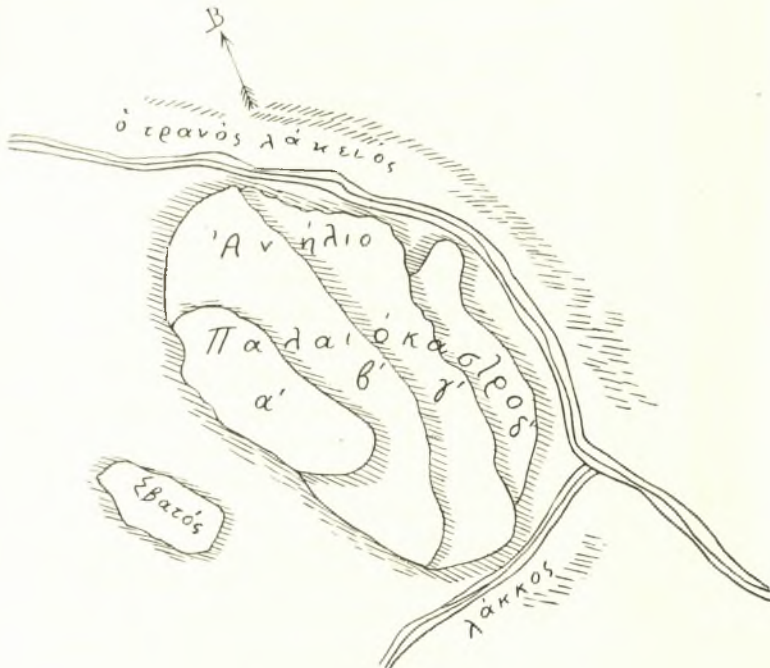

Εἰκ. 3. Ἐρείπια κτίσματος παρὰ τὸ χωρίον Σύνδενδρον τῶν Γρεβενῶν.

Ὁ χῶρος α εἶνε περὶ τὰ 25 μ. ὑψηλότερος τοῦ β, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι διαφέρουσι
κατὰ 2-3 μ. ἀλλήλων. Ἴσως ἠσφαλίζοντο καὶ διὰ χαρακωμάτων πηλοχρίστων.

Ἐσκάσαμεν εἰς τὸν χῶρον α τοῦ Παλαιοκάστρου, ἐπέχοντα θέσιν ἀκρο-
πόλεως τῶν ὑποκειμένων, καὶ εὔρομεν ἐπαλλήλους τὰς ἐγγχώμους κεράμους
(ἡμικυλινδρικούς καλυπτῆρας, ἀπλωτοὺς στρωτῆρας) οἰκίας, ἣτις ὅμως δὲν εἶχε
λιθοκτίστους τοίχους ἀλλ' ἐσηματισμένους πιθανῶς διὰ ξύλων καὶ διὰ πηλοῦ,
ὡς ἦτο σύνηθες ἐν Μακεδονίᾳ (πρβ. ΠΑΕ 1934, 76, 83, 1985, 46, 48).
Σκευὴ τῆς οἰκίας κινητὰ εὑρέθησαν ἄλλα τινὰ ἀσήμαντα ὄστρακα καὶ δύο
συντετριμμένα ὑδρῖαι ὅμοιαι πρὸς ἄλλας εὑρεθείσας ἐν τε τῇ Ἡρακλείᾳ τῆς
Φλωρίνης καὶ παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα (ΑΕ 1932 σελ. 64 εἰκ. 15^α καὶ 16 καὶ
σελ. 125, εἰκ. 85). Ἀναζητήσαντες εἰς πλεῖστα σημεῖα ἄλλα λείψανα ἐπὶ τῆς
ἄκρας ταύτης τοῦ Παλαιοκάστρου δὲν εὔρομεν, εἰ καὶ θραύσματα κεράμων καὶ

ἀγγείων ἄχρων ἢ πίθων ἢ ὑαλίνων καί ἐνός ἐκ μεγάλου κορινθιακοῦ πιθανῶς ὠχροπρασίνου πηλοῦ μὲ μέλαν βερνίκιον καί τινων ἀγνώστων ἐμαρτύρουν τὴν ζωὴν ἀνθρώπων ἐπὶ τοῦ λόφου. Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἐν γένει αἱ κατοικίαι ἐνταῦθα ἦσαν ἀραιαὶ καὶ ὅτι ὁ χῶρος τοῦ Παλαιοκάστρου ἐχρησιμοποιεῖτο μᾶλλον ὡς ἄστυον τῶν κτιγῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν κόμην, ἣν ἀπετέλει ὁ Σβατός. Μέγα μέρος τῶν χώρων β γ δ εἶνε τόσον δυσπρόσιτον καὶ ἀπρό-

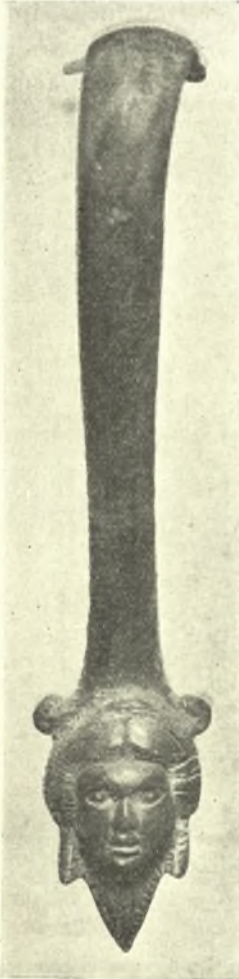
Εἰκ. 4. Τοπογραφικὴ ὑποτύπωσις τοῦ Παλαιοκάστρου καὶ τοῦ Σβατοῦ παρὰ τὸ χωρίον Σύνδενδρον (Τριβένι) τῶν Γρεβενῶν.

σφορον πρὸς ἐνοίκησιν, ὥστε οἱ ἐγγῶριοι ὀνομάζουσιν αὐτὸ «Ἀνήλιον», ἐγὼ δ' ἐδυσκολεύθημ νὰ ἐπισκεφθῶ αὐτό.

Ἡ ἔρευνα ἐπὶ τοῦ Σβατοῦ ἔδειξε θεμέλια λίθινα καὶ λείψανα ξυλίνων πηλοχρίστων οἰκιῶν καὶ πολλὰ θραύσματα μεταγενέστερα ἢτοι «μεγαρικά», «ἀρρετινικά» καὶ ἄχροα καὶ νόμισμα χαλκοῦν (κεφαλὴ Ἡρακλέους πρὸς δεξ.— ὄπλα τοῦ Ἡρακλέους), μακεδονικόν, κοπὲν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (Head, Hist. num. 2 σελ. 227. Macdonald, Greek coins in the Hunter. collect. I σελ. 330 ἀριθ. 225 καὶ σελ. 339, ἴσως τοῦ χρόνου 286-277). Ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται καὶ λαβὴ (μῆκ. 0.13) χαλκῆ, οἰνοχόης πιθανῶς, τεθραυσμένη εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος, ὅπερ προσεκολλᾶτο ἐπὶ τοῦ χείλους

τοῦ ἀγγείου, διαπλατυνομένη δὲ εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον, ὅπερ προσεκollᾶτο ἐπὶ τῆς κοιλίας, καὶ σχηματίζουσα γυναικεῖον ἀντωπὸν πρόσωπον μὲ τὴν κόμην ἔκτενισμένην καὶ ἔχουσαν χωρίστραν εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου (εἰκ. 5).

Εἰκ. 5. Λαβὴ οἰνοχόης
ἐκ Συνδένδρου (Τριβένι)
παρὰ τὰ Γρεβενά.

Τὸ γενικὸν συμπέρασμα εἶνε, ὅτι ὁ Σβατὸς εἶνε κόμη ὡς αἱ κῶμαι αἱ Μακεδονικαὶ ἠσφαλισμένη πιθανῶς διὰ συνεχῶν τῶν ἔξωτερικῶν τοίχων τῶν ἀκραιῶν οἰκιῶν, καθὼς ἀνέπτυξα ἐν ΠΑΕ 1932-1935 καὶ ἐν τῷ πρὸς τιμὴν τοῦ κ. E. Capps ἐκδοθέντι τόμῳ (Classical Studies presented to Ed. Capps, Princeton 1936 σελ. 191 ἔξ.) Ἐν δὲ τῇ ἀμέσῳ γειτονίᾳ αὐτοῦ διεμορφώθη «πόλις» ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β', καθὼς ἀνέπτυξα ἐν ΠΑΕ 1934 σ. 84 ἔξ. καὶ τῷ τόμῳ τοῦ Capps, δι' ἀποτομῆς ἢ προσχώσεως, ὥστε νὰ καταστῇ ὄχυρὰ καὶ ἀπρόσβατος. Αὕτη εἶνε τὸ Παλαιόκαστρο, ὅπερ κατωκλήθη μὲν ὑπὸ ὀλίγων μονίμων κατοίκων ὡς καὶ τὸ Παλαιόκαστρο τῆς Ἀσπρούλας ἢ Βελίστι (πρβ. ΠΑΕ 1935, 43), ἐχρησίμευεν ὅμως ὡς καταφύγιον καὶ ἀνθρώπων πολλῶν καὶ ζῴων. Τὸ παλαιόκαστρο τοῦτο τοῦ Συνδένδρου ὡς Φιλίππειος «πόλις» εἶνε ἡ μεγίστη τῶν ὅσων ἠκρίβωσα μέχρι τοῦδε.

Πρὸς Ν τοῦ Σβατοῦ ἐγγὺς συνηντήσαμεν προϊστορικὰ ὄστρακα δηλοῦντα, ὅτι ἡ αὐτόθι κόμη ἦτο ἐδῶ ἀπὸ παλαιῶν χρόνων. Ὅτι δὲ ὁ τόπος κατωκεῖτο ἐν προϊστορικοῖς χρόνοις, θὰ ἐφαντάζετο πᾶς τις ἀποβλέπων καὶ εἰς μόνην τὴν ἡμερότητα καὶ εὐφορίαν αὐτοῦ, ἀποδεικνύει ὅμως ὡς ἀλήθειαν καὶ ἡ παρακειμένη κρήνη καὶ ἡ συλλογὴ ἀρχαίων ἐν τῷ σχολείῳ τοῦ χωρίου ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Κων. Καραπατάκη περιέχουσα πολλὰ λίθινα ἐργαλεῖα, περὶ ὧν θὰ γράψω προσηκόντως ἀλλαχοῦ. Τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα κεῖνται νῦν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον πρὸς μελέτην.

Εἰς διάφορα σημεῖα τῶν πρὸς Α τοῦ Συνδένδρου λόφων εὐρέθησαν ἐσκληρυσμένα χῶματα διατηροῦντα τὴν κοίτην τῶν κλάδων ἐκ πυρποληθειῶν παλαιῶν ξυλοπλέκτων καὶ πηλοχρίστων καλυβῶν ἢ καὶ ὄχυρωτικῶν χαρακωμάτων, ὄστρακα δὲ «προϊστορικά» γραπτὰ γεωμετρικὰ ἢ «ἀρρετενικὰ» καὶ ἄλλα.

Δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ νοτίως τοῦ Παλαιοκάστρου κείμενον πλησίον τοῦ μεγάλου Σειρηνίου (πρβ. Ἐθνη 1913, 447) Λειψοκοῦκι, ἔνθα ὑπάρχουσιν, ὡς λέγεται, λείψανα ψηφιδωτά, παλαιότερα δὲ καὶ βυζαντινὰ νομίσματα. Πρὸς τὸ Λειψοκοῦκι συνδέονται παραδόσεις σωτηρίας χριστιανῶν διωκομένων ὑπὸ Τούρκων. Οὔτε τοὺς Μαυρανεοὺς ἠδυνήθην νὰ ἐπισκεφθῶ, ἔνθα εἶνε κιονόκρανα μαρμάρινα μεγάλα καὶ ὄθεν ἐκομίσθη μοι χαλκοῦν νόμισμα τοῦ Πρῶβου.

Προσθέτω ἐνταῦθα καὶ τινὰς ἄλλας εἰδήσεις ἀρχαιολογικάς.

Τὸ ἀναγλυφον, ὅπερ ὁ Παπαδάκις Ἐθνη 1913 σ. 447 περιγράφει ὑπ' ἀριθ. 46 ἀπόκειται τῶρα πρὸ τῆς θύρας τοῦ κοινοτικοῦ γραφείου Γρεβενῶν.

Ἐντὸς τοῦ γραφείου πλὴν τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος μαρμαρίνου αἰετοῦ ἐκ Συνδένδρου ἀπόκειται καὶ τάδε :

1) Στήλη μαρμάρου ὕψ. 0.29, πλ. 0.18, ἑλλιπὴς τὴν ἀριστερὰν γωνίαν. Εἰκονίζει ἀναγλύπτως ὄρθιον ἄνδρα φοροῦντα βραχὺν χιτῶνα καὶ στηρίζοντα τὴν ἀριστερὰν ὑψηλὰ εἰς ῥάβδον, περὶ ἣν ἐλίσσεται ὄψις. Ἀριστερὰ κάτω ὡς κορμὸς δένδρου. Λεῖπει τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος. Ἀποτετριμμένον.

2) Κορμὸς μαρμάρινος Ἀφροδίτης ἑλλιπὴς ἀπὸ τοῦ ὀμφοῦ καὶ ἄνω καθὼς καὶ κάτω τῶν γονάτων. Ἡ θεὰ εἶνε γυμνή, συνείρει δὲ διὰ τῶν ἑλλειπουσῶν χειρῶν ἢ διὰ μόνης τῆς δεξιᾶς πτυχὴν πρὸ τῶν αἰδοίων. Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἰσχίου ἔχνη τῆς προσκολλήσεως τῆς δεξιᾶς χειρός. Χιτῶν πίπτων ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, καλύπτων δὲ ὀπισθεν τὸν ἀριστερὸν γλουτὸν ἐλίσσεται περὶ τὸν δεξιὸν μηρόν, ἵνα ἔλθῃ ἢ ἄκρα πτυχή πρὸ τοῦ αἰδοίου. ὕψ. 0.15.

3) Ἀνδρικόν ἐνδεδυμένον μαρμάρινον ἄγαλμα ἀκέφαλον καὶ ἑλλιπὲς τὰ κάτω ἀπὸ τῶν κεκαλυμμένων γονάτων. Ὅπισθεν ἐπιπεδόγλυφον. Ὑψ. 0.27.

4) Ἐκ πλακώδους ἀναγλύφου μαρμαρίνου στήθος ἐνδεδυμένης μορφῆς, ἣς φαίνεται ἄνω ὁ λαιμὸς καὶ ὑπ' αὐτὸν ἔξερχομένη ἐκ τοῦ ἱματίου ἡ δεξιὰ χεὶρ. Ὁ λαιμὸς ἔχει πτυχάς. Τὸ στήθος ὄχι γυνακεῖον. Ὑψ. 0.18, πλ. 0.25.

5) Πηλίνη κεφαλὴ πηλοῦ σκοτεινερούθρου, κοίλη, σιμὴ, παγωνοφόρος, ἔχουσα δεξιὰ κατὰ τὴν ἀριστερὰν τῆς σιαγόνα ῥῶγα διάτρητον ἀποκεκρουσμένην (ὥστε ἄγνωστος ἢ ἀρχικὴ μορφὴ τῆς), ἄνω δὲ ἐπὶ τοῦ μετώπου ἐπιφάνειαν μὲ πέντε ὀπές, ἐφ' ἧς ἐπεκολλᾶτο τι ἀποκολληθέν, παρ' αὐτὴν δὲ δεξιὰ δακτυλοειδὴς λαβή. Ὅπισθεν ἐπίπεδον. Ὑψ. 0.125.

Α. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

7. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΝ ΚΑΛΑΜΙΤΣΑΙ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ

Εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας ψηφισθὲν κονδύλιον διὰ τὴν κατὰ τὸ τρέχον ἔτος συνέχισιν τῆς ἐν Καλαμίτσα ἀνασκαφῆς προσετέθη καὶ ἕτερον κατὰ τι μικρότερον ἐκείνου ἐκ μέρους τοῦ Φιλαρχαίου Ἀδελφάτου Καβάλας καὶ οὕτω ἠδυνήθημεν ἐπὶ δίμηνον περίπου νὰ ἐργασθῶμεν, ἦτοι τὸν Αὐγούστον καὶ Σεπτέμβριον.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ὀλοτελοῦς διασαφήσεως τοῦ σχεδιαγράμματος τοῦ περι-

Εἰκ. 1· Τετράπλευρος κτιστὴ ἑστία (Ε) ἐπὶ τοῦ δαπέδου
τοῦ διαμερίσματος α' τοῦ σχεδιαγράμματος παρ. πίν. Α.

βόλου τῆς Καλαμίτσας, εἰς τὸ μόνον ἀσαφὲς σημεῖον Π 2 τοῦ σχεδίου 1 τῶν ΠΑΕ 1935 σ. 30 - 31 καὶ ὑποσημειώσεως 1, ἐπέβαλε τὴν εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο ἐντόπισιν τῆς ἐφετεινῆς ἐρεῦνης.

Καθὼς φαίνεται εἰς τὸ παρατιθέμενον σχεδιάγραμμα παρ. πίν. Α II, τὸ τέως μόλις ὄρατὸν καὶ ἐξέχον νοτιῶς τῆς τετραπλεύρου καταλήξεως τοῦ περιβόλου σκέλος (ΠΑΕ 1935 σ. 30 σχέδ. 1), ἀνῆκεν εἰς τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον ὀλοκλήρως ἀποκαλυφθέντος τετραπλεύρου κτηρίου, τοῦ ὁποίου τὸ νότιον καὶ δυτικὸν ἐν μέρει τμήμα κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἐπικαθημένων νεωτέρων κτηρίων. Τὸ

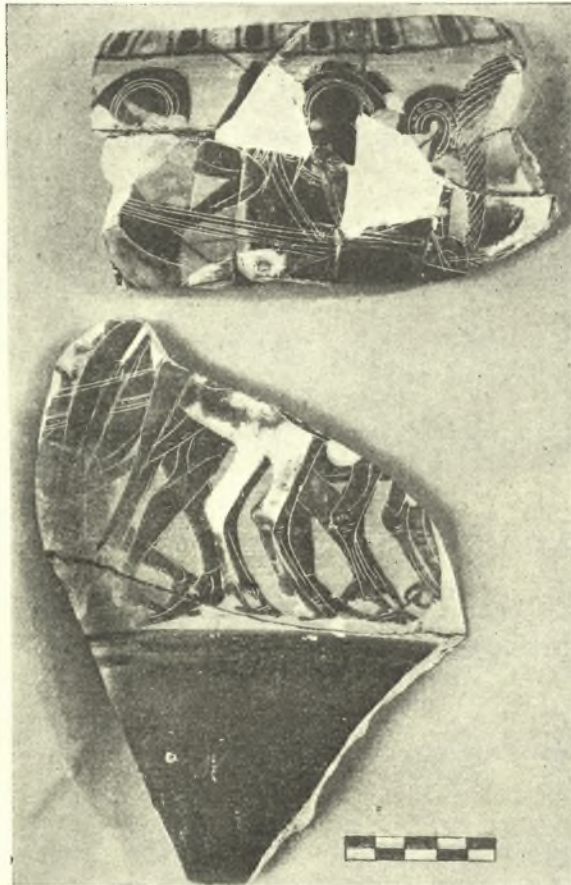

Εἰκ. 2. Τετράπλευρος κτιστή ἐστία (Ε) ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ διαμερίσματος β' τοῦ σχεδιαγράμματος (παρ. πίν. Α).

Εἰκ. 3. Διάφορα ὄστρακα ἐκ Καλαμίτσας. Τὰ δύο πρῶτα (ἄνω ἀριστερὰ) φέρουν τὸν γεωμετρικὸν ἐξ ὁμοκέντρων κύκλων καὶ καθέτων γραμμῶν ἐναλλάξ (τριγλύφων καὶ μετοπῶν) διάκοσμον (πρβ. ΠΑΕ 1935 σ. 34 καὶ εἰκ. 8) εἰς τὴν πρὸς χρονολόγησιν προσπάθειαν τῶν ὁποίων ἄς προστεθῇ καὶ ἡ ὁμοιότης τῶν ἐκ Πάρου ὄστράκων E. Buschor Ath. Mitt. 1929, σ. 143 καὶ πίν. παρένθετος ΛΙ. Τὰ δύο ἄμέσως κατὰ σειρὰν ἐπόμενα (κάτω ἄκρον δρομῶς καὶ μέρος τοῦ σώματος του (;) εἶναι ἀνατολιζόντα—νησιωτικά.

τετράπλευρον τοῦτο κτήριον (15×12 μ.) εἶναι μία ἀρχική τοῦ περιβόλου πρὸς Ν ἀπόφυσις. Ἡ ἐξωτερική ὄψις τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου του ἀποτελεῖται ἐκ τετραπλεύρων ὑπερμεγέθων δόμων γρανίτου, σφίζεται εἰς ὕψος 2.50 μ. ἀπὸ

Εἰκ. 4. Δύο μεγάλα θραύσματα μελανομόρφου ἀγγειογραφίας ἐκ τοῦ διαμερίσματος α'.

τῆς ἐπιφανείας τοῦ φυσικοῦ βράχου, εὐλόγως δὲ ἐξελήφθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὡς πύργος (ΠΑΕ ἔ. ἀ. εἰκ. 1).

Ἐκ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ κτηρίου μόνον μικρὸν τμῆμα σφίζεται εἰς τὸ σημεῖον τῆς συναντήσεώς του μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ χωριστικοῦ τοίχου, τὸ ὁποῖον σημεῖον καὶ μόνον μᾶς δίδει τὸ ἐσωτερικὸν πλάτος τοῦ κτηρίου.

Τῆς σφισμένης ΒΔ γωνίας τοῦ κτηρίου τὸ ὕψος εἶναι πολὺ μικρὸν καὶ

μόνον τὸ σχέδιόν της διαφαίνεται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐξ αὐτῆς καὶ πρὸς Δ ἐκτεινόμενον σκέλος τοῦ περιβόλου, ἐσωτερικῶς τοῦ ὁποίου ἤρχισεν ἡ ἔρευνα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἐσωτερικῶς τὸ κτήριον χωρίζεται δι' ἑνὸς τοίχου εἰς τὸ μέγα ἀνατολικὸν διαμερίσμα ($8 \times 5,50$ μ.) α' , καὶ δι' ἑνὸς ἐτέρου καθέτου ἐπὶ τοῦ πρώτου, εἰς τὰ δύο μικρότερα β' (5×5 μ.) καὶ γ' (4×5 μ.).

Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι εἶναι κατεσκευασμένοι ἐκ πλακωτῶν ἀκατεργάστων δόμων γρανίτου κειμένων ἐν πληῶ, πάχους 0,60-0,70 μ., ὕψους σφωζομένου 0,50 μ.).

Ἐπὶ τοῦ διαμερίσματος γ' εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐπεκάθησε

Εἰκ. 5. Οἱ περιβάλλοντες τὸν πύργον ὀγκόλιθοι ἀπὸ ΒΔ.

μικρότερον ἐπιπόλαιον κτίσμα, τοῦ ὁποίου τὰ τοιχάρια εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ λίθων καὶ θραυσμάτων κεράμων στέγης, παρίστανται δὲ ἐν τῷ σχεδίῳ διὰ γραμμῶν σταυρωτῶν. Ἡ ἐντὸς αὐτῶν τῶν τοιχαρίων ἐπίχωσις περιεῖχεν ὄστρακα μὲ λεπτὰς παραλλήλους αὐλακώσεις, συνήθεις εἰς ὑστερορρωμαϊκοὺς παλαιοχριστιανικοὺς χρόνους.

Ἐντὸς τῶν διαμερισμάτων α' καὶ β' , καὶ ἐπὶ τοῦ βράχου, τοῦ χρησιμοποιηθέντος ὡς μόνου δαπέδου ὀλοκλήρου τοῦ κτηρίου, ὑπάρχουν τὰ μικρὰ τετράπλευρα κατασκευάσματα Ε καὶ Ε' (εἰκ. 1 - 2). Ἀμφότερα ἀποτελοῦνται ἐκ στενομάκρων δόμων γρανίτου πλάτους 0,25 μ. καὶ μήκους ἄνω τοῦ μέτρου.

Ὅλικαι διαστάσεις τοῦ Ε εἶναι $1,50 \times 1,22$ μ., τοῦ δὲ Ε' μέγα μέρος κατεστράφη ὑπὸ τῆς παρακειμένης νεωτέρας οἰκοδομῆς. Ἡ μόνη διαφορὰ τῶν κατασκευασμάτων εἶναι, ὅτι τοῦ μὲν Ε ἡ ἄνω ἐπιφάνεια ἦτο ἐπικεκαλυμμένη διὰ στρώματος πηλοῦ (πάχους 7 ἐκ.) φέροντός ποτε ἄχυρα καὶ πυρακτωθέντος, ἐνῶ τοῦ Ε' διὰ πυρακτωθειῶν ὡσαύτως πλακῶν γρανίτου. Ὑπὸ τὸ στρῶμα τοῦ πηλοῦ τὸ Ε περιεῖχεν ἐλίχωσιν ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρέθησαν μικροῦ μεγέθους ὄστρακα χονδροειδῆ οἰκιακῆς χρήσεως, ὄστᾶ ζῶων, ὄστρεα θαλάσσια καὶ ὄστρακον σκύφου κοσμούμενον διὰ σιγμῶν (ΠΑΕ ἔ. ἀ. σ. 35

Εἰκ. 6. Μαρμάρινον θραῦσμα στήλης ὄρου (:) καὶ ἀρχιτεκτονικὸν μέλος φέρον ἀναθύρωσιν.

εἰκ. 8. 1). Ἡ ἐλίχωσις τοῦ Ε' ἦτο πτωχότερα εἰς περιεχόμενον, εἶχεν ὅμως φανερώτερα τὰ ἴχνη τοῦ πυρός.

Ἀμφότερα τὰ κτίσματα νομίζομεν ὅτι δύνανται νὰ ἐρμηνευθῶσι μόνον ὡς τετράπλευροι ἐστίαι, κείμεναι εἰς τὸ μέσον τῶν διαμερισμάτων αὐτῶν, κατὰ μίαν ἀρχιτεκτονικὴν παράδοσιν ἀρκούντως βεβαίως παλαιότεραν. Ἐὰν ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀληθεύῃ, τότε πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ἀναλόγως κατεσκευασμένην καὶ τὴν στέγην τῶν διαμερισμάτων αὐτῶν, φέρουσιν δηλαδὴ ὅπανα ἄνωθεν τῶν ἐστίων. Πρωτογονισμὸς καὶ συντηρητικότης ἄλλωστε χαρακτηρίζει τὴν ἐμφάνισιν τοῦ συνόλου.

Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τῆς καλυπτούσης τὸ κτήριον α' β' γ' εὑρέθησαν διάφορα ὄστρακα (εἰκ. 3), παρὰ δὲ τὴν ἐστίαν Ε τὰ δύο μεγάλα μέρη λεβητοσχήμου ἀγγείου μετὰ μελανομόρφου παραστάσεως πολεμιστῶν καὶ τεθρίππου ἄρματος (εἰκ 4).

Τὸ περιθέον τὴν στεφάνην τοῦ ἀγγείου κυμάτιον, αἱ μορφαὶ τῶν πολεμιστῶν, τὰ λευκὰ καὶ ἰώδη ἐπίθετα χρώματα, αἱ ἐγγάρακτοι λεπτομέρειαι τῆς χαίτης τοῦ λευκοῦ ἵππου, εἶναι χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα καλῆς μελανομόρφου Ἀττικῆς ἀγγειογραφίας τοῦ ἔκτου π. Χ. αἰῶνος, καὶ ἡ σταθερωτέρα ἀπόδειξις τῆς ἀναγωγῆς τῆς ἀρχῆς τῆς οἰκῆσεως τῆς Καλαμίτσας ἤδη εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐδέχθημεν καὶ τὰ μετὰ γεωμετρικοῦ διακόσμου ὄστρακα τῆς ἀνασκαφῆς (ΠΑΕ ἔ. ἀ. σ. 37).

Ἡ χρῆσις τοῦ ἐξέχοντος τετραπλεύρου κτηρίου *α' β' γ'* ὡς ἄκρας πυργοσκήμου τοῦ περιβόλου φαίνεται ὅτι ἐγκατελείφθη ποτὲ καὶ ἀπεκόπη τότε δλόκληρον ἐκ τοῦ ὑπολοίπου περιβόλου διὰ τῆς παρεμβολῆς ἑνὸς ὀγκώδους

Εἰκ. 7. Δίωτος μελαμβαφῆς σκύφος ἐκ Καλαμίτσας.

κατασκευάσματος, χαρακτηριζομένου ἐπὶ τοῦ σχεδιαγράμματος (παρ. πίν. Α II) ὡς πύργου (12 μ. × 4 × 4 ὕψος σφζόμενον).

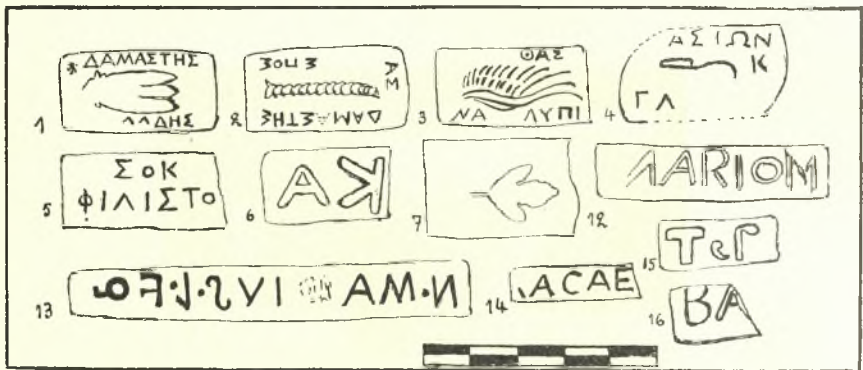
Ἀποτελεῖται ὁ πύργος αὐτὸς ἐξ ἑνὸς ἐξωτερικοῦ τοίχου πλάτους περίπου 1 μέτρου καὶ ἐσωτερικοῦ ἀκανονίστου πυρῆνος (παραγεμίσματος) (σχεδιαγρ. παρ. πίν. Α II καὶ τομὴν Τ-Τ'). Κατὰ τὰ ΒΔ ὁ πύργος προσενισχυθὲν ἐξωτερικῶς διὰ μεγάλων ὀγκολίθων (1,95 × 1,78) δίκην ὀρθοστατῶν τοποθετηθέντων (εἰκ. 5), ὡσαύτως δὲ καὶ ἐκ τῶν ΝΑ, ὁπότε ὁ βόρειος τοίχος τοῦ ἐγκαταλειφθέντος διαμερίσματος *α'* ἐδιπλασιάσθη (τομὴ Τ-Τ'). Εἶνε φανερὸς ὁ σκοπὸς τοῦ ὄγκου αὐτοῦ, ὡς προστατεύοντος τὸν περίβολον εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἐνῶ ἡ σύγχρονος ὑπαρξίς του καὶ ὁμοῦ μετὰ τοῦ *α' β' γ'* κτηρίου δὲν νοεῖται.

Ἐσωτερικῶς τοῦ πύργου καὶ μεταξὺ διαφόρων τοίχων, τῶν ὁποίων ἡ ἔρευνα ἀνεβλήθη διὰ τὸ προσεχὲς εὐρέθησαν τὰ ἐν τῇ εἰκόνι 6 εἰκονιζόμενα μοναδικὰ ἐκ τῆς σκαφῆς μέχρι σήμερον μαρμάρινα τεμάχια. Τὸ ἀριστερὸν τῆς εἰκόνος εἶνε μῆμα στήλης διαφόρου πλάτους καὶ ἀνήκεν ἴσως εἰς ὄρο-

θετικὴν ἐπιγραφὴν δυστυχῶς μὴ διασωθεῖσαν, τὸ δὲ δεξιὸν φέρει ὠραίαν ἀναθύρωσιν καὶ ἀνῆκεν εἰς ἄγνωστον μὲν ἔργον ἢ κτίσμα, ἀλλὰ καλῆς ἐποχῆς. Τὸ μάρμαρον ἀμφοτέρων εἶνε Θάσιον. Ἔλλα κινητὰ εὐρήματα εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶνε πάμπολα ὄστρακα νεωτέρων μελαμβαφῶν διώτων συγκολληθησομένων σκύφων ἐξ ὧν ὁ εἰς ἀκέραιος (εἰκ. 7), καὶ αἱ ἐξῆς ἐνσφραγίστοι λαβαὶ ὀξυπυθμένων ἀμφορέων (εἰκ. 8).

Ἄριθ. 1. Λαβὴ, διαστάσεις σφραγίδος 0,035×0,020 μ. τέτιξ ἀνάγλυφος ΔΑΜΑΣΤΗΣ [ΠΥΛΑ]ΔΗΣ. Ὅμοιοι Μουσεῖον Θάσου ἀριθ. εὐρετηρίου 225, 378, 927, 269 κλπ. Μ. Pridiki εὐρετήριοι τῶν ἐνσφραγίστων ὧτων... 1917

Εἰκ. 8. Σφραγίσματα ὀξυπυθμένων ἀμφορέων ἐκ Καλαμίτας.

(Ρωσιστί) ἀριθ. 288 - 290 καὶ 438 μὲ τὸ ἴδιον μὲν σῆμα, ἀλλ' ἄλλα κύρια ὀνόματα ¹.

Ἄριθ. 2. Λαβὴ, διαστάσεις αἱ αὐταί, κάμπη ἀνάγλυφος. ΔΑΜΑΣΤΗΣ [ ] ΣΠΟΞ [Θ]ΑΣ[ΙΩΝ].

Ἄριθ. 3. Λαβὴ, διαστάσεις 0,034×0,017 μ., πτέρυξ ἀνάγλυφος.]ΝΑ[ ]-ΛΥΠΙ[ ] ΘΑΣ[ΙΩΝ]. Ὅμοιοι Θάσου ἀριθ. 191, 193 χωρὶς καὶ ἐκεῖ νὰ σφίζονται πλήρεις αἱ ἐπιγραφαί.

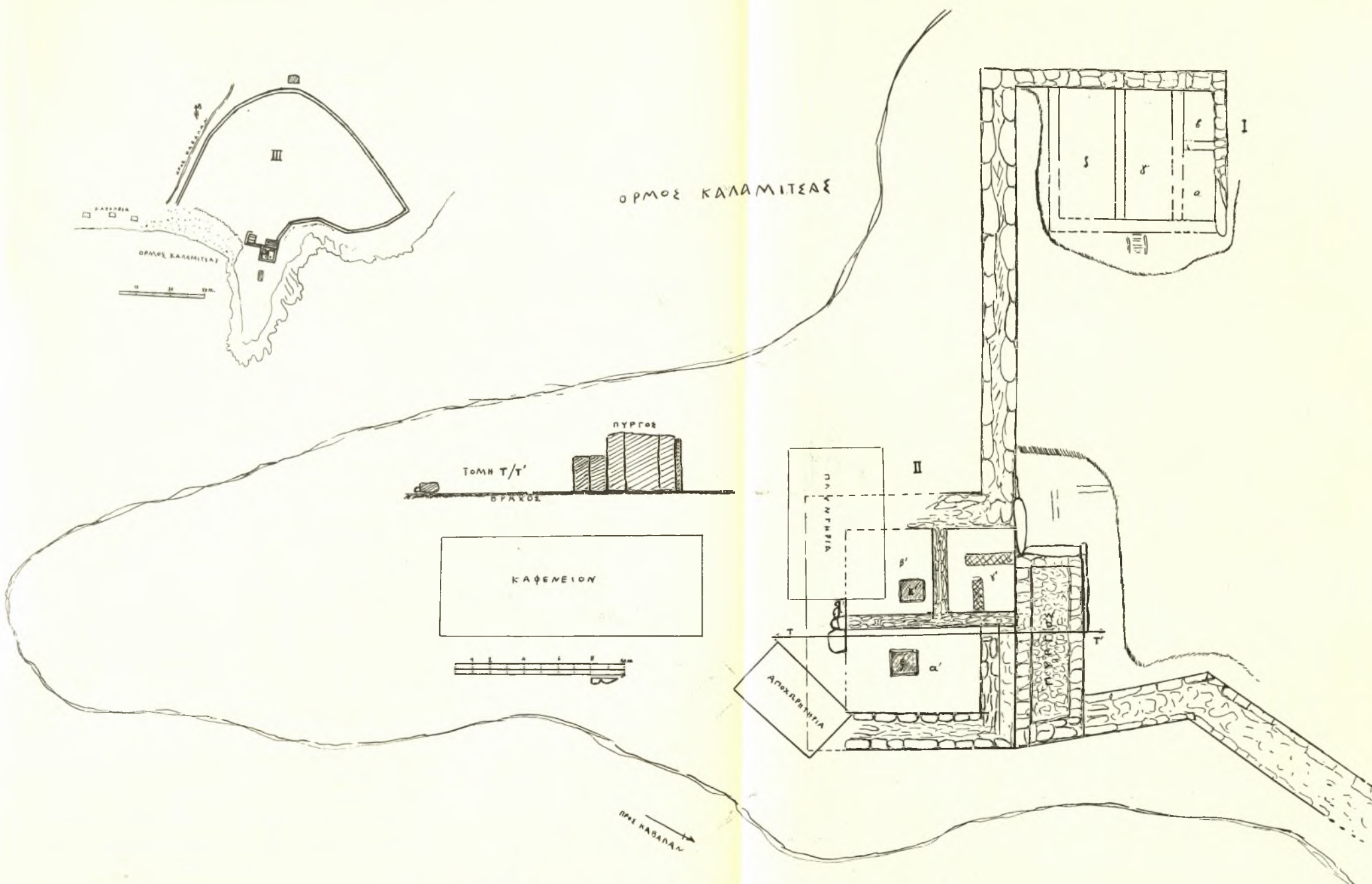
Ἄριθ. 4. Λαβὴ, διαστάσεις αἱ αὐταί, στλεγγίξ ἀνάγλυφος. [Θ]ΑΣ[ΙΩΝ Κ[ ] ΓΛ[ ].

]ΣΟΚ[

Ἄριθ. 5. Λαβὴ, διαστάσεις σφζόμεναι 0,045×0,015 μ.]ΦΙΛΟΣΤΟ[

Ἄριθ. 6. Λαβὴ, διαστάσεις 0,030×0,015 μ. ΑΣ.

¹ Εἰς τὴν παραθεθεῖσαν εἰς τὰ ΠΑΕ 1935 σ. 38 σημ. 1 περὶ τῶν ἀμφορέων βιβλιογραφίαν ἄς προσεθεῖ καὶ ἡ τῆς V. Grage, Die Used for Amphora Stamps, Hesperia IV, 421 κέξ.

ΣΧΕΔΙΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ ΚΑΛΑΜΙΤΣΑΣ (ΚΑΒΑΛΑΣ)

I έργασίαι τοῦ 1935, II 1936, III κάτοψις περιβόλου.

Ἄριθ. 7. Λαβή, διαστάσεις σφζόμεναι 0,030×0,025 μ. βότρως ἀνάγλυφος. ἡ ἐπιγραφὴ ἐφθάρη τελείως ὅμοιαι Μ. Θάσου 42,824 «Χαιρέας Θασίων», 619 «Κλεοφῶν Θ.», 625 Λύσανδρος Θασίων».

Ἄριθ. 8. Στεφάνη, 0,035×0,014 μ. TORSVS (ΠΑΕ ἔ.ἀ. σ. 40 σχέδ. 3,17).

Ἄριθ. 9. Στεφάνη, 0,035×0,014 μ. DIODOR (ΠΑΕ ἔ. ἀ. σ. 15).

Ἄριθ. 10. Στεφάνη, 0,063×0,012 μ. TARP (ΠΑΕ ἔ. ἀ. σ. 19-20).

Ἄριθ. 11. Στεφάνη, 0,062×0,012 μ. TRICVNDI (ΠΑΕ ἔ. ἀ. σ. 10).

Ἄριθ. 12. Λαβή, 0,050×0,010 μ. N ARION.

Ἄριθ. 13. Λαβή, 0,090×0,012 μ. εἰκ. 8, 13.

Ἄριθ. 14. Λαβή, διαστάσεις σφζόμεναι 0,030×0,011 μ. ACABEJ.

Ἄριθ. 15. Στεφάνη, διαστάσεις 0,032×0,012 μ. εἰκ. 8, 15.

Ἄριθ. 16. Λαβή, διαστάσεις σφζόμεναι 0,018×0,011 μ. ΒΑ.

Γ. ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ

8. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΑΜΝΙΣΩΙ ΚΡΗΤΗΣ

Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ ἔτους τούτου ἤρχισαν τὴν 16ην Νοεμβρίου καὶ ἐπερατώθησαν κατὰ τὴν 23ην Δεκεμβρίου μετὰ μικρῶν διακοπῶν ἐν τῷ μεταξὺ λόγῳ καιρικῶν ἀνωμαλιῶν. Κατὰ τὴν παροῦσαν ἀνασκαφικὴν περιόδον ἐπεζητήθη κυρίως νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ ἔκτασις τοῦ ἱεροῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστῇ ὑπολογισμὸς ἡ ἀπαιτηθησομένη δαπάνη διὰ τὴν ὀλοσχερῇ ἀποκάλυψιν τούτου. Ἄντὶ νὰ περιορισθῶμεν εἰς μικρὸν μέρος, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνασκαφὴν νὰ διεξαγάγωμεν μέχρι τοῦ πυθμένου, ὡς ἐπράττομεν μέχρι τοῦδε, ἐξετάθημεν τοῦναντίον εἰς μεγάλην ἐπιφανειακὴν σκαφὴν μὴ ὑπερβαίνουσαν τὸ βάθος τοῦ ρωμαϊκοῦ στρώματος. Μόνον κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἀνασκαφῆς ἐπροχωρήσαμεν ἐπὶ μικροῦ τμήματος μέχρι τοῦ βάθους τοῦ κεκαυμένου μελανοῦ στρώματος, ἀλλὰ χωρὶς νὰ δυνηθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ τέλος τούτου.

Αἱ διεξαχθεῖσαι ἔρευναι ἀπέδειξαν, ὅτι τὸ ἱερὸν ἐκτείνεται εἰς μεγάλην ἔτι ἔκτασιν πρὸς Νότον καὶ ἰδίως πρὸς Δυσμᾶς, παρουσιάζον διάφορα δωμάτια, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἔτι δυνατὸς ὁ προσδιορισμὸς τῶν ὀρίων του μετ' ἀκριβείας. Τὰ ἀποκαλυφθέντα διαμερίσματα εἶναι πάντα τεθελωμένα ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ ἄρα ἀνήκουσιν εἰς τὸ μεταγενέστερον ρωμαϊκὸν στρώμα. Μεταξὺ τῶν διαμερισμάτων τούτων ἐν παρουσιάζει περὶ τὸ μέσον

βάσιν κίονος ἐκ πώρου, ἀτελῶς καὶ προχείρως εἰργασμένην. Ἐν ἄλλο φέρει εἰς τὸ μέσον εὐμεγέθη ὀρθογωνίαν πωρίνην λεκάνην. Δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον, ὅτι πρόκειται περὶ βοηθητικῶν χώρων τοῦ ἱεροῦ, πρωτίστως πρὸς κατοικίαν τοῦ προσωπικοῦ, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύουν καὶ τὰ γενόμενα εὐρήματα.

Τὰ εὐρήματα ταῦτα δὲν ὑπῆρξαν σπουδαῖα οὔτε καὶ πολλὰ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος, κυρίως ἔνεκα τοῦ γεγονότος, ὅτι δὲν ἐσκάψαμεν βαθέως εἰς τὸ πλούσιον μελανὸν στρώμα τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς. Ἐντὸς τοῦ τελευταίου τούτου εὐρέθησαν ἐπιπολῆς μερικὰ ἄμορφα τεμάχια χαλκοῦ, γνωστὰ ἤδη ἐκ τῶν προ-

Εἰκ. 1. Τεμάχιον ὑστερογεωμετρικοῦ πίθου. (Ἐνω δεξιὰ ἐν «μετάλλιον» ἐν μεγεθύνσει).

ηγουμένων ἐτῶν, διότι τὰ χαλκᾶ ἀφιερώματα ἦσαν ἀφθονώτατα, ἀν καὶ εὐρίσκονται δυστυχῶς εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν. Ἐν τεμάχιον ἀναγνωρίζεται καλῶς ὡς χεῖλος ἐκ τρίποδος, φέρον διάτρητον διακόσμησιν, οὗ ὅμοια τεμάχια εὐρέθησαν κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη. Ἐπίσης εὐρέθη ὁ λαιμὸς μετὰ μέρους τῆς κεφαλῆς πηλίνου γεωμετρικοῦ ἵππου, πόδες πιθανώτατα εἰς τὸ αὐτὸ ζῶον ἀνήκοντες, καὶ μικρὰ ἀνθρωπίνη πηλίνη κεφαλή. Ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν προηγούμενων ἐτῶν κατέχομεν πηλίνους τροχούς, εἶνε βέβαιον ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀρμάτων, τόσον πηλίνων ὅσον καὶ χαλκίνων, ἅτινα ἀπετίθεντο ἐντὸς τοῦ μελανοῦ στρώματος ὡς ἀφιερώματα. Ἐπίσης ἀνευρέθη τεμάχιον

ἐκ μεγάλου πίδαου, τὸ ὁποῖον φέρει ἐπὶ ζώνης ἐμπιέστως τὰ ἀποτυπώματα στρογγύλης σφραγίδος, ἣτις εἰκόνιζε τρέχοντα ἵππον (εἰκ. 1).

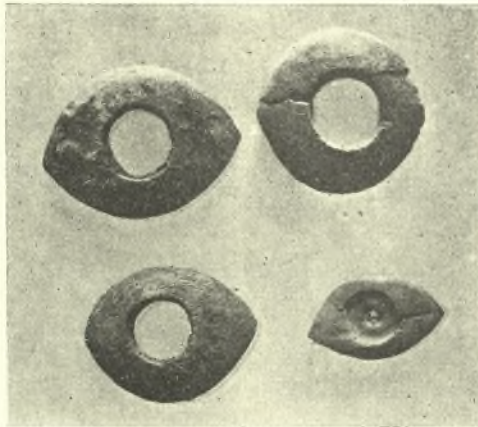
Ἐκ τῶν εὐρημάτων τοῦ ἀνωτέρου στρώματος τὸ σπουδαιότερον εἶνε γυναικεία πωρίνη κεφαλή, ἣς τὸ ἔμπροσθεν μέρος μόνον σῶζεται καὶ εἰς κατάστασιν ὄχι ἄμεμπτον, ἔνεκα τοῦ εὐθρύπτου ὕλικου (εἰκ. 2). Τὸ συνολικὸν

Εἰκ. 2. Πωρίνη κεφαλή.

ὕψος τῆς κεφαλῆς ταύτης εἶνε 18 ἑκατοστά. Ὑπὲρ τὸ μέτωπον φαίνονται ἔτι οἱ σπειροειδεῖς σχηματισμοὶ τῆς κόμης. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει πολοειδὲς κατασκευάσμα. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἐνθετοὶ. Ἡ ρίς εἶνε παχεῖα κατὰ τὴν βάσιν τῆς. Τὰ χεῖλη φαίνεται ὅτι προεξείχον καὶ ἦσαν σαρκώδη. Τὸ πρόσωπον γενικῶς παρουσιάζει ἐπιμήκη μορφήν.

Ἡ χρονολογικὴ κατάταξις τοῦ ἔργου τούτου παρουσιάζει δυσκολίας. Φέρει ἀναμφισβητήτως τὰ γνωρίσματα τῆς ἀρχαϊκῆς σχολῆς τῶν δαιδαλικῶν ἔργων τῆς Κρήτης καὶ σύγκειται ἐκ τοῦ οἰκείου ὑλικοῦ, τοῦ πάρου. Ἐν τούτοις εὐρέθη, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τοῦ ρωμαϊκοῦ στρώματος. Τὸ πρᾶγμα περιπλέκεται ἔτι μᾶλλον ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι μεταξὺ τῶν ὀστείνων ὀφθαλμῶν οἷτινες ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς προηγουμένας ἀνασκαφικὰς περιόδους (εἰκ. 3) ὑπάρχει εἷς (κάτω ἀριστερὰ ἐπὶ τῆς εἰκόνας), ὅστις προσαρμόζεται ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀριστερὰν ὀφθαλμικὴν κοιλότητα τῆς κεφαλῆς καὶ εἶνε σχεδὸν βέβαιον, ὅτι ἀνήκεν εἰς αὐτήν. Οἱ ὀφθαλμοὶ ὅμως οὗτοι προέρχονται ἐκ τοῦ κεκαυμένου στρώματος καὶ ἄρα ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν.

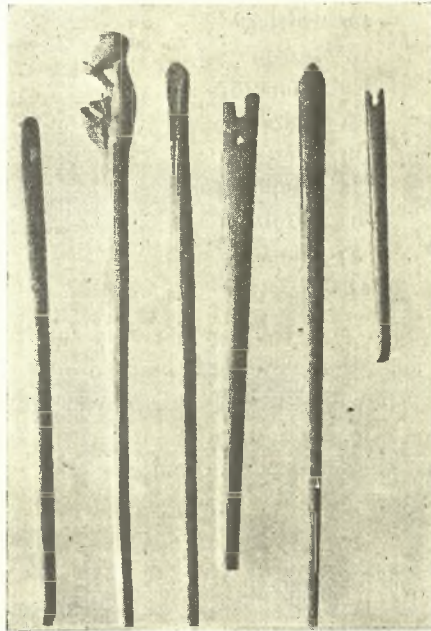
Εἰκ. 3. Ὀστέϊνοι ὀφθαλμοὶ (ὁ τῆς κάτω σειρᾶς δεξιὰ ἐλεφάντινος).

(Δυστυχῶς εἰς τὸ ἡμερολόγιόν μου ἔχω σημειώσει τοῦτο ρητῶς μόνον προκειμένου περὶ τοῦ ἐλεφαντίνου ὀφθαλμοῦ, εἰκ. 3 κάτω δεξιὰ, ὃν καὶ εἶχον ἀναγνωρίσει ὡς ὀφθαλμόν, ἐνῶ τῶν ὑπολοίπων δὲν ἔχω σημειώσει ἀκριβῆ προέλευσιν. Δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ βέβαιον, ὅτι καὶ οὗτοι προέρχονται ἐκ τοῦ αὐτοῦ στρώματος, ἐφ' ὅσον εὐρίσκονται πάντες ἐν τῷ αὐτῷ κυτῶ φυλασσόμενοι ἐν τῷ Μουσείῳ). Ἐπειδὴ ὅμως ἡ παροῦσα κεφαλὴ παρέχει τι τὸ βαρβαρικὸν μὲ τὰ ἀδέξια χεῖλη καὶ τὰς ἐξωγκωμένας παρεΐας, δὲν θὰ ἀπεκλείετο νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἀρχαῖστικόν ἔργον ἀδεξίου τεχνίτου τῆς μεταγενεστέρης ἐποχῆς.

Εἰς τὸ αὐτὸ ρωμαϊκὸν στρῶμα εὐρέθησαν ἐπίσης διάφορα ἀντικείμενα καθημερινῆς χρήσεως, οἷον μικρὰ ἀγγεῖα, λύχνοι, τεμάχια χαλκοῦ καὶ φαγεντιανῆς, τὰ ὅποια ἀσφαλῶς προέρχονται ἐκ τῆς ἀναταράξεως τοῦ ὑποκειμένου ἀρχαϊκοῦ στρώματος, καὶ τέλος συλλογὴ ὀστείνων περονῶν καὶ βελονῶν. Ἐκ

τῶν δευτέρων, αἱ ὁποῖαι προφανῶς ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὰ πλέκονται μᾶλλον ὑφαντὰ σχέδια ἢ διὰ τὰ ράπτωνται ὑφάσματα, πολλὰ φέρουσι δύο ὀπὰς, μίαν στρογγύλην καὶ μίαν ἐπιμήκη. Ἐκ τῶν περονῶν ἀξιολογώτερα εἶνε μία, ἣς ἡ κεφαλὴ διαμορφοῦται εἰς ἄκραν χεῖρα κρατοῦσαν ἐντὸς τῶν τριῶν πρώτων δακτύλων ἀντικείμενόν τι ὡσεὶ καρπὸν (εἰκ. 4).

Τέλος εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ ἀνωτέρου στρώματος πέντε νέαι ἐπιγραφαὶ (ἢ μία κολοβή). Εἶνε ὅμως περιέργον, ὅτι καὶ αὗται εἶναι τοῦ αὐτοῦ τύπου

Εἰκ. 4. Ὀστεῖναι περόναι καὶ βελόναι.

πρὸς τὰς πολλὰς ἄλλας μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθείσας, ἧτοι ἀναφέρουν ὀνόματα κόσμων καὶ οὐδὲν ἕτερον. Οὕτω καὶ σήμερον ἔτι, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοσοῦτων ἐπιγραφῶν, δὲν εἶμεθα ἀκόμη εἰς θέσιν τὰ γνωρίζωμεν περὶ ποίας θεότητος πρόκειται ἐν τῷ παρόντι ἱερῷ.

Αἱ ἐπιγραφαὶ εἶνε αἱ ἀκόλουθοι:

1. [Ἐπὶ κόσ]μων τ[ῶν]
 σὺ]ν Λασθέ[νη] τῷ
 Ἐκπεί]σως ΑΜ
 ΠΡΕΥΣ· ·

2. Ἐπὶ κόσμων
τῶν σὺν Θαρ
συμάχῳ τῷ
Ἀνδρομένι
ος τὸ δεύ
τερον.
3. Ἐπὶ κόσμων τῶν
σὺν Κλουμενίδα
τῷ Κοίχιος
τὸ δεύτερον
4. Ἐπὶ Εὐρουμάχῳ
τῷ Κύδαντος
ΟΙΥΛΛΕΕΝ
5. Ἐπὶ κόσμων τῶν
σὺν Τεισίλῃ τῷ
Ἀνδρομένιος, φύσι
δὲ Φείλωνος.

Πᾶσαι αἱ ἐπιγραφαὶ εἶνε τοῦ αὐτοῦ εἴδους καὶ ἐποχῆς πρὸς τὰς περιγραφείσας ἤδη τῆς προηγουμένης ἀνασκαφικῆς περιόδου, ἥτοι ἐπὶ πωρίνων πλακῶν καὶ ἐποχῆς ρωμαϊκῆς. Εἰς τὴν τελευταίαν ἐξ αὐτῶν πρόκειται προφανῶς περὶ υἱοθεσίας. Εἰς τὸν τελευταῖον στίχον τῆς ὑπ' ἀρ. 4 ἐπιγραφῆς ἴσως πρόκειται περὶ παρεφθαρμένου ὀνόματος τῆς γνωστῆς φυλῆς τῶν Ὑλλέων ἢ Ὑλλεέων.

ΣΠ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

9. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΣΙΚΥΩΝΟΣ

Κύριος σκοπὸς τῆς ἐφετινῆς ἐν Σικυῶνι ἐρεῦνης ὑπῆρξεν ἡ διευκρίνησις τοῦ σχεδίου τοῦ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἐν μέρει ἀποκαλυφθέντος γυμνασίου. Οὕτω διὰ τῶν ἐν τῷ κάτω ἀνδῆρω διανοιχθειῶν τάφρων ἐπιστοποιήθη:

α') Ὅτι ἡ νοτία πλευρὰ τοῦ κάτω ἀνδῆρου ἦτο τελείως κλειστή, δὲν ἔφερε δηλονότι πρόπυλον ὡς ἡ βόρειος.

β') Ὅτι ὅπως κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν ὑπῆρχον ὀπισθεν τῆς στοᾶς βοθητικὰ δωμάτια, οὕτω ὑπῆρχον καὶ κατὰ τὴν νοτίαν.

γ') Ὅτι τὸν στυλοβάτην τοῦ ἰωνικοῦ περιστυλίου τοῦ κάτω ἀνδῆρου περιέθεεν ἐσωτερικῶς ἀύλαξ ἐφωδιασμένη μὲ τὰς σχετικὰς, χάριν καθιζήσεως τῆς ἰλύος, ἔλλειψοειδεῖς κοιλότητας. Ἡ ἀύλαξ αὕτη παρακολουθοῦσα τὸ περιστύλιον (εἰκ. 1) ἔφθανε πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ χωρίζοντος τὰ δύο ἀνδῆρα

ἀναλημματικοῦ τοῖχου συνεχιζομένη καὶ ἐπ' αὐτοῦ κατακορύφως, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι παρελάμβανε καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἄνω ἀνδῆρου καταρρέοντα ὕδατα.

δ) Ὅτι πλὴν τῶν δύο κατὰ τὰ προηγούμενα εἴη ἀποκαλυφθεισῶν κλιμάκων ἐπικοινωνίας τῶν δύο ἀνδῆρων ὑπῆρχε καὶ τρίτη εὐθεία πλάτους 1.35, ἕξ εἴκοσι βαθμίδων (εἰκ. 2). Ἦτο δ' ἡ κλίμαξ αὕτη ἐστεγασμένη, ἅτε τελοῦσα τὴν μεταξὺ τοῦ νοτίου σκέλους τοῦ κάτω ἀνδῆρου καὶ τοῦ ἀντιστοίχου σκέ-

Εἰκ. 1. Ἀποψὶς τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς τοῦ κάτω ἀνδῆρου τοῦ γυμνασίου.

λους τοῦ ἄνω ἀνδῆρου ἐπικοινωνίαν. Ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς διασφύζονται τεμάχια κονιάματος.

Περισσότερον διευκρινητικὴ ὑπῆρξεν ἡ γενομένη σκαφικὴ ἔρευνα τοῦ ἄνω ἀνδῆρου. Αὕτη ἀπεκάλυψε ὅλον τὸν νότιον καὶ τὸν δυτικὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον τοῦ κτηρίου ἐκτισμένον διὰ μεγάλων κανονικῶν λίθων, ὧν ἡ πρὸς τὰ ἔξω βλέπουσα πλευρὰ—καίπερ κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς τὸν βράχον τῆς κλιτύος ἐστραμμένη—ὅμως εἶναι ἐσχηματισμένη δι' ὁμοίων κυφωτῶν λίθων (bombés) ὡς καὶ ἡ βόρειος (περὶ ἧς ὄρα ΠΑΕ 1932 σ. 63 εἰκ. 1). Διὰ τῆς ἐφετινῆς σκαφῆς ἐξηκριβώθη ὅτι τὸ ἄνω ἀνδῆρον τοῦ γυμνασίου ἀπετελεῖτο μόνον ἕξ ὑποστέγων διατεταγμένων εἰς σχῆμα πεῖ, δὲν ἔφερε δηλονότι δωμά-

τια ὡς ἡ τοῦ κάτω. Πρὸ τοῦ στυλοβάτου ὑπῆρχεν ἡ ἀπάγουσα τὰ ἀπὸ τῆς στέγης τοῦ ὑποστέγου καταρρέοντα ὕδατα, ἀλλὰξ, ἦς εὐρέθη καὶ τὸ πρὸς νότον σκέλος εἰς μῆκος 13.25. Κατὰ τὴν σκαφὴν τοῦ ἄνω ἀνδρήρου ἦλθον

Εἰκ. 2. Ἡ δυσμικὴ κλιμαξ ἐπικοινωνίας τῶν ἀνδρῶν τοῦ γυμνασίου.

εἰς φῶς πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῆς στοᾶς, δι' ὧν κατορθοῦται ἡ ἀναπαράστασις αὐτῆς· οὕτω εὐρέθησαν κίονες, ὧν οἱ κορμοί, ἀπαρτιζόμενοι ἐκ δύο μόνον τεμαχίων, ἦσαν κατὰ μὲν τὸ κάτω ἡμισυ ἀεράβδωτοι κατὰ δὲ τὸ ἄνω

ἔφερον 20 δωρικὰς ραβδώσεις. Εὐρέθη ἐπίσης ἓν κιονόκρανον, τρία τεμάχια τριγλύφων μετὰ συναφῶν μετοπῶν καὶ δύο μεγάλα τεμάχια γείσων μετὰ σταγονοφόρων προμόχθων. Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ὁμῶς ταῦτα μέλη δεικνύουσι

Εἰκ. 3. Ἀρυβαλοειδῆ ληκύθια μετ' ἐρυθρομόρφων παραστάσεων.

λίαν ἀμελῆ ἐργασίαν καὶ θὰ προέρχονται ἀναμφιβόλως ἔκ τινος ἀνακατασκευῆς γενομένης κατὰ τὸν 3ον μ. Χ. αἰῶνα. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι, ὡς τόσα ἄλλα κτήρια τῆς Σικυῶνος, ὑπέφερε καὶ τὸ γυμνάσιον ἔκ τοῦ κατὰ τὸν 2ον

αἰῶνα μεγάλου σεισμοῦ, οὐχὶ ὅμως ὅλον ἀλλὰ μόνον τὸ ἄνω αὐτοῦ ἀνδρῶν ὅπερ τούτου ἕνεκα ἀνακατεσκευάσθη μὲ τὰς αὐτὰς μὲν διαστάσεις καὶ ἀναλογίας πρὸς τὸ παλαιὸν ἀλλὰ μὲ πολὺ κατωτέραν τέχνην. Ὅτι δὲ ἀρχικῶς τὸ ἄνω ἀνδρῶν ἦτο μεθ' ὅλης τῆς ἀπαιτουμένης καλλιτεχνίας κατεσκευασμένον ἀποδεικνύει ἡ εὑρεσις δύο κιονοκρανῶν καὶ ἑνὸς γείσου, ἅτινα, ἔχοντα

Εἰκ. 4. Λήκυθος μετ' ἐρυθρομόρφου παραστάσεως.

τὰς αὐτὰς ἀκριβῶς διαστάσεις πρὸς τὰ νεωστὶ εὑρεθέντα, παρουσιάζουσιν ἐπιμελῆ ἔργασίαν καὶ λεπτότητα τέχνης ὁμοίαν πρὸς τὴν τῶν Ἴωνικῶν τοῦ κάτω ἀνδρῶν. Τελευταῖον δὲ πόρισμα τῆς σκαφῆς τοῦ ἄνω ἀνδρῶν, (ἣτις πάντως δὲν ἐπερατώθη) εἶναι καὶ τοῦτο ὅτι ἡ ἄνω στοὰ ἐκτίσθη εἰς ὑστερωτέρους χρόνους (4^{ον} ἴσως μ. Χ. αἰῶνα) διαιρεθέντων τῶν ὑποστέγων ἔμπρὸς εἰς δωμάτια, ἄγνωστον πρὸς τίνα σκοπόν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐν τῷ γυμνασίῳ ἐργασίας παρέστη ἀνάγκη ἐρεῦνης τάφων τινῶν πρὸς ἀποφυγὴν συλήσεως αὐτῶν.

Ἐρευνήθησαν λοιπὸν ἐπιμελῶς οἱ κατὰ τὴν θέσιν Γκράβες τάφοι, ὧν τινες εἶχον ἀνοίξει καὶ κατὰ τὸ 1932 (ΠΑΕ 1932 σ. 75). Οἱ τάφοι οὗτοι εἶναι ἐσκαμμένοι κατὰ συστάδας ἐντὸς τοῦ σκληροῦ χώματος (ἀσπριά) τοῦ ὑπερθεῖν τοῦ χωρίου Μοῦλκι ὑψώματος. Οἱ ἐφέτος ἐρευνηθέντες ἀπέδωσαν καλὰ τινα

Εἰκ. 5. Χαλκοῦν κάτοπτρον.

ἀρυβαλοειδῆ ληκύθια μετ' ἐρυθρομόρφων παραστάσεων τοῦ 4ου αἰῶνος ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι 1) τὰ φέροντα τὴν παράστασιν καθημένης κόρης πρὸς ἣν προσίπταται ὁ ἔρως (εἰκ. 3) καὶ 2) ἐν ἀγγεῖον ἐφ' οὗ εἰκονίζονται τρεῖς μορφαί, δύο γυμναὶ ἀνδρικαί, μία ὄρθη καὶ ἄλλη καθημένη, ἑκατέρωθεν νύμφης ὀχουμένης ἐπὶ δελφίνος καὶ φερούσης ἀσπίδα καὶ δόρυ (εἰκ. 4). Πρόκειται προφανῶς περὶ παραστάσεως τῆς Θέτιδος κομιζούσης τὰ

ὄπλα εἰς τὸν Ἀχιλλέα. Ἡ ἐργασία τῆς παραστάσεως εἶναι λεπτοτάτη καὶ λίαν ἐπιμελής, φαίνεται δ' ὅτι τὸ ἀγγεῖον τοῦτο εἶναι ἀρχαιότερον καὶ δὴ ἐπέισακτον ἕξ Ἀττικῆς ἐν ᾧ τοῦναντίον τὰ τῆς πρώτης κατηγορίας δύνανται νὰ εἶναι καὶ ἐντοπίου τινὸς ἐργαστηρίου ἀπομιμουμένου τὰ ἀττικά.

Ἄλλὰ τὸ κυριώτατον ἐκ τάφων εὗρημα ἐγένετο ἐφέτος ἐν τῷ κατὰ τὴν θέσιν Τραγάνα, τῆς πεδιάδος ἐφ' ἧς πάλαι ποτὲ ἔκειτο ἡ ἀρχαῖκή Σικυῶν, κτήματι τοῦ Βασιλείου Ζαρκωτοῦ.

Τάφοι κοινοὶ ἀνοιχθέντες αὐτόθι ἀπεκάλυψαν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀγγεῖα τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰῶνος (ἐν τῶν λεγομένων φοινικικῶν, τρεῖς λευκὰς ληκύθους μετ' ἀδιακρίτων παραστάσεων, ἐν ἀρκετὰ μέγα μελανογάνωτον, ραβδωτόν,

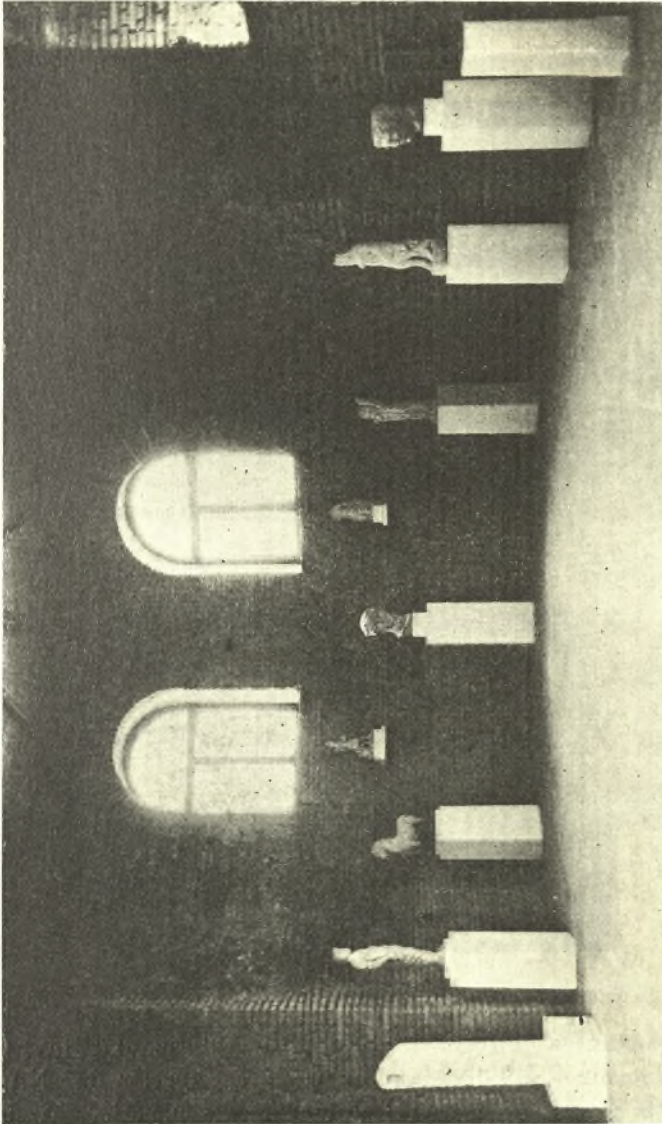
Εἰκ. 6. Γενικὴ ἀποψὶς τοῦ μουσείου τῆς Σικυῶνος ἀπὸ ΝΑ.

μετ' ἐντύπων κοσμημάτων ὀξυπύθμενον ἀγγεῖον, ἀφ' ἑτέρου δὲ χαλκοῦν κάτοπτρον διαλελυμένον εἰς τὰ ἀπαρτίζοντα αὐτὸ στοιχεῖα, ἅτινα μετακομισθέντα εἰς Ἀθήνας συνεκολλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιτεχνίτου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου Γ. Κοντογιώργη (εἰκ. 5).

Τὸ κάτοπτρον αὐτὸ εἶναι τῶν λεγομένων ὀρθῶν ἢ μετὰ βάσεως (Standspiegel). Ἀπετελεῖτο δηλαδὴ ἐκ τοῦ ἐστιλβωμένου δίσκου, ὅστις ἐκοσμεῖτο κατὰ τὴν περιφέρειαν διὰ μικρῶν τρεχόντων ζώων (λαγοῦ, κυνῶν κλπ.) καὶ τῆς λαβῆς, ἣτις ἀπομιμᾶται κομψὴν κόρην ὑπεράνω τῆς ὁποίας ἴπταντο ἑκατέρωθεν δύο ἔρωτες κρεμάμενοι ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν βάσιν τοῦ δίσκου ἀνθεμίων.

Ἡ κόρη φοροῦσα τὸν μετὰ διπλοῦδιου χιτῶνα ἔχει τὸν δεξιὸν πόδα ἐλαφρῶς προτεταμένον καὶ διὰ μὲν τῆς ἀριστεραῆς χειρὸς ἀνασύρει ἐλαφρῶς

τὸ ἔνδυμα αὐτῆς διὰ δὲ τῆς προτεταμένης δεξιᾶς προσφέρει εἰς τὸν θεατὴν ἕν ἄνθος. Ἡ τέχνη εἶναι ἀξιοθαύμαστος αἱ ἀναλογίαι τοῦ σώματος ὄρθαι,

Εἰκ. 7. Τὰ ἐν τῇ ἐξέδρῳ τῆς δευτέρας αἰθούσας τοῦ μουσείου τῆς Σικυῶνος, ἐκτεθειμένα γλυπτά.

ἡ διάταξις τῶν πτυχῶν μὲ τελειότητα ἀποδόσεως φθάνουσαν μέχρι τῶν τελευταίων λεπτομερειῶν. Τὸ πρόσωπον ἔχει ἔκφρασιν σοβαρὰν παρουσιάζει δὲ καὶ ἔλαφρόν τινα προγναθισμόν, τὸ δὲ κάτω χεῖλος εἶναι κατὰ τι σαρκῶδες.

Ταῦτα πάντα τὰ χαρακτηριστικά ἐν συνδυασμῶ καὶ πρὸς τὴν «διακοσμητικὴν» διάταξιν τῆς κόμης ἄγουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ κάτοπτρον θὰ ἐποιήθη κατὰ τοὺς περὶ τὸ 460 π. Χ. χρόνους.

Προσθέτομεν, ἐν τέλει, ὅτι συντελεσθείσης τῆς στεγάσεως τοῦ εἰς μουσεῖον διασκευασθέντος μεγάλου ρωμαϊκοῦ κτηρίου ἐτοποθετήθησαν ἐν αὐτῶ

Εἰκ. 8. Τμῆμα ψηφιδωτῆς ζωφόρου τῆς Σικυῶνος.

Εἰκ. 9. Τμῆμα ψηφιδωτῆς ζωφόρου τῆς Σικυῶνος.

τὰ ἀρχαῖα γλυπτὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη αἱ παρατιθέμεναι εἰκόνες 6 καὶ 7, 8 καὶ 9 παρέχουσιν ἢ μὲν 6 γενικὴν ἄποψιν τοῦ μουσείου ἀπὸ ΝΑ ἢ δὲ 7 ἄποψιν τῶν ἐν τῇ ἐξέδρᾳ τῆς δευτέρας αἰθούσης τοῦ μουσείου τοποθετηθέντων γλυπτῶν καὶ τέλος αἱ 8 καὶ 9 τὰ ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου τῆς δευτέρας αἰθούσης προσηλωθέντα τεμάχια τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου, περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ παρελθόντος ἔτους (σ. 83).

Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

10. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΑΡΧΑΙΑΙ ΑΧΑΪΑΙ

Συνεχίζοντας τὴν ἀνασκαφὴν τῶν Μυκηναϊκῶν νεκροταφείων τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας ἐνηργήσαμεν μικρὰς ἀνασκαφικὰς ἐρεῦνας πολλαχοῦ τῆς Ἀχαΐας, αἵτινες ἐν τέλει ἐστéφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας διὰ τῆς εὐρέσεως νέου Μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου ἔξ ἐκείνων, τὰ ὅποια ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀναζητοῦμεν αὐτόθι καὶ ἀνασκάπτομεν.

Εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ 1933 σελ. 90-93 ἐξεθέσαμεν τὴν γνώμην ἡμῶν περὶ τῶν πλησίον τῶν Πατρῶν εὐρεθέντων

Εἰκ. 1. Οἱ πρόποδες τοῦ Κούκουρα, ἐνθα τὸ Μυκηναϊκὸν νεκροταφεῖον καὶ ὁ ἀγρὸς τοῦ Ἀντωνίου Κ. Σκόνδρα.

ὑφ' ἡμῶν Μυκηναϊκῶν νεκροταφείων καὶ καθωρίσαμεν αὐτόθι τὰ νεκροταφεῖα τῶν δύο προϊστορικῶν συνοικισμῶν Ἀρόης καὶ Μεσάτιδος, ἔξ ὧν μετὰ τῆς Ἀνθείας ἀπετελέσθη βραδυτέρον ἢ πόλις τῶν Πατρῶν.

Τοῦ τελευταίου τούτου προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ, τῆς Ἀνθείας, τὴν θέσιν, ὡς τοποθετοῦσιν αὐτὴν οἱ πλείστοι τῶν περὶ τὴν τοπογραφίαν τῶν Πατρῶν ἀσχοληθέντων, καθωρίσαμεν μετὰ πιθανοτήτων καὶ ἡμεῖς καὶ ἔκτοτε ἠσχολούμεθα πρὸς καθορισμὸν τοῦ νεκροταφείου αὐτῆς, τοῦ ὁποίου τὴν μέλλουσαν εἴρεσιν προαναγγείλαμεν (ΠΑΕ τοῦ 1933 σελ. 93).

Εἰκ. 2. Ἄνωθι τοῦ δρόμου τοῦ πλουσίου Μυκηναϊκοῦ τάφου.

Εἰκ. 3. Ἡ θυρίς τάφου.

Τοῦτο ἐπετεύχθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ἔτους τούτου κατὰ Σεπτέμβριον - Ὀκτώβριον. Ἐπισκεφθεὶς τοὺς πρὸς Α τῆς Ἐγλυκάδος, εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ὁποίας κατὰ πιθανὰς εἰκασίας ἐτοποθετοῦμεν τὴν Ἀνθειαν, πρῶτους γηλόφους μετὰ τοῦ ἀρίστου καὶ πεπειραμένου φύλακος κ. Ἄνδρ. Μητροπούλου, τοῦ ὁποίου τὴν εὐφυΐαν καὶ δραστηριότητα ἔχω πολυτίμους βοηθοὺς εἰς τὴν ἔρευναν τῆς προϊστορικῆς Ἀχαΐας ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, συνητήσαμεν ἔδαφος κατάλληλον πρὸς κατασκευὴν τῶν θαλαμοειδῶν λαξευτῶν τάφων τῶν χρόνων ἐκείνων.

Πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην εἰς τὰ πρῶτα ὑψώματα, τὰ ὁποῖα συναντῶμεν, ἔχουσιν ἰδρυθῆ πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὰ ἐργοστάσια οἰνοποιίας τοῦ Klaus

Εἰκ. 4. Τυφλόστομος ἀμφορεύς.

— Ἀχαΐα — κάτωθι τῶν ὁποίων πρὸς Δ καὶ εἰς ἀπόστασιν $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας δι' αὐτοκινήτου ἐκτείνεται τὸ μαγευτικὸν πανόραμα τῆς ὅλης πόλεως τῶν Πατρῶν μετὰ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν καὶ μετὰ τὰ βουνὰ τοῦ Μεσολογίου.

Ὅπισθεν τοῦ ἐργοστασίου τοῦ Klaus ἐκτείνονται οἱ πλούσιοι ἀμπελῶνες αὐτῶν. Ὅπισθεν δὲ αὐτῶν ὑψοῦται ἀποτόμως τὸ βουνὸν Κούκουρα καὶ ἐν συνεχείᾳ δεξιώτερον τὸ βουνὸν τοῦ Ὀμπλοῦ.

Ἡ ὅλη δὲ περιφέρεια τοῦ βουνοῦ ὀνομάζεται γενικώτερον ῥηγανόκαμπος.

Εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ τούτου (Κούκουρα) ἐκτείνεται μικρὸς λίαν ἀγρὸς χωρίζων τοὺς ἀμπελῶνας ἀπὸ τῶν ἀποτόμων ῥάχεων τοῦ Κούκουρα.

Ὁ ἀγρὸς οὗτος ἀνήκει εἰς τὸν χωρικὸν Ἀντώνιον Κωνστ. Σκόνδραν.

(Εἰς τὰς σταλείσας μικρὰς φωτογραφίας διακρίνονται σαφῶς καὶ τὰ

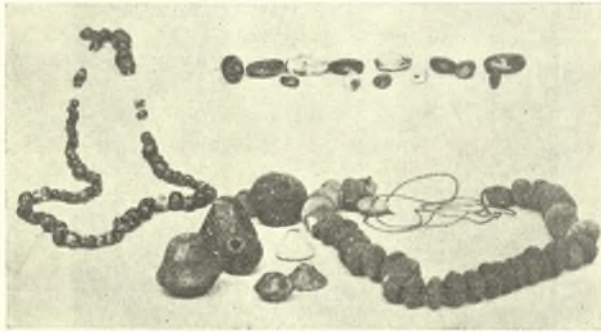
ἐργοστάσια τοῦ Κλάους καὶ τὸ ὅλον πανόραμα τῶν Πατρῶν ὡς καὶ ἡ ἀπότομος ῥάχis τοῦ Κούκουρα (εἰκ. 1).

Εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦτον σκάψαντες παρὰ τὰ κράσπεδα τοῦ βουνοῦ συνητήσαμεν τὰς λαξευτὰς διόδους τῶν θαλαμοειδῶν τάφων (εἰκ. 2)

Ἀνεσκάψαμεν ἓνα τάφον βεβυθισμένον, ἐξ οὗ ἐξηγάγομεν ὀλίγα μόνον συντετριμμένα ἀγγεῖα καὶ ἕτερον λαξευτὸν καὶ ἅμα μεταγενεστέρως ἀκαθόριστον κτίσμα (εἰκ. 3).

Ἀλλὰ πρὸ τούτων ἀνεσκάψαμεν τὸν πρῶτον τάφον, ὅστις ἦτο ὕλως ἀνέλαφος καὶ ἀσύλητος, εἰς ἱκανὸν βάθος ἐμβαδοῦ 3×3 μ., ἐκ τῆς ὄροφῆς τοῦ ὁποίου μόνον εἶχον πέσει μικροὶ ὄγκοι, προξενήσαντες μικρὰς ζημίας μόνον εἰς τινὰ τῶν ἐν αὐτῷ εὐρεθέντων ἀγγείων.

Τὰ ἐντὸς τοῦ τάφου ἀγγεῖα ἦσαν τοσαῦτα καὶ τοιαύτης καλῆς διατηρή-

Εἰκ. 5. Ποικίλαι χάνδραι, σφονδύλια καὶ κομβία.

σεως, ὥστε ἱκανοποίησαν τοὺς κόπους καὶ τὴν δαπάνην τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἔτους τούτου.

Ἐξήγαγον περὶ τὰ 55 ἀγγεῖα ἀκέραια πάντα πλὴν ἐλαχίστων, ὧν πάντα τὰ τεμάχια ἐσώθησαν.

Ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν Ὑστερομυκηναϊκῶν μὲ γεωμετρικὴν διακόσμησιν καὶ εἶνε ποικίλα τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος (εἰκ. 4).

Εἶνε δὲ ταῦτα πλεῖστοι μέγιστοι ἀμφορεῖς δίωτοι καὶ τετράωτοι καὶ τινες μετὰ μαστῶν ἐπὶ τῆς κοιλίας.

Πολλοὶ εὐμεγέθεις τυφλόστομοι ἀμφορεῖς καὶ ἱκανοὶ μικρότεροι.

Ἴκανὰ πτηνόσχημα ἀγγεῖα ὄραιότατα ἔτι δὲ λεκάναι καὶ οἰνοχοαὶ μετὰ περιέργου βάσεως κ.λ.π.

Ἀτυχῶς ἔνεκα λόγων ἀνεξαρτήτων τῆς ἐμῆς θελήσεως μέχρι τῆς στιγμῆς δὲν ἐγένετο δυνατόν νὰ συγκολληθῶσι τὰ ἐλάχιστα τεθραυσμένα ἀγγεῖα καὶ νὰ φωτογραφηθῶσιν, ὥστε νὰ ἐπιδειχθῶσι κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν πεπραγμέ-

νων, ἀλλ' ἐλπίζομεν ὅτι τοῦτο θὰ γίνῃ τάχιστα ὥστε κατὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἐκθέσεων νὰ δημοσιευθῇ καὶ ἡ ἀπεικόνισις αὐτῶν. Ἄν δὲ καὶ τοῦτο δὲν γίνῃ, τότε θὰ δημοσιευθῶσι μετὰ τῶν εὐρημάτων τῆς ἐπομένης ἀνασκαφῆς.

Λίγη δόρατος χαλκῆ ὡς καὶ χάνδραι ποικίλαι καὶ κομβία καὶ σφονδύλια ἱκανὰ ἦσαν τὰ λοιπὰ εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς, ἅτινα πάντα ἐκομίσθησαν εἰς τὸ ἐν Πάτραις Μουσεῖον. (Εἰκ. 5).

Τὴν ἔρευναν τοῦ μέρους τούτου θέλομεν ἐξακολουθήσει, διότι ἔχομεν καθορίσει ἤδη τὴν ὑπαρξιν καὶ ἄλλων τάφων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλπίζομεν πλουσίαν ἀρχαιολογικὴν συγκομιδὴν καὶ πολλὰς ἄλλας τοπογραφικὰς παρατηρήσεις.

Ἄλλὰ τὸ σπουδαῖον ἀποτέλεσμα τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης εἶνε, ὅτι, καθ' ἡμᾶς τὸ εὐρεθὲν νεκροταφεῖον ἀνήκει εἰς τὸν προϊστορικὸν συνοικισμὸν τῆς Ἀνθείας, τὴν εὐρεσιν τοῦ ὁποίου πρὸ τριῶν ἐτῶν προαναγγείλαμεν, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας μετὰ τῶν ἐτέρων δύο προϊστορικῶν συνοικισμῶν τῆς Ἀρόης καὶ τῆς Μεσάτιδος ἀπετελέσθη βραδύτερον ἢ πόλις τῶν Πατρῶν.

Ν. ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ

11. ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΠΑΛΑΙΟΠΟΛΕΙ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Τὰ πορίσματα τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1936 ἡμετέρων ἐρευνῶν ἐν τῇ παλαιο-χριστιανικῇ βασιλικῇ τῆς Παλαιοπόλεως Κερκύρας εἶναι τὰ ἑξῆς.

Ἡ ἡρειωμένη βασιλικὴ τῆς Παλαιοπόλεως εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 1500 περίπου μ. νοτίως τῆς σημερινῆς πόλεως Κερκύρας, ἔναντι τοῦ Βασιλικοῦ Ἀγροκηπίου «Μονη γερως», ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ σχηματιζομένου μεταξὺ τῶν δύο ἀρχαίων λιμένων, τοῦ Ἀλκινόου (Γαρίτσης) καὶ τοῦ Ὑλλαϊκοῦ (Λίμνης τοῦ Χαλκιοπούλου), εἰς τὸ μέρος δηλαδὴ ὅπου ἀσφαλέστατα ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Κερκύρας. Ἡ βασιλικὴ αὕτη ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων καὶ διὰ τοῦ ὑλικοῦ ἀρχαίων ναῶν, ὡς τοῦτο ἀπέδειξαν αἱ ὑφ' ἡμῶν γενόμεναι ἔρευναι, δι' ὧν πιστοῦνται τὰ ἀναφερόμενα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῇ εὐρισκομένῃ ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ τριβήλου τοῦ ὁδηγοῦντος ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ νάρθηκος εἰς τὸν κυρίως ναὸν καὶ τὸ ὁποῖον σήμερον, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ νάρθηκος, ἀποτελεῖ τὴν ἐξωτερικὴν εἰς τὸν ναὸν εἴσοδον. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, πολλακίς μέχρι τοῦδε δημοσιευθεῖσα, ἀναφερομένη δὲ ἤδη ὑπὸ τοῦ Μελετίου

(Γεωγραφία, ἔκδ. Α. Γαζῆ, Βενετία, 1807, II, 298. Πρβ. καὶ IG. IX. 1 σ. 161, ἀριθ. 720, 721), ἔχει ὡς ἑξῆς:

Αὕτη ἡ πύλη Κυρίου δίκ(αι)οι εἰσελεύσοντ(αι) ἐν αὐτῇ.
 † Πίστιν ἔχων βασιλ(ει)αν ἐμῶν μενέων συνέριθον
 σοί, μάκαρ ὑψιμέδον, τόνδ' ἱερόν ἔκτισα νηόν,
 Ἐλλήνων τεμένη καὶ βωμοὺς ἐξαλαπάξας.
 Χειρὸς ἀπ' οὐτιδανῆς Ἰοβιανὸς ἔδνον ἄνακτι.

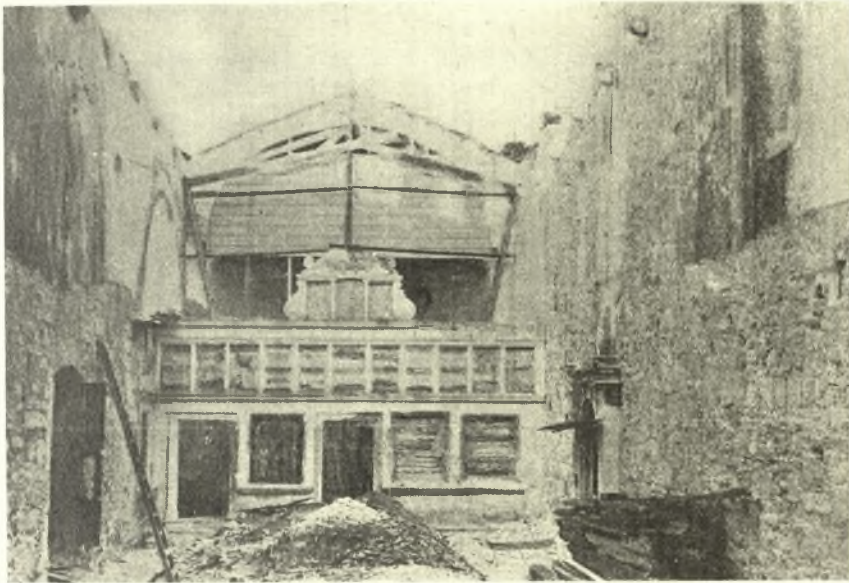
Εἰκ. 1. Ἀποψὶς τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ ἀπὸ Α μετὰ τὴν μερικὴν ἀφαίρεσιν τῶν κονιαμάτων.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βανδάλων καὶ τῶν Γότθων κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα, ἐξ ὧν πολλὰς καταστροφὰς ὑπέστη ἡ Κέρκυρα, δὲν γνωρίζομεν ἂν ἔβλαψαν τὴν βασιλικὴν τῆς Παιλαιοπόλεως. Αἱ ἡμέτεραι τοὐλάχιστον ἔρουναι οὐδὲν ἀκόμη τοιοῦτον τεκμήριον ἔφερον εἰς φῶς. Τοῦναντίον δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι τὸ μνημεῖον ἔπαθε σοβαρωτάτας βλάβας κατὰ τὰς ἐπιδρομάς τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Νορμανδῶν κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα. Ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἡ βασιλικὴ περιορίσθη εἰς τὸ μεσαῖον μόνον κλίτος, ὡς ἔχει σήμερον, ἤδη ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος, κατόπιν μεγάλης καταστροφῆς, ἣν ἀσφαλῶς ἔπαθε κατὰ τινὰ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ 11ου αἰῶνος.

Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1537 πολιορκίαν τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Τούρκων

φαίνεται ὅτι τὸ μνημεῖον ἔπαθε καὶ πάλιν καταστροφάς, διότι ὡς πληροφορορεῖ ἡμᾶς ὁ Μάρμορας (Della istoria di Corfu, Venezia, 1672, 379-80), ὁ κατὰ τὰ ἔτη 1603-1605 Βενετὸς Προνοητὴς Αἰγυοσιτῖνος Canale ἐπεσκεύασε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παλαιοπόλεως, τιμωμένην ἔκτοτε εἰς ὄνομα τῆς Θεοτόκου, καὶ τὰ παρ' αὐτὴν κελλία, κατεχόμενα ὑπὸ Ἑλλήνων μοναχῶν.

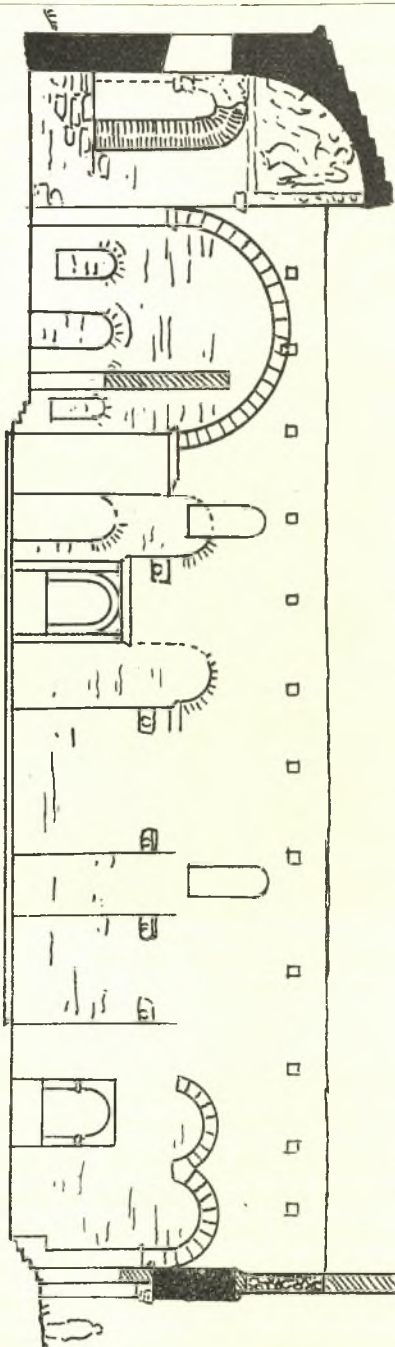
Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1669 κατάληψιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων, πλεῖστοι Κρήτες πρόσφυγες κατέφυγον εἰς Κέρκυραν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν

Εἰκ. 2. Ἐποψὶς τοῦ ναοῦ ἀπὸ Δ μετὰ τὴν μερικὴν ἀφαίρεσιν τῶν κονιαμάτων.

ὁ σοφὸς Γεράσιμος Βλάχος, ὁ κατόπιν γενόμενος Μητροπολίτης Φιλαδελφείας, καὶ ὁ λόγιος ἀνεπιὸς του Ἄρσένιος Καλούδης, οἵτινες καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Παλαιοπόλεως, ἧς ἡγούμενος ἐγένετο ὁ Γεράσιμος Βλάχος, ὡς τοῦτο ἀναφέρουσιν οἱ περιηγηταὶ Spon καὶ Wheler, οἵτινες ἐπεσκέφθησαν αὐτὸν καὶ εἶδον τὴν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην του. Τὸν Γεράσιμον Βλάχον διεδέχθη ἐν τῇ ἡγουμενείᾳ ὁ Ἄρσένιος Καλούδης, ὅστις προσέβη, φαίνεται καὶ εἰς ἐπισκευὰς τοῦ ναοῦ, ὡς μανθάνομεν ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ ἔτους 1680 κεχαραγμένης ἐπὶ μαρμάρου, ἧτις εὕρισκετο ἄλλοτε ἐν τῷ μνημείῳ καὶ

Εἰκ. 3. Τομὴ κατὰ μῆκος τοῦ ναοῦ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐπιχρυσισμάτων.

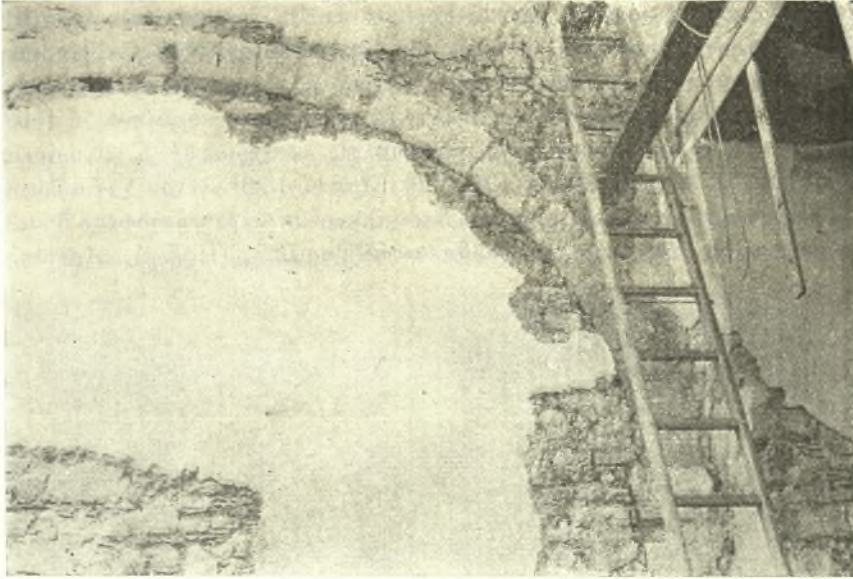
νῦν ἀπόκειται εἰς τὸ Μουσεῖον Κερκύρας. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη, δημοσιευθεῖσα ἤδη ὑπὸ Ἰ. Παπαδημητρίου ἐν ΑΕ 1934-5, 40, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἀρσένιος ἱρὸς Καλλούδης
[Κρής
αἴσια ρέζων
Μητρὶ Θεοῦ Μαρίῃ ἤρατο
τόνδε δόμον
Α Χ Π.

Ἀρχομένου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ Παλαιόπολις περιήλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ἀγγλικῆς Διοικήσεως. Ὅτε οἱ Ἀγγλοι, ὀχυρώσαντες τὴν νησίδα τοῦ Βίδου, κατέσχον τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἀπεξημῖωσαν τὸν κήτορα Πιέρρην παραχωρήσαντες εἰς αὐτὸν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παλαιοπόλεως μετὰ τῆς περιουσίας αὐτῆς. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ οἰκογένεια Πιέρρη ἐπώλησε τὴν περὶ τὸ μνημεῖον γῆν, ἕνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου καὶ μέχρις ἀπαλλοτριώσεως ὑπὸ τοῦ Δημοσίου τοῦ περὶ τὴν βασιλικὴν χώρου δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀνασκαφῆ οὗτος καὶ ἡμεῖς δὲ ἠναγκάσθημεν νὰ περιορισθῶμεν εἰς ἐλαχίστας μόνον δοκιμαστικὰς σκαφάς.

Αἱ ἀρξάμεναι ὁμως ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας δι' ἡμῶν ἀνασκαφαὶ δὲν εἶναι αἱ πρῶται ἐκεῖ γινόμεναι. Ἦδη κατὰ τὸ 1813 οἱ Αὐτοκρατορικοὶ Γάλλοι, καταγινόμενοι εἰς τὴν διάνοξιν μεγάλης τάφρου συνδεούσης τὸν λιμένα τῆς Γαρίτσης μετὰ τῆς Λίμνης τοῦ Χαλκιοπούλου, εὗρον

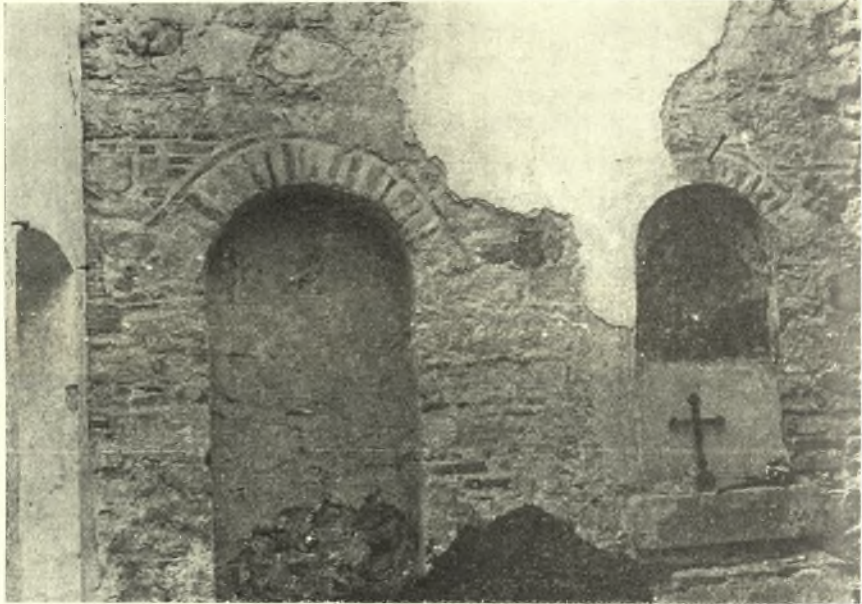

Εἰκ. 4. Τὸ μέγα τόξον τῆς Β πλευρᾶς.

Εἰκ 5. Δύο μικρὰ τόξα κατὰ τὴν Ν ἐξωτερικὴν πλευρᾶν.

ἐκεῖ πλείστας ἀρχαιότητας. (Βλ. Κ. Ρωμαῖον ἐν BCH 1925, 190). Ὁ ἐν Κερκύρα τότε εὐρισκόμενος ἀξιωματικὸς τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ J. C. Friederich ὄμιλεῖ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του περὶ βαθυτάτου σπηλαίου εὐρισκομένου ὄπισθεν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησαν νὰ κατέλθουν οἱ Γάλλοι χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσουν νὰ φθάσουν εἰς τὸ τέρμα. (J. C. Friederich, *Memoires d'un mort*, Paris, 1910, 99). Κατὰ τὸ 1846 ἐγένοντο νέαι ἔρευναι εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ μνημείου, ὅπου ἀνευρέθη μέγα ψηφιδωτὸν δάπεδον ἀνήκον πιθανώτατα εἰς τὸν νάρθηκα τῆς βασιλικῆς (Πρβ. A. Mustoxidi,

Εἰκ. 6. Βυζαντιναι τυφλαὶ ἀψίδες ἐπὶ τῆς ἐντοιχίσεως τοῦ μεγάλου τόξου τῆς Β πλευρᾶς.

Delle cose corcirese, 228). Τμήματα τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου εὐρίσκονται νῦν εἰς τὸ Μουσεῖον Κερκύρας.

Μικρὰς τέλους δοκιμαστικὰς ἀνασκαφὰς ἐξετέλεσε κατὰ τὸ ἔτος 1912 καὶ ὁ Γουλιέλμος Dörpfeld.

Αὐτὴ μὲν εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ μνημείου, τοῦ ὁποῖου ἐφέτος ἠρχίσασμεν τὴν ἔρευναν.

Πρῶτος δὲ καὶ κυριώτατος σκοπὸς τῆς ἡμετέρας ἐρέυνης ἦτο νὰ καθορίσωμεν τί ἀπομένει ὑπὲρ τὸ ἔδαφος ἐκ τοῦ παλαιοχριστιανικοῦ μνημείου καὶ τί προσετέθη ἀργότερον. Πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν προβλημάτων τούτων ἐθεωρήσαμεν ἐπ'ἀνάγκης ν' ἀπαλλάξωμεν τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ ἀπὸ τὰ ἐπάλ-

ληλα ἐπιχρίσματα καὶ ἀσβεστώματα (εἰκ. 1, 2). Ἡ ἐργασία αὕτη, ἣτις κατὰ μέγα μέρος συνετελέσθη, παρέσχεν εἰς ἡμᾶς πορίσματα ἀξιολογώτατα.

Κάτωθεν δηλαδὴ τῶν ἐπιχρισμάτων εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν μακρῶν πλευρῶν (εἰκ. 3) τόξα στερεώτατα κατεσκευασμένα διὰ λιθίνων θολιτῶν, δύο μὲν μεγάλα κατὰ τὰ πρὸς Α ἄκρα τοῦ βορείου καὶ νοτίου τοίχου, παρὰ τὴν ἀψίδα (εἰκ. 4), ἄλλα δὲ μικρότερα, ἐπίσης διὰ λιθίνων θολιτῶν κατεσκευασμένα, κατὰ τὸ πρὸς Δ ἄκρον τῆς νοτίας μακρᾶς πλευρᾶς (εἰκ. 5) καὶ ἄλλα τέλος ἐπίσης μικρά, ἀλλὰ κατεσκευασμένα διὰ πλίνθων εἰς διάφορα μέρη τῶν μακρῶν πλευρῶν. Τὰ ἀνοίγματα τῶν

Εἰκ. 7. Βυζαντινὰ τόξα ἐπὶ τῆς ἐντοιχίσεως τῶν ἀρχικῶν ἀνοιγμάτων.

τόξων τούτων ἔχουσι φραχθῆ διὰ τοίχων κατεσκευασμένων διὰ λίθων καὶ ταινιῶν ἐκ πλίνθων, εἰς τοὺς τοίχους δὲ τούτους ἀνοίγονται μικραὶ ἀβαθεῖς κόγχαι καὶ ἄλλα μικρότερα τόξα, ἅτινα ἐπίσης ἔχουσι φραχθῆ διὰ μεταγενεστέρων τοίχων (εἰκ. 6, 7).

Ἡ ἀπαλλαγὴ ἐξ ἄλλου τοῦ ἡμικυλινδρικοῦ μέρους τῆς ἀψίδος μέχρι τῆς γενέσεως τοῦ τεταρτοσφαιρίου ἐκ τῶν ἐπιχρισμάτων ἀπεκάλυψε τὴν ὑπαρξιν μεγάλου τριλόβου παραθύρου. Τούτου τὰ τόξα σχηματίζονται ἐκ διπλῆς σειρᾶς μεγάλων πλίνθων, χωρίζονται δὲ ὑπὸ κιόνων μετὰ κυλινδρικοῦ κορμοῦ καὶ ἰωνικοῦ κιονοκράνου ἔχοντος ὑπεράνω αὐτοῦ κεκοσμημένον ἐπίθημα. Τῶν κιόνων τούτων διεσώθη κατὰ χώραν ὁ εἷς μόνον (εἰκ. 8). Τὸ κάτω τοῦ

μεγάλου τούτου παραθύρου μέρος τῆς ἀψίδος εἶναι ἐκτισμένον δι' ὑλικοῦ εἰλημμένου ἐξ ἀρχαίου οἰκοδομήματος, διακρίνονται δὲ ὀλόκληρα τμήματα ἐπιστυλίων μετὰ γλυφῶν κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευράς (εἰκ. 9). Χρῆσις ὁμοίως ἀρχαίου ὑλικοῦ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ παλαιότερα μέρη τῶν μακρῶν πλευρῶν τῆς βασιλικῆς, ὅπου ἔχουσιν ἐντοιχισθῆ πλεῖστα μέρη ἀρχαίας σίμης ἐξ ἐντοπίου λίθου μετὰ ὕδροροσῶν ὑπὸ μορφὴν λεοντοκεφαλῶν (εἰκ. 10).

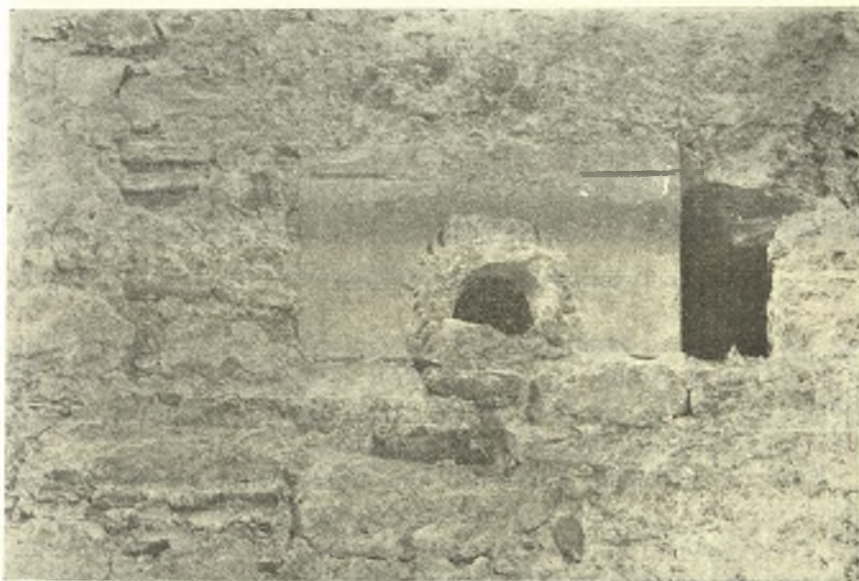
Εἰκ. 8. Παράθυρον τῆς ἀψίδος μετὰ τοῦ κίονος.

Ἡ ἀφθονος αὕτη χρῆσις ἀρχαίου ὑλικοῦ εἰς τὰ παλαιότερα μέρη τοῦ μνημείου ἀποδεικνύει ὅτι ὁ στίχος τῆς ὑπεράνω τοῦ τριβήλου ἐπιγραφῆς τοῦ Ἰοβιανοῦ, ἦν ἀνωτέρω παρεθέσαμεν,

Ἑλλήνων τεμένη καὶ βωμοὺς ἐξαλαπάξας
δὲν εἶναι ἀπλῆ ποιητικὴ εἰκῶν, ἀλλὰ πραγματικότης.

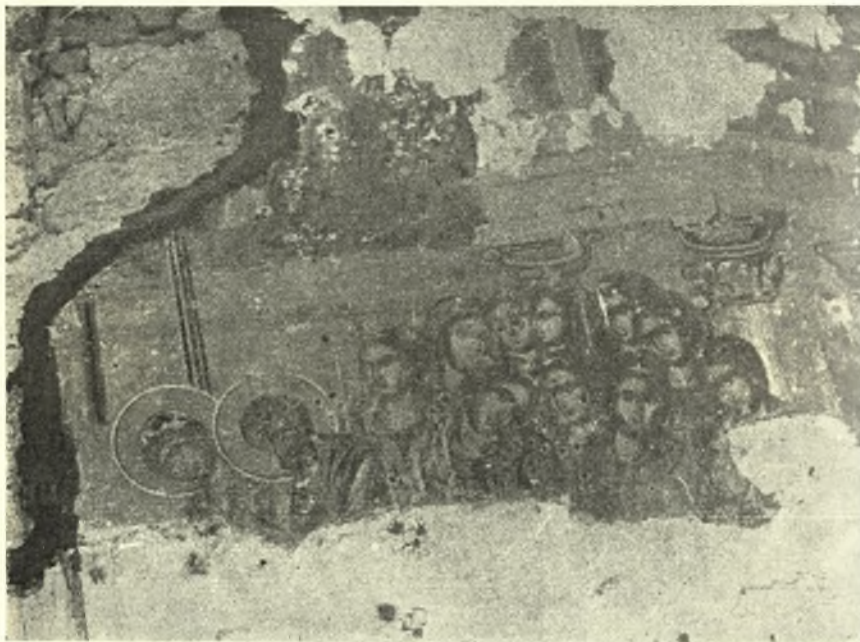
Εἰκ. 9. Ἀρχαῖα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη χρησιμοποιηθέντα διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ἀψίδος.

Εἰκ. 10. Ἀρχαία ὕδρορροή ἐντοιχιωμένη ἐπὶ τῆς Ἰ πλευρᾶς.

Τὰ ἐκ τῆς ἀποξέσεως τῶν τοίχων προκύψαντα πορίσματα ἐπιτρέπουσιν εἰς ἡμᾶς ν' ἀναπαραστήσωμεν τὴν ἱστορίαν τοῦ μνημείου, προχείρως βεβαίως μόνον, διότι αἱ μέλλουσαι ἐργασίαι ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ρίψωσι περισσότερον φῶς ἐπὶ τῶν διαφόρων προβλημάτων, τὰ ὅποια τοῦτο παρουσιάζει.

Οὕτως εἶναι βέβαιοι ὅτι τὸ ὑπὲρ τὸ ἔδαφος σφζόμενον μέρος τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι τὸ μεσαῖον μόνον κλίτος τῆς βασιλικῆς, ἣτις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο τρίκλιτος. Τὰ δύο παρὰ τὴν ἀψίδα μεγάλα τόξα δίδουσιν εἰς ἡμᾶς τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ὁ ναὸς εἶχε πιθανῶς καὶ ἐγκάρσιον κλίτος, τοῦτο

Εἰκ. 11. Τμήμα τοιχογραφίας τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου.

ὅμως δὲν δύναται νὰ διαπιστωθῇ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ γύρω χώρου. Ἐπίσης ἡ νῦν δυτικὴ πλευρὰ τοῦ μνημείου εἶναι τὸ τρίβηλον, τὸ φέρον ἀπὸ τοῦ νάρθηκος εἰς τὸν κυρίως ναόν, ἔξω δὲ αὐτοῦ πρέπει διὰ σκαφικῆς ἐρεύνης ν' ἀναζητηθῇ ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος τοῦ μνημείου.

Κατὰ τὴν μέλλουσαν διερεύνησιν τοῦ μέρους τούτου πιθανὸν ν' ἀνευρεθῶσι καὶ ἄλλα τμήματα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου, τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ 1846 ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, πολλὰ τεμάχια ἀποκείμενα νῦν εἰς τὸ Μουσεῖον Κερκύρας. Ὁ ὑπεράνω τοῦ τριβήλου τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῖχος ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι μεταγενέστερος, κτισθεὶς ἵνα

φράξη μέγα παράθυρον, οὗ κατὰ τὸ βόρειον μέρος διασφίζεται ἡ παραστάς μετὰ γεγλυμένου ἐπικράνου.

Αἱ μακροαὶ πλευραὶ τοῦ οἰκοδομήματος, αἵτινες πρὸ τῆς ἀποξέσεως τῶν κονιαμάτων ἐθεωροῦντο μεταγενεστέρων χρόνων, ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι αἱ κιονοστοιχίαι τοῦ ἀρχικοῦ ναοῦ, ὧν τὰ ἀνοίγματα ἐφράχθησαν εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν, ὅτε ὁ ναὸς περιορίσθη εἰς τὸ μεσαῖον μόνον κλίτος.

Πολλοὶ τῶν τοίχων τῶν φρασσόντων τὰ τόξα τῆς παλαιᾶς κιονοστοιχίας δεικνύουσιν ἐπιμελῆ τοιχοδομίαν διὰ λίθων καὶ πλίνθων ὁμοιάζουσας ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν τοιχοδομίαν τοῦ εἰς τὸν 12^{ον} αἰῶνα ἀνήκοντος ναοῦ τῶν Ἁγ.

Εἰκ. 12. Μαρμάρινον θωράκιον.

Ἰάσωνος καὶ Σωσιπάτρου ἐν Κερκύρα. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὁ περιορισμὸς τῆς βασιλικῆς εἰς τὸ μεσαῖον μόνον κλίτος ἐγένετο εἰς Βυζαντινοὺς ἤδη χρόνους. Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ περιορισμὸς οὗτος τοῦ μνημείου ἐγένετο συνεπεία καταστροφῆς ἐπελθούσης, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, κατὰ τινὰ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ 11^{ου} αἰῶνος.

Οἱ διάφοροι τρόποι κατασκευῆς τῶν τοίχων τῶν φρασσόντων τὰ ἀνοίγματα, τὰ ἀλλεπάλληλα τόξα καὶ ἄλλαι ἀκόμη ἐνδείξεις πείθουσιν ὅτι καὶ μετὰ τὸν 12^{ον} αἰῶνα τὸ μεσαῖον τοῦτο κλίτος, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει πλέον τὴν ὅλην ἐκκλησίαν, ἐπεσκευάσθη πολλάκις, ἰδίως δὲ κατὰ τὸν 16^{ον} καὶ 17^{ον}

αἰῶνα. Περὶ τῶν ἐπισκευῶν ἄλλωστε τούτων ἔχομεν καὶ γραπτὰς μαρτυρίας, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω.

Ἐκ τῶν εὐρημάτων ἄξια λόγου εἶναι τὰ ἑξῆς :

Τμήμα τοιχογραφίας τοῦ 17ου πιθανώτατα αἰῶνος, ἀνήκον εἰς παράστασιν τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου καὶ εὐρεθὲν ἐπὶ ἐνὸς τῶν ἐπιχρισμάτων εἰς τὴν βορείαν πλευράν, παρὰ τὸ ἱερόν (εἰκ. 11).

Τμήμα θωρακίου ἐκ φαιοπρασίνου μαρμάρου, φέρον ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως παγώνιον ἐν μέσῳ κλάδων, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας σταυρὸν ἐντὸς δίσκου.

Τμήματα ἐκ μεγάλου θωρακίου μετ' ἐγγαράκτου διακοσμήσεως ἐξ ἐλίκων, αἵτινες περιβάλλουσι σειρὰν συνεχομένων κύκλων, πληρουμένων ὑπὸ ἀκτινοειδῶς διατεταγμένων φύλλων (εἰκ. 12).

Τμήματα ἐξ ἄλλων θωρακίων καὶ ἕτερα τεμάχια γλυπτῶν δευτερευούσης σημασίας.

Ταῦτα εἶναι τὰ πορίσματα τῶν ἡμετέρων ἐρευνῶν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον. Μένει ὅμως ἀκόμη πρὸς ἐξερεύνησιν δι' ἀνασκαφῆς ὁ περὶ τὸ μνημεῖον χώρος, διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τῆς βασιλικῆς καὶ τὸν ἀσφαλῆ προσδιορισμὸν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ αὐτῆς διαγράμματος. Ἡ περὶ τὸ μνημεῖον σκαφικὴ αὕτη ἔρευνα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἀφ' ἐνὸς μὲν διότι ἔπρεπε πρῶτον νὰ ἐρευνηθῆ δι' ἀποξέσεως τῶν κονιαμάτων τὸ σφζόμενον μέρος τοῦ ναοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, διότι ὁ περὶ τὸ μνημεῖον χώρος ἀνήκε, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, εἰς ἰδιώτην καὶ ἔπρεπε ν' ἀπαλλοτριωθῆ. Ἡ διαδικασία τῆς ἀπαλλοτριώσεως εὐτυχῶς περατοῦται ἤδη, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι προσεχῶς θὰ δυνηθῶμεν νὰ συνεχίσωμεν τὰς ἐρεῦνας ἡμῶν.

Περατοῦντες τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν αἰσθανόμεθα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσωμεν θερμότατα τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν ἡμῖν ὕλικὴν καὶ ἠθικὴν ἐνίσχυσιν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἐρευνῶν, ὧν τὰ πορίσματα ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω.

Α. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

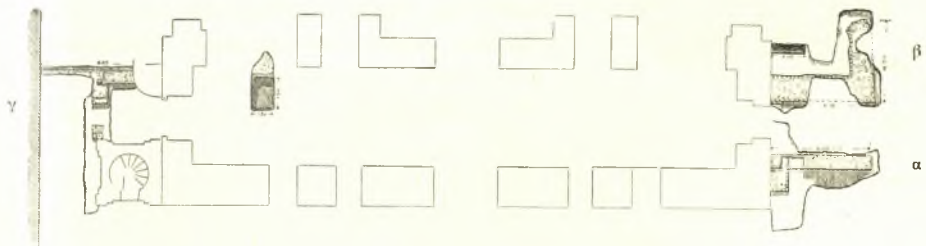
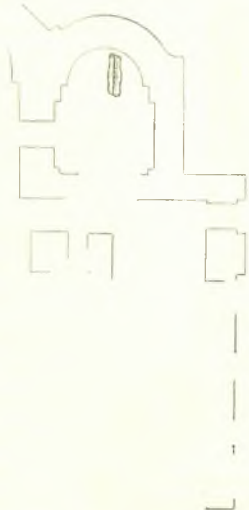

12. ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚῃ ΝΑΟΝ ΤΗΣ ΑΓ. ΣΟΦΙΑΣ

Ἀνασκάψας πρὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ νάρθηκος ἀνεῦρον τοῖχον, (εἰκ. 1 α) ὅστις φαίνεται σύγχρονος πρὸς τὸ κύριον κτίσμα, καὶ λόγῳ τῆς τοιχοδομίας, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς εὐθυνητηρίας τῆς εὐρισκομένης εἰς τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς μὲ τὸν Ναὸν ὕψος¹. Τὸ πάχος τοῦ τοίχου δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ τὸν θεωρήσωμεν ὡς βάσιν τοῦ ἀναζητουμένου πύργου κλιμακοστιασίου τοῦ πρώτου ὁρόφου, εἶναι μᾶλλον ἢ ἀνατολικὴ ἀπόληξις τοῦ αἰθρίου.

Ἀνατολικώτερον καὶ παραλλήλως πρὸς τὸν τοῖχον αὐτὸν ὑπάρχει ἄλλος (εἰκ. 1 β) πολὺ πλατύτερος τοῦ προηγουμένου, βυζαντινῶν χρόνων καὶ αὐτός, κάμπτεται δὲ πρὸς ἀνατολὰς σχηματίζων γωνίαν. Ἀλλὰ καὶ αὐτός ὁ τοῖχος λόγῳ τῆς θέσεως καὶ τοῦ σχήματός του δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχρησίμευσεν ὡς βάσις πύργου. Ἡ πλευρὰ

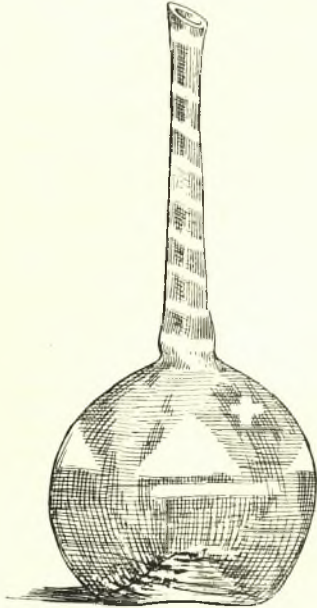
Εἰκ. 1. Γενικὴ ἄποψις τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου.

τοῦ Ναοῦ οὐδαμῶς εἶναι οὕτως ἐπεξεργασμένη ὥστε νὰ φαίνεται δεχομένη ἀρχιτεκτονικῶς συνδεδεμένον πύργον. Παράδοξον εἶναι ὅτι οὔτε εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ νάρθηκος ὑπῆρχε πύργος, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ σχεδίου (εἰκ. 1 γ)· εἰς μόνον τοῖχος εὐρέθη ὅμοιος μὲ τὸν τοῖχον τῆς εἰκόνος 1 α τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς καὶ τινα τουρκικὰ προσκτίσματα.

¹ Τῆς ἐργασίας τὴν ἐποπτείαν εἶχεν ἐντολῇ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Ἀ. Δ. Κεραμόπουλος.

Ὅθεν παραμένει ἡ θέσις τοῦ ἱστορικῶς ἀναφερομένου πύργου ἄγνωστος, δεδομένου ὅτι ἡ σημερινὴ ἄνοδος εἶναι ἀσφαλῶς μεταγενεστέρα (M. Kalliga, Die H. Sophia von Thessalonike, σελ. 14-5).

Ἄλλ' ὄχι μόνον ἄγνωστος παραμένει ἡ θέσις αὐτοῦ ἀλλὰ γενικῶς προβληματικὴ, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ πύργος συνεκινῶναι πρὸς τὸν Ναόν, P. Lucas Voyage, Amsterdam 1714, Τομ. I σελ. 205), ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶναι δύσκολον

χ.ε.φ

Εἰκ. 2. Φιαλίδιον εὑρέθην ἐντὸς τοῦ τάφου. Ὑἄλος: βαθυκύανος. Διάκοσμος: λεπτότατον λευκὸν καὶ ἐρυθρὸν χρώμα.

νά φαντασθῆ κανεῖς εἰς ποῖον σημεῖον ἠδύνατο νὰ εὑρίσκεται οὗτος, ἂν δὲν ἦτο εἰς μίαν τῶν πλευρῶν τοῦ νάρθηκος. Διὰ τῆς σκαφῆς αὐτῆς ἐπιστοποιήθη ὅτι πύργος καὶ Ναὸς δὲν ἀποτελοῦν οἰκοδομικὸν σύνολον. Πρέπει ἐπομένως ν' ἀναζητηθῆ ἄλλη λύσις.

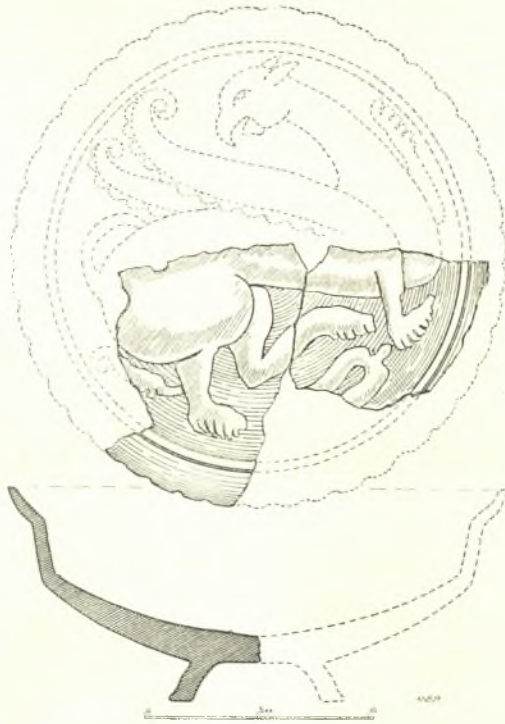
Εἰς τὴν βορειαν πλευράν, ἀνατολικώτερον, εὑρέθη ἐπίσης τάφος ὁμαδικὸς (χωρευτήριον) Βυζαντινὸς ἐστεγασμένος διὰ πλακὸς τῶν μεταθεοδοσιανῶν-προϊουστινιαεῖων χρόνων. Ἡ πλαξ δὲν προωρίζετο ἀρχῆθεν δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν οὔτε δι' αὐτὸ τὸ μέρος· ἐκ τῶν κτερισμάτων (πηλίνου μικροῦ δοχείου τῶν τελευταίων Βυζαντινῶν χρόνων καὶ φιαλίδιου κεκοσμημένου) καὶ τοῦ τρόπου τῆς πλινθοδομίας συνάγεται ὅτι πρόκειται περὶ τάφου τῆς τελευταίας Βυζαντινῆς περιόδου. Κατὰ τὴν ἐσκαφὴν εὑρέθησαν, πλὴν ὀστῶν, θραύσματα πηλίνων ἀγγείων Βυζαντινῶν χρόνων καὶ εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα Τουρκικὰ τοιαῦτα.

Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι τὰ χῶματα εἶχον καὶ ἄλλοτε ἀνασκαφῆ πιθανῶς κατὰ τὴν θεμελίωσιν οἰκιῶν. Πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς

τοῦ 1896 εὑρίσκοντο πολὺ πλησίον τοῦ Ναοῦ οἰκίαι. Εὑρέθη ἄλλως τε καὶ τμήμα μικροῦ νεωτέρου βόθρου.

Αἱ ἀνασκαφαὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν βόρειον τμήμα τοῦ νάρθηκος ἀπέδειξαν, ὅτι τεράστια θεμέλια ὑποβαστάζουν τὸν Ναόν, τὰ θεμέλια ὅμως αὐτὰ ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ δὲν ἐκτείνονται πρὸς τὸ ἔξω μέρος τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ὁ τεράστιος αὐτῶν ὄγκος παραμένει πρὸς τὸ παρὸν ἀκατάληπτος ἐὰν καὶ ἐφόσον δὲν ἐρευνηθῶν εἰς εὐρύτεραν κλίμακα.

Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατέλθωμεν κάτω τῶν 3,20, ἀλλ' εἰς τὸ βάθος αὐτὸ

Εἰκ. 3. Πήλινον βυζαντινὸν ἀγγεῖον.

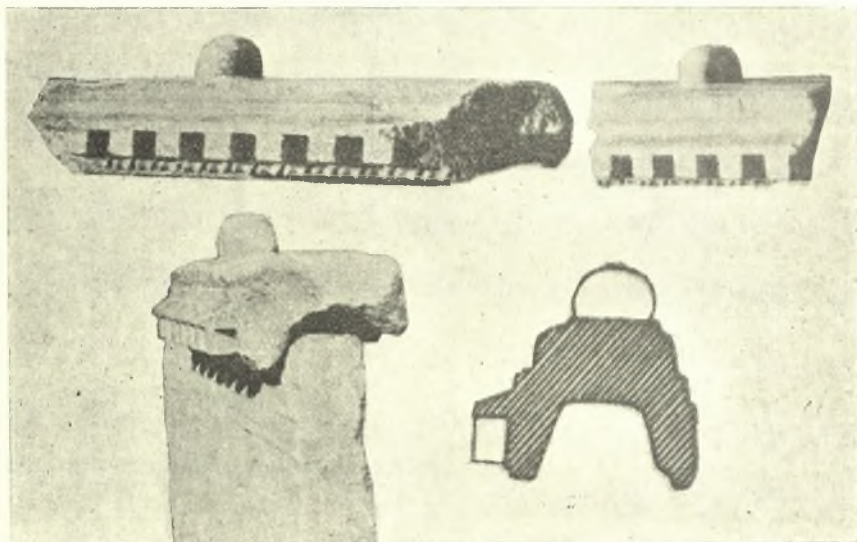

Εἰκ. 4. Τεμάχιον βυζαντινοῦ ἀγγείου.

οὔτε τὴν ἀρχὴν τῶν θεμελίων ἠδυνήθημεν νὰ πιστοποιήσωμεν, οὔτε τὸ Ῥωμαϊκὸν δάπεδον νὰ συναντήσωμεν, ὅπερ εὐρίσκεται εἰς βάθος περίπου τριῶν μέτρων εἰς τὸ παρὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν εὐρισκόμενον Ῥωμαϊκὸν νυμφαῖον.

Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐξηκριβώθησαν καὶ τὰ διάφορα δάπεδα, ἧτοι ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω :

- 1) Λίθοι θεμελίων.
- 2) Ὑπόστρωμα ἀρχικοῦ δαπέδου.
- 3) Ἀρχικὸν δάπεδον (Μωσαϊκόν).

Εἰκ. 5. Ἐπιστεγάσματα θωρακίων.

- 4) Παχὺ στρώμα ἀκαθόριστον (μεταγενεστέρων Βυζαντινῶν χρόνων ἢ Τουρκικῶν).
- 5) Τουρκικὸν στρώμα.
- 6) Ὑπόστρωμα σημερινὸν (δηλ. τῶν ἐπισκευῶν τοῦ 1910).
- 7) Σημερινὸν στρώμα.

Ἐκτὸς μικρῶν διαφορῶν ὡς πρὸς τὸ πάχος τῶν στρωμάτων ἐξηκρίβωσα τὴν αὐτὴν διάταξιν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἐκκλησίας, συγκεκριμένως εἰς τὸ κέντρον ἀκριβῶς κάτωθι τοῦ τρούλου καὶ παρὰ τὸν ἀνατολικομεσημβρινὸν πεσσόν.

Περιέργως παχὺ εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ διακονικοῦ.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων πηλίνων εὐρημάτων, μερικὰ δεί-

γματα τῶν ὁποίων βλέπε ἐν (εἰκ. 3. 4) καὶ τοῦ φιαλιδίου (εἰκ. 2) μοναδικῷ λόγῳ τῆς διατηρουμένης διακοσμῆσεως, εὗρέθησαν καὶ πλῆθος μαρμαρίνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ ἐπιστεγάσματα τῶν θωρακίων (εἰκ. 5) τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἀρχικὴν λαμπρότητα τοῦ ναοῦ· τὸ αὐτὸ δηλοῦν καὶ τὰ δυστυχῶς ἐλάχιστα τεμάχια πολυτελοῦς θωρακίου κεκοσμημένου δι' ἐνθέτου κεράμου ἐπικεχρισμένου διὰ σιλιπνοῦ λεπτοῦ ἐπιχρίσματος ἐξ ὑαλίνης μάζης. Ἐπίσης εὗρέθη καὶ πλῆθος θραυσμάτων θωρακίων, κιονίσκων, πλακῶν ἐπενδύσεως διαφόρων χρωμάτων, οὐχ ἥττον καὶ ἐπίκρανα ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἐπίσης ὀρθοσιᾶται διαφόρων τομῶν ἤλθον εἰς φῶς καθὼς καὶ διαχωριστικοὶ ἀστράγαλοι. Δυστυχῶς λίαν ἀποκεκρουμένα εὗρέθησαν καὶ τμήματα κιονοκράνου τοῦ γυναικωνίτου, ἀρκετὰ ὅμως διὰ νὰ μαρτυρήσουν τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ 5ου αἰῶνος.

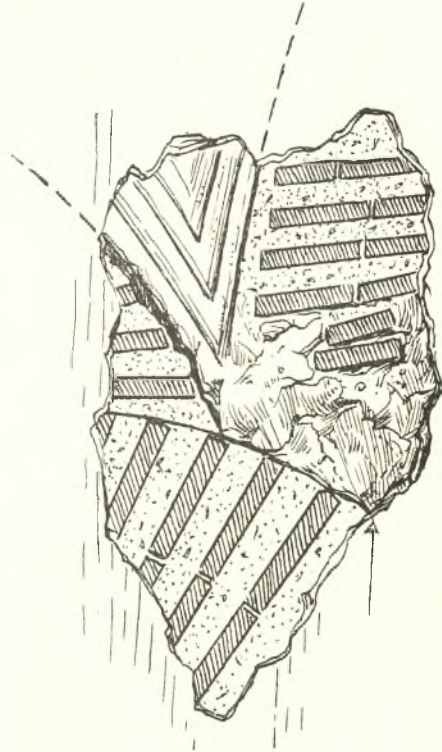
Εὗρέθησαν προσέτι πλάκες μετ' ἀσημάτων ἐπιγραφῶν.

Κεράμους ἐσφραγίστους εὔρον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον γνωστῶν τύπων (Ρωμαϊκῶν καὶ Βυζαντινῶν χρόνων).

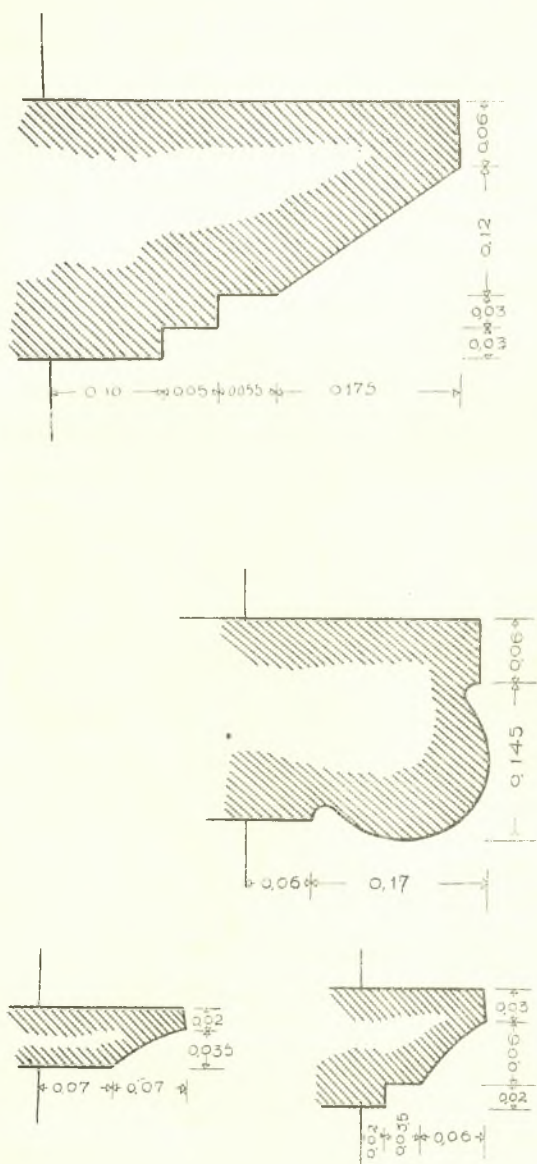
Ἐκ τῆς μελέτης τῶν πηλίνων δοχείων προκύπτει ὅτι Βυζαντινὰ καὶ Ἰσλαμικὰ ἔχουν ἐνίοτε τὸ αὐτὸ ἐπίχρισμα ὥστε ἡ διάκρισις αὐτῶν νὰ καθίσταται δύσκολος. Ἀσφαλὲς κριτήριον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀποτελεῖ ὁ τρόπος τῆς προσαρμογῆς τῆς βάσεως. Εἰς μὲν τὰ Βυζαντινὰ ἡ βᾶσις εἶναι ἀπότομος, ἐπικλινής, εὐθεῖα, εἰς δὲ τὰ Ἰσλαμικὰ στρογγύλη, ἀποτελοῦσα μὲ τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἀγγείου μίαν ἐνότητα.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν σκαφήν, νῦν δὲ περὶ τῶν ἐντὸς τοῦ Ναοῦ ἐργασιῶν.

Εἰς τὴν μεσημβρινοδυτικὴν γωνίαν τοῦ νάρθηκος ἀπεμάκρυνα τὸ κονίμα ἵνα δυνηθῶ νὰ ἐξακριβώσω τὰ τῆς τοιχοδομίας εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ σταυροθόλιον ἐμφαίνει ἀνωμαλίαν τινα εἰς τὴν οἰκο-

Εἰκ. 6. Γωνία σταυροθολίου.

Χεφ

Εἰκ. 7. Γέισα. Ἄνω : πρώτου ὀρόφου. Μέσον : ἄνωθεν γυναικωνίτου. Κάτω ἄριστ. : δυτ. ἀνοίγματος, δεξ. βορ. καὶ νοτ. πλευρᾶς γυναικωνίτου.

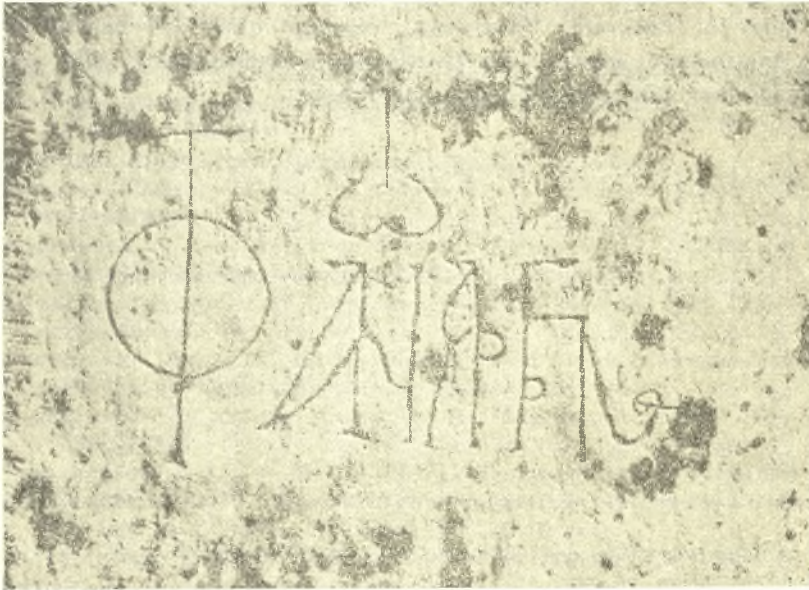
δομήν. Πράγματι ἐπιστοποιήθη ὅτι εἶναι μεταγενεστέρα προσθήκη ἀσφαλῶς ὅμως Βυζαντινῶν ἔτι χρόνων (εἰκ. 6). Ἦτο ἄρα γε εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἡ ἀνοδος εἰς τὸν γυναικωνίτην καὶ ἀπεφράχθη μεταγενεστερῶς; Τὴν ἀπάντησιν ἐπιφυλασσόμεθα νὰ δώσωμεν κατόπιν νέας καὶ πλεον ἐπισταμένης ἐπιτοπίου ἐρεῦνης.

Εἰς τὸν γυναικωνίτην ἀπεμάκρυνα εἰς πολλὰ σημεῖα τὸ κονίαμα, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐργασίας ταύτης ὑπῆρξε τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ γυναικωνίτου ἀνάγεται μόλις εἰς Τουρκικοὺς χρόνους. Τοῦναντίον τὰ ἐνδιάμεσα χωρίσματα ἅτινα ἐθεωροῦντο ὡς Τουρκικά, ἀπεδείχθησαν Βυζαντινά, οὕτω δὲ εἶχον ἤδη πρὸ τῆς ἐργασίας ταύτης ὑποπτευθῆ ἴσως διὰ τὴν στήριξιν τῆς ἀρχικῆς στέγης. Ποία ἀρχικὴ ἢ μορφή τῆς πλευρᾶς αὐτῆς μόνον μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν μεγαλυτέρων τμημάτων κονιάματος τῆς προσόψεως θὰ δυνηθῶμεν ἴσως νὰ συμπεράνωμεν, το-

σούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον καὶ εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ ἰσογείου παρατηροῦνται σημαντικαὶ Τουρκικαὶ ἀλλοιώσεις.

Εἰς τὴν εἰκόνα 7 παραθέτω εἰς λεπτομερῆ σχέδια τὰς τομὰς τῶν γείσων τοῦ Ναοῦ, τὰ ὅποια συντελοῦν εἰς ἀκριβῆ χρονολόγησιν καὶ εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἀρχικῆς στέγης. οὐχ ἦττον ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἢ σχέσις τῶν ἀναλογιῶν τῶν διαφόρων τομῶν, ἐξ ἧς συνάγεται πόσον αἱ ἀναλογίαι αὐταὶ εἶναι σαφεῖς καὶ ἀκριβῶς ὑπολογισμένοι (π.χ. 1 καθέτως 6, 12, 3, 3).

Ἐμελέτησα καὶ κατεμέτρησα ἐπακριβῶς, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατόν, τὴν στέγην τοῦ οἰκοδομήματος, ἵνα διαπιστωθῇ ποία ἡ ἀρχικὴ ἐξωτερικὴ μορφή

Εἰκ. 8. Τάφος Ἰωάννου Ἀργυροπούλου.

τοῦ Ναοῦ, δεδομένου ὅτι σήμερον εἶναι τελείως ἠλλοιωμένη ἐκ τῶν μεταγενεστέρων προσθηκῶν. Ἡ μελέτη τῆς στέγης παρουσιάζουσα μεγάλας τεχνικὰς δυσκολίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δώσῃ ἀπολύτως καὶ ἐν ταῖς λεπτομερειαῖς ἐξηκριβωμένα ἀποτελέσματα.

Μῆνᾶς τινὰς πρὸ τῆς εἰς Θεσσαλονικὴν μεταβάσεώς μου ἐπισκευάσθη τὸ δάπεδον τοῦ βήματος, εὐρέθησαν ἐκεῖ θωράκια, πλάκες τάφων κ. ἄ., τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα μετεφέρθησαν εἰς τὸ ἐκεῖ Μουσεῖον. Μεταξὺ τῶν ἀχρήστων πλακῶν, αἵτινες ἐπρόκειτο νὰ ἐπαναλαξενθοῦν εὐρέθη τάφος Ἰωάννου Ἀργυροπούλου (εἰκ. 8), πιθανῶς τοῦ 15ου αἰῶνος· τὴν πλάκα ταύτην μετέ-

φερα εἰς τὸ Μουσεῖον καθὼς καὶ τινὰ θραύσματα πλακῶν, ἅτινα εἶχον φαίνεται μεταφερθῆ ἔκ τοῦ καέντος Ναοῦ τῆς Ἀγ. Θεοδώρας.

Τέλος κατεμέτρησα λεπτομερῶς ὅλα τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, τὰ ὅποια εὐρίσκονται σήμερον εἰς τὸ δάπεδον τοῦ Ναοῦ, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὁποίου εἶναι κεκαλυμμένον διὰ πλακῶν ἐπενδύσεως. Οὕτω δυνάμεθα καὶ τὴν μορφήν τοῦ ἐσωτερικοῦ νὰ πλησιάσωμεν ἀρκετά, ἢ ὅποια σήμερον εἶναι σημαντικῶς ἠλλοιωμένη καὶ λόγῳ τοῦ χρώματος, τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῶν πολυελαίων.

Ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ Ναοῦ εἰς τὴν ἀρχικὴν μορφήν θὰ ἦτο καθήκον τῆς Ἑλλάδος ἐφ' ὅσον εἶναι ὁ μεγαλύτερος σωζόμενος Βυζαντινὸς Ναὸς ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον αἱ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμεναι ἐργασίαι, δὲν εἶναι ἐργασίαι ἀναστηλώσεως, ἀλλὰ μόνον ἀπομακρύνσεως τῶν μεταγενεστέρων προσθηκῶν.

ΜΑΡΙΝΟΣ Γ. ΚΑΛΛΙΓΑΣ

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Δωρεαί. Εύχαρίστως αναγράφοντες κατωτέρω τὰ πρὸς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἴτε ὑπ' αὐτῶν τῶν συγγραφέων εἴτε ὑπ' ἄλλων φίλων αὐτῆς ἀποσταλέντα κατὰ τὸ ἔτος 1936 βιβλία, καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν καὶ ἐνταῦθα πρὸς πάντας τοὺς φιλόφρονας δωρητὰς τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν.

[Εἰς τὸ τέλος τοῦ τίτλου ἐκάστου βιβλίου τίθεται ἐντὸς παρενθέσεως τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ. Ὅπου δὲν ὑπάρχει παρένθεσις, δωρητῆς εἶναι ὁ συγγραφεὺς].

1. **Ἀγγελάκι, Ἐμμ. Σ.** : Ἄγνωστοι ἱστορικαὶ σελίδες. Ἐν Ἀθ. 1935.
2. **Ἀγγέλου-Βλάχου, Ἑλλης** : Ἡ παιδεία εἰς τὰς τουρκοκρατουμένας Σέρρας. Ἐν Ἀθ. 1935.
3. **Andréadés, A.** : Les droits de douane prélevés par les Lagides sur le commerce extérieur. Alexandrie 1934. Ἀπ. : «Mél. Glotz» 1.
4. **Anuario** (Universidad de Barcelona). 1934/35 (Barcelona: 1934) (Univers. de Barcelona).
5. **Ἀποστολάκι, Ἄννης** : Τὰ Κοπτικά ὑφάσματα τοῦ ἐν Ἀθήναις Μουσείου Κοσμητικῶν Τεχνῶν. Ἐν Ἀθ. 1932 (Ἐπιτροπ. Παιδ.).
6. **Ἀρχεῖον τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος**. Τ. 2, 1936 : Ἀθηναί (Ἀ. Ὁρλάνδος)
7. **Ἀρχεῖον Πόντου** Τ. 4 - 6 : Ἐν Ἀθ. 1933-36 (Ἐπιτροπὴ Ποντιακῶν Μελετῶν).
8. **Ἀργυριαδῶν, Δ. καὶ Ν.** : Πρακτικά τοῦ εὐγενεστάτου Βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου Μπέλιου Μακεδόνα. Ἐν Βιέννῃ 1838 (Ἀ. Παχγός).
9. **Βελανιδιώτου, Ἰεζεκιήλ** : Ἀνέκδοτα ἔγγραφα Καλαμάτας. Ἐν Ἀθ. 1936.
10. **Bericht der Römisch-German. Kommission**. 5-23, 1909-33. Berlin (Ἐπιτροπ. Παιδείας).
11. **Ἑλλην. Βιβλιογραφία**. Ἔτ. 1930 : Ἐν Ἀθ. 1936 (Γ.Σ.Β.Ε., 9) (Γεν. Συμβ. Βιβλ. Ἑλλ.).
12. » » Τχ. 2, 1932 : Ἐν Ἀθ. 1933 (Γ.Σ.Β.Ε., 5) (Γεν. Συμβ. Βιβλ. Ἑλλ.).
13. » » Τχ. 3, 1933 : Ἐν Ἀθ. 1935 (Γ.Σ.Β.Ε., 6) (Γεν. Συμβ. Βιβλ. Ἑλλ.).
14. » » Τχ. 4-5 1934 - 1935 : Ἐν Ἀθ. 1936 (Γ.Σ.Β.Ε., 8 καὶ 11) (Γεν. Συμβ. Βιβλ. Ἑλλ.).
15. **Βολονάκη, Μιχ.** : Ἡ μεγάλη ἐθνικὴ ἰδέα τῶν Ἑλλήνων ἀνὰ τοὺς αἰῶνας. Ἐν Ἀθ. 1936 (Πανεπιστ. Ἀθ.).
16. **Βουρβέρη, Κ. Ἰ.** : Τὸ πρόβλημα τοῦ μαθήματος τῆς ἱστορίας ἐν τοῖς σχολείοις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Ἐν Ἀθ. 1936.
17. **Buschor, E.** : Die Tondächer der Akropolis. 2, Taf. Berlin. Leipzig 1933.

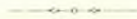
18. **Cantineau, I.** : Inventaire des inscriptions de Palmyre, Fasc. 9. Beyrouth 1933.
19. **Χαριτωνίδου, Χαρ.** : Λόγος εἰς Ἀδαμάντιον Κοραῆν. Ἐν Θεσσαλονίκη 1933 (Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης).
20. **Χατζηδάκι, Γ. Ν.** : Ἀκαδημεικὰ ἀναγνώσματα. Τ. 2 : Ἐν Ἀθ. 1931 (Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης).
21. **Χατζημιχάλη, Ἀγγελική** : Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη : Ἡ λαϊκὴ τέχνη — Ρουμλοῦκι (Μακεδονία) — Τρίκερι (Θεσσαλίας) — Ἰακάρια (Αἰγαῖον). Ἀθῆναι 1931.
22. " " " Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη : Τὰ Βίβλια τοῦ Κιθαιρώνα. Ἀθῆναι 1933.
23. " " " Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη : Σκυῶρος. Paris [1925].
24. " " " Ἑπειρωτικὴ λαϊκὴ τέχνη. Ἐν Ἰωαννίνοις : 1930.
25. **Κυπριακὰ Χρονικά.** Ἔτ. 12, 1936. Ἐν Λάρνακι Κύπρου 1936.
26. **Corinth.** V. 3, P. 2 : Cambridge, Mass. 1936 (Ἀμερ. Ἀρχαιολ. Σχολή).
27. **Δένδια, Μιχ. Α.** : Ἡ δημοκρατία. Θεσσαλονίκη 1935 (Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης).
28. " " " Περὶ ἐλευθερίας. Ἐν Θεσσαλονίκη. 1933. (Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης).
29. **Drerup, E.** : Die Künstlerinschrift des Apollonions in Syrakus. Ἀπ. : «Mnemosyne» S. 3, v. 2, Leyden 1935.
30. **Ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων** (Ἐθν. καὶ Καποδιστ. Πανεπιστ. Ἀθηνῶν). Κατὰ τὸ ἔτ. 1932 - 33 ἐπὶ πρυτάνεως Κωνστ. Λογοθετοπούλου. Ἀθῆναι 1935 (Πανεπ. Ἀθ.).
31. **Ἐλευθεροπούλου, Α.** : Ὁ κοινωνικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων. (Θεσσαλονίκη) 1930 (Πανεπ. Θεσσαλονίκης).
32. " " " Οἰκονομία καὶ Φιλοσοφία. (Θεσσαλονίκη) 1931 (Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης).
33. **Ἐλευθερουδάκη** : Ἐπίτομον Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν. Ἐν Ἀθ. (1935).
34. **Ἐναίσιμα.** Ἐπὶ τῇ 35ῃ ἐπετηρίδι τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ Μακαριωτάτου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1931 (Μακαρ. Χρυσ. Παπαδόπουλος).
35. **Ἐπετηρὶς Λαογραφικῆς καὶ Ἱστορικῆς Ἑταιρείας Κυκλαδικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Τέχνης.** Τ. 1, 1935 : (Λαογρ. καὶ Ἱστορ. Ἔτ. Κυκλ. Πολ. καὶ Τέχνης).
36. **Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν.** Ἔτ. 11, 1935 : Ἀθῆναι 1935. (Ἔτ. Βυζ. Σπ.).
37. **Études Crétoises.** T. 4 : Fouilles exécutées à Mallia. 2e Rapport : Exploration du Palais (1925 - 1926) par F. Chapouthier et R. Joly, Paris 1936 (Γαλλ. Ἀρχ. Σχ.).
38. **Εὐαγγελίδου, Δ.** : Ἑπειρωτικὰ ἔρευνα. Ἐν Ἰωαννίνοις 1935. Ἀπ. : «Ἑπειρ. Χρον.» 10.
39. **Γερογιάννη, Κ.** : Ἡ Ἑλληνικὴ θρησκεία καὶ ἡ ζωολατρεία. 1930. Ἀπ. : «ΑΕ» 1934 - 35.
40. **Γιαννοπούλου, Ν. Ι.** : Ἐπιγραφαὶ ἐκ Θεσσαλίας. [Ἀθ.] 1936. Ἀπ. : «ΑΕ» 1934-35.
41. " " " Ἡ ἐπὶ τοῦ Πηλίου μονὴ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου. Ἐν Ἀθ. 1935. Ἀπ. : «Ἐπετ. Ἔτ. Βυζ. Σπ.», 11.
42. **Γουδῆ, Δ. Ν.** : Διορθωτικὰ εἰς ἀρχαίους Ἑλληνας ποιητάς. Ἐν Ἀθ. 1935.

43. **Γρατσιάτου, Γ. Moro, G.** : Δύο διαλέξεις κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς δισχιλιετοῦς ἐπετείου τοῦ Ῥωμαίου Ποιητοῦ Βεργιλίου... Ἐν Θεσσαλονίκη 1930 (Πανεπ. Θεσσαλονίκης).
44. **Gurlitt, C.** : Die Baukunst Konstantinopels. Textbd. [καί] Tafelbd. 1 - 2 : Berlin 1912 (Ἵπουργ. Ἐξωτ.).
45. **Hampe, R.** : Frühe Griechische Sagenbilder in Böotien. Athen 1936.
46. **Hege, W. – Rodenwaldt, G.** : Olympia. Berlin, 1936.
47. **Ἡ Ἐκατονταετηρίς τῆς Φιλεκπ. Ἐταιρείας (1836 - 1936.** Ἐν Ἀθ. 1936 (Δ. Συμβ. Φιλεκπ. Ἐτ.).
48. **Hellas – Jahrbuch.** 1936 : Hamburg 1936 (E. Ziebarth).
49. **Ἑλληνικά.** Ἐτ. 8 : Ἐν Ἀθ. 1935 (Σύλλ. Ὁφελ. Βιβλ.).
50. **Hiller von Gaertringen, Fr.** : Neue Forschungen zur Geschichte und Epigraphik von Lesbos, Göttingen 1936. Ἀπ. : «Nachrichten von der Gesells. d. Wiss. zu Göttingen, Phil. - hist. Kl., N. F. Bd. 1.
51. **Ὀδηγία** διὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν τίτλων εἰς τοὺς ἀλφαβητ. καταλόγους τῶν Πρωσοικῶν Βιβλιοθηκῶν. Μετάφρ. Στέλλας Πέππα. Ἐν Ἀθ. 1936 (Γ. Σ. Β. Ε, 10) (Γεν. Συμβ. Βιβλ. Ἑλλ.).
52. **Howard, Ed. B.** Evidence of early man in North America. Philadelphia 1935. Ἀπ. : «The Museum Journal» V. 24 (Univers. of Pennsylvania).
53. **Jones, J. L.** : Sokrates the prophet of reason. Chicago 1893.
54. **Καλιτσουνάκη, Ι.** : Αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις τοῦ ἔθνους κατὰ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Λόγος. . . Ἐν Ἀθ. 1935 (Πανεπ. Ἀθ.).
55. **Καλλιγᾶ, Μ.** : Die Hagia Sophia von Thessalonike. Würzburg 1935.
56. **Kanellos, Charlotte M.** : A place for dancing. The Greek theatre. Ἐν : «Theatre Arts Mouthly» V. 20, London 1936.
57. **Κεραμοπούλλου, Ἀντ. Δ.** : Ἐπιγραφαὶ ἐκ Βοιωτίας. [Ἀθ.] 1936. Ἀπ. : «ΑΕ» 1934/35.
58. » » Τὸ Πελαγονικόν τὸ Ἀσκληπιεῖον. [Ἀθ.] 1936. Ἀπ. : «ΑΕ» 1934/35.
59. » » Wo lag die Kaisärelia des Procopius (de aedif IV, 3, 273=V 442) V. Sophia 1935. Ἀπ. : «Actes du IVe Congrès Intern. d. ét byz. (Bull. del' Inst. bulg., T. 9 1935).
60. **Κονιδάρη, Γερασ. Ι.** : Σύντομος ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία Ἄργους καὶ Ναυπλίου. Ἀθ. 1936. Ἀπ. : «Θρησκ. καὶ Χριστιαν. Ἐγκυκλοπ.».
61. **Κοσμίδου, Κ** : Εἰσαγωγή εἰς τὴν πραγματικὴν θρησκευτικὴν ἰδέαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἰδίᾳ κατὰ τὸν 6^{ον} καὶ 5^{ον} αἰῶνα. Ἀθήναι 1935.
62. **Κουρουνιώτη, Κ.** : Ἀνασκαφὴ Ἐλευσίνος. Ἐν Ἀθ. 1936. Ἀπ. : «ΠΑΕ» 1935.
63. **Κριαρᾶ, Κ.** : Κριτικὰ καὶ γραμματικὰ εἰς τὸ «Κρητικὸν Θέατρον» Ἀπ. : «Byz.-neugriech. Jahrbücher» 12.
64. » » Μελετήματα εἰς τὴν Ἐρωφίλην τοῦ Χορτάτζη. Ἐν Ἀθ. 1935. Ἀπ. «Ἐπετ. Ἐτ. Βυζ. Σπ.», 11.
65. » » Παρατηρήσεις εἰς τοὺς «Διδακτικούς λόγους» τοῦ Μάρκου Δεφραράνα. Ἐν Ἀθ. 1935. Ἀπ. : «Ἀθηνᾶ» T. 46.
66. **Κυπαρίσση, Ν.** : Ἀνασκαφαὶ ἐν ἀρχαίᾳ Ἀχαΐᾳ. Ἐν Ἀθ. 1936. Ἀπ. : «ΠΑΕ» 1935.

67. **Κυριακίδου, Στίλπ, Π.** : Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημόδου νεοελληνικῆς ποιήσεως. Λόγος Πρυτανικός. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1934 (Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης).
68. » » Ἑλληνικὴ Παιδεία καὶ Χριστιανισμός. Λόγος Πρυτανικός. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1932. (Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης).
69. **Λεβίδη, Δημ. Ν.** : Βιογραφία — (*Ἔτ. 1806 - 1893). Ἔκδ. 4. Ἐν Ἀθ. 1936.
70. **Maha - Thera, Ledi Sayadaw** : Niyama-Dipani or Expositions. Translat. from the Pali by Beni M. Barya. (London) 1921.
71. **Μακαρόνα, Χ. Ι.** : Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Ε' [Ἀθ. 1936]. Ἀπ. : «ΑΕ», 1934/35.
72. **Μαρινάτου, Σπ.** : Αἱ ἐν Κεφαλληνίᾳ ἀνασκαφαὶ Goekoop. 2. 1935. Ἀπ. «ΠΑΕ» 1933.
73. **Μελετοπούλου, Ι. Α.** : Ἀναγνώρισις «Χαλκίων» κληρουμένων ἀρχόντων τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Ἐν Ἀθ. 1930.
74. » » Τὸ δικαιοστάσιον τῆς Ἐφέσου τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐν Ἀθ. 1930.
75. **Μιστάρδη, Γ. Γ.** : Γεωμορφολογικαὶ ἔρευναι ἐν Βορειοανατολ. Ἠπειρω. Ἀθ. 1935.
76. » » Οἱ λιμένες Ἀμβέρσης καὶ Ἀμβούργου. Ἀθῆναι (1934-35).
77. » » Τὰ ὄρη τῆς νήσου Ἄνδρου. Ἀθ. 1935.
78. **Mistectvoznavstvo. Zbirnik 1** : Charkiv 1928-29.
79. **Ἐπιστημονικὰ μνημόσυνα** καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθ. 1935 (Πανεπ. Ἀθ.).
80. **Μπακαλάκη, Γ.** : Ἀνασκαφὴ ἐν Καλαμίτῃ Καβάλας. Ἐν Ἀθ. 1936. Ἀπ. : «ΠΑΕ» 1935.
81. **Μπαλάνου, Δ. Σ.** : Τὸ πανεπιστημιακὸν ζήτημα ἐπὶ τῆς ὑπουργίας μου. Ἐν Ἀθ. 1933.
82. **Μυλωνᾶ, Γ. Σ.** : Ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους. [Ἀθ.] 1935. Ἀπ. : «ΑΕ» 1933.
83. **Μυστακίδου, Β. Α.** : Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι. Ἐκδίδονται ἐκ τῶν ἐν καταλοίποις σημειώσεων ἐπιμελεία Γερ. Ι. Κονιδάρη. Ἐν Ἀθ. 1936. Ἀπ. : «Ἐπετ. Ἔτ. Βυζ. Σπ.» 12 (Γ. Ι. Κονιδάρης).
84. **Νικοκάβουρα, Ἀγάθης** : Εὐριπίδου, Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις. Ἀνάλυσις [Ἐν Ἀθ. 1936].
85. **Νόμος.** Ὁ περὶ ἀρχαιοτήτων νόμος καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτὸν ἐγκύκλιοι ὑπουργικαὶ καὶ ἄλλα τινὰ ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἀθήναις 1872 (Ι. Σταμίρης).
86. **Οἰκονόμου, Γ. Π.** : Ἔκθεσις περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτ. 1935 ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πεπραγμένων. Ἀπ. : «ΠΑΕ» 10, σ. 86 - 102.
87. » » Ἔκθεσις περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτ. 1935 ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογ. Ἑταιρείας πεπραγμένων. Ἐν Ἀθ. 1936.
88. » » Εἰς μνήμην Μιχαὴλ Βλαστοῦ. Ἐν «Βραδυῆ» 16 Σεπτεμβρίου 1936.
89. **Oliver, J. H.** : The Marathon epigrams. Ἀπ. : «Amer. Journ. of Philol.» V. 36, 3, 1935.
90. **Ὀρλάνδου, Α. Κ.** : Ἀνασκαφὴ Σικυῶνος. Ἐν Ἀθ. 1936. Ἀπ. : «ΠΑΕ» 1935.
91. **Pace, B.** : Arte e civiltà della Sicilia Antica. V. 1 : Milano 1935.

92. **Παπαδημητρίου, Ι.**: Ὁ ναός τῶν Ἀγ. Ἰάσωνος καὶ Σωσιπάτρου ἐν Κερκύρα. Ἄπ.: «ΑΕ» 1934 - 1935.
93. **Pape, W.**: Wörterbuch der griech. Eigennamen. Aufl. 3 [1-4] Braunschweig 1863 - 1870 (Π. Σ. Κουμανούδης).
94. **Πατσέλη, Ν. Β.**: Ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ καὶ ὁ πλοῦτος Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἀθ. 1936.
95. **Payne, H. - Young, G. M.**: Archaic marble sculpture from the Akropolis. London [1936].
96. **Pernier, L.**: Il palazzo minoico di Festòs. V. 1 [καὶ] Tav. V. 1 (Roma): 1935 (Istit. d'archeol. e stor. dell' arte).
97. **Πέτρου, Χρ. Ν.**: Διαπραγματεύσεις ἐπιγραφῶν τινῶν ἐξ Ἀττικῆς. Ἄπ.: «Ἑλληνικά» 8, 1935.
98. **Πεζοπούλου, Ἐμμ. Α.**: Λόγος ἐπὶ τῇ Ἐθν. Ἑορτῇ ἐκφων. τῇ 25ῃ Μαρτίου 1934. Ἐν Ἀθ. 1935 (Πανεπ. Ἀθ.).
99. **Philippson, Paula.** Genealogie als mythische Form. Osloae: 1936 (Symb. Osloenses, Fasc. Suppl. 7) (Γ. Π. Οἰκονόμος).
100. **Φωτιάδου, Ε. Π.**: Βιβλιογραφία Ἀνδρέου Μ. Ἀνδρεάδου. Ἐν Ἀθ. 1936.
101. **Φυσιγνωμῖαι** τινὲς Ἀρσακειάδων. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Ἑκατονταετηρίδος τῆς Φιλεκπ. Ἐταιρείας 1836 - 1936. Ἐν Ἀθ. 1936 (Δ. Συμβ. Φιλεκπ. Ἐταιρ.).
102. **Πρακτικὰ** Συνεδριῶν (Ἑλλην. Ἀνθρωπολογ. Ἐταιρείας) τοῦ ἔτ. 1934 [καὶ] 1935 Ἀθῆναι (1934 - 35) (Ἑλλ. Ἀνθρωπολ. Ἐτ.).
103. Τὸ **τεχνικὸν πρόγραμμα** τοῦ Δήμου Ἀθηναίων. Ἐν Ἀθ. 1935. Ἄπ.: «Τεχν. Χρονικά» ἔτ. 3, 1934 (Διεύθ. Τεχν. Ὑπηρ. Δήμου Ἀθ.).
104. **Rapport** sur l'administration et la conservation des Musées Nationaux pendant l'ann. 1929 [καὶ] 1930. Paris 1931 (Ὑπουργ. Παιδ. Γαλλ.).
105. **Ridington, W. R.**: The minoan mycenaean background of Greek athletics. Philadelphia 1935 (Diss. inaug).
106. **Robinson, D. M.**: Inscriptions from Olynthus. 1934. Ἄπ.: «Transact of the Amer. Philol. Association» V. 65, 1934.
107. **Ρωμαίου, Κ. Α.**: Ἐκ τοῦ ἀρχαιότερου ναοῦ τῆς Φιγαλείας. [Ἀθ.] 1935. Ἄπ.: «ΑΕ» 1933.
108. » » Χρῖστος Τσοῦντας, Θεσσαλονίκη 1936. Ἄπ.: «Ἐπιστ. Ἐπετ. Φίλος. Σχ. Πανεπ. Θεσσαλ.».
109. **Σαβράμη, Εὐάγγ. Ι.**: Κώδιξ τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας Ἰγνατίου. Ἀθ. [1935] Ἄπ.: «Θρακικά» τ. 5 καὶ 6.
110. **Σαρρῆ, Ι. Σ.**: Τὰ «Κάστρα τῶν Σκορτῶν» Ἀράκλοβον καὶ Ἀγ. Γεώργιος. Ἄπ.: «ΑΕ» 1934/35.
111. » » Ὅχυράματα ἐπὶ τῆς Πάρνηθος. Ἄπ.: «Τὸ Βουνό» ἔτ. 2, 1935, σ. 217 - 222.
112. **Σταυροπούλου, Φ. Δ.**: Ἀπολογισμὸς τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ραμνουσίας Νεμέσεως. [Ἀθ] 1936 Ἄπ.: «ΑΕ» 1934/35.
113. **(Stillwell, R.)**: Ἀρχαία Κόρινθος: Ὁδηγὸς τοῦ Μουσείου μεταφρ. ὑπὸ Μ. Θ. Μιτσοῦ. Ἀθῆναι 1935.
114. **Σωτηριάδου, Γ.**: Ἐρευναι καὶ ἀνασκαφαὶ ἐν Μαραθῶνι. Ἐν Ἀθ. 1936. Ἄπ.: «ΠΑΕ» 1935.
115. **Σωτηρίου, Γ. Α.**: Ἀνασκαφαὶ Ν. Ἀγχιάλου. Ἐν Ἀθ. 1936. Ἄπ.: «ΠΑΕ» 1935.

116. **Σωτηρίου, Γ. Α.** : Αἱ μοναὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθ. 1936.
117. **Σωτηρίου, Μαρίας Γ.** : Mistra. 1935.
118. **Συλλογὴ Πανεπιστημ. νόμων καὶ διαταγμάτων.** [καὶ] Παράρτ. [1]-2. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1930 - 32 (Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης).
119. **Θεοδωρακοπούλου, Ι.** : Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος ἐν Θεσσαλονίκῃ 1935 (Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης).
120. **Θρακικά.** Τ. 7 : Ἐν Ἀθ. 1936 (Θρακ. Κέντρον).
121. **Tituli Asiae Minoris.** v. 2, Fasc. 1 : Vindobonae 1920 (Walther).
122. **Τζωρτζοπούλου Χ. Ν.** : Ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ἑλληνικὴ ψυχὴ. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1935 (Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης).
123. **Wagner, Emilio y Duncan :** La civilizaciòn Chaco-santiaguana y sus relaciones von el Viejo y el Nuevo Mundos. ἄ. τ. : 1935.
124. **Wolters, P.** : Ein Frauenkopf von Arphaia - Tempel. Ἀπ. : Münchn. Jahrb. 11, 1934.
125. » » Die archaische Hera in Olympia. Ἀπ. «Festschr. H. Wölflin» 1935.
126. **Ξυγγοπούλου, Ἄνδρ.** : Ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. [Ἀθ.] 1935. Ἀπ. : «ΑΕ» 1933.
127. » » Τὸ ψηφιδωτὸν τῆς Πλατυτέρας ἐν τῇ Μονῇ Δαφνίου. [Ἀθ.] 1936 Ἀπ. : «ΑΕ» 1934-35.
128. **Ζαμπάκη, Ἄγγ. Ε.** : Βιβλιογραφικὸς κατάλογος σπανίων ἐκδόσεων. Ἀριθ. 1 : Ἀθ. 1936. (Βιβλιοπωλ. Ζαμπάκη).
129. **Ziebarth, E.** : Τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα. Μετάφρ. Ε. Σ. Κωνσταντοπούλου. Ἐν Ἀθ. 1936.
- Ἄγοραὶ καὶ ἀνταλλαγαί.** Εἰσήχθησαν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1936 ἕξ ἀγορᾶς 182 νέοι τόμοι καὶ ἕξ ἀνταλλαγῆς 136.

ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1936

Α΄ ΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Τῆ 1^η Μαρτίου 1936 ἡμέρα Κυριακῆ καὶ ὥρα 5^η μ. μ. συνήλθον οἱ ἑταῖροι εἰς τακτικὴν συνέλευσιν, ἵνα ἐκλέξωσι τό τε Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως καὶ τὴν πενταμελῆ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπεῖαν διὰ τὸ ἔτος 1936 ἀκούσωσι δὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπεύσεως περὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς διαχειρίσεως τοῦ ἔτους 1935, ὡς καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ 1935.

Παρήσαν ἑταῖροι τεσσαράκοντα ἐπτά. Γενομένης φανεραῆς ψηφοφορίας ἐξελέγησαν : Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ὁ κ. Παναγιώτης Πουλίτσας, Ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Ἰωάννης Καλιτσουνάκης, Α΄ Γραμματεὺς ὁ κ. Κ. Δ. Παπακωνσταντίνου καὶ Β΄ Γραμματεὺς ὁ κ. Ἰωάννης Θρηψιάδης.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς συνελεύσεως κ. Κ. Δ. Παπακωνσταντίνου ἀνέγνωσε τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπεύσεως περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως κατὰ τὸ ἔτος 1935 ἢ δὲ Συνέλευσις ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν διαχειρίσιν ταύτην. Εἶτα διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἐξελέγησαν μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπεύσεως καὶ ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ διὰ τὸ ἔτος 1936 οἱ κ. κ. Β. Αἰγινήτης, Ε. Κρητικός, Γ. Παπαϊωάννου, Μιλτ. Πουρῆς καὶ Ἄγγελος Σταυρόπουλος.

Διακοπείσης μετὰ ταῦτα τῆς συνεδρίας καὶ ἐπαναληφθείσης τὴν 6 1/2 ὁ Γραμματεὺς τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρείας κ. Γεώργιος Π. Οἰκονόμος ἀνεκοίνωσε τὴν ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1935 μετὰ προβολῶν φωτεινῶν εἰκόνων ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας γενομένων ἀνασκαφῶν.

Β΄ ΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Τῆ 8^η Μαρτίου 1936 ἡμέρα Κυριακῆ καὶ ὥρα 10 π. μ. συνήλθον οἱ ἑταῖροι εἰς δευτέραν τακτικὴν συνέλευσιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Παναγιώτου Πουλίτσα καὶ προέβησαν κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τοῦ Ὄργανισμοῦ εἰς μυστικὴν διὰ ψηφοδελτίων ἐκλογὴν τοῦ νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρείας διὰ τὴν τριετίαν 1936-1938. Ἐψηφίσαν ἑταῖροι ἑκατὸν εἰς (101) ἐξελέγησαν δὲ μέλη τοῦ Συμβουλίου διὰ τὴν τριετίαν 1936-1938 οἱ κ. κ.

Ἄντ. Ἐμμ. Μπενάκης διὰ ψήφων 101, Γεώργιος Ν. Βέλτσος διὰ ψήφων 101, Κωνσταντῖνος Κουρουניώτης διὰ ψήφων 101, Φιλώτας Παπαγεωργίου διὰ ψήφων 101, Μιχαὴλ Βλαστὸς διὰ ψήφων 100, Μιχαὴλ Βολονάκης διὰ ψήφων 100, Θεόφιλος Βορέας διὰ ψήφων 100, Ἀντώνιος Κεραμόπουλλος διὰ ψήφων 100, Σωκράτης Κοιγέας διὰ ψήφων 100, Ἀναστάσιος Ὁρλάνδος διὰ ψήφων 100, Γεώργιος Σωτηρίου διὰ ψήφων 100, Νικόλαος Μπαλᾶνος διὰ ψήφων 99 καὶ Γεώργιος Π. Οἰκονόμος διὰ ψήφων 97.

Συμπλήρωσις καὶ καταρτισμὸς τοῦ νέου Διοικ. Συμβουλίου.

Τὸ οὕτως ἐκλεχθὲν ὑπὸ τῶν ἐταίρων νέον Συμβούλιον συνελθὼν τῇ 10 Μαρτίῳ 1936 εἰς συνεδρίαν πρὸς πλήρη καταρτισμὸν αὐτοῦ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ Ὄργανισμοῦ ἐξέλεξε μέλη τοῦ Συμβουλίου τοὺς κ. κ. Νικόλαον Κυπαρίσσην, Ἀνδρέαν Ξυγγόπουλον καὶ Ἀντώνιον Χ. Χατζῆν, Ἀντιπρόεδρον δὲ τὸν κ. Ἀντώνιον Ἐμμ. Μπενάκην καὶ Γραμματέα τὸν κ. Γεώργιον Π. Οἰκονόμον.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1936

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΝ

ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Κύριε Πρόεδρε,

Οί ὑπογεγραμμένοι ἀποτελοῦντες τὴν Ἐξελεγκτικὴν Ἐπιτροπείαν τῆς Ἑταιρείας διὰ τὸ ἔτος 1936 προσκληθέντες διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 25 τῆς 8 Μαρτίου 1937 ἐγγράφου τοῦ κ. Προέδρου ἐπελήφθημεν τοῦ ἐλέγχου τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας τοῦ λήξαντος ἔτους 1936, ἐκ τῶν λογιστικῶν καὶ ταμιακῶν βιβλίων τῆς ὁποίας ἐξάγονται τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα:

Α' Χρηματικόν.

Ταμείον.

α) Χρέωσις:

1) Ὑπόλοιπον μετρητῶν εὑρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τὴν 15 ^{ην} Φεβρουαρίου 1937 . . . . . Δρχ.	22204.95
2) Εἰσπράξεις ἀπὸ ἔσοδα γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ χρήσεως 1936 . . . . . »	1793312.80
3) Ἀναλήψεις ἐκ τῶν ἐπ' ἀνοικτῶ λογαριασμῶ καταθέσεων τῆς Ἑταιρείας παρὰ τῆ Ἑθνικῆ Τραπεζῆ . . . . . »	773116.70
4) Ἐπιστροφὰι χρημάτων ἐκ προκαταβολῶν δι' ἀνασκαφὰς . . . . . »	2940.—
Σύνολον . . . Δρχ.	<u>2591574.45</u>

β) Πίστωσις:

1) Πληρωμαὶ εἰς ἔξοδα γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ χρήσεως 1936 . . . . . Δρχ.	982177.15
2) Καταθέσεις ἐπ' ἀνοικτῶ λογαριασμῶ παρὰ τῆ Ἑθνικῆ Τραπεζῆ . . . . . »	1551507.40
3) Προκαταβολὰι δι' ἀνασκαφὰς ἐπιστραφεῖσαι . . . . . »	2940.—
4) Ὑπόλοιπον μετρητῶν ἐν τῷ Ταμείῳ τὴν 31/12/36 . . . . . »	54949.90
Σύνολον . . . Δρχ.	<u>2591574.45</u>

Ἀνάλυσις Ἐσόδων καὶ Ἐξόδων.

α) Ἐσοδα.

1) Ἀπὸ μερίσματα καὶ τόκους	Δρχ.	451552.80
2) » μισθώματα	»	35650.—
3) » ἀντίτιμον δημοσιευμάτων	»	49496.—
4) » » δημοσιευμάτων Ἀρχαιολογικὸὶ Τόποι καὶ Μουσεία τῆς Ἑλλάδος	»	17469.—
5) » εἰσφορὰς Ἐταίρων	»	3105.—
6) » δικαιώματα ἐκ τοῦ Λαχείου τοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων	»	531000.—
7) » φωτογραφικὰ δελτάρια	»	87205.—
8) » καθαρὸν προῖον φωτογραφικῶν δελταρίων χρή- σεως 1935	»	19771.40
9) » πώλησιν ἀνινήτων	»	581436.40
10) » πώλησιν ἀχρήστου ὕλικου καὶ ἐξ ἄλλων ἀπρο- βλέπτων ἐσόδων	»	16627.20
	Σύνολον . . . Δρχ.	<u>1793312.80</u>

β) Ἐξοδα.

1) Εἰς μισθοὺς καὶ ἐπιδόματα	Δρχ.	169440.—
2) » ἔξοδα γραφείων	»	56672.80
3) » » βιβλιοθήκης	»	99588.40
4) » ἐπισκευὰς καὶ ἐπιπλώσεις	»	73805.30
5) » ἀνασκαφὰς	»	132020.—
6) » δημοσιεύματα	»	95550.20
7) » » « Ἀρχαιολογικὸὶ Τόποι καὶ Μουσεία τῆς Ἑλλάδος »	»	84739.—
8) » προμήθειαν χάρτου Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδος	»	73048.—
9) » συνδρομὰς εἰς ἐκδοθησόμενα περιοδικὰ καὶ βι- βλία ἀρχαιολογικὰ	»	5000.—
10) » διδασκαλίαν	»	2050.—
11) » φωτογραφίας καὶ φωτογραφικὰ δελτάρια	»	67184.25
12) » ἀμοιβὴν φυλάκων Μουσείων	»	1880.—
13) » σύστασιν βιβλιοθηκῶν τῶν Μουσείων καὶ πλου- τισμὸν αὐτῶν	»	34230.—
14) » ἀπόδοσιν καθαρῶν προϊόντων ἐκ φωτ. δελταρίων κατὰ τὴν χρῆσιν 1935	»	19771.40
15) » δικαστικὰ ἔξοδα, ἀσφάλιστρα κλπ. ἑκτακτὰ ἔξοδα	»	57098.—
16) » ἔξοδα δι' ἀρχαιολογικὰς σπουδὰς ἐν Ἑσπερίᾳ	»	10099.80
	Σύνολον . . . Δρχ.	<u>982177.15</u>
Περίσσευμα ἐσόδων καὶ ἐξόδων χρήσεως 1936	»	811135.—
	Δρχ.	<u>1793312.15</u>

Γ' Γενικὸς Ἰσολογισμὸς.

Α' Ἐνεργητικόν.

Τὸ Ἐνεργητικόν τῆς Ἑταιρείας τῆ 31 Δεκεμβρίου

1936 ἀνήρχετο εἰς	Δρχ.	<u>4233099.25</u>
ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἑξῆς :		
1) ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	Δρχ.	54949.90
2) » τὸ μέγαρον τῆς Ἑταιρείας	»	259863.80
3) » ἀκίνητα κτήματα	»	17847.50
4) » 70 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς	»	157190.25
5) » 405 ὄμολ. Ἐθνικοῦ Δανείου 1889, 4 ⁰ / ₁₀₀ Πάγιον »		88154.25
6) » 75 » » 1890, 5 ⁰ / ₁₀₀ Σιδ.Λαρ. »		20193.75
7) » 121 » » 1907, 5 ⁰ / ₁₀₀ Ἀμύνης »		8315.20
8) » 135 » » 1914, 5 ⁰ / ₁₀₀ . . . »		167467.65
9) » 1 » » 1893, 5 ⁰ / ₁₀₀ Κεφα- λαιώσεως μετὰ μιᾶς ἀποδείξεως φρ. 140 . . . »		640.—
10) » 30 ὄμολ. Ἐθνικ. Δανείου Πατριωτικοῦ	»	25.—
11) » 25 » » Προσφυγικοῦ 1924, 7 ⁰ / ₁₀₀ »		183047.50
12) » 4098 ὄμολ. Ἐθν. Ἀναγκ. 1922, 6 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀ , κληρο- δοτήματος I. Μαρκοπούλου	»	329095.15
13) » καταθέσεις ἐπ' ἀνοικτῶ λ/σμῶ παρ' Ἐθν. Τραπ. »		1406444.60
14) » προκαταβολὰς	»	1932.—
15) » 180 Μετοχὰς Κτηματικῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος . . . »		180000.—
16) » 110 » Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος	»	547943.70
17) » 150 ὄμολογ. Δαν. Ἑλληνοβουλγ. Μεταν. 1923 . . . »		52733.60
18) » 90 ὄμολογ. Ἐθν. Δαν. Κτηματικῆς Τραπεζῆς 1930 7 ⁰ / ₁₀₀ Λ. 1.000.000.—	»	757255.40
	Σύνολον . . . Δρχ.	<u>4233099.25</u>

Β' Παθητικόν.

Τὸ δὲ Παθητικόν τῆς Ἑταιρείας τῆ 31 Δεκεμβρίου

1936 ἀνήρχετο εἰς	»	<u>4233099.25</u>
ἀποτελούμενον :		
1) ἐκ τοῦ Κεφαλαίου τῆς Ἑταιρείας	Δρχ.	4196657.25
2) ἐκ τῆς μερίδος ὑπὲρ τῶν Μουσειῶν, Νόμος 4823	»	36442.—
	Δρχ.	<u>4233099.25</u>

Δ' Περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἡ περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῆ 31
Δεκεμβρίου 1936 ἀνήρχετο εἰς . . . . . Δρχ.

	<u>4233099.25</u>
ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἑξῆς :	

1)	ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	Δρχ.	54949.90
2)	» τὸ μέγαρον τῆς Ἑταιρείας	»	259863.80
3)	» ἀκίνητα κτήματα	»	17847.50
4)	» 70 μετοχὰς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς	»	157190.25
5)	» 405 ὄμολ. Ἑθν. Δαν. 1889, 4 ⁰ / ₀	»	88154.25
6)	» 75 » » » 1890, 5 ⁰ / ₀ Σιδ. Λαρίσης	»	20193.75
7)	» 121 » » » 1907, 5 ⁰ / ₀ Ἀμύνης	»	8315.20
8)	» 135 » » » 1914, 5 ⁰ / ₀	»	167467.65
9)	» 1 » » » 1893, 5 ⁰ / ₀ Κεφαλαιώσεως, μετὰ μιᾶς ἀποδείξεως φρ. 140	»	640.—
10)	» 30 ὄμολ. Ἑθν. Δαν. Πατριωτικοῦ	»	25.—
11)	» 25 » » » Προσφυγικοῦ, 1924, 7 ⁰ / ₀	»	183047.50
12)	» 4098 » » » Ἀναγκαστ. 6 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ , 1922, κληροδοτήματος Ἰω. Μαροκοπούλου	»	329095.15
13)	» καταθέσεις ἐπ' ἀνοικτῶ Λ/σμῶ παρ' Ἑθν. Τραπ.	»	1406444.60
14)	» προκαταβολὰς	»	1932.—
15)	» 180 μετοχὰς Κτηματικῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος	»	180000.—
16)	» 110 » Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος	»	547943.70
17)	» 180 ὄμολ. Δαν. Ἑλληνοβουλγαρικῆς μεταναστεύ- σεως 1923, 6 ⁰ / ₀	»	52733.60
18)	» 90 ὄμολογίας Ἑθν. Δαν. Κτηματικῆς Τραπεζῆς 1930, 7 ⁰ / ₀ Λ. 1.000.000.—	»	757255.40
	Σύνολον . . . . Δρχ.		<u>4233099.25</u>

Περαίνουσα τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν ἡ Ἐπιτροπεία προτείνει εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅπως ἐγκρίνη τὴν προκειμένην διαχείρισιν, ὡς ὀρθῶς ἔχουσαν καὶ ἐπικυρώσῃ τὸν τε Ἰσολογισμόν καὶ Ἀπολογισμόν τοῦ λήξαντος ἔτους 1936.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Μαρτίου 1937.

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεία

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΡΗΤΙΚΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ
ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1936

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ

ΠΡΟΫΠΟ- ΛΟΓΙΣΜΟΥ		Είδος ἐσόδων	Προϋπο- λογισθέντα	Εισπρα- χθέντα	Διαφορὰ				
Κεφάλ.	Ἀριθ.				Ἐπὶ πλέον	Ἐπιέλαττον			
A'	1	Μερίσματα καὶ τόκοι	432632	451552	80	18920	80	—	—
»	2	Μισθώματα	25000	35650	—	10650	—	—	—
»	3	Ἀντίτιμον δημοσιευμάτων	60000	66965	—	6965	—	—	—
B'	1	Εἰσφορὰ ἑταίρων	3500	3105	—	—	—	—	395
»	2	Δικαιώματα ἐκ τοῦ Λαχείου Στόλου καὶ Ἀρχαιοτήτων	400000	531000	—	131000	—	—	—
Γ'	1-1	Φωτογραφίαι καὶ Φωτογρα- φικὰ δελτάκια	160000	87205	—	—	—	—	72795
»	1-2	Ἐκ πωλήσ. φωτ. δελτ. καθα- ρόν κέρδ. Ν. 4823 χρ. 1935	20000	19771	40	—	—	—	228 60
»	2-1	Ἐκ πωλήσεως ἀχρηστοῦ ὑλι- κοῦ, καὶ ἄλλων ἀπροβλέ- πτων ἐσόδων	1500	16627	20	15127	20	—	—
»	2-2	Ἐκ πωλήσεως ἀκινήτων	300000	581436	40	281436	40	—	—
Σύνολον			1402632	1793312	80	464099	40	73418	60

Ἀνάλυσις τοῦ Κεφαλαίου Α', ἀρθρου 3.

Ἀντίτιμον δημοσιευμάτων.

1)	Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς	Δραχ.	44590	—
2)	Πρακτικά τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας	»	2320	—
3)	H. G. Lolling. Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφι- κοῦ Μουσείου 1899	»	180	—
4)	Βαλερ. Στάη. Τὰ εἰρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθή- ρων 1902	»	75	—
5)	Βασιλείου Λεονάρδου. Ἡ Ὀλυμπία. 1901	»	200	—
6)	X. Τσουντα. Αἱ Προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηγίου καὶ Σέσκλου. 1908	»	600	—
7)	Γ. Π. Οἰκονόμου. Ἐπιγραφαὶ Μακεδονίας. 1915	»	60	—
8)	Βαλ. Στάη. Τὸ Σούνιον καὶ οἱ Ναοὶ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. 1920	»	50	—
9)	Geor. P. Oeconomos. De profusionum receptaculis. 1921	»	240	—
10)	Ἄντων. Κεραμοπούλλου. Ἀποτυμpanισμός 1923	»	640	—
11)	Γ. Μυλωνᾶ. Ἡ Νεολιθικὴ ἔποχὴ ἐν Ἑλλάδι. 1928	»	225	—
12)	Ἰω. Γενναδίου. Ὁ Λόρδος Ἑλγιν. 1930	»	256	—
13)	Ι. Χατζηδάκη. Ἱστορία τοῦ Κρητικῆς Μουσείου 1931	»	60	—
14)	Ἄντων. Κεραμοπούλλου. Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν. 1935	»	17349	—
15)	Κ. Κουρουνιώτου. Ὁδηγὸς Ἐλευσίνος ἀγγλιστί. 1936	»	120	—
Σύνολον			Δραχ.	66965

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1936

ΠΡΟΫΠΟ- ΛΟΓΙΣΜΟΥ	Κεφάλ. Αριθ.	Είδος ἐξόδων	Προϋπο- λογισθέντα	Δαπανη- θέντα	Διαφορὰ	
					ἐπὶ ἔλαττον	ἐπὶ πλεόν
Α'	1	Μισθοὶ καὶ ἐπιδόματα	186240	169440	16800	—
»	2	Ἔξοδα γραφείων	70000	56672	13327	20
»	3	Ἔξοδα βιβλιοθήκης	100000	99588	411	60
»	4	Ἐπισκευαὶ καὶ ἐπιπλώσεις	100000	73805	26194	70
Β'	1-1	Ἀνασκαφαὶ	140000	132020	7980	—
»	1-2	» κλπ. Ἰω. Μαρκοπούλου	19000	—	19000	—
»	2-1	Δημοσιεύματα	160000	95550	64449	80
»	2-2	» Ἀρχαιολ. τόποι καὶ Μουσ. Ἑλλάδ.	160000	84739	75261	—
»	2-3	Διὰ τὴν προμήθ. χάρτου Ἀρχ. Ἐφημερίδ.	70000	73048	—	3048
»	3	Συνδρομαὶ εἰς περιοδ. καὶ βιβλία ἀρχαιολ.	7000	5000	2000	—
»	4	Διδασκαλία	3000	2050	950	—
Γ'	1-1	Φωτογραφία καὶ φωτογραφικὰ δελτία	100000	67184	32815	75
»	1-2	Ἀμοιβαὶ φυλάκων Μουσείων Νόμος 4823	10000	1880	8120	—
»	1-3	Πρὸς σύστασιν καὶ πλουτισμὸν Βιβλιο- θήκης Μουσείων κλπ. Νόμος 4823	60661	34230	26431	60
»	1-4	Πρὸς ἀπόδ. καθ. προϊόντ. ἐκ φ.δ. χρ. 1935	19771	19771	—	—
»	2	Διάφορα ἔξοδα	60000	57098	2902	—
»	3	Ἔξοδα δι' ἀρχαιολ. σπουδὰς ἐν Ἑσπερίᾳ	16959	10099	6859	20
»	4	Δι' ἔορτασμὸν 100ετίδος τῆς Ἐταιρείας	75000	—	75000	—
»	5	Ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων	45000	—	45000	—
		Σύνολον	1402632	982177	423502	3048

Ἀνάλυσις τοῦ κεφ. Β' ἄρθρου 1.

Ἀνασκαφαί.

	Πιστώσεις	
	Διατεθένται	Ἀδιάθετοι
1) Μαραθῶνος	10000	—
2) Νέας Ἀγχιάλου	16370	—
3) Δυτ. Μακεδονίας	12000	—
4) Ἀρχαίας Ἀχαΐας	10000	—
5) Σικυῶνος	17500	—
6) Μεσσηνίας	—	10000
7) Νικοπόλεως	—	11000
8) Ἀμνισοῦ Κρήτης	12000	—
9) Κερκύρας	10000	—
10) Μεγάρων	10000	—
11) Ἐλευσίνος	18000	—
12) Καβάλας	6000	—
13) Ἱερᾶς Ὀδοῦ	3000	—
14) Θεσσαλονίκης	10000	—
Σύνολον	134870	21000

Σύγκρισις πραγματοποιηθέντων ἐσόδων καὶ ἐξόδων.

Α' Ἔσοδα . . . . . Δρ. 1793312.80
 Β' Ἔξοδα . . . . . » 982177.15

Περίσσειμα προερχόμενον κυρίως ἐκ τῆς ἐκποίησης οἰκοπέδων τῆς Ἐταιρείας τοῦ ἀγροῦ Μολυβά . . . Δρ. 811135.65

Διαχείρισις Φωτογρ. Δελταρίων δυνάμει τοῦ Νόμου 4823.

Προϋψαν καθ. κέρδος Δρ. 20020.75
 Ἐξ αὐτοῦ: (Ν. 4823)
 ὑπὲρ τῶν φ. Μουσ. 10⁰/₁₀ 2002.10
 » τῶν Μουσείων 50⁰/₁₀ 10010.40
 » τῆς Ἀρχ. Ἐταιρ. 40⁰/₁₀ 8008.25 Δρ. 20020.75

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1936.

Ο ΤΑΜΙΑΣ
 ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ
 ΑΝΤΩΝΙΑ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Α' ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ

- 1) Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1934 . . . . . εἰς σώματα 800
 2) Ἀντ. Κεραμοπούλλου. Ὅδηγός τῶν Δελφῶν 1935 . . . . . » » 3000

Β'. ΠΩΛΗΘΕΝΤΑ

1) Ἀρχαιολογική Ἐφημερίς				2) Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας			
Σειρά τόμων	Πωληθέν- τες τόμοι σε	Τιμή τόμου	Εἰσπραχθέν ποσόν	Σειρά τόμων	Πωληθέν- τες τόμοι σε	Τιμή τόμου	Εἰσπραχθέν ποσόν
1934-1935	57	500	28750	1934	7	80	560
	1	250					
1933	19	500	9500	1933	4	80	320
1932	6	500	3000	1932	3	80	240
1931	3	500	1500	1931	3	80	240
1929	1	500	500	1930	3	80	240
1919	1	500	500	1929	3	80	240
1918	1	500	500	1928	1	80	80
1903	τ. 1	250	250	1927	1	80	80
1874	τ. 1	45	45	1925-1926	2	80	160
1872	τ. 1	45	45	1922-1924	2	80	160
Ἔθροισμα			44590	Ἔθροισμα	29		2320

3) Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.						
Ἀξίων ἀριθμὸς	Ἐπιγραφή Συγγράμματος	Πωληθέντα σώματα	Τιμὴ σώματος	Ἐισπραχθέν ποσὸν		
1	H. G. Lolling: Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθῆναις Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου. 1899 .	1	180	—	180	—
2	B. Λεονάρδου: Ἡ Ὀλυμπία. 1901 . . .	2	100	—	200	—
3	Βαλ. Στάη: Τὰ εὐρήματα τοῦ Ναυαγίου τῶν Ἀντικηθύρων. 1902 . . .	1	75	—	75	—
4	Χρ. Τσουντά: Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου. 1908	1	600	—	600	—
5	Γ. Π. Οἰκονόμου: Ἐπιγραφαὶ Μακεδονίας. 1915	1	60	—	60	—
6	Βαλ. Στάη: Τὸ Σούνιον καὶ οἱ Ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. 1920	1	50	—	50	—
7	G. P. Cesonopus: De profusionum receptaculis 1921.	4	60	—	240	—
8	Ἄντ. Κεραμοπούλλου: Ἀποτυμπανισμός. 1923	8	80	—	640	—
9	Γεωργ. Μυλωνᾶ: Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. 1928	1	225	—	225	—
10	Ἰω. Γενναδίου: Ὁ Λόρδος Ἑλγιν. 1930	1	250	—	256	—
11	Ἰω. Χατζηδάκη: Ἱστορίαι τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου. 1931	1	60	—	60	—
	Ἄθροισμα	22		—	2586	—
12	Ἄντ. Κεραμοπούλλου: Ὅδηγὸς τῶν Δελφῶν. 1935	344	50	—	17349	—
13	Κ. Κουρουνιώτου: Ὅδηγὸς τῆς Ἑλευσίνοσ ἀγγλιστί. 1936	3	40	—	120	—
	Ἄθροισμα	369			20055	
Ἀνακεφαλαίωσις.						
1	Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς				Δρ. 44590.—	
2	Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας				2320.—	
3	Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας				20055.—	
					Σύνολον . . . Δρ. 86965.—	

Γ. ΔΙΑΝΕΜΗΘΕΝΤΑ

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.		2) Πρακτικὰ Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας	
Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων	Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων
1918	1	1881	1
1931	2	1895	1
1932	3	1921	1
1933	4	1932	3
1934/35	161	1933	2
		1934	5
	Σύνολον 161		Σύνολον 13

3) Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας.

Αἰτίων ἀριθμός	Ἐπιγραφή Συγγραμματος	Ἐξαχθέντες τόμοι
1	Ἄπ. Ἀρβανιτοπούλου. Γραπταὶ Στήλαι Δημητριάδος Παγασῶν. 1928	1
	Σύνολον	1

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1936.

Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ

ΑΝΤΩΝΙΑ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΤΗΣΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡ. ΔΕΛΤΑΡΙΩΝ

ΕΤΗΣΙΑ

ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ - ΦΩΤ. ΔΕΛΤΑΡΙΩΝ

ΕΝ ΤΟΙΣ

ΕΘΝΙΚΟΝ - ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ - ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ

Α'. Δαπανηθέντα (1 'Ιανουαρίου-31 Δεκεμβρίου 1936).	Δραχ.	Λ.	
Είς 6500 Φωτ. Δελτ. Μουσείου 'Εθνικοῦ	11375	—	
» 5000 » » » 'Ακροπόλεως	8750	—	
» 2623 » » » Δαφνίου	4590	25	
» 1010 » » » Βυζαντινοῦ	1767	50	
» 1000 » » » Μυκόνου (Δῆλος)	1750	—	
» — » » » Βόλου	—	—	
» — » » » 'Ελευσίνας	—	—	
» 2288 Φωτογραφίας Ν ^ο 1	11440	—	
» 579 » Ν ^ο 2	5211	—	
» 131 » » 3 Καρτονέ	1441	—	
» 80 Φωτοτυπίας Μαργαρίτη	1131	—	
» 30 » Ζωγράφου	450	—	
» 535 'Ανάγλυφα δελτάρια Ν ^ο 2	3501	—	
» 50 » Ν ^ο 3	500	—	
» 135 Λευκωμ. 'Αθηνῶν (Διακάκη)	4050	—	
» 60 » Ρεγίλλας (Παπαδημητρίου)	2700	—	
» 3 » 'Ιαπωνέζικα Ν ^ο 1 (Τσίμα)	324	—	
» 1 » » » 2 »	220	—	
» 1 » » » 3 »	376	—	
» 4 » 'Αναγλύφων (Σαραντίδη)	260	—	
» Διάφορα ξξοδα — (Βιβλίον Καθολικοῦ)	1647	50	
» 114 Φωτογρ. Πλάκες	5700	—	
Κέρδος καθαρὸν — Πρὸς ἐξίσωσιν			67184.25
			20020.75
Κ. Κ. δραχ. 20020.75			
Νόμος 4823.			
» Ὑπὲρ τῶν Μουσείων 50 ^ο / _ο Δραχ. 10010.40			
» τῆς 'Αρχ. 'Εταιρ. 40 ^ο / _ο » 8008.25			
» τῶν Φυλάκ. τῶν Μ. 10 ^ο / _ο » 2002.10			
Σύνολον			87205.—

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

- ΛΕΥΚΩΜΑΤΩΝ - ΦΩΤΟΤΥΠΙΩΝ ΚΛΠ.

ΜΟΥΣΕΙΟΙΣ

- ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ - ΒΟΛΟΥ - Μ. ΔΑΦΝΙΟΥ

Β'. Είσπραχθέντα (1 'Ιαν. - 31 Δ'βρίου 1936).	Δραχ.	Λ.
'Από 6776 Φωτ. Δελ. <i>Μουσ. 'Εθνικοῦ</i>	27104	—
» 221 Φωτογραφ. Ν° 1	1768	—
» 236 » Ν° 2	3540	—
» 22 » Καρτοννὲ	440	—
» 11 Φωτοτυπίας Ζωγράφου	275	—
» 1 'Εκμαγειον	50	—
» 15 Δελτ. «'Ανάγλυφα» Ν° 1	90	—
» 190 » » 2	1900	—
» 29 Λευκώματα 'Αθηνῶν	1450	—
» 1 » 'Ιαπωνέζικα Ν° 1	250	—
» 2 » » 2	1000	—
» 1 » Perillas	60	—
» 1 » 'Αναγλύφων	100	—
» 2 'Ανάγλ. Κορνιζαρ. Ν° 2	90	—
» 3 » » 3	160	—
		38277.—
» 3326 Φωτ. Δελ. <i>Μουσ. 'Ακροπόλεως</i>	13304	—
» 426 Φωτογραφ. Ν° 1	4260	—
» 39 » Ν° 2	585	—
» 55 » Καρτοννὲ	1100	—
» 9 Φωτοτυπίας Ζωγράφου	270	—
» 26 » Μαργαρίτη	520	—
» 31 Δελτ. 'Ανάγλυφα Ν° 1	186	—
» 292 » » 2	2920	—
» 5 » Κορνιζαρισμένα Ν° 2	225	—
» 5 » Souvenir	50	—
» 99 Λευκώματα 'Αθηνῶν	4800	—
» 3 » 'Ιαπωνέζικα Ν° 1	750	—
» 43 » Perillas	2475	—
		31445.—
» 1401 Φωτ. Δελτ. <i>Μονῆς Δαφνίου</i>	5605	—
» 140 Φωτογραφίας Ν° 1	1120	—
» 26 » » 2	390	—
» 10 Φωτοτυπία Ζωγράφου	300	—
		7415.—
» 78 Φωτ. Δελ. <i>Μουσείου Βόλου</i>	312	—
		312.—
» 24 Φωτογραφίας <i>Καρτοννὲ Γραφείου</i>	408	—
» 1 Λεύκωμα 'Ιαπωνέζικον Ν° 3 Γραφείου	500	—
		908.—
» 1283 Φωτ. Δελτ. <i>Μουσ. Βυζαντινοῦ</i>	5132	—
» 13 Φωτογραφίας Ν° 1	117	—
» 13 » » 2	195	—
		5444.—
» 36 Φωτ. Δελ. <i>Μουσ. 'Ελευσίνος</i>	144	—
		144.—
» 326 Φωτογραφία Ν° 1 <i>Μουσείου Μυκόνου</i>	3260	—
		3260.—
Σύνολον		87205.—

'Αθήναι τῆ 31 Δεκεμβρίου 1936.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου
Μ. Ι. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΚΙΝΗΣΙΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΕΛΤΑΡΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1936
ΕΝ ΤΟΙΣ ΜΟΥΣΕΙΟΙΣ ΚΑΙ ΤΩ ΓΡΑΦΕΙΩ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ημερομηνία προμηθείας	Φωτογραφ. δελτάρια								Φωτογραφίαι					Δευκώματα					Διάφορα
	M. Εθν.	M. Άκρ.	M. Βυζ.	M. Βολ.	M. Έλευθ.	M. Δαφν.	M. Μονο.	Botanous	No 1	No 2	No 3	Φωτ. Καθον.	Λεγκομ. Αθην.	Λεγκομ. Περσίας			Φωτ. Πλάκες		
														1	2	3			
Υπόλοιπα τῆ 31/12/1935	10662	9922	2458	107	63	2424	—	60	1132	492	6	100	9	3	3	—	—	417	
Προμήθεια 1936 . . .	6500	5000	1010	—	415	2623	1000	—	2288	579	—	131	135	3	1	60	4	114	
Σύνολον	17162	14822	3468	107	478	5047	1000	60	3420	1071	6	231	144	6	4	60	4	531	
Πωλήσεις τοῦ 1936 . . .	6776	3326	1283	78	—	1401	—	—	1126	314	—	101	128	4	2	1	44	1	
Υπόλοιπα τῆ 31/12/1936	10386	11496	2185	29	478	3646	1000	60	2294	757	6	130	16	2	2	3	16	3	531
Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ὑπολοίτων																			
α) ἐν τῇ ἀποθ. τοῦ Γραφ.	3280	6516	835	12	—	2480	—	—	1398	144	1	60	7	—	—	1	9	1	531
β) ἐν τοῖς Μουσείοις . . .	7106	4980	1350	17	478	1166	1000	93	896	613	5	70	9	2	2	2	7	2	—
	10386	11496	2185	29	478	3646	1000	93	2294	757	6	130	16	2	2	3	16	3	531

* Ἀθήναι τῆ 31 Δεκεμβρίου 1936.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου
Μ. Ι. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
(1837 - 1937)

- Δραχμαὶ*
1. **Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς** 1837-1934/35 (ΑΕ 1-72: πρβ. πινάκιον παρὰ <Β. Λεονάρδου>), Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος λεύκωμα, σ. 1-3). Σχῆμα 4ον.
(Περίοδος Α΄) : τόμος 1-16 (1837 - 1860).
1-7 (1837 - 1843): τεύχη α΄ - ιβ΄, ιγ΄ (καὶ ιδ΄), ιε΄ (τεῦχος ιΓ΄ ἴδιον δὲν ἐξεδόθη), ιζ΄ - κθ΄ 8 - 16 (1852-1860): τεύχη λ΄ - νέ· πωλοῦνται τάδε τὰ τεύχη: α΄, β΄, γ΄, δ΄, ἕκαστον τεῦχος . . . . . 45.—
(Περίοδος Β΄) : τόμος 17-21 (1862-1874).
17 (1862): τεύχη α΄-ιβ΄ (τὰ τεύχη θ΄-ιβ΄ ἐξεδόθησαν τῷ 1863) ἕκαστον τεῦχος. 45.—
18 (1869): τεῦχος ιγ΄ 19 (1870): τεῦχος ιδ΄ 20 (1872): τεύχη ιε΄ καὶ ιΓ΄ (τὸ ιΓ΄ ἐξεδόθη τῷ 1873) 21 (1874): τεῦχος ιζ΄. ἕκαστον τεῦχος . . . 45.—
(Περίοδος Γ΄) : τόμος 22-62 (1883 - 1923).
22-62 (1883-1923) : εἰς τόμος κατ' ἔτος, ἐκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος ἕκαστος τόμος. . . . . 500.—
(Περίοδος Δ΄) : τόμος 63 κέ. (1924 κέ.).
63-73 (1924-1934/35): 1924, 1925-1926 (εἰς ἓνα τόμον), 1927-1928 (εἰς ἓνα τόμον), 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934-1935 (εἰς ἓνα τόμον) εἰς τόμος κατ' ἔτος μετὰ μονοστήλου κειμένον ἕκαστος τόμος . . . . . 500.—
  2. *Εὐρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς τρίτης περιόδου ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Λαμπροπούλου* τόμος 1ος: 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες η΄ + στήλαι 550. 1902 . . . . . 80.—
  3. *Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* 1837-1936 (ΠΑΕ 1-88: πρβ. πινάκιον ἐν ΠΑΕ 1921, σ. 77-79).
(Περίοδος Α΄) : τόμος 1-13 (1837 - 1848 9).
1-3 (1837, 1837/8, 1838/9) : Σύνοψις τῶν πρακτικῶν <τῆς Α΄—Γ΄ συνεδριάσεως> τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. <Ἐκδοσις 1η>. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 93. 1840. (Δὲν πωλεῖται). —
4 (1839/40) : Πρακτικὰ τῆς Δ΄ συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας. <Ἐκδοσις 1η>. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 77. 1840. (Δὲν πωλεῖται). . . . . —
5 (1840/41) Πρακτικὰ τῆς Ε΄ Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας. <Ἐκδοσις 1η>. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 87. 1841. (Δὲν πωλεῖται). . . . . —
6 (1841/42) : Πρακτικὰ τῆς Ζ΄ (γράφε: Γ΄) Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας. <Ἐκδοσις 1η>. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842 . . . . . 50.—
7-11 (1842/43 - 1846/47) : Δὲν ἐξετυπώθησαν ἰδιαιτέρως. . . . . —

1-11 (1837-1846/7): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν (τῆς Α' — ΙΑ' Γενικῆς συνεδριάσεως) τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. ("Ἐκδοσις 2α.) Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, πίναξ 1. 1846 (1847). (Δὲν πωλεῖται)	Δραχμαὶ —
12 (1847/48): Πρακτικά τῆς ΙΒ' Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848	50.—
13 (1848/9): Πρακτικά τῆς ΙΓ' Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849	50.—
(Περίοδος Β'): τόμος 14-25 (1858 9-1869,70).	
14 (1858/59:) Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Σχῆμα 8ον, σελίδες α' + 43. 1859	50.—
15-25 (1859 60-1869/70): Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἐταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864). 1863 4, 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7, 1867/8, 1868/9, 1869/70. Σχῆμα 8ον ἕκαστον τεύχος	50.—
(Περίοδος Γ'): τόμος 26 κέ. (1870 71 κέ.).	
26-74 (1870/71-1919): Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1870/71 (δὲν πωλεῖται), 1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5, 1876, 1877 κέ.—1902, 1903 κέ.—1909 (δὲν πωλοῦνται) 1907 κέ.—1915, 1916—1919 (εἰς ἓνα τόμον). Σχῆμα 8ον ἕκαστος τόμος	80.—
75-91 (1920-1936): Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1920, 1921, 1922/4 (εἰς ἓνα τόμον), 1925/6 (εἰς ἓνα τόμον), 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932 1933. 1934 1935 καὶ 1936. Σχῆμα 8ον ἕκαστος τόμος	80.—
3Α. Ὁργανισμὸς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. (Τεύχος 1ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 16. 1848. (Τεύχος 2ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 8. 1876. (Τεύχος 3ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1894. (Τεύχος 4ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1896. (Τεύχος 5ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1899. (Τεύχος 6ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 41. 1912. (Δὲν πωλοῦνται)	—
4. Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Φυλλάδιον 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες ια' + 22 + 5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον· τὸ φυλλάδιον ἐκάτερον	50.—
5. Πρακτικά τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας ἢ ἀναγραφή τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου, γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Σχῆμα 4ον, σελίδες 21, πίνακες 8. 1858. (Δὲν πωλεῖται)	—
6. Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι. Φυλλάδιον α' (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες β' + 34, πίνακες 9. 1860	50.—
6Α. Ὁ περὶ ἀρχαιοτήτων νόμος καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτὸν ἐγκύκλιοι ὑπουργικαὶ καὶ ἄλλα τινά, ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πρὸς χρῆσιν τῶν κατὰ τὸ Βασιλεῖον ἀρχῶν καὶ αὐτῶν τῶν πολιτῶν. Σχῆμα 8ον σελίδες 43. 1872	—

7.	<i>Εὐθύμιος Καστόρχης</i> : Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς τῷ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος. Σχῆμα 8ον, σελίδες F' + 130. 1879	Δραχμαὶ 45
7A.	Κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. (Τεύχος 1ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 124, 1887. Τεύχος 2ον, σχῆμα 8ον, σελίδες 126, 1906. (Δὲν πωλοῦνται)	—
8.	<i>H. G. Lolling</i> . Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιγραφικοῦ μουσείου· τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, τεύχος α': Ἀρχαῖκα ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σελίδες η' + στήλαι 152 + η', πίναξ 1. 1899	180.—
9.	<i>Π. Καββαδίας</i> : Τὸ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίνακες 10, ὧν εἷς τοπογραφικός. 1900. (Δὲν πωλεῖται)	—
10.	<i>Π. Καββαδίας</i> : Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900. Σχῆμα 8ον, σελίδες 115. 1900	45.—
10A.	〈 <i>Βαλέριος Στάης</i> 〉: Τὰ εὐρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθήρων (=AE 1902, στήλη 145-173/4), εἰκόνες 21, πίνακες 8 (παρένθετοι) + 11	75.—
11.	<i>Comptes rendus du congrès international d'archéologie, 1ère session: Athènes 1905</i> . Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκόνων. 1905	90.—
12.	<i>Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος</i> · τόμος 1ος: Γλυπτὰ ἐκ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (συντάκται: <i>Καββαδίας, Καστριώτης, Κουρουνιώτης, Lechat, Δεονάρδος, Schrader, Schroeder, Στάης, Σωτηριάδης, Wolters</i>). Σχῆμα 4ον, σελίδες β' + στήλαι 118, πίνακες 36 (ἀρ. 1-33). 1906	400.—
13.	<i>P. Cavvadias + G. Kawerau Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890</i> . — <i>Π. Καββαδίας + Γ. Καβεράου</i> : Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890. Ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστὶ. Σχῆμα φύλλου, στήλαι 150 + σελίδες 2, εἰκόνες 14, πίνακες 13. 1906/7	600.—
14.	<i>Χρῆστος Τσουντας</i> : Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου. Σχῆμα 4ον, στήλαι ιF' + 432, εἰκόνες 312, πίνακες 47. 1908	600.—
15.	<i>Γεώργιος Α. Παπαβασιλείου</i> : Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν. Σχῆμα 4ον, στήλαι β' + 108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910	150.—
16.	<i>Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης</i> : Κατάλογος τοῦ μουσείου Λυκοσοῦρας. Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911	60.—
16A.	〈 <i>Βασίλειος Δεονάρδος</i> 〉: Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος ἀναγραφή. Σχῆμα 4ον, σελίδες 4. 1912. (Δὲν πωλεῖται)	—
16B.	〈 <i>Βασίλειος Δεονάρδος</i> 〉: Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος λεύκωμα. Σχῆμα 4ον, σελίδες 8. 1912. (Δὲν πωλεῖται)	—
17.	<i>Γεώργιος Π. Οἰκονόμος</i> : Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας· τεύχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915	60.—
18.	<i>Γεώργιος Κ. Γαρδικίας</i> : Μελετήματα ἀρχαιολογικά. Σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1915	15.—
19.	<i>Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος</i> : Τοπογραφία τῶν Δελφῶν· τεύχος 1ον. Σχῆμα 8ον, σελίδες 113, εἰκόνες (παρένθετοι) 11, πίνακες 3. 1912-1917	50.—
20.	<i>Βαλέριος Στάης</i> : Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. Σχῆμα 8ον, σελίδες 55, εἰκόνες 14, πίνακες 5. 1920	50.—

21.	<i>Georgius P. Oeconomus: De profusionum receptaculis sepulcralibus inde ab antiquissimis temporibus usque ad nostram fere aetatem usitatis.</i> Σχῆμα 8ον, σελίδες 63, εἰκόνες 17. 1921	Δραχμαὶ 60.—
22.	Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος: Ὁ ἀποτυμπανισμός, συμβολὴ ἀρχαιολογικῆ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 144, εἰκόνες 21, ὧν 7 παρένθεται. 1923	80.—
23.	Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλος: Γραφαὶ στήλαι Δημητριάδος—Παγασῶν. Σχῆμα 2ον, σελίδες 179, εἰκόνες 203, πίνακες παρένθεται 7, πίνακες ἐν τέλει ἔγχρωμοι 10. 1928	1200.—
24.	Γεώργιος Ε. Μυλωνᾶς: Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. Σχῆμα 8ον, σελίδες 174, εἰκόνες 86, πίνακες 2, γεωγραφικοὶ χάρται 3. 1928	225.—
25.	Ἰωάννης Γ. Γεννάδιος: Ὁ Λόρδος Ἑλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς 1440-1837. Σχῆμα 8ον, σελίδες κF + 257, πίνακες 5. 1930	250.—
26.	Ἰωσήφ Χατζιδάκης: Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Κρήτῃ. Σχῆμα 8ον, σελίδες 74. 1931	60.—
26 A.	Γ. Σωτηρίου: Χριστιανικαὶ Θῆβαι. (= ΑΕ 1929). Σχῆμα 4ον, σ. 256, εἰκ. 270 πίν. 5. 1931	500.—

Νέα σειρά ἐκδόσεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τὸν τίτλον:
Ἀρχαῖοι τόποι καὶ μουσεῖα τῆς Ἑλλάδος.

Ἀριθ. 1.	Α. Δ. Κεραμόπουλλος: Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν σελ. 144 εἰκ. 100 Χάρται 3 Σχῆμα 16ον 1935	65.—
Ἀριθ. 2.	Κ. Κουρουνιώτης: Ὁδηγὸς Ἐλευσίνος Ἀγγλιστί, σελ. 127 εἰκ. 71. Χάρτης 1. Σχῆμα 16ον 1936.	60.—

Ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πωλοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς συγγράμματα:

1.	Βασιλείου Λεονάρδου: Ἡ Ὀλυμπία. Σχῆμα 8ον, σελίδες 352, πίνακες 2. 1901	δραχμαὶ 100.—
2.	Ἀντωνίου Δ. Κεραμοπούλλου: Θηβαϊκά (= Ἀρχαιολογ. Δελτίον 1917). Σχῆμα 4ον, σελίδες 503, εἰκόνες 212, πίνακες 1	λίραι ἀγγλ. 6.—

Αἱ ἀνωτέρω τιμαὶ τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας ἰσχύουσι διὰ τὴν πώλησιν αὐτῶν ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτῆς (Λεωφόρος Πανεπιστημίου 20). Περὶ δὲ τῆς ἐκτὸς τοῦ μεγάρου τῆς Ἑταιρείας ἀποστολῆς τῶν ἀγοραζομένων παρακαλοῦνται νὰ φροντίζωσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι.

Ἐξεδόθη ὁ παρὼν (91ος) τόμος τῆ 30ῆ Σεπτεμβρίου 1937.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ἙΣΤΙΑ", ΜΑΪΣΝΕΡ & ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ 7891

ΜΕΤΑΛΛΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ: ΕΥΑΓΓ. ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΓ. ΜΑΡΚΟΥ 14 - ΑΘΗΝΑΙ